Lei 17,50

FATA DE LA SUZA
ROMULUS DIANU

ROMULUS DIANU

FATA DE LA SUZA

roman

CARTEA CR ROMÂNEASCĂ

Clubul cartii digitale 2022

ROMULUS DIANU

FATA DE LA SUZA

roman

CARTEA ROMÂNEASCĂ
1982

Coperta de *Constantin Guluţă*

„Lumea întreagă a fost creată într-un individ unic, ca să se ştie că aceluia care suprimă viaţa, fie şi a unui singur individ, Legea morală i-o impută, ca şi cum el ar fi distrus lumea întreagă ; iar aceluia care salvează viaţa altuia, Legea morală îi ţine aceeaşi socoteală, ca şi cum el ar fi salvat lumea întreagă."

(Din scrierile sapienţiale ale robiei babyloniene)

NU ŞTIM CARE-I ULTIMA SĂRUTARE

Venind dinspre Apus şi urmînd drumul ocolit spre Miazănoapte, mînaţi din urmă de soldaţi brutali şi necuviincioşi, cîţiva preoţi, de-a valma cu negustori, cu dulgheri, cu fierari, cu tîlhari, cu femei cinstite şi roabe pentru plăceri, se opriră, pe înserat, să primească odihna, sub cerul răcoros al începutului lunii lui Nisan, care se cheamă april.

Roua începe să cadă odată cu seara. De departe, cu vîntul, vine parfumul florei avare din jurul Eufratului. Soldaţii adapă vitele din burdufuri. Cămilele îngenunchează resemnate. De pretutindeni se strigă într-o limbă neînţeleasă. Unii aprind focuri, pentru a coace turte. Alţii execută pedepsele ordonate celor recalcitranţi. Superiorii convoiului îşi aleg tovărăşia de noapte dintre femeile dezlegate numaidecît. Gărzile sînt răsfirate în jurul turmei de captivi. Ordinea se face cu biciul şi cu suliţa.

Pămîntul acela este fericit, fiindcă nu are istorie. Fiecare pas al soldatului însumează o cucerire. Pasul omului îl împroprietăreşte cu o parte din ţinutul călcat, fără alte acte, numai prin simpla trecere. Dar ţărîna nemuncită e stearpă, locul crapă de secetă, ploile n-au căzut de multe luni. Plugarii au fost înşelaţi în aşteptările lor, şi de mîhnire şi-au acoperit capul cu ţărînă. Cei tari şi mari au trimis pe cei slabi şi mici să aducă apă, dar cînd au ajuns la fîntînă, n-au găsit şi s-au întors cu vasele goale.

Din sate au apărut spinări uscate, gata să facă orice, pentru a primi, în schimb, rămăşiţele de cină ale bivu-

acului. Unul povesteşte că cerboaica de pe cîmp naşte şi îşi părăseşte puii, pentru că nu găseşte verdeaţă. Măgarii sălbatici stau pe locuri nalte şi pleşuve, trăgînd pe nas, de sete, aerul rece, ca şerpii. Li s-au uscat ochii, de cînd nu se mai vede iarbă. De aici şi pînă la Mare e numai pedeapsă scrisă pe pămînt, cu copaci culcaţi, cu livezi pîrjolite, sub o tremurătoare linişte. Deodată au încetat ţipetele de bucurie şi strigătele de veselie. Nu se mai aud nici chiotele mirelui, nici cîntecele miresei, nici uruitul morii, nici sfîrîitul lămpii de seu, care ardea în mijlocul droaiei de copii. O lume a căzut la pămînt, ca un vas de preţ, numai dintr-o singură pricină : seceta.

Turma de captivi nu înţelege nimic din cele ce se vorbesc. Singur un tînăr preot, din neamul lui Amon, asculta şi se întrista de un greu cuprins. Era un bărbat nu mai vîrstnic de 30 de ani, dar înfăţişarea lui, nalt pe picioare slabe, ajutat de braţe ce păreau şi mai slabe din cauza lărgimii mînecilor, îl arăta ca pe un patriarh.

— Ce spune acest om ? întrebă unul din prizonieri, întorcînd către preot un obraz care părea că cerşeşte, cu orice preţ, o veste bună.

Înţeleptul, care se chema Abihail Elon, răspunse cu blîndeţe, după o clipă de gîndire :

— Nu e spre folosul nostru să gustăm din necazurile acestor oameni, care sînt de alt neam. Fii tare în sufletul tău. Iar în continuare, ca şi cum totuşi ar fi simţit că este dator cu un răspuns întăritor faţă de omul care-l întrebase, el spuse : Oare tu nu cunoşti vorbele astea pe care le ştiu şi copiii ? Mi-aduc aminte încă de dragostea pe care o simţeai cînd erai tînără, de iubirea ta, cînd erai logodită, cum mă urmai, în pustie, într-un pămînt nesemănat. Atunci, toţi cei drepţi credeau în cel drept, iar copiii lor erau cele dintîi roade ale lui...

Erau cuvintele unui înţelept, dar vulgul parcă l-ar fi auzit pentru prima oară.

— Nu înţeleg, prea-bunule.

— Desigur, tocmai acesta este neajunsul pe care-l ispăşim : că înţelegi ! Se ştie doar, din multe vorbite şi scrise, că poalele hainei tale vor fi atinse de sîngele sărmanilor nevinovaţi. Fiindcă, aşa cum ai spus : nu înţelegi !

Se întunecase şi zgomotul se mai ostoise.

În jurul preotului veniseră acum bărbaţi de seamă, din elita luată în robie. Nu vorbea nimeni, erau toţi respectuoşi, îngrijoraţi, calmi.

Abihail Elon îşi aşternu haina pe pămînt ; ghemui nişte cîrpe pentru a închipui o pernă şi, cu o delicată invitare, aduse pe soţia lui la locul unde ea trebuia să doarmă. Trecuseră de trei ori cîte un răsărit şi cîte un asfinţit, fără să fi mîncat, dar nu se plîngea nimeni de foame. Nu erau oameni de rînd, în afară de cîţiva ţărani, care căzuseră în robie fiindcă fuseseră găsiţi purtînd armele stăpînilor lor. Cei mai numeroşi erau culeşi din fruntea neamului : cărturari, medici, preoţi, meşteşugari, în sfîrşit, cei despre care se zice că sînt leacul mic care vindecă rănile mari.

Erau gospodari obişnuiţi cu greul vieţii, peste care venise năpasta ca un cîntec de durere. Care fuseseră păcatele lor ? Dacă o astfel de întrebare şi-ar fi pus-o vreun om de rînd, acela ar fi fost dispreţuit, ca un ridicat împotriva felului lor de viaţă. Necredinţa, lenevia, trufia, vanitatea, corupţia, necinstea sufletească, desfrînarea sînt păcatele gloatelor, de pretutindeni şi de totdeauna. Individul n-are decît să protesteze : „Eu n-am comis nici unul dintre aceste păcate !“ Liber eşti să-l crezi. Dar lumea păcătoasă nu trebuie să-ţi fie indiferentă, lăudîndu-te cu bunul tău exemplu.

— Pe frumoasa şi subţirica pajişte de acasă vin păstorii cu turmele lor, şi îşi paşte fiecare partea lui. Vai de cei răi, că ziua scade şi umbrele de seară se lungesc...

Pe seama popoarelor înrobite cădea verdictul acesta, chiar dacă el nu se referea decît la cîţiva păcătoşi :

— Priveşte urma paşilor, în vale, şi vezi ce ai făcut, dromaderă iute la mers, care baţi drumurile şi le încrucişezi. Măgăriţa sălbatică, obişnuită cu pustia, care gîfîie în aprinderea patimii, cine o va împiedica să-şi facă pofta ? Cei ce o caută n-au nevoie să se ostenească : o găsesc în luna ei...

Ce fuseseră aceste aluzii ? Şi n-au fost singurele.

— Vă spun, reluă Elon, revenind între ai săi, după ce-şi culcase soţia, sub cerul liber, pe o haină subţire, vă spun că suferinţa este un drum mai potrivit cu firea lucrurilor. Creaţia trăieşte mai deplin. Defectele omeneşti se mai reduc. Cine plînge comite mai puţine păcate decît acela care rîde. Fiţi tari, că toate ne vin din ceea ce există, fie că vrem sau nu vrem. Nu e rostul nostru să învăţăm divinitatea cum să fie divină, nici realitatea cum să fie reală...

O astfel de judecată trăda o mentalitate sacerdotală. În realitate, el spusese că omul nu se poate considera o operă terminată. Chiar şi cei mai neînvăţaţi recitau pe dinafară textele înţelepţilor, ca pe un armament filozofic ieftin, şoptindu-şi că principiul creator din natură nu poate pactiza cu sterilul, cu necreatorul. Omul chemat la muncă, la viaţă adevărată este chemat; iar cine evadează din muncă devine duşman al principiului vital din natură, debutează în imperfecţiune, trădează raţiunea de a fi, se pierde şi trebuie nimicit. O lume indiferentă îşi trăieşte viaţa, departe de păcate, nepăsătoare faţă de păcatele celorlalţi! Sub forme diferite, s-a scris că indiferenţa este un păcat grav! Orice artist se poartă nemilos faţă de opera lui. O distruge şi o reîncepe. Nu tot aşa face un gospodar?

— Sînteţi vinovaţi! Vă voi da păsărilor cerului, oameni care v-aţi îmbătat de voi! Pe dealuri şi în ogoare, v-am văzut urîciunile...

Cei mai înţelepţi se ridicau, ca florile pline de ochi, din rădăcinile lor oarbe:

— Ce înseamnă această absurdă avariţie a umanităţii, care se abţine de a da Binelui o mînă de ajutor, lui, căruia cu toţii îi sîntem datori? Ar fi prea de timpuriu să încrucişăm braţele. În toate formele. Acesta este înţelesul înţelepţilor: „La treabă! Aţi fost deosebiţi dintre animale, ca să fiţi colaboratorii şi ucenicii mei, nu paraziţii creaţiei altora!..."

Dar toţi înţelepţii, din toate popoarele, au scris că ideea binelui întîmpină multe greutăţi. N-a fost filozof care să nu fi spăimîntat omul cu teribila figură a stăpînului nevăzut! Pînă şi sărbătorile vor fi zile triste, pentru că idealul încă nu a fost atins.

Noaptea acoperea turma ghemuită.

— Mult o mai fi de mers? întrebă un negustor de cămile, care purta un inel gros, de aur, pe degetul mare al mîinii drepte.

— Dacă vom trăi, va fi mult de mers! răspunse preotul. E o împărăţie de o sută douăzeci şi şapte de ţinuturi, întinsă de la India şi pînă în Ethiopia. Nu împărăţia ne interesează. Pe noi ne interesează *mersul*.

Elon ştia oare că va fi de mers timp de şaptezeci de zile! Vorbele lui erau pline de o rea prevestire... Dar drumul dintîi, negreşit, avea să se isprăvească, într-o zi, la un loc, unde va începe o suferinţă necunoscută şi perfecţionată.

Cei mai tulburaţi în cugetul lor doreau să-şi amorţească durerea cu o speranţă, dar acesta era semnul bolii, semnul slăbiciunii.

— Ce mai putem spera, bunule, ce mai putem aştepta? spuse negustorul de cămile.

— Vom fi vînturaţi cu lopata, la porţile cetăţii, ca o pleavă, fiindcă avem văduve mai multe decît copii. Mama, care a muncit pentru toate gurile din casă, a fost lăsată să-şi dea sufletul în singurătate, fără nimeni, şi dacă astfel sîntem noi, cine oare o să îmblînzească fiarele împărăteşti?

Răspunsul învăţatului dădea celor din jur, printr-o nouă întrebare, mai mult decît o speranţă, fără să o fi dat chiar pe aceasta. El sugera oamenilor o prescripţie de viaţă şi o cale spre libertate. Armele care înrobesc gloatele nu vor fi învinse de speranţe, nici de văduve. Nu întrebaţi... Trăiţi! Aveţi acest curaj de a trăi?

Toţi îl consultau ca pe un oracol.

— De la şapte al lunii Av, de anul trecut şi pînă astăzi, de cînd nu mai sîntem la vetrele noastre, m-am gîndit numai la cele ce văd întîmplîndu-se. Fiindcă am înţeles, nu mă mir şi nu mă tem. Cine înţelege suferă mai puţin.

În timp ce vorbea celor din jur, o ştafetă sosi gîfîind, luă pe Elon de mînă, îl trase dintre ai săi şi-i spuse în limba arameică:

Clubul cărţii digitale 2022

— Bagă bine de seamă ce am să-ți spun. Cel care binevoiește să te cheme este un mare căpitan, Meghilo, din neamul lui Nebuzaradan, învingător la Iebus. Este un om mai presus de oameni... Tu nu poți să-i spui nimic, oricît de isteț te-ai crede... Vei răspunde scurt și respectuos la întrebările lui.

— Dar dacă m-ar întreba, bunăoară, despre hrana noastră, în aceste trei zile de drum ?

— Îi vei arăta că ești încă în viață. E destul !

— Ar fi un mod respectuos dacă i-aș ascunde adevărul ?

— Pui prea multe întrebări ! Tu să taci ! Să mergem, că ne așteaptă.

În fața unui cort-minister, cei doi se opriră. Un străjer intră să anunțe sosirea preotului, și după o clipă, Elon, urmat de ștafetă, se înfățișă în fața omului mai presus de oameni.

Meghilo era un bărbat scurt, gros, bărbos, negricios, cu păr bogat pe cap, evident descrețit cu uleiuri. Haina scurtă, de postav cenușiu, era împodobită cu semnele victoriei, dar săracă și modestă. Pe toate degetele ambelor mîini, Meghilo purta inele din toate metalele prețioase, smălțuite și pietruite cu diamante, smaragde și rubine cît bobul de coriandru, toate de jaf. Un miros de isop se risipea în jur, dintr-un vas lăsat dinadins descoperit. Căpitanul era întins pe un pat de campanie, construit pe țăruși, așternut cu blănuri de capre, iar nu departe, lîngă o masă scundă, stătea în picioare un ofițer foarte tînăr, vizibil interpret și scriitor, judecîndu-l după condicile și stylurile ascuțite, pe care le purta într-un sac din pînză de in.

Meghilo făcu semn soldatului să se retragă la ușă.

— Cine ești ? întrebă comandantul.

— Sînt preot al legii noastre, Abihail Elon după numele meu, captiv al împăratului Nabucodonosor, din voința cui ne iubește...

Ofițerul îl măsură cu o privire surprinsă.

— Te ascultă oamenii tăi ?

— Oamenii mei sînt buni. Pot fi altfel decît ascultat și onorat ?

Meghilo făcu un semn de mulțumire, apoi către secretarul său :

— Scoate-i lanțul de la picioare. Vreau să vorbesc cu un om liber !

Soldatul dezlegă numaidecît pe Elon. Preotul, nemișcat, se supuse, lăsînd să i se facă cele poruncite, fără nici un gest, fără să arate nici o satisfacție. O mare nedumerire plină de întrebare se preciza pe figura comandantului.

— Stai jos, pe pămînt, robule...

— Dacă am trecere în fața ochilor tăi, rog să mi se îngăduie de a nu mă așeza...

— Doresc să nu te mîhnească nimic din cele ce vom vorbi. Am îndepărtat și lanțurile... Vreau să știu dacă ne putem înțelege...

— Puteau lanțurile tale ceva contra mea ?

— Totuși, să nu crezi că te-am chemat aici pentru a-mi dovedi că un caldeu ca mine n-ar putea face nici un bine unui învins !

— Nici bine, nici rău, de la tine. Toate pot veni numai de la puterile firii, de a ne înțelege, ca oameni.

Meghilo, surîzînd cu superioritate, zise :

— Oamenilor le căşună unii pe alții, destul de des, dacă nu-și măsoară vorbele cu oamenii, cu locul și cu timpul.

Elon ridică din umeri.

— Care ar mai fi răul de la oameni, atunci cînd ne-ar durea suferința altuia ? Este careva mai mult decît o umbră risipită ? Crezi că ești mai mult decît mine ?

Meghilo se ridică brusc, tulburîndu-se :

— Nenorocitule, dar tu n-ai văzut focul și ruinele atîtor cetăți ? N-ai văzut femeile voastre, bocind ca niște cucuveici, printre ziduri ? N-ai văzut miile de oameni murind de foame, în fața altarelor voastre jefuite ?... Cu puterea închipuirilor vrei tu să mă sperii ?

Elon păru impresionat de naivitatea ofițerului și răspunse cu o blîndețe pe care n-ar fi pus-o în vorbire dacă nu i s-ar fi muiat inima de milă pentru greșeala lui :

— Tu ai inimă bună, dar fiindcă porți numai armele, nu cunoști forțele mai mari decît ale armelor și care se află rînduite în cărți. Am văzut biruințele militare, tot

ce ai spus, dar am înţeles altceva. Eu am văzut robi călări pe cai, şi regi mergînd pe jos, ca robii! Eu am văzut cum un singur nebun poate face mai mult rău decît binele tuturor înţelepţilor! Am văzut că nu cei iuţi aleargă, nu cei mai viteji cîştigă războiul, nu cei mai învăţaţi cîştigă pîinea, nici cei pricepuţi, bogăţia, nici cei de merit, bunăvoinţa, ci am văzut că toate atîrnă de vreme şi de împrejurări... Am văzut că omul nu-şi cunoaşte barem clipa, întocmai ca peştii care sînt prinşi în plasa pescarului şi ca păsările care cad în laţ. Ca ei, sînt prinşi, nimiciţi sau uitaţi, atunci cînd legea ordinii lumii a hotărît una sau alta. Dacă ai şti toate astea, ai mai putea fi soldatul unui împărat? Atunci ai fi lîngă noi! Tu lauzi victoria lui Nebuzaradan şi nu ştii că, înainte de sosirea aceluia sub zidurile noastre, geniul tuturor creaţiilor ne spusese că el va curăţi Cetatea ca pe o farfurie care se curăţă şi se răstoarnă cu faţa în jos, că vom ajunge de jaful şi de prada tuturor. Deosebim noi pedeapsa însoţită de iubire, atunci cînd pedepsele izvorăsc din ură? Părinţii ne-au iubit chiar şi cînd ne-au pedepsit, şi prin asta au învins. Succesele militare sînt provizorii dacă sînt lipsite de omenie.

Comandantul îl urmări cu asprime şi descurajare:

— Degeaba! Degeaba! Eu sînt militar. Va trebui să mă conduc după vrerea celor mai puternici chiar şi decît mine. Ce înţelegi tu din politica noastră, cea mai bună, cea mai sfîntă politică? Apoi, după o clipă: Sînteţi pînă la o mie în acest convoi. Ştii în ce ţară vă aflaţi?

— Desigur. Poate oare omul să îndrepte ceea ce a făcut strîmb? Împăraţii îşi umplu ograda cu împăraţi mai mici! Caută dumnezei mărunţei, care să-i asculte... Ce ascultare aştepţi tu de la mine?

— Ciţi sînt cei care sînt gata să-şi piardă ochii? Gîndeşte-te!

— A mai rămas ceva vrednic de a fi privit aici?

— Au mai fost cugete slabe care au cîrtit împotriva împăraţilor, aşa cum vorbeşti tu! Te ajută mintea să-ţi închipui ce-au păţit?

— Dar mii de guri, învinşi sau învingători, voi nu aveţi decît o singură rugare sau poruncă: „Minţiţi-ne!"

Să vă minţim? Trăiască împăratul care ne-a adus în robie! Trăiască robia! Asta v-ar plăcea să vă spunem?... Dar oare asirianul, elamitul şi caldeul, oamenii din această împărăţie, nu sînt şi ei fraţi ai oamenilor? Îşi mai aduce aminte careva că omul ca floarea înfloreşte, şi e cosit, şi trece ca o umbră, şi n-are nici o stare? Face unul vreun bine, pentru ziua de mîine, acum, pînă nu se rupe funia de argint, pînă nu se sfarmă vasul de aur, pînă nu se sparge urciorul, la izvor, pînă nu se strică roata de la fîntînă?

— Împăratul nostru nu vă urăşte...

— Împăratul vostru are puterea de a face orice! Putem noi oare să-l oprim şi să-l întrebăm: „*Ce faci?*" O fi ştiind el ce face?

Meghilo se aşeză pe marginea patului. El făcu o sforţare de a relua vorbirea, cu calm:

— Eşti un cărturar, pari om învăţat. Am aflat despre tine şi m-am gîndit să te aduc în faţa mea, pentru a hotărî, prin bună înţelegere, ce ar fi mai bine de făcut pentru cei care te ascultă.

— Pentru ce să mă fi chemat tocmai pe mine?

— Pentru că ai tăi te cred şi te ascultă, pentru că poţi să exerciţi autoritatea, ca om dintre cei mai buni.

— Dacă sînteţi atît de puternici, vă mai trebuie iubirea noastră? Vreţi certificate de bunătate de la victimele voastre? Are vulpea nevoie de ţidula gîştelor? Aveţi nevoie aici de oameni ca mine, în timp ce îi distrugeţi pe cei ca mine, prin alte ţări şi meleaguri? Nebuzaradan, căpetenia voastră, n-a lăsat în ţările robite decît pe cei mai săraci, şi pe cei mai răi, pe cei care nu aveau nimic nici în inimă, nici în cuget, nici în cuprinsul casei lor, şi aţi dat fetele noastre pe mîna soldaţilor, viile noastre pe mîna beţivilor. Aveţi oare două măsuri?

Meghilo păru supărat:

— Uite, nu e timp pentru a vorbi despre cele ce nu atîrnă de tine sau de mine. Vă putem spînzura de fiecare copac, de aici pînă la Ninive, şi mai avem cale de încă şaizeci de zile, trecînd prin ţinuturi fără apă şi fără fructe. Gîndul meu este de a dărui alor tăi o căpetenie respectată şi urmată cu încredere. Dar pentru a ajunge

la acest scop, este nevoie să faci, Elon, o sforţare. Au fugit din convoi, în prima noapte, mai mult de o sută, şi soldaţii noştri au prins destui şi i-au judecat aşa cum judecă soldaţii... Au plîns, desigur, ai tăi. Au regretat că nu le-au ieşit înainte mai bine nişte şacali flămînzi decît nişte soldaţi. Ca să nu mai evadeze nimeni, am pus în fiare pe fruntaşii voştri şi am redus hrana. Am înştiinţat că voi spînzura doi oameni pentru fiecare om care fuge. În felul acesta, n-a mai fugit nimeni, dar convoiul merge încet. Aţi vărsat burdufele cu apa animalelor, un soldat a fost găsit mort în post. Toate astea vin de la voi. O pace bună între noi ar folosi tuturor, fiindcă altfel, pînă la Ninive, din mia de oameni nu va trăi decît o sută. Eu nu sînt mulţumit de măsurile mele şi aş vrea să înlocuiesc asprimea cu o prietenească înţelegere între noi.

Căpitanul tăcu o clipă, ca şi cum ar fi vrut să-şi stîmpere bătăile inimii.

— Eşti în stare să-mi dai o mînă de ajutor, spre binele tău şi al oamenilor din seminţia ta?

Abihail stătu, cumpănindu-şi răspunsul. Apoi se gîndi că o întrebare suplimentară ar lumina mai bine ceea ce ofiţerul aştepta de la un preot.

— Dacă ajungem la Ninive o mie sau numai o sută dintre noi, acest lucru îţi aduce ţie vreun bine?

— Eu sînt soldat, şi e o durere destul de mare să vă măsuraţi cu mine în starea în care vă aflaţi. Faceţi ca durerea să nu vă fie mai grea decît este prin firea lucrurilor.

— Împăratul vostru a poruncit lui Nebuzaradan să aibă încredere într-un om învăţat, care n-a greşit faţă de voi. L-a şi invitat în Babylon, de-i va dori inima, şi nimeni n-ar ieşi din vrerea lui. Iată un temei de pace între noi. Acum, vă întreb: de ce ne-aţi luat de lîngă omul vostru de încredere? După care altă poruncă dacă nu după aceea a împăratului? Stăpînul vostru n-a aşteptat de la noi minunea lanţurilor, ci o minune mai înceată, dar mai sigură: îndulcirea inimilor. Fiecare om adus în robie este convins că vă lipseşte o armă teribilă...

— Care?

— Iubirea! Cîştigă numai aceia care au lepădat arma urii. Putem învăţa unii de la alţii dacă ne apropiem. O împărăţie nemăsurată, ca Babylonul, îşi poate pune nădejdile în pedagogia lanţurilor? Ne aflăm la o depărtare de trei zile pînă la casele şi ruinele noastre, iar pînă la Ninive, mai avem drum lung, de şaizeci de zile. Vă jur că e mai bine să ne întoarcem acasă decît să fim primiţi prin casele împărăţiei...

Cu o privire descurajată, Meghilo întrebă:

— Sînteţi pregătiţi pentru o nenorocire mai amară decît aceea sorocită vouă? Vreţi o aţîţare în plus, în neputinţa blestemului care v-a încovoiat?

Abihail, care îşi urmărea ideea, răspunse slab, ca şi cum ar fi fost vorba de o chestiune străină de suferinţele sale:

— Tu, care nu ştii ce să crezi, presupui că tuturor li se întîmplă toate, deopotrivă. Pot eu să schimb ceva, ajutîndu-te? Crezi că numai prietenia prizonierilor vă mai lipseşte?

— Dar acum este vorba numai despre soarta voastră, robule, şi dacă de trupul tău n-ai nici o milă, gîndeşte-te la cei pe care-i iubeşti, la cei care aşteaptă ceva de la tine.

— Cine este pus pentru lucrarea de la urmă, acela stă ascuns, neatins de nenorocire. Pe acela care va ucide, nu-l descoperim decît după ce a ucis! Acela trăieşte şi aşteaptă clipa lui. Dar pentru a face binele, trebuie să ne respectăm şi să ne întindem braţele.

— Orbule, nebunule, dă-ţi seama de ceea ce spui! răcni Meghilo. Nu slab vreau să mă arăt, ci iertător, dacă se poate. Iar tu...

Preotul, cu liniştea de la venire, răspunse demn, mereu printr-o întrebare, ca orice înţelept care, din delicateţe, nu doreşte să i se impute vreo afirmaţie.

— Fără ţară, fără conducere proprie, fără libertate, fără drepturi, în starea asta, crezi tu că mă mai pot despărţi de legile noastre? Aveţi o lege mai bună? Vreţi să ne cîştigaţi? Arătaţi-ne ceva mai frumos decît moartea...

Tînărul ofiţer de lîngă uşă, care pînă atunci tăcuse, interveni împăciuitor:

— Nu-ți cere nimeni, omule, să te desparți de credința ta. Voia stăpînului vostru nu poate, oare, prin noi, să vă ajute în nenorocire ?

— În hainele voastre, răspunse Abihail, se mai află încă praful și fumul vetrelor noastre pîrjolite. Prin gura voastră, legea nu mai poate trimite nici un cuvînt de îmbărbătare, după care sufletul nostru tînjește. De cînd incendiatorii cetăților și ogoarelor poartă cuvîntul divinității ?

Meghilo sări, cu ochii aprinși de ură, chemînd soldatul care aștepta afară :

— Pune-i lanțurile ! Lanțurile !

Tînărul ofițer se apropie de preot :

— Spune un cuvînt de părere de rău... Cere iertare...

Preotul privea în gol, netulburat, în timp ce soldatul îi întărea fiarele de picioare.

— Acum... mai ai încă o clipă pentru a te salva. Spune-i ceva... Cere-i ceva... ca să treacă timpul mîniei.

— Să vină aici Nunan, fiul lui Simail ! răcni Meghilo.

Ofițerul, palid, tremurînd, împinse pe Elon de umeri înspre comandant, șoptindu-i rugător :

— Un cuvînt... un cuvînt... acum, încă-l mai poți rosti acest cuvînt... Apoi va fi prea tîrziu...

Preotul întoarse capul, măsură cu o privire severă pe tînărul ofițer care-l trata fără destul respect, și-i spuse :

— Vreau să-mi revăd nevasta, dacă se poate, apoi sînt gata...

Tînărul ceru pentru Abihail favoarea de a-și vedea femeia, iar Meghilo dădu încuviințarea, părăsind cortul.

Un soldat conduse pe Elon în împrejmuire, unde oamenii, înghesuiți unii în alții, dormeau sub cerul liber. Căzuse o rouă deasă, lumea era mică sub feeria de primăvară. Nu departe, o privighetoare cînta stelelor, sub frunzișul proaspăt al unui cedru. Negutătorul de cămile îl aștepta, de veghe.

— Aduci vreo veste bună ?

— Culcă-te, dormi, nu te gîndi la nimic. Mîine, poate, va fi nevoie de tine.

Spunînd aceste cuvinte, preotul își potrivea pașii, sărind pe deasupra celor care zăceau obosiți și sleiți de foame. El găsi îndată locul unde femeia sa, întinsă pe o

jumătate de manta și acoperită cu cealaltă jumătate, dormea adînc, ca o ființă care se simțea păzită și apărată.

Elon Abihail îngenunche lîngă ea, privind-o cu o iubire fără vorbe. Nu îndrăzni să o trezească. Întinse mîna și, fără să o atingă, își petrecu palma în jurul capului, de-a lungul brațului, care, îndoit, se odihnea pe pieptul ei, și isprăvi gestul său, într-o mîngîiere tangibilă pe mantaua care-i acoperea picioarele.

Murmură, numai pentru el, neauzit de nimeni :

— Vă jur, fiice ale unei lumi mai blînde, pe căprioarele și cerboaicele de pe cîmp, vă jur, nu treziți iubirea în simțurile voastre pînă nu va veni ea. Un om demn nu are ce să facă pe pămînt dacă nu găsește cui să-i dăruiască iubirea. El zboară, desperecheat ca o așchie, și se pierde...

De departe, un foșnet nelămurit dădu nopții puterea unui farmec tînăr, de primăvară. Privighetoarea cînta singurătății, fără oprire. Aerul era ușor, îmbălsămat de parfumul cedrilor. Se desemnau misterioase poale de păduri, la orizont, pline de esențe îmbătătoare, de santal, de aloia, de casia, de mălini și terebinți. Ce poate mintea omului, sub vraja unor ispite care se deformează și sporesc, în infernul de miresme ? Nici cîntecul pînă la sfîrșit nu ține ; somnul pune stăpînire chiar și pe acela care înțelege.

— Scoală-te, iubito, și vino, frumoasa mea. Iată, iarna a trecut, a încetat ploaia, norii s-au dus să se scuture ca niște ramuri înflorite peste alte grădini. Răsar flori pe cîmp, a venit timpul cîntării, se pîrguiesc roadele smochinilor, și viile își risipesc proaspătul miros de pămînt și de frunză. Doar tu, iubita mea, începînd de acum, vei rămîne singură, vei fi ca un izvor încuiat, ca o fîntînă pecetluită. Pune tăcerea ca o pecete peste inima ta, ca un sigiliu pe brațul tău, fiindcă iubirea este mai puternică decît moartea, este o flacără a nevăzutului.

Femeia se trezise și-l privea cu suavitate.

— Regină peste dureri... spuse Elon, aproape sfios, rugător.

— O fi tîrziu, și de mult ar fi trebuit să fii aici, lîngă mine.

— Tu știi mai bine dacă am vrut să fiu aici, lîngă tine, sau alții au vrut să zăbovesc.

— Neînsemnată ce sînt, pot oare să fac ceva pentru tine ?

— Tu vei şti totdeauna că te-am iubit, din voinţa firii noastre, mai mult decît pe mine însumi. Nu pentru păcatele noastre, sau ale împăratului nostru Zedechia, după nelegiuirile lui Ioiachim, fiul lui Zebuda, din Rama, şi fiul său Iaconia, am ajuns astăzi în robie. Dacă aş putea fi lîngă tine, în bucuria de a fi uniţi, orice suferinţă mi s-ar părea mai mică. Dacă însă scrisa zilelor noastre va fi altfel, atunci, despărţiţi unul de altul, să promitem de a ne aminti unul de altul, uniţi la cel mai mare bine, sau rău, că vom lupta pentru dreptatea şi iubirea de oameni, fără a cunoaşte alte bucurii, şi nu vom pune între noi altă iubire, nici alt dor, decît unul pentru altul. Vom cere pernei noastre fără somn sfatul înţelepciunii ceasului de grea cumpănă, sau iertării, dacă va fi nevoie, pentru a lupta, pînă ce ne vom mîntui şi vom fi din nou împreună.

Ea a jurat întocmai cum i-a cerut Elon şi i-a sărutat mîna ; el i-a sărutat fruntea, tîmplele, ochii.

Apoi bărbatul s-a ridicat, a privit cu îndurerare spre ţara lui cotropită. Liniştit, s-a dus lîngă soldatul care îl aştepta la cîţiva paşi, deoparte.

Lumina de lună se stingea devreme. Noaptea devenea obscură. Privighetoarea cînta într-un delir de splendoare şi oroare.

Sarai, înţelegînd, alergă plîngînd după soţul ei, care-i fusese răpit, către nenorociri de taină. Ea se împiedică de trupul moale al unui captiv, care dormea de-a curmezişul drumului, şi căzu . . . . , ,

. . . .

. . . .

A doua zi, convoiul se urni cu greu din loc. Preotul nu mai era printre ei. Neguţătorul de cămile, care se numea Eliasaf, conducea coloana prizonierilor, sub ordinele lui Meghilo, „omul mai presus de oameni". Eliasaf alese o echipă de agenţi personali, care făceau de pază cu ajutorul soldaţilor. Nimeni n-a mai evadat. Se dădură alimente tuturor, atît cît era necesar pentru un drum lung şi greu.

La începutul lunii lui Sivan, prizonierii au ajuns în Suza, oraşul de capitală, unde o lume nouă, aspră, dar primitoare, deschise porţile înspre amestecul de neamuri venite acolo de pretutindeni, dinspre India şi dinspre Ethiopia, egal de captive.

În doliul greu care lovise pe nefericita Sarai, se născu, sub acoperiş străin, o fată. Frumoasa femeie a inimii lui Abihail închise ochii, fără luptă, fără să ceară pernei sfatul urii pentru a doua zi. Moartea i-a fost ultima sărutare.

Unchiul său, om din ţara învinsă, sosit cu unsprezece ani înainte, printre cei zece mii, la Suza, în timpul lui Ioiachim, luă fata la sine, s-o crească. Făcătorul tuturor lucrurilor socoteşte numărul stelelor şi le dă nume la toate. Fata lui Abihail şi a lui Sarai primi numele babylonian de Hadassa, adică Esthera, care însemnează „myrt", iar unchiul său, părinte adoptiv, după nume Mardoheu, spuse celor veniţi cu daruri pentru fetiţă :

— Lăudaţi cugetul curat al celui mai mare dintre răniţii lumii, lăudaţi omenirea suferindă. De aci înainte, nu se ştie pînă cînd, împăratul nostru va fi poporul, luminat de rînduiala ce se vede în toate cele vizibile şi invizibile. Din răni vor răsări cele mai înlăcrimate flori, ca şi obezile de fier, care vor stîmpăra nelegiuirile bunului plac. Dintre păstori şi meşteşugari veţi vedea alegîndu-se cei mai miloşi dintre înţelepţi, iar dintre gospodinele cu copii, făcătorii de pace...

Vorbe ca acestea vădeau o educaţie laică, neobişnuită în familia lui Mardoheu şi neplăcută tradiţiei, dar, de mulţi ani, micile triburi dezamăgite de oameni rosteau rareori şi cu sfială numele divinităţilor. Numele cuvenit nu mai răsuna prin locurile de întristare, ca un semn de respect suprem. Astfel, nu numai la naşterea unei fetiţe, dar şi la moartea unei vieţi împlinite, rugăciunea de odihna sufletelor tremura fără adresă, către un zeu nenominal, pentru a nu întina piscul speranţelor celor tineri.

Un rumenit apus de soare, în Babylon, li se părea tot atît de puţin al lor, ca şi zăpezile bătrîne ale munţilor geroşi. Ce a fost a trecut, iar ce este trece. Ce s-ar face milioanele de inimi îndoliate dacă n-ar exista pentru ele teribila resursă a viitorului inexplorabil ? Chiar şi

celor fericiți, înghesuiala gloatelor înspre porțile viitorului le prinde bine!

— Consolați-vă cu ce puteți din metafizica voastră încîlcită, dar lăsați-ne pe noi, care ne pasionăm doar de bunurile tangibile! Trăiți pentru idealuri! Lăsați-ne nouă scopurile! Sîntem mai modești!...

Acesta era înțelesul ordinelor stăpînirii, din cele o sută și douăzeci și șapte de țări înrobite sub sceptrul babylonian.

„Dintre noi, un copil, un băiat sau o fată, se va ridica pentru a ne mîntui."

Poporul se guverna acum doar prin textele memorabile ale înțelepților: „Fiecare suflet, oricît de modest, trebuie crutat, crescut, îmbogățit. Nu mai are grijă de el nimeni, în afară de el însuși."

Cu acest gînd, cu această răbdare, au trăit patrusprezece ani. Mardoheu făcu din Esthera o nădejde a robilor și, mulțumit, aștepta ora sa, lăudînd pe torcătorul tuturor destinelor.

POPORUL N-AVEA CE SĂ SĂRBĂTOREASCĂ...

O sută și douăzeci și șapte de țări. Nu sînt prea multe pentru un împărat. De la marginea vestică a Indiei, pînă la frontiera nordică a Ethiopiei, într-un bazar de graiuri și de credințe deosebite, popoarele simt că aparțin unui stăpîn pe care nu-l cunosc, după cum nu cunosc nici împărăția. Cine și de ce să-și părăsească locul natal, pentru a vedea priveliști sortite numai cailor? E cale lungă de la Belucistanul Oceanului Indian pînă în Sudanul egiptean, pînă în inima Africii.

Cînd s-au deschis porțile cetății Suza, ca să intre convoiul deportaților de la Mediterana, negustorii mărunți ai capitalei s-au repezit să-și vîndă susanul și fructele, dar însetații și flămînzii musafiri n-aveau bani. Cîteva femei în zdrențe făceau semne cu mîna: ar vrea să bea apă. Dar și apa e pe bani la Suza.

Pe șanțurile ce răzoreau drumurile, căzuseră în robie științele și artele, oamenii de merit deveniseră de nerecunoscut. Un învățat geometru egiptean, cu o privire ageră, ca prizonier de război, vindea uleiuri și farduri meșteșugite pentru strălucirea frumuseților și pentru eclipsa defectelor. Pînă și în vorbire el avea fard!... Ceruză, roșu vegetal, oxid de zinc și negru de fum. Din aceste materii secrete, transparente, sîngerii, albe și întunecate, natura ne-a pictat, dar noi am dibăcit-o și am întrecut-o! Orice obraz care se vrea iubit își pune pe față masca ademenirii, forța acestui vulcan de ispite în erupție.

Lîngă el s-a așezat pe taluzul șanțului un medic fenician, din Sidon, vîndut de mezi în Suziana, dar aici

s-a făcut negustor de grămăjoare de baligă combustibilă, pentru focul de la bucătărie. Cîțiva ofițeri, prizonieri din Assyria, s-au dovedit buni hamali : n-au de vînzare decît brațele lor. Un filozof din Alexandria Mizraimului a îmbrățișat nobila meserie de comersant de oase și copite, de la abator, căutate pentru opere de artizanat. Un armean, doctor al legilor, s-a făcut cal la o căruță ușoară și vinde bostani și pepeni. Unii sînt pișcați de păduchi, dar știu să vorbească frumos mai multe limbi decît săracii gospodari aborigeni, care, fiind la ei acasă, sînt scutiți de a mai învăța ceva, demni în totala lor ignoranță de stăpîni liberi. Dar sînt miloși. N-au vrut războaie. N-au vrut să aibă robi. Îi privesc ca pe niște egali.

Orașul se înfățișează ca un furnicar agitat. Nimeni nu umblă singur. Nobilii, cu suita lor, se impun prin faldurile bogate ale mantalelor și prin sabia coroiată, încinsă la brîu. Recunoști ușor persanul : e singurul om politicos.

Convoiul a fost oprit în apropierea oborului de sclave. Nu li s-a spus nimic prizonierilor, dar au dispărut gardienii, ca și ofițerii și scribii purtători de scripte. Oamenii din jur le-au spus :

— Ce mai așteptați ? Acum sînteți în voia voastră. Sînteți prea slabi, nu cred să vă cumpere cineva... Dar, în sfîrșit, nu moare nimeni de foame în Babylon ! O să vă descurcați...

Ca în orice piață, mișună mulți gură-cască.

Soldații aceia de gardă, oricît de duri s-au arătat în lungul exod, cînd au sosit în Suziana, au avut totuși un gînd blînd : să părăsească robii în preajma oborului de sclave. Pe acolo se adună bogații orașului. Aceștia poate că mai cumpără pe vreunul, mai ajută pe altul...

Dar nu s-a uitat nimeni la ei. Niște robi în plus ! Există altfel de oameni ? Aparențele lor de „preț redus“ n-au produs senzație. Totul e cu preț redus în Babylon, de cînd cu războiul ăsta norocos !...

Sclavele scoase în vînzare erau aduse tocmai din Golful Aden, de la Bab-el-Mandeb, care înseamnează Poarta Plîngerilor. Cele mai multe provin din Erithreea și din Somalia, unele de captură, altele voluntare. Legate între ele cu o funie subțire, de glezne, sînt desculțe și îmbrăcate doar în cămăși. Negustorii, cu realismul lor tradițional, își fac reclama mărfii, arătînd nobililor amatori sînii frumoși și fesele pietroase ale fetelor, ridicîndu-le poalele, oferind garanții verbale de fecioria lor, de-abia umbrită de semnele pubertății, sau de hărnicia femeilor (bătrîne, la 30 de ani), negrese, creole și albe. Fiecare poartă, agățat de gît, un fel de șorț din piele albă, tăbăcită, cu mențiunea prețului de vînzare. Unele sînt statuare, pe picioare groase, cu brațe atletice, aduse din Turkmenistan, vîndute și revîndute de multe ori pînă au ajuns la Bab-el-Mandeb, la capătul sudic al Mării Roșii. Nu s-au speriat de destinul lor. Voinice și cu mîndria înscrisă pe față, ele au muncit la ogoare, au descărcat vapoare, au concubinat cu marinarii (mai miloși decît negustorii), iar la nevoie s-au apărat de cuțitul bărbaților, dovedindu-se mai iuți de mînă decît tîlharii. Acum, la bătrînețe, au aflat că, în Caldeea și în Suziana, seceta a silit plugarii să-și taie vitele. Au amorțit plugurile în bătătură. Se caută femei, că sînt mai ieftine. Șase femei trag tot așa de bine ca și doi boi, sînt mai ușor de întreținut, cunosc mai multe specialități decît patrupedele, recuperează capitalul investit în ele.

Pînă nu demult, au fost folosiți caii în agricultură, puțin mai ieftini decît boii, dar caldeii au răsturnat tabla valorilor de piață, cu mintea lor deșucheată. Robia nu le priește. Se țin de revolte și de revoluții, care pînă acum le-au reușit. Au speriat imperiul lui Asuerus. În cele din urmă, caldeii au militarizat caii, i-au introdus în lupte, cu mult succes, au asediat orașe, au jefuit trezoreriile satrapilor provinciali. De atunci, caii s-au scumpit, chemați la o glorie militară, adoptați și de alte popoare, întrecînd astfel prețul boilor. Se crezuse că plugul stă în fruntea sculelor păcii. Nu mai e așa ! S-au făcut progrese, de modernizare. Un cal militarizat costă cît doi boi sau cît șase femei bătrîne, de 30 de ani. Buna socoteală a turkmenistanelor a trezit și interesul altor roabe. Obțin preț mai bun decît fetele, care nu sînt bune decît de sămînță. Chiar și acestea sînt mai căutate, de cînd s-au înnobilat caii. Animalul cel mai ieftin a rămas tot femeia !... Bogații din Media și din Caldeea cumpără fete așa cum se sădește nucul : peste cinci-șase ani,

dintr-o roabă scot cinci. Averea se sporeşte cu răbdare. Nevestele ismaeliţilor din Galaad au îmbogăţit multe familii în Babylon. Războaiele nu sînt cu mult mai mortale decît pacea, şi, în plus, reprezintă o afacere mai bună. De fapt, nu există decît două mari industrii care lucrează necontenit : războiul şi amorul. Ambele produc zestrea bănească a sclaviei, care este numele industriei epocii. Alternanţa ordinii cu dezordinea produce bani, fiindcă numai interesul şi frica bagă mîna în buzunar. Se poate muri şi în timp de pace, dar nu se ştie de ce !...

— Aveţi printre voi şi oameni din Gaza sau din Ascalon ?

— Nu, noi sîntem din Jebus, din Jericho, din Rama şi destui sînt originari din Hebron... Ai auzit de Hebron ?

— Bunicul meu era din Hebron, dar s-a căsătorit la Gaza. Aveam rude la Ascalon. Dar unde n-aveam !...

— Înţeleg...

— Nu trebuie să vă risipiţi. Rămîneţi pe loc. O să primiţi numaidecît o saca plină cu apă bună, să beţi şi să vă spălaţi. Apoi o să mîncaţi, dar fără lăcomie, la oboseala asta, că nu e sănătos... Credeam că am să găsesc pe cineva din Gaza sau din Ascalon !... Trebuie să fie şi cineva din Ascalon ! Se ştia că o să sosiţi... Dar e mai bine că aţi fost aduşi aici, în Suza. Perşii, oh, dacă i-ar întreba cineva, nu v-ar fi luat de acasă...

— Assyrienii se pare că...

— Da şi nu ! Nu există om mai larg înţelegător decît assyrianul sărac ! Să ştiţi că numai săracii au strîns ban lîngă ban şi au pregătit locuinţele unde veţi dormi, deocamdată în apropierea templului.

— Templului ?...

— Da... Însă primim acolo şi pe alţii.

— Pe cine ?

— Orice om care s-a lepădat de idolatrie ! Cu toate că ibri înseamnă omul venit de peste Eufrat... Nu-l putem opri... Vine la templu... Nu se supără nimeni, decît dacă e fericit !... Vezi pe cineva fericit ?

— Ce meserie ai ?

— Soldat.

— Şi umbli fără uniformă, fără arme ?

— Cum fără arme ? Vorba nu e o armă ? Iată că vă soseşte sacaua cu apă...

— Sper să ne mai vedem !

— Ca sub vremi !... Mereu, mereu...

A plecat fără vreun salut deosebit, prefăcîndu-se că e şchiop, ca să-l creadă oamenii „civil".

Un grup de bărbaţi se desprinse din grămada de curioşi care înconjurau sclavele de la Bab-el-Mandeb. Împărţirea apei s-a făcut sub a lor supraveghere şi autoritate. Nu spuneau nimic ; erau binevoitori, fără zel.

Pînă la căderea nopţii n-a mai rămas nici unul nespălat, neospătat şi negăzduit.

Noaptea ce a urmat a fost o lungă noapte. La lumina pîlpîitoare a luminărilor, în sute de familii cu dare de mînă, s-au ascultat recomandările lor, care funcţionează ca o presă zilnică şi pot fi rezumate uşor :

„Popoarele împărăţiei formează o relativă unitate politică. Toleranţa persană, adică aparenta indiferenţă a elitelor, intervine energic doar în excesele de fanatism ale supuşilor. În general, se evită orice act de autoritate represivă. Cîţiva înţelepţi Memucan, Marsena, Harbona — au convins pe împărat că, printr-o fuziune de sînge, după cîteva generaţii, divergenţele se vor unifica de la sine. Educaţia va da legilor şi datinilor rigide, chiar şi pe Valea Eufratului, unde caldeii răzvrătiţi îşi fac de cap, nu fără motive : luptă, ca să li se dea pace... N-a făcut şi regele Solomon tot aşa ? N-a dat el — tuturor popoarelor exemplul fraternităţii umane ? N-a ţinut şapte sute de neveste şi trei sute de ţiitoare, în afară de fata faraonului ? N-a fost o pildă rea ; pe multe dintre ele nu le-a văzut niciodată. El a vrut să spună : oameni şi fraţi sîntem : moabite, amonite, edomite, assyriene, hittite, toate fac parte din familia oamenilor. Aşa să faceţi şi voi. Persanii nu sînt pătimaşi, stimează pe vechii deportaţi de la Marea cea Mare, dar uneori par lipsiţi de imaginaţie, au simţul legii, dar le lipseşte îndreptarul legii... Aici, împăratul e totul. Satrapii slujesc coroana numai în măsura în care coroana le umple buzunarele. Să ştiţi că totul este de vînzare !... Libertatea nu face parte aici dintre gratuităţile legale, dar, la preţ bun, găseşti pe piaţă destulă ! Omul care nu ştie ce să facă

Clubul cărţii digitale 2022

cu libertatea nu-şi dă seama dacă are prea puţină sau prea multă. Aşadar, aici libertatea nu e un ideal, ci o marfă ce se cumpără cu bani. Fără bani, nu poţi să ai dreptate, fiindcă pe judecători, oricît de drepţi, teroarea satrapilor îi intimidează. Din punct de vedere economic, sărăcia este uniforma naţională a tuturor popoarelor din imperiu. Lipsa legii egalitare şi corupţia moravurilor inspiră împăratului o frică galbenă : ce s-ar întîmpla dacă popoarele ar mai fi şi bogate ? !... Deci mai bună este anemia economică... Pînă cînd ? Pînă cînd observă că starea de sărăcie dă naştere unei surde solidarităţi a săracilor împotriva celor bogaţi, în frunte cu împăratul. Egalitatea în mizerie poate fi periculoasă pentru interesele elitelor, care constituie, bineînţeles, o minoritate. Femeile n-au conştiinţa forţei lor. Inculte, istovite, nu sînt bune de nimic. Nici împărăteasa Vastia nu ştie carte. Se bănuieşte că nici Asuerus... Robia nu e mai aspră faţă de noi decît faţă de alţii. Moravurile locale displac străinilor ; datina guvernează. Constrînşi din exterior, robii se întăresc în interior. Se zice că ei nu s-ar învoi niciodată să trăiască sub sceptrul unui împărat care nu ţinea seama de credinţa nimănui. Dar nu trebuie să ne grăbim a o crede, fiindcă nici celelalte popoare nu se învoiesc, din alte motive. Îngăduinţa de care se bucură aici toate triburile, chiar şi cele mai neînsemnate, nu poate favoriza pe robii de la Marea cea Mare, fiindcă în timp ce fiecare popor admite idolatria celorlalte, uşurînd o reciprocă recunoaştere, captivii de la Apus nu admit decît o singură lege : a lor ! În schimb, ibrii nu tulbură ordinea publică.“

Şi aşa mai departe. Înţelepţii comunităţii au dat viaţa în judecată, ca şi în propria lor ţară, şi cred că toţi şi toate ar putea fi mai bune.

Persanii privesc lucrurile cu mai multă generozitate şi zic :

„Orice popor lipsit de teritoriul suveranităţii sale a fost nevoit să încorporeze ideea patriei în formele cultului, ale artelor şi în mijloacele lor de circulaţie a ideilor. Atunci cînd pămîntul concret al unei ţări devine o chestiune abstractă şi spirituală, iar soldaţii nu-l mai pot apăra, se mai miră cineva că secretul inimilor persecutate va fi purtat de profeţi, de preoţi, de poeţi şi de păstori ? Aici, toate popoarele înrobite au convingerea că armamentul lor spiritual poate să înfrunte armamentul metalic al satrapilor. Forţa seculară a împăratului şi administraţiei n-a izbutit să se acrediteze în inimile celor fără ţară. A fost destul ca nişte robi să se înfăţişeze ca nişte zei fără frică, pentru ca toate victoriile militare ale lui Nebuzaradan să fie considerate provizorii.“

*

* *

În al treilea an al domniei lui Xerxes-Asuerus-Kşaiarcha, cunoscut şi sub numele de Ahasverus, efectele tulburătoare ale victoriilor lui Nabucodonosor, din neamul mezilor, păreau a se potoli. Împăratul, în etate de 37 de ani, a moştenit de la tatăl său, Darius, şi de la maică-sa, Atossa, o avere mare, pe care ar vrea s-o păstreze ; dar i-au rămas şi duşmăniile, pe care ar vrea să le stingă. Cum bogăţiile şi duşmăniile sînt indisolubil legate între ele şi nu se sting decît prin restituiri şi pocăinţe imposibile, Asuerus domneşte absorbit de intrigile seraiului, digeră cu greutate înfrîngeri în războaie civile şi internaţionale, aşteaptă ca timpul, făcătorul de minuni, să-l mai despovăreze de fricile personale.

Babylonul a cunoscut un destin consecvent : toţi împăraţii, cînd se plictisesc, ies cu flota în Mediterana, unde grecii au totdeauna grija să-i bată bine, la Thermopyle, la Salamina, la Plateea, la Cypru, prin vitejia unor comandanţi populari, absolut neîncoronaţi, ca Themistocles, Leonida, Mardonios sau Kimon, mari amatori de naufragii persane.

Ninive, capitala assyrienilor, bogată ca nici o altă capitală, nu mai poate adăposti onoarea unui împărat care a însîngerat-o. Plină de negustori şi de oameni de nimic, Ninive este atracţia aventurierilor, care caută aurul şi uneori îl găsesc. Dar ceea ce jigneşte bunul-gust al persanului este teocraţia militară a assyrienilor. Generalii lor au contopit puterea religioasă cu puterea armelor, au consacrat nişte hîrci întraripate, ca Pazuzu, şi alţi domnitori cu capete de tauri şi de vulturi, lei cu bărbi frizate, preoţi care comandă armatele. Pe malul stîng al Tigrului, nici un persan nu va mai pune piciorul decît

pentru acţiuni de pedepsire. Zarafii şi pseudoprofeţii lor, vînzătorii de formule magice, de otrăvuri şi de parfumuri, sînt invidioşi şi se bucură de paguba împăratului. Assyrianul găseşte că orice impozit este prea mare şi în consecinţă adesea nu-l plăteşte. În timp ce comorile băncilor şi zarafilor nu păţesc nimic, averile perisabile, ca grăunţele, fructele şi ţesutele, necesare vieţii, sînt lovite de dări. Urlă de ură mai ales plugarii. O efă de grîu, pentru cuptorul săracului, se istoveşte în zeciuială, pe toate drumurile, la toate podurile, iar siclii de aur şi de argint, care mişcă lumea, nu plătesc nimic, stăpînind tot ce se vede şi ce nu se vede, mituind pe sfetnicii imperiali, pentru a zădărnici orice politică fermă, fie sub Nabucodonosor (cînd se exploatau victoriile numai pe jumătate), fie sub un împărat modern ca Darius (cînd s-au acordat iertări chiar şi ibrilor), fie, în sfîrşit, sub fericita domnie a lui Asuerus (cînd s-a încercat exterminarea acestora cu duhul blîndeţii).

Este adevărat că, la Ninive, protecţia morală din Elam, pentru viaţa femeii, n-a pătruns. O femeie bătrînă, bolnavă, care nu şi-a plătit prin muncă hrana zilnică, a fost despuiată, pînă la piele, şi introdusă de creditor în mocirlele de mlaştină ale Tigrului, ca momeală de prins lipitori, pentru medicină. Dacă nu moare de răceală sau de cele cinci mii de lipitori, care valoric reprezintă hrana unui an de zile, ea mai rămîne să facă parte din familie. Dacă însă moare, preoţii o vor lăuda, zicînd că n-a plecat dintre cei vii cu datoria neplătită!

Astfel de asprimi nu s-au pomenit niciodată în Elam, unde toate se fac cu filozofie şi cu umanitate. A face din religie nu numai o cauză de război, dar şi un instrument direct de masacru, cu preoţii-generali de armată şi cu preoţii-călăi în frunte, acest lucru n-a fost posibil decît în zărăfia assyriană. Acum e sătulă şi ea de neomenie. De aceea, în al treilea an al domniei lui Asuerus, capitala imperiului se afla la Suza, la cinci sute de mile sud-est de Ninive, spre Golful Persic, la capătul lanţului munţilor Taurus, în Suziana, între Persia şi ţara propriu-zisă a caldeilor.

Aşezată pe rîul Choaspes, într-o climă răcorită la miazănoapte de vastul rămuriş de afluenţi ai Tigrului şi Eufratului, Suza primeşte vîntul fierbinte al deşertului Arabiei, purificat în regiunea fluviilor. Ca într-o grădină, pe acest platou, îngrăşat de aluviunile apelor muntoase, creşte o vegetaţie bogată şi variată, de la ierburile păioase pînă la pădurile foioase. Drumurile de negoţ au îngrămădit oameni şi interese. Oraşele din Persia babyloniană, la trei sute de mile spre vest, au devenit veritabile *porturi de cămile*, în mijlocul nisipurilor. Suza se iveşte însă ca o cetate dominată de splendori naturale, sub un cer neîncetat schimbător, colindat fugitiv de nori ploioşi şi de o faună paradisiacă, departe de vulgaritatea tîrgurilor de măgari, de catîri, de cămile şi de roabe proverbial de frumoase şi de păduchioase.

Împăratul vede cum vremurile îi propun probleme noi, care lasă nerezolvate pe cele vechi. Săracii sînt mereu tot mai săraci, bogaţii mereu tot mai bogaţi. Condiţia umană a sclavajului a dezvoltat profeţia nenorocirilor. Cît de mare şi de glorios a fost Nabuco! După o sută şi douăzeci de ani de la moartea lui, lumea îl blestemă, are o legendă mai puturoasă decît o hazna istorică. Soldaţii îmbătrîniţi prin cazărmi, după ce au văzut multe, începute în feerie şi terminate în ruşine şi în mizerie, zic:

— Împăratul cel mai bun e împăratul prost! Ce deştept a fost Nabuco!... Nu se mai sătura de pîrjoluri, de măceluri ştiinţifice, de persecuţii şi de înrobiri... Cînd i-a obosit cuţitul, l-a apucat nevoia de a fi lăudat şi iubit! Şi-a tocmit cîntăreţi şi poeţi care să-l zugrăvească frumos şi sublim!... Aceştia au predicat raţiunea superioară de a adora pe ucigaş, pe incendiator, pe sublimul împărat...

Babylonul şi Akkadul s-au pomenit împodobite cu poemele voluptăţii virile, de a asupri şi de a ucide, de a trăi zoologic, cu filozofie.

— După ce Nabuco a vărsat sînge nevinovat, supuşii au fost nevoiţi să-l mai şi iubească! L-au iubit, n-aveau ce face! Acum se scîrnăvesc pe gloria lui!... Nu-l mai apără nimeni. Au progresat... Dar toată sărăcia lor este un dar de la Nabuco. Pe unii i-a îmbogăţit, dar acestora le e frică şi de umbra lor. Se leapădă şi ei de Nabuco, de duşmăniile moştenite, dar nu se leapădă de foloasele tîlhăriei din vremea lui!... Sub Nabuco, nimeni

nu era spînzurat pentru furt, fiindcă averea nu era sfîntă! Dar satrapii lui Nabuco, o mînă de eunuci şi de tîlhari, au declarat sfinţit aurul furat. Cine se atinge de aurul eunucilor imperiali merge la spînzurătoare! Nu bagă nimeni de seamă că sărăcia e boală molipsitoare. Se roagă zeilor: „Apără-ne de victorii!... Dă-ne împăraţi proşti!...“

Tot aşa vorbesc şi negustorii:

— De curînd, peste robii împărăţiei s-au prăbuşit sărbătorile! Care unde se duce, află că acum e sărbătoare! Asuerus a trimis cîte o invitaţie tuturor demnitarilor şi slujitorilor la petrecere. Trei ani de domnie! Trei ani de fericire! Aceşti ani trebuie sărbătoriţi! Barem dacă ar ploua... Dar nu plouă! În Caldeea este iarbă, deasă ca peria, naltă ca trestia, dar se vinde scump. Cositul la iarbă e pîndit de lei, de şacali şi de şerpi, care sar în spinarea cosaşilor. Treaba asta — vezi bine — scumpeşte fînul! Caldeii ne duşmănesc. Revoltele lor nu se mai termină. Sătenii revoltaţi se ascund. Cînd sosesc soldaţii din Suziana, ca să restabilească ordinea, e o curată pomană pentru şerpi, şacali şi lei! Din războaie, cei mai mulţi se întorc teferi, sau răniţi, dar de la seceriş nu se mai întoarce nimeni.

*

* *

Istoria nu face rabat de indulgenţă cînd e vorba de Babylon, de Babel, adică de „Poarta zeului El“, a lui Dumnezeu (noţiune vagă şi contradictorie în mitologia akkadiană), împărăţia care a desfigurat, a măcinat Akkadul şi Sumerul, în robie, a consacrat demofagia marilor şi micilor popoare, de-a lungul a trei milenii. În anul 539 î.e.n., hittiţii au lovit-o mortal. Civilizaţia şi etica arabă monoteistă au reformat adînc lumea aceea, dar mai tîrziu, cînd au putut, după Mohamed, în secolul al şaptelea din era noastră. Pînă la această luminoasă mîntuire a spiritului, Babylonul a cunoscut invazia kassiţilor, din munţii Zagros, care au învins pe hittiţi: alte şase secole de robie kassită!... Altă magie, alţi vrăjitori, alţi scribi, alţi generali au însîngerat Assyria şi Elamul, prin războaie civile şi incursiuni nomade, cumplite ca ale lui Sargon, în anul 709.

Dar pentru a spune adevărul întreg, crimele şi exterminările, cascadele de prinţi uzurpatori se făceau în numele unui ideal de lucrări publice, pe locul ruinelor şi incendiilor. Assyria vitează fusese atît de nemilos măcelărită de Babylon, încît, în anul 689, un rege assyrian reuşise să transforme imperiul într-o mlaştină de sînge, izgonind şi pe zeul-patron Marduk. După patruzeci şi unu de ani, în anul 648, după domnia lui Assurbanipal, mezii au ruinat cetatea Ninive. Prinţul succesor Nabucodonosor a pîrjolit Iudeea şi a deportat populaţia din Iebuş în Babylonul propriu-zis, apoi a terfelit floarea civilizaţiei Egiptului, sub sceptrul faraonului Amasis.

Într-un imperiu unde toate amintirile popoarelor nu erau decît măceluri şi cimitire, conflictul moral dintre învinşii înrobiţi şi învingătorii abuzivi era inevitabil. Dispariţia din istorie a Babylonului n-a fost decît victoria popoarelor sclavizate asupra stăpînilor criminali. Cyrus a atacat marea bubă a lumii, a răpus pe Nabonide şi a anexat Babylonul la Persia în anul 539. Domnia perşilor, incomparabil mai umană şi mai idealistă, n-a putut face grabnice minuni. Nici o lume nu se schimbă de la o zi la alta.

În acest cadru, de rău şi de bine, ca într-un amestec de apă sărată şi de apă dulce, într-o deltă, se desfăşoară episodul istoric al Estherei, sub domnia împăratului persachemenid Xerxes, între anii 485 şi 465, cînd popoarele de la Marea cea Mare continuau a fi sub arsura incendiilor militare, aşa-zise „administrative“, de ocupaţie.

Xerxes (Asuerus) a fost un împărat „de salon“, lipsit de vocaţia demofagiei imperiale. A voit binele, dar nu s-a priceput să-l facă.

Asuerus a chemat căpeteniile oştirii perşilor şi mezilor, pe mai-marii şi capii ţinuturilor, a chemat pe generalii armatelor din Elam, care păzeau fruntaria dinspre Iran, pe comandanţii trupelor dinspre Miazănoapte şi dinspre Armenia, pe cei din Azur şi din Gozan, şi pe toţi administratorii bunurilor sau ai izvoarelor de bunuri împărăteşti din toate ţinuturile, de la India pînă la Ethiopia. Pacea părea asigurată în toate provinciile. Recoltele de pîine şi de vin sînt bogate. O lume tînără înlocuieşte

treptat golurile create prin bătrînețe sau prin războaie. Popoarele imperiului se iubesc și se înfrățesc, într-o fericire fără precedent pe pămînt, prin libertatea alianței lor, prin îmbelșugata prăsilă de copii ce se vestește pretutindeni după întoarcerea soldaților acasă! Dările au umplut cu aur curat toate sipetele vistieriei împăratului. De sub dealuri curge vinul, cîmpiile sînt pline de miere, turmele sînt fără număr, corăbiile și cămilele nu pridideso să ducă scumpele negoațe cerute și căutate nu numai pentru valoarea lor, dar și pentru a asigura țărilor prietenia unui imperiu cuceritor, întins și puternic. Oameni superiori au fost aduși în robie, iar priceperea robilor, ajutată de mijloacele fără zgîrcenie ale celorlalți supuși, ridică fruntea și bunul renume babylonian. O fericire generală s-a așternut peste Babylon. Doar atît mai rămîne de făcut: să fie sărbătorită!

Ospățul împăratului, în cinstea supușilor săi, a fost sorocit către mijlocul primăverii, cînd migdalii sînt în floare iar durata festivităților, prevăzută pentru o sută și optzeci de zile, intră bine în toamnă, sărbătorind coacerea primelor pîini de grîu nou, culesul viilor, recolta de miere a stupilor, sacrificiul berbecilor mai tineri de un an, nălbirea pînzei de in proaspăt. Oaspeții aveau să vadă bogăția strălucită a împărăției și slava minunată a măririi lui Asuerus; tineri din toate ținuturile și din țările vecine aveau să se măsoare în forță, în alergări, în tragere la țintă cu arcul; poeții aveau să cînte gloria imperială, în război și în pace; preoții tuturor cultelor aveau să adreseze zeităților poliglote, în limbile inteligibile de toate mitologiile, rugăciuni pentru împărat! Ca să se bucure toți zeii de atenția pe care le-o arată Asuerus!... Dregătorii provinciilor aveau să dea socoteală de gestiunea lor, lăudîndu-se fiecare pentru impozitele sporite și obținute (numai ei știu cum!) din belșugul care se revărsase, după memorabilii ani de secetă din timpul lui Nabuco! Monedă de aur și de argint, cu chipul împăratului, avea să fie bătută, pe lumina sunătoare ce se scotea din minele imperiului! Asuerus avea să ierte și să scoată din temniță pe toți foștii dregători care ispășeau vini reale sau imaginare, și păcate grele, ca furtul sau omorul, sau necredința față de împărat, sau ne-

norocul în lupte, trimițînd, în locul lor, pe dregătorii actuali, care s-au dovedit nevrednici! Plimbări au fost pregătite în toate regiunile, unde sclavii durează alte palate, numai palate pentru cei bogați, și mii de cai din grajdurile împăratului au fost trimiși, de olac, la răscrucile cu hanuri ospitaliere, pentru a schimba animalele obosite ale caroselor și caleștilor imperiale, toate, la dispoziția oaspeților.

Dintre toate popoarele, persanii, cu gustul lor rafinat, sînt floarea unei civilizații. Au mulți poeți, care scriu silabe divine... De cînd s-au vestit sărbătorile împărătești, inspirația poetică face ravagii, poeții se adună la răspîntii, în piețe, la oboarele de vite, unde citesc toate sublimitățile demne de Kșaiarcha-Asuerus, marele împărat. Prostimea nu înțelege nimic, dar îi ovaționează. Cîțiva armatori greci din Babylon, oameni cu carte, surîd și-și fac cu ochiul, perfizii, fiindcă au mai pomenit (și în țara lor!) diferite mascarade ca astea, care s-au terminat prost. Ei opresc, în mijlocul drumului, un poet liric și-l întreabă măgulitor:

— De unde vii, aedule, rapsodule, gloriosule?

— Am citit poporului trei ode, în cinstea sublimului și superlativului Asuerus, trei ode scrise chiar de mine... I-am emoționat pînă la oase!

— Bine le-ai făcut! Nu pot să-i sufăr pe nenorociții ăștia din Suza! Te felicit! Bine le-ai făcut! Să le mai citești! Dă-le la cap cu opere originale!...

Într-adevăr, după echinocțiul de primăvară, la curțile lui Asuerus, din partea invitaților, au sosit darurile recunoștinței populare. Au fost trimise, pe cămile și în furgoane păzite de gărzi înarmate, odoare și podoabe de fildeș, de aur, de argint; parfumuri de nard, de isop, de aloia, de casia; harfe și alăute construite din lemn scump; mobile de santal, de cedru, de abanos, amulete bine mirositoare, esențe de terebint, de roze din Saron, blănuri și covoare din Taurus, pietre nobile ca smaragdul, safirul, hrisolitul, agatha; arme scumpe, toiege îmbijutate cu peruze, cai îmbrăcați în purpură și în aur, conduși de sclavi zdrențuiți, catîri, robi, roabe, țiitoare pisicoase, pentru casa imperială, artiști cîntînd din instrumente cu zece corzi, aduși din Iebus, din Damasc și din

Ramat Gilead, din țara lui Gad. Grînele și nutrețurile, carnea și uleiurile, fructele și bumbacul au umplut hambarele ce se întind pe mii de hectare.

Famenii au umplut casele și cazărmile cu gărzi și slugi. Au amenajat apartamente noi pretutindeni, grajduri pentru animalele care străluceau sub lumina soarelui ca niște zeități bălegoase, magazii pentru darurile moarte.

Dar poporul mișună în zdrențe și în foame.

— Noi n-avem ce să sărbătorim...

Odată cu bogăția, s-au înmulțit cerșetorii, lăcrimoși la lumină, sîngeroși la întuneric.

În luna florilor, au intrat în cetatea Suza cortegiile impunătoare ale demnitarilor și căpeteniilor, invitați la ospățul împăratului. Sînt prinți autentici, călări, înconjurați de ajutătorii lor, ofițeri, preoți, diplomați, scriitori, funcționari, robi, catîri de samar și femei, haine, nutreț și alimente, înaintînd, în alaiuri de sărbătoare, sub un nor de praf care întunecă cerul. Sînt din Togarma, din Peha, din jurul lacului Van, din Erec, din jurul Urmiei, din Tarpal, din Arax din cele două Ecbatane ale mezilor, din Persia, din Caldeea, din Arabia, din Gozan, din Hena, din Ninive și din Babylon, din Elam, din Siria, din țara heteilor, din țara madianilor, din munții Libanului, din Mizraim, din jurul lacului Caspic, din Ethiopia, în sfîrșit, demnitari și partizani din Ghesur, din Argob, din Damasc, din țara lui Manase, din Hebronul țării lui Ruben, din Ierusalimul țării lui Beniamin, de pe litoralul filistenilor și din Hebronul țării lui Iuda, din Idumea, din țara moabiților și din toate cetățile libere sau învinse, apropiate sau depărtate, bogate sau sărace, vesele sau îndoliate, toate aducînd plocoane scumpe și obligatorii marelui Asuerus, împăratul Xerxes Kșaiarcha.

Liniștita cetate Suza, pavoazată de sărbătoare, aristocratică prin natura ei și prin decorații scumpe și trofee glorioase, și-a pierdut numaidecît caracterul împărătesc și a devenit un vast obor oriental, de animale deshămate lîngă căruțele cu nutreț; de oameni care petrec în jurul poloboacelor de vin și lîngă berbecii ce se rumenesc, întregi, deasupra gropilor cu jar; de robi care

cîntă și se îmbată, sodomindu-se în înghesuiala populară a acestor imperiale serbări. Negutători din toate cetățile aleargă spre Suza, încărcați de mărfuri. Familii întregi, cu dare de mînă, au venit în cetatea de scaun, pentru a petrece o vacanță prelungită.

Binefacerea mutării capitalei la Suza a dispărut cu desăvîrșire. Hoții de drumul mare pîndesc convoaiele care transportă daruri prețioase. O poliție întărită aleargă în ajutorul forțelor de ordine, care nu mai prididesc. Grațioasa Suza deveni, în cîteva zile, o zdreanță colcăitoare de oameni mai numeroși decît ar fi îngăduit capacitatea de ospitalizare a orașului. Autoritatea, neputînd să satisfacă toată această lume invitată, a încuviințat ca fiecare să se descurce, pe socoteală proprie, cum va crede mai bine. S-au ridicat corturi, cuptoare și ospătării în piețele publice. Sub cerul liber, o viață liberă, ieșită dintre digurile oricărei morale, reface, în mijlocul civilizației, pădurea din care omul a ieșit. Proprietatea nu se mai cunoaște, fiindcă nu mai poate fi păzită. Au fost tăiate plantațiile, ca să fie așezate corturile. Aroganța tiranilor trece înaintea tuturor legilor. Se iviră conflicte pentru vreun adăpost mai bun, pentru vreo pășune mai proaspătă, pentru o măsură de vin. Otrava și cuțitul înlocuiră magistratura. Tineretul sărbătorește și el o libertate care, din primele zile, a prihănit fete crescute cu grijă, din serele elitelor imperiale, căzute în mîinile capcanelor ce țin drumurile, în amețeala bucuriilor populare. Robi degenerați și perverși, ținuți pentru munci, în amestecul tuturor pornirilor, aruncară sămînța lor bărbătească în leagănul de mătase al aristocrației, care era pîndită ca iepurele de pîrloagă, înfrîngînd nu numai legile, ci și prejudecățile sociale, mai puternice decît toate, și grație cărora o clasă poate păstra un privilegiu și poate administra o avere. Femeile ținute în umbra gyneceelor, într-o secetă sexuală aproape absolută, ocrotite de autoritatea eunucilor, odată ce au fost scoase de la cortegii, cu o conduită oarecum autonomă și provizorie, se lăsară prinse și săturate, ca un vînat ușor, vădindu-se amorțite pînă și în instinctele lor defensive, fiindcă nu există femeie mai feciorelnică decît captiva din harem, încuiată și părăsită de bărbat.

În mijlocul acestui vălmăşag tulbure, se ţinea senină şi puternică, pregătită să intre în luptă, atentă la toate schimbările timpului şi oamenilor, elita cărturarilor puţini, ascultaţi de cei mulţi, din aproape toate seminţiile aduse în robie. Fiecare la locul lui, fiecare dinaintea casei sale. Legaţi între ei, ca exploratorii munţilor prăpăstioşi, grecii, armenii, egiptenii, fenicienii, la care s-au adăugat veteranii Nehemia şi Azaria, Raamia şi Nahamani, Mardoheu şi Bilşam, Bigvai şi Nehum, Misperet şi Baana. Deportaţi cu vechime de ani, ei nu şi-au uitat, într-o împărăţie ostilă şi fundamental străină, răspunderile legii. Din fructul muncii tuturor, unii şi-au cumpărat robi, cămile, cai, catîri, au strîns bani de aur, mine de argint, au întreţinut pe preoţi şi pe leviţi, ca şi cum, în fiecare clipă, va bate sfîrşitul nenorocirii lor şi vor trebui să plece, ca un singur om, la vetrele lor sfărîmate. Egiptenii au încercat odinioară să-i ajute, împotriva primejdiei comune a lui Nebuzaradan, respectînd pe aceşti sclavi, care spun tuturor un cuvînt tulburător : „Deocamdată !“ După a lor părere, totul este „deocamdată !“... Dar acum au încremenit şi ei de spaimă.

În ultimii zece ani, ibrii au prăznuit sărbătoarea tristă a Exodului, şi-au făcut rugăciunile şi arderile-de-tot, au creat şi stimulat legături de prietenie cu neguţătorii sidonieni şi tyrieni, care au zeii lor şi tradiţiile lor, în respect şi în cinste.

Ei au asociat interesele babylonienilor liberi la afacerile lor şi, în ţara robiei, au restaurat reputaţia capacităţilor lor morale şi fizice în rîndul oamenilor respectabili. Aceşti paradoxali robi trimit împăratului Asuerus epistole pline de un conţinut politic, cu caracter general, care produc o profundă impresie, provoacă dramatice divergenţe printre miniştri, printre famenii palatului, printre demnitarii regionali de toată mîna. Şi nu e de mirare că, datorită scrisorilor lor, larg cuprinzătoare, Nehemia, fiul lui Hacalia, a ajuns mai tîrziu paharnicul împăratului Artaxerxes, iar din acest rang înalt, într-o ţară care nu era a sa, el a obţinut favoarea reclădirii provinciei lui natale.

ETERNITATEA E PROVIZORIE

Ar trebui să inventez, ca să te intereseze.
(Dintr-o scrisoare de dragoste)

Despre Mardoheu se ştiu puţine lucruri precise, ca despre multe genii ale istoriei. De la distanţă de două mii cinci sute de ani, Mardoheu nu mai este un om : a devenit o idee. Cum „toate lucrurile se nasc din contrariul lor“, după cum a scris Platon, în *Phaidon*, el s-a născut din spiritualitatea tradiţiei sale, iar măreţia i-a sporit-o furnicarul colcăitor şi agitat al robiei unde se zbat de-a valma arabi, fenicieni, greci, sidonieni, tyrieni, assyrieni, într-o mixtură de litoral, cu aventurieri sîngeroşi.

Prin „măreţia“ lui, astăzi se înţelege un fapt istoriceşte exact : nici perşii, nici mezii, nici egiptenii, nici caldeii, nici hittiţii, nici egeenii, nici romanii n-au încercat (fiindcă n-ar fi izbutit) să strivească forţa morală ce se înalţă permanent din gîndirea tăcută a popoarelor. Toţi au presimţit că „mai binele ar fi posibil dacă“... Oameni ca Mardoheu au adus lumii cel puţin o certitudine : este mai uşor să facem împăraţi, dar e mai greu să facem oameni. Aici se află răspîntia unde gloatele s-au rătăcit ! Neîndoios, natura face fiinţe imperiale, fiindcă ea însăşi este una, dar acestea apar ca gheizerii, ca izvoare fierbinţi, vulcanice. Un astfel de om a fost Mardoheu. Din Antichitate, au pierit monştrii şi giganţii ; au rămas geniile produse şi protejate de matricea lor firească : forţa calmă a mulţimilor. Dintre gloriile migratoare, răspînditoare de spaimă, n-a supravieţuit nici una. Vitalitatea lui Mardoheu nu are altă explicaţie decît reavăna energie a ideilor cu care a debutat în istorie, aspiraţia celor mulţi şi anonimi.

Cronicile mezilor și perșilor cu privire la împărați fac onoare memoriei lui Mardoheu, descriindu-l ca pe un misterios bărbat străin, care și-a slujit neamul, aducînd în același timp foloase imperiului, și care, după ce a meritat gloria de a fi stat lîngă Xerxes-Asuerus, a lepădat de bunăvoie — spre uimirea tuturor — haina lui purpurie, stropită de smaragde, cornaline și jaspi, cerînd îngăduința de a se întoarce, ca om simplu, în țara strămoșilor, unde se refăceau gospodăriile și se restaurau templele în ruină, prihănite și distruse.

Documentele, chiar și cele mai necontestate, sînt de o enervantă discreție cu privire la Mardoheu. Confuziile provin din faptul că documentul cu cea mai intangibilă autoritate, sacrat și introdus tardiv în scrierile scriitorilor din Babylon, de-abia în secolul al doilea înainte de era noastră, cuprinde elemente rămase enigmatice pentru istorie. Potrivit referințelor, Mardoheu pare să fi făcut parte din primul convoi al elitelor de cărturari, pus în lanțuri și trimis în Babylon în anul 597, deci cu unsprezece ani înainte de spasmul final al cetății Iebus, din iulie 586.

Așadar, la vremea cînd se desfășoară evenimentele în legătură cu acțiunea Estherei — deci în anul 483 — după o sută și paisprezece ani de exil, Mardoheu ar fi trebuit să aibă neverosimila vîrstă de 134 de ani. Nu e probabil. Sau documentul cuprinde o eroare sau este vorba despre alt Mardoheu : el își avea legenda eroismului său și mulți copii primeau, la naștere, numele eroului exilat.

Ca și cum nelămurirea n-ar fi suficientă, doi scriitori de un necontestat prestigiu, Ezra și Nehemia, care au publicat statistica, adică recensămîntul, celor ce s-au întors din Babylon, enumeră pe Mardoheu printre fruntașii supraviețuitori, împreună cu Zorobabel. Dar la data reîntoarcerii în patrie, Mardoheu — după alte texte — continuă să trăiască la Suza. Iaconia murise, după ce fusese „iertat" și poftit la masa împăratului Martud, iar convoiul repatriaților ar fi putut fi condus de vreun nepot al decedatului, în nici un caz chiar de el. Pieriseră trei generații, iar Mardoheu continua a fi în viață ! Nu e o versiune acceptabilă decît dacă admitem — ceea ce este infinit veridic — că Mardoheu devenise o noțiune

morală, care se scria minuscular, așa cum scriem și noi astăzi „cezari", „feți-frumoși", „napoleoni" etc.

Alt scriitor al istoriei, sau cei care l-au înscris în tabelele de recensămînt lasă lucrurile în ceață. Data punerii fundațiilor noului templu, după decretul dat de Cyrus în anul 538, este contestată de un alt istoric, care a trăit evenimentele, Ageu, (numit altfel și Hagai), și care afirmă că, nici după optsprezece ani de la mărturia lui Ezra, nu se pusese la Iebus piatră pe piatră. Tineretul era rechiziționat, pentru corvezi militare, în armata de ocupație, iar cortegiul de suplicii nu se terminase. Ezra furnizase și alte date enigmatice cu privire la reconstrucția altarului și la regimul politic care a prezidat restaurația. Textul lui a fost restabilit cu atîtea aproximații, încît permite să se creadă că între Cyrus și Darius ar fi domnit Xerxes (Asuerus) și Artaxerxes, cînd în realitate au domnit Cambyze și uzurpatorul Gaumata, ceilalți doi venind succesiv la tron după Darius. Așa fiind, transcriptorii lui Ezra s-au putut înșela și asupra datei reîntoarcerii lui Mardoheu cel mare, confundîndu-l cu vreun omonim al acestuia, energic, așa cum îl obligau să fie numele și tradiția.

Faptul că Nehemia menționează și el revenirea lui Mardoheu pe Pămîntul Făgăduinței ne inspiră îndoială chiar și asupra deducției de mai sus. Dar și cuviincioasa noastră îndoială este contrazisă de certitudinea că scrisorile lui Nehemia au suferit adăugiri tardive, care nu-i sînt imputabile, interpolări ulterioare, și se constată că un text din secolul al cincilea menționează fapte care s-au petrecut după Alexandru cel Mare, adică după anul 332 : la capitolul 12, versetul 22, se vorbește despre Darius Persanul, deci de Darius al III-lea, pe care l-a învins Alexandru. Iată atîtea confuzii și nedumeriri.

Revenind la micul portret al lui Mardoheu, se presupune că numele lui a putut fi înscris de o mînă ignorantă. În această cronologie încurcată, nu se poate susține nimic precis despre cele două capete ale existenței lui Mardoheu. Riguros exact rămîne doar faptul că el trăia la Suza în anii domniei lui Asuerus, deci după anul 485.

Acum ne putem întoarce la documentul de bază, din care aflăm că în capitala Suza trăia un deportat de la

Mediterana, numit Mardoheu, „fiul lui Jair, fiul lui Simei, fiul lui Chis, bărbat originar din Beniamin“, care fusese luat din Iebus, printre robii strămutaţi, împreună cu Ieconia, împăratul lui Iuda, de Nabucodonosor, împăratul Babylonului.

Pe acest teren se deapănă firul frumoasei legende a Estherei.

*

* *

În casa lui Mardoheu din Suza, la începutul serbărilor imperiale, Esthera, adică Edissa, myrtul, căruia în Babylon i se zice Hadassa, fiica lui Abihail, împlineşte 16 ani. Ca orice fată crescută de un bărbat ce nu putea să aibă inima unei mame sau a altei femei (şi adesea i se făcea urarea : „Să fii mamă bună, ca unchiul tău !“), ea are un suflet bănuitor, o privire dulce, sperioasă, neîncrezătoare, curioasă. Cum să creadă numai în ceea ce se vede ? Naltă, dar nu mai înaltă decît tulpina unui finic tînăr, mlădioasă ca trestioara, cu obrajii de un alb transparent ca luna de dimineaţă, cu tîmplele irigate de fire albastre de-abia perceptibile, ca marmura lustruită, cu fruntea largă, dreaptă, pitulată sub noaptea părului îngrijit, revărsat în bucle peste o panglică de fir de argint care-i înfăşoară capul, Esthera pare uneori mai puţin frumoasă, întocmai ca unele flori care seara se închid.

Adevărata şcoală a popoarelor a fost şi a rămas familia. Nimeni nu se naşte persan, sau med, sau elamit, dar se naşte „de naţionalitate copil“, iar de-a lungul anilor, familia îl face persan, sau med, sau elamit. În Babylon nu e rostul copiilor să alerge de timpuriu prin forfota cetăţii, pentru a se duce la şcoală, mai ales că şcoli nu există ; profesorii se duc la şcolari. Ca nişte meditatori particulari, ei fac comerţ cu erudiţia lor în familiile cu dare de mînă, unde sînt bine primiţi, onoraţi ca nişte horticultori ai spiritualităţii umane.

Învăţătura începe prin studiul celei mai mici dintre patrii, care e familia, apoi se studiază patriotismul de cetate, de popoare — în prezent şi în trecut — în sfîrşit, *patriotismul naturii,* adică filozofia : ne naştem prin a fi ai mamei, ai tatei, şi sfîrşim prin a fi ai lumii...

Toate ştiinţele luptă pentru a afla : De unde venim ? Care e scopul în vederea căruia ne-am născut ca oameni pe pămînt ? Încotro ne ducem ? Deocamdată, încă nu s-a aflat răspunsul cuvenit acestor întrebări, dar, în curînd, vom dibăci toate enigmele, vom cotrobăi prin mintea zeilor ca prin nişte lăzi goale !... Avem zei mulţi, şi nu sînt proşti, dar îi vom păcăli pe toţi ; pe toţi îi vom scoate la mezat, vom rîde, cînd vom şti mai mult decît ei, prin pieţe şi prin cărţi ! Îi vom înşela cu ştiinţa !... Ehe-hei, cînd e vorba de noi !...

Orice doctor din Suza ştie să demonstreze din capul mesei imensul progres al veacului. Este destul să ne aruncăm o privire asupra trecutului apropiat : cît de primitivi ni se par contemporanii marelui Darius I în comparaţie cu contemporanii lui Asuerus ! Ştiinţele noastre au devenit ceva de speriat ! Am produs uimire nu numai în alte ţări, dar de la o vreme s-a observat că toate stelele cerului privesc cu admiraţie şi cu invidie spre Babylon ! Ce ţară înaintată !... Ce conducere superioară !... Ce împărat deştept !...

Acesta este sentimentul aristocraţiei dominante din Babylon. Unul dintre invitaţii la ospăţ, cu gura plină, aruncînd oasele şi zgîrciurile fripturii direct în botul cîinilor melancolici, care alunecă pe sub masă, întreabă, cu un naţionalism decepţionat şi cu un scepticism egal de opărit, dacă o fi de vreun folos ca oamenii să înveţe carte :

— Dar şcoala e bună la ceva înainte de a se fi aflat totul ?... Nu cumva învăţăm mai mult nişte întrebări decît nişte răspunsuri ? N-o fi şi şcoala tot o şarlatanie, cum sînt destule la Suza ?

Înţelepţii răspund că şcoala este o invenţie minunată, cum e căruţa : ne ajută să ajungem mai repede pe culmile învăţăturii, unde ajung desigur şi bătrînii lipsiţi de căruţă, dar mai încet şi mai tîrziu ! Toată învîrteala noastră de supuşi ai împăratului este să ştim, la vîrsta de 30 de ani, ceea ce alţii, neşcoliţi, află de-abia la 70 !...

În privinţa întrebărilor cărora nu ne pricepem încă a răspunde, să fim convinşi că zeii au obiceiul să nu răspundă, cînd sînt întrebaţi, şi cu atît mai vîrtos cînd sînt neîntrebaţi. Cu săgeata coborîm lişiţa şi dropia din

cer, și cu întrebarea coborîm știința din cer, bineînțeles dacă sîntem iscusiți. (Cultura apare ca un parvenitism material, și nu ca o spiritualitate.)

La ospețele sub cerul liber, oferite de negustori ca aldămaș, și la colțurile ulițelor, pe unde se strecoară, pe lîngă precupeți și toptangii, destui oameni ai poliției împărătești, tînărul patriciat este fericit, rîde cu gura pînă la urechi, dar nu tot așa fac și bătrînii. Aceștia formează categoria nemulțumiților, nu-și mai iubesc zilele, că mai au puține de trăit, și sînt sinceri, cu orice risc. Ar dori o revoluție reacționară, care să-i mai întinerească puțin !... Să-i audă și poliția ! Să-i audă și Asuerus, oricît ar fi el de ceresc și de divin !... Interesul personal este steaua lor polară !... Dar vîrstele nu sînt unite, nici o vîrstă nu face minuni, așa zic persanii. Ceilalți robi sînt mistici și suferă de orice noutate :

— Odinioară, au fost reguli pe aici, dar acum toate se schimbă ! Au sosit aici, pe capul nostru, niște robi ! Nu se știe pe unde i-a găsit armata !... Ei bine, acești nenorociți ne exasperează ! Au inventat ei un fel de zeu pe care nimeni nu-l cunoaște și ne amenință cu zeul lor ! Fac și ei zărăfie, ca și noi, vînd pe bani de aur și de argint, dar ei vînd și pe vorbă goală, adică pe credit. Zic ei că ar exista o stîncă, în fiecare om, de unde izvorăsc somnul și liniștea. Stînca aia păzește izvoarele somnului și liniștii ! Zeul le spune : „Plătiți-vă datoriile, fiți cinstiți, trăiți cu teamă de mine, că eu sînt acela care vă aduce sutele acolo unde au fost zecile, sau vă iau velința de pe spinare dacă sînteți uituci de datorie !“ Datoria !... Auzi dumneata : o religie care se ocupă de datorii ! De cînd au apărut robii ăștia, s-au stricat negoațele... Curios că cei mai slabi de înger dintre persani se duc la acești străini, se împrumută de la ei și își plătesc datoria la timp. Dobînzile lor sînt mai mici. În plus, sînt însoțite de sfaturi gratuite : cum trebuie să fie banii folosiți ca să nu fie pierduți. Vin cu leacuri necunoscute, vindecă un copil sau o nevastă, fără plată. Datorașul necăjit se pomenește că uneori i se mai reduce din datorie... Se zice că, după legea lor, ar exista o zi anume, cînd toate datoriile trebuie iertate ! Poate că omul a uitat să se țină de vorbă, poate că tîlharii l-au calicit... Sosește ziua iertării, și creditorii, în loc să bocească banii pierduți, se duc la zeul lor și-i fac o cîntare de cinstire, auzi dumneata : Toate promisiunile deșarte, toate angajamentele neținute iertate să fie, că zeul lor e mare, iar omul e mic și slab ! Obiceiuri murdare, ca astea, noi n-am avut niciodată. Mai au vecinii ăștia și altă parte urîtă : nu pîrăsc pe nimeni ! În nădejdea lor, poliția poate să se plimbe ! Ei nu-i dau de lucru ! Între ei, ai zice că domnește o pace fără tulburare ! Își vorbesc numai în pilde, din care nu înțelegi nimic. Nici nu bagi de seamă că ei se contrazic ! Nu ridică tonul, nu se bat... Are grijă zeul lor să ne sece la ficați... Că ne sînt dușmani, nici o îndoială nu mai poate fi ! Visează să se întoarcă în țara lor, cu muzici și cu dansuri ! Mă rog, aici toate neamurile au zeii lor, iar, între noi, nu ne scoatem ochii numai din atît ! Soldații ne-au adus acești robi, care nu plîng de mila lor, ci plîng de mila împăratului ! I-am întrebat și eu : „Care-i răul de a fi victorios ?...“ . Știi ce mi-au răspuns ? Că eroul răspîndește numai stimă și frică, nimeni nu cutează a-l contrazice. În gloria lui, el rămîne singur, și nu e bine ca omul să rămînă singur, nici barem în biruințele sale !...

— Nu gîndea rău omul acela !

— Vezi bine, nu ! Zicea el multe : că orice împărat este mai lacom decît săracul... Asta nu mi-a plăcut, că puteau să mai audă și alții ! Parcă noi nu știm că așa este ? Dar ce să facem ? Cu cît vorbim mai mulți, cu atît cred că nu trebuie să ne fudulim. Învățăm unii de la alții. Chiar și de la robi !

— Dar n-avem și noi învățații noștri ?

— Ba-i avem, dar cum să-i citim ? O carte costă cît un bou. Am eu atîția bani ? O bibliotecă, oricît de modestă, costă cît un harem... Robii ăștia n-au harem, dar au cărți, au aflat cum a fost trecutul, și cu știința asta, ei cred că pot să pregătească viitorul ! Încolo, oameni ca și noi ! La despărțire, el mi-a spus : „Să ne fie teamă de bolile nedureroase, ca prostia, ca fericirea și altele !“...

— Se simt străini ? Nu există om care să nu fi venit din altă parte în Babylon. Aici, autohtoni sînt doar melcul, scoica și racul, singurii care vin din propria lor coajă, fără alți locatari anteriori.

— Atunci, ce mai înseamnă sclavia în altă țară ? Ce este exilul ?

— Eu sînt persan, ca și tine. Totuși, cînd mă duc cu mărfuri în Caldeea, mă frige timpul, marele hoț pe care-l rugăm să ne mai lase și nouă ceva, să nu ne fure tot ce avem ! Că, în afară de timp, ce mai avem ?

— Vezi că te poate auzi cineva, care să te creadă ! Pune careva mîna pe tine și te duce muhaiaua într-un loc unde ai timp mai mult decît îți trebuie !

— Asta se făcea, dar cu sute de ani în urmă ! Astăzi omul e demn ! Nu numai omul, ci și dușmanul !

— De la dușman cu ce te alegi ?

— Numai dușmanul ne vede defectele ! El e ruda noastră cea mai sinceră... Numai cînd te laudă dușmanul, ești sigur că ai greșit ! Avem nevoie de dușmani ca de iarba de leac... Chiar dacă nu ne vindecă, e mai bine să suferim decît să murim ! Vezi că ne punem bine cu hoțul ? Să mulțumim pentru bine, dar pentru rău ! Se zice că ar fi o știință a științelor. Dar unde s-o citim ?

— Care e aia ?

— Memoria ! Știința de a ține minte tot ce a pățit lumea de la zidirea ei. În privința asta, robii învață mai mult decît stăpînii !

Un fenician, slab ca un păianjen, cu sacaua de apă lîngă el, vindea liniștit „viață din rîu" ! Din două burdufuri pline, așezate sub umbra sacalei, el vindea cu amănuntul, cantități mai mici, plătite cu obolul și cu fracții ale daricului, cu pirite metalice sau cu turte de sare pisată, măsurată cu jumătăți de scoică, toate recunoscute ca valute, încît nu se știa niciodată cine a fost înșelătorul și cine înșelatul.

Angrosistul de apă striga cît îl ținea gura :

— O drahmă !... O drahmă burduful !...

Un soldat din suita unui senior împunse, în trecere, cu sulița, unul dintre cele două burdufuri, iar apa se scurse pe pămîntul încins al pieței elamite. Fenicianul era obișnuit cu astfel de vitejii ! De aceea, nici nu se arătă supărat ! Și, ca bun socotitor, își calculă instantaneu paguba, strigînd, convins că totdeauna civilii plătesc toate „victoriile" :

— Două drahme burduful !... Două drahme burduful !...

În Suziana, și îndeosebi la Suza, orice om este egal cu alt om ; tradițiile conglomeratului plurinațional din imperiu nu ofensează pe nimeni ; iar persanii toleranți, uneori fermecați de diversitatea florilor umane de pe lume, privesc cu încredere înspre minunile comerțului, care sting patimile, mutîndu-le sub ocrotirea unui zeu mai blînd : interesul păcii interne. Cînd fanaticii mezi sau caldei criticau pe nefericiții visători de-a-npicioarele, amețiți de metafizici religioase, persanii îi moderau prin asigurări că „tradiționalele noastre tradiții" nu se pierd atît de ușor, și că toate se vor îmblînzi atunci cînd socotelile reci vor lua locul urilor fierbinți.

Ca o doctrinală lozincă, fluturau pe buzele suzienilor vorbele filozofilor și poeților (naționali prin origine, dar universali prin tendință) :

— Doar de un lucru sîntem siguri : că tot ce a fost a trecut, iar ce este trece... Dacă nu ne hotărîm să ne iubim, să ne unim, să ne stimăm, așa cum sîntem, planeta asta riscă să devină o măcelărie !

ORICINE POATE SĂ CUNOASCĂ PE ESTHERA

Întrebi secolele de urmele ei, o cauți prin muzee, prin temple ale muzelor, prin ruinele de la Persepolis, sau pe netezimile de piatră, unde Pausanias pretinde că ar fi fost prima pinacotecă ateniană, apoi la Luvru, la Prado, la Roma și la Florența, la München și la Dresda, la Ermitajul Leningradului, la Galeriile Naționale ale Londrei, la muzeele de covoare, de stampe și de monede, dar secolele ridică din umeri : n-au în păstrare nici un chip cioplit, nici barem vreun obiect care să ne vorbească despre Esthera, moștenit de la ea, sau de la contemporanii ei. Epocile se scuză că n-au întîlnit-o.

În schimb, după aproape două milenii, din legenda Estherei, transmisă oral și în scris pînă astăzi, a răsărit portretul fizic al fetiței din cronicile perșilor, din corespondența Diasporei și din scrierile sapiențiale, în portretistica iconografiei, ca niște mărturii postume. Rembrandt, Rubens, Tintoretto, Poussin, Claude Lorrain, Veronese, Coypel, Strozzi, Van der Meer și alți pictori ai amintirii ne-au evocat pe Esthera, ca și Racine, ca și Haendel, în orchestrații născute din adorația adevărului și frumosului.

O căutăm atunci în comoara filozofiei Persiei mazdeiste, plină de parfumul celor mai îmbătătoare flori, în realismul chinez al lui Confucius, în senzualismul Indiei, în misticismul lui Patanjali, în arcadele de lumină ale gîndirii heleniste, ionice, stoice, epicureice, sceptice sau altfel. Esthera nu e nicăieri.

Strălucitele flori incomparabile ale civilizațiilor antice erau izolate ca niște apariții de arhipelag, care nu puteau

influența oceanul. Sus era sublimitatea gîndirii, iar jos, mizeria populară, care nu citea, nu scria și nu știa. Republica democratică a fost o utopie, nu numai în realitatea socială helenistică, dar chiar și în concepția lui Platon. Despotismul și satrapismul nu se împiedicau de filozofi, fiindcă toate ideile geniilor Orientului dormeau în cărți inaccesibile popoarelor, și deci neactive, neprimejdioase. Popoarele rareori își trezeau conștiința forței și valorii lor, ca aurul, despre care nu știau ce este, nici ce poate. Cum toate iluziile și speranțele expirau în disperarea și resemnarea religiilor, gîndirea însăși a devenit „cîinească", prin școala cinicilor, prin Diogene, fiul unui bancher. Dezgustat de fărădelegile luxurii din propria lui familie, după o scurtă carieră, ca falsificator de bani (o mărturisește singur, în cartea sa *Pordalos)*, el s-a mutat într-un butoi, s-a certat cu Platon, i-a respins idealismul, a negat progresul și știința, a predicat mizeria, ca fiind cea mai scurtă cale înspre fericire, și, întocmai viermelui din hrean, a jurat că nicăieri nu e viața mai bună decît în hrean ! El a strigat : *„Stérgomen tás eléas tis hóras"*, adică : să ne iubim măslinii țării noastre, că altă salvare nu se ivește. Și că n-avem ce învăța de la alții, nici ce admira în lume ! Există oameni, dar *omul* încă nu s-a născut ! Părăsiți-vă familia, patria, umanitatea ! Hipparchia, sora lui Metrocles, l-a înțeles și l-a urmat. S-a încălțat în papucii filozofiei, s-a măritat cu cinicul Crates, s-a lăsat dezbrăcată, sub ochii lumii, și s-a culcat nudă cu bărbatul ei, în praful drumului, convinsă că oamenii nu pot fi altceva decît niște „cîini cerești", niște „dulăi divini", dintre care se ridică, din cînd în cînd, satrapi imbecili, capabili să se impună doar acelora născuți cu vocația sclaviei și a josniciei. Pedanta filozoafă Hipparchia ne-a lăsat, cu limbă de moarte, credința ei că ne putem spăla de orice greșeli, dar niciodată de... greșelile de gramatică ! Tot ce ne putem dori este de a muri spînzurați cu un ștreang de mătase, uns cu miere de albine !

Cît de departe se afla Hipparchia de Socrate și de Platon, dar cît de aproape de realitatea socială a popoarelor Antichității, născătoare de filozofi !... Personalitatea ei o aflăm în declinul cugetării antice, alături de cinicii Anthistene, Monim, Onesicrit, Menip, Menedem, cu toată

secta lor !... Se făceau războaie pentru o femeie sau pentru înrobirea unei țări, după cum, mai tîrziu, s-au făcut războaie pentru piper, vanilie și pentru „filioque", și deducem că, fără știință de carte, nu sînt posibile nici morala, nici democrația. Popoarele primitive n-au cunoscut nici o îndulcire de la filozofii lor.

Acum se limpezește mai bine portretul moral al Estherei, care nu figurează în cronologia istoriei. Femeile, dacă le judecăm după statuile lor (inexistente), n-au făcut nimic ! Nimic, decît pe noi !... Ioana d'Arc, care aflase de legenda Estherei și i-a admirat curajul, și-a mîntuit țara de sub jugul unei invazii și a pătruns în istorie, dar cum ? Tunsă ca un soldat ! În uniformă militară, supliciată ca o vrăjitoare, fiindcă imitase un bărbat !

Prejudecățile despre femei au un trecut îndelungat, ca și strîmbătatea. Condillac și Voltaire au observat că toate doctrinele care n-au îmbrățișat întreaga umanitate, fără discriminare, au naufragiat.

Piețele de la Suza nu sînt adunate la un loc, ci răsfirate pe multe ulițe, și se întind de dimineață pînă tîrziu, după apusul soarelui. Legumele și fructele se isprăvesc devreme, după orarul bucătăriilor, dar tîrgul de sclavi este permanent. Mardoheu și Esthera au învățat aproximativ toate graiurile zise comerciale, persană, medă, caldeeană, feniciană și greacă, cu ușurința tipică celor ce au călătorit mult. Ei se opresc și ascultă persanii, care captivează prin limbajul lor figurativ și metaforic al muzei grecești Mnemosyna, zeitatea memoriei, cea mai seducătoare, în acest imperiu care-și adoră trecutul. Oamenii se înghesuie mai ales la barăcile unde se joacă teatru sub cerul liber.

Actorii nu par a fi localnici, limba lor e împestrițată de accente exotice, iar textele debitate rămîn totdeauna sub semnul întrebării în privința autorlîcului.

— Ce spun aceștia ? întreabă Esthera.

— Este o satiră la adresa filozofilor ! Să ascultăm puțin...

Pe scenă, doi caraghioși (cu ochii înnegriți de fard) discută despre un autor modern, pe care nimeni nu-l cunoaște.

— Acest autor este complet inofensiv dacă nu-l citești ! zice unul dintre interpreți.

— Dar dacă am cheful de a-i citi opera ?

— Bineînțeles, liber ești să te și sinucizi, dar să nu învinuiești pe filozofi, că mai avem nevoie de ei !

Intră pe scenă un negustor de robi, cu două vite umane, ușor legate cu o sforicică mai subțire decît una necesară pentru o găină.

— Ce știu să facă ăștia ? întreabă un mușteriu.

— Am marfă bună, prințule ! Dumnealui este păstor... Cunoaște ierburile și animalele, le cunoaște sorocul, se pricepe să moșească vitele, să le umple, la timpul potrivit, să înmulțească turma. Ți-l vînd pentru două sute de darici de argint, prințule ! N-ai să regreți !

— Mi-ar trebui un sclav pentru o gospodărie de oraș...

— Cu atît mai bine ! Iată, am pe dumnealui, un frigian care cîntă ca un artist, pe patru glasuri (identificate mai tîrziu : mi, fa, sol, la), din țara regelui Midas, care cînta din urechi !... E un adevărat artist ! Vorbește cu el...

— Ce știi tu să faci ? Ce meserie cunoști ?

— Sînt de la Niceea. Eu știu numai să comand !

— Complimentele mele, dar la mine acasă, comand eu !...

— Tînărul ăsta comandă la perfecție, prințule ! Cumpără-l.

— Dacă nu știe decît să comande ! Cu cît mi-l vinzi ?

— Cu un sfert de preț : cincizeci de darici de argint. După vreme : de cîțiva ani încoace, un meșteșugar e mai scump decît un stăpîn ! Dar să-l asculți ! Să auzi ce perle curg de pe buzele lui... Înveți multe de la el !

— Alte vite n-ai ?

— Am, dar sînt mai scumpe, prințule !

În clipa aceea, trecu un rapsod-cerșetor pe lîngă ei, șchiop și chior (nu se poate ști cît era de sincer în infirmitățile lui).

„Prințul", care nu era decît un mijlociu gospodar, care nu putea ține în casa lui decît pisici, dădu cerșetorului un tribol, valoarea unui colțuc de pîine, că era milos și sensibil la poezie.

— De ce-l ajuți ? îl întrebă frigianul captiv.

— De milă !

— Nu ești sincer ! La tine te-ai gîndit, ca ultimul dintre egoiști ! Ai presupus că schilod ai putea și tu să ajungi, dar înțelept ca mine, nu ! Pentru mine n-ai nici un obol !

Prin toate provinciile, marele număr de despoți și de subajutori de subdespoți a dezvoltat în conștiința celor simpli o ură nestinsă față de cei care trîndăvesc. De aceea, hoții, care vămuiesc, sub diferite forme, hambarele împărăției, sînt considerați ca niște haiduci, ca niște războinici ai sărăciei populare. Fiecare cetățean s-a vrut soldat, dar stăpînirea l-a făcut ordonanță, iar cu ordonanțele nu se cîștigă nici o bătălie. Caracterele inflexibile nu lipsesc. Toate triburile dintre Tigru și Eufrat poartă pe față o noblețe ultragiată de abuzurile funcționarilor înarmați. Prin tîrguri și prin bîlciuri, teatrele de estradă nu fac altceva decît demascare și instigație, care sînt pe placul pîlcurilor de gură-cască. Dar printre atîtea ființe pasive și resemnate, mișună tăcute umbre care așteaptă clipa cînd se fuge prin fereastră !

Mardoheu știe că anticele triburi de la Marea cea Mare au învățat agricultura și păstoria chiar de la Dumnezeu. Acolo s-au ridicat cărturari și scriitori, după tradițiile țării Uț, și, astfel, literatura lor nu și-a îngăduit să fie o slugă a retoricii, ci o unealtă a progresului. Poate că nu toți stăpînii știau să scrie și să citească, dar robii nu-și puteau asuma primejdia de a trăi în ignoranță, fiindcă de altă avere nu dispuneau. El spuse Estherei :

— Actorii ăștia nu mint, dar istoria nu o scriu ei.

— Dar ce este istoria ?

— Suferința altora !... Acum e vorba de altceva. Cum trecutul nu-l mai putem schimba, iar viitorul nu atîrnă doar de unii, ci de unirea tuturor, grija noastră este de prezent...

— De acest Uite-l-Nu-i !

— Da, Esthera, de acest nimic indispensabil ! Prezentul aprinde fantezia viitorului. Căutăm ceva și se întîmplă să descoperim altceva, mai de preț, așa cum un băiat a plecat să caute prin pustie măgărița tatălui său și a descoperit lumea ! Întîi găsim, și apoi căutăm ! Întîi s-a construit, și apoi s-a născut știința arhitecturii ! Întîi trăim, și tîrziu învățăm a trăi !... Puternic este doar acela care știe. Să comande numai cine muncește... E adevărat că astăzi, nu numai în țara asta, și nu numai acum, s-au ridicat poeți care s-au idolatrizat, și au scris numai despre sufletul lor neînțeles ! Ce sărăcie este aceea de a nu

ști nimic decît despre sine însuși !... Să lăsăm gentililor forma asta de a dezerta de la lupta pentru mai bine !

Modul acesta de a vorbi copiilor face parte din sistemul educativ al urmașilor, pînă azi, criticînd trecutul ca pe ultimul răstignit, dar niciodată ignorîndu-l. Dacă imaginea Estherei n-a ajuns pînă la noi decît prin tradiția orală, prin scrisori ce s-au pierdut în incendii și exiluri, copia portretului ei o întîlnim în mii de exemplare în viața popoarelor exploatate și colonizate, nici prea triste, nici prea vesele, în precaritatea efemerului, de la rădăcină pînă la floare. Cine se instalează definitiv în prezent îl vede fugitiv și, dealtfel, natura însăși, prin succesiunea anotimpurilor și recoltelor, prin alternanța de zi și de noapte, de cald și de frig, de umed și de uscat, de real și de vis, sugerează oamenilor trebuința de a se obișnui cu provizoriul, singurul care clădește lumea vizibilă. Numai prezentul e ctitor. Omul este prefigurat ca un bolovan de marmură. Se poate face din el vreo statuie, fără a-l lovi cu ciocanul și cu dalta, fără a-l lustrui ? Există vreo achiziție durabilă, care să nu fi fost dureros plătită ? Cînd, în fiecare clipă, omenirea a fost amenințată de a cădea din istorie în zoologie, ar fi posibilă viața fără luptă ? Se cunoaște vreun popor care să fi trăit din contemplare și din extaz ? Există vreo vrajă fără sfîrșit ? În punctuația ei, cunoaște natura altceva decît virgula ? S-a oprit careva, fără să se îngroape numaidecît ?

Oracolul tinereții Estherei n-a putut fi altul decît experiența bătrînului ei unchi, care o instruiește în pozitivismul transcendent al strămoșilor. Muncește, se odihnește și nu se rușinează de a fi femeie. Își coase rochii de bun-gust, îi place plăcerea, dar cînd vede sîngele (și oricare femeie vede mai mult sînge decît un bărbat), își aduce aminte că sîntem fragili ca paharele și că viteja depinde adesea de eficiența primei lovituri... În rest, Esthera tuturor secolelor a năzuit și a reușit să fie fermecătoare și iubită, odihnitoare ca soție, blîndă ca mamă, devotată ca amantă, cea mai modestă dintre martire. Ciopleşte și ea, din răsputeri, la statuia omului.

S-a împrietenit cu fetele persane, de vîrsta ei, le vizitează, le invită și le respectă cu delicatețea unui primitiv care ar vrea să descopere de ce palpită un ceasornic.

ŞOBOLANII INCENDIARI

Pentru aniversarea Estherei, care împlineşte 16 ani, unchiul ei Mardoheu a primit vizita înţelepţilor coloniei.

Printre aceştia a venit bătrînul Ioahaz, un om smerit, care, în viaţa lui de toate zilele, şi-a păstrat gesticulaţia lui domoală, educată în contact cu cartea şi cu obiectele templului.

Dintre cei tineri, de curînd sosiţi aici, se află tînărul Reelaia — căruia războiul pustiitor i-a întrerupt pregătirile finale, pentru demnitatea de mare preot, în Bethel — optimist şi glumeţ, ca un soldat permisionar, însoţit de soţia lui Lea, din neamul lui Rehum, frumoasă la vîrsta de 22 de ani, cu doi copii de mînă, fericită de darul cu care a învrednicit-o spiritul ţării. Povestirile ei de acasă sînt atît de sincer neverosimile, încît cine o ascultă îi invidiază talentul de a pune în cuvinte nişte florale grădini ale imaginaţiei, ca şi cum dorul de pămîntul natal îi transformase toate paraginile în guri de rai.

Împreună cu ei a venit şi Eliasaf, neguţătorul de cămile, care condusese convoiul de prizonieri după moartea mîndrului Abihail, lovit de Meghilo.

Eliasaf cîştigă bine, dar, nefiind nici cărturar, nici artist, ţinea să fie respectat şi iubit pentru însuşiri sufleteşti de alt ordin : toţi banii lui sînt depuşi de el la fondul comun al binefacerii. Exemplul lui a cucerit toate familiile. În privinţa asta, Eliasaf s-a impus printr-o flexibilă seriozitate, dar în rest a rămas prototipul idealistului sărac şi glumeţ. Nu se plînge de nimic, face haz de modul cum toate corăbiile încărcate cu averea lui au naufragiat pe uscat, în oraşul Din, unde s-a născut. Nu

contrazice pe nimeni. De curînd, un hoţ i-a intrat în casă, la ora înserării, iar Eliasaf l-a surprins. Nu l-a bruscat, nu l-a judecat, nu l-a dat pe mîna muhaielelor de poliţie, ci l-a întrebat :

— Cu ce-ai furat, eşti mai fericit ?

— Sînt mai fericit !

— Ei, iată un om fericit în lumea asta nefericită ! Du-te şi fii sănătos !

În drum l-a arestat un militar, care-l cunoştea pe hoţ. Eliasaf a depus mărturie că lucrurile nu erau furate, ci dăruite de el. A doua zi, hoţul i-a restituit ce furase şi s-a jurat că nu va mai fura niciodată. Nu e prea sigur că se va ţine de vorbă ! Dar cîtă putere are blîndeţea ! Despre ţara de exil, Eliasaf zice că „nu vrea nimeni s-o salveze". Nebunia salvării patriei nu o are nimeni în Babylon ! Cetăţeanul sclavizat caută libertatea şi nu găseşte decît libertăţi, adică totdeauna mai puţin, că aşa e substantivul ăsta, ca şi iubirea : la plural înseamnă mai puţin decît la singular... Lipsa de caracter a fost ridicată la rangul de caracter ! Împăratul e mare amator de conserve şi dispune de multă murătură umană, în stare penitenciară. Se construiesc case de contemplaţie la vînt, ca bunăoară spînzurătorile, şi nu se construiesc case de adăpost ! Tîlhăria e mai harnică decît judecătoria ! Poporul flămînd îşi doreşte bostani mari, iar împăratul, fragi mici ! Şi din cauza asta, oamenii nu se înţeleg !... Numai aşa, cu glume, i-a ţinut Eliasaf.

Cînd a fost să se aşeze la masă, Mardoheu era oarecum încurcat : după tradiţie, totdeauna, cel mai înţelept trebuie să stea în capul mesei, deci nu neapărat cel mai bătrîn. Înţelept o fi bătrînul Ioahaz, dar tînărul Reelaia este mai învăţat.

Ioahaz a înţeles că se face aluzie la el, dar a intervenit mucalitul Eliasaf :

— Bătrîneţea se vede, dar înţelepciunea se şi aude ! Cine să fie ?

Ioahaz, uşor ofensat de intervenţia lui Eliasaf, îi spuse cu un larg surîs :

— Eliasaf, ţie ţi se zice „om glumeţ". Cum să deosebim noi pe cel „glumeţ" de cel nătăfleţ ?

— D-apăi, asta nu e deloc greu! Din moment ce eu sînt glumeţul, desigur nătăfleţul e celălalt...

Bătrînul Ioahaz luă de braţ pe Reelaia şi-l conduse în capul mesei, cu o copilărească fericire.

În toate îndoielile noastre — şi viaţa ne propune mai mult îndoieli decît certitudini — se produce o înseninare a cugetului cînd omul se înfăţişează transparent, ca o fereastră curată.

Acum, Reelaia avea la dreapta sa pe Lea, iar la stînga pe Esthera, căreia doar în prezenţa străinilor i se zice Hadassa. În faţa ei stătea Eliasaf, iar lîngă el, soţia acestuia, Tamar, urîtă la faţă, dar de o nesfîrşită bunătate. În colţul diagonal se aşezase Mardoheu. Pe cealaltă latură scurtă a mesei nu era nimeni: doar un taler de argint cu pîine şi cu un pahar plin cu vin, în amintirea soţiei lui. În acest fel, se afla şi ea de faţă...

Odaia e luminată doar de două sfeşnice de aramă, în care ard paisprezece lumînări.

Darurile aduse de oaspeţi erau pentru Esthera. Mardoheu i-a dăruit cinci brăţări de aur şi un ban de fier babylonian, ca simbol al exilului. Ioahaz i-a adus o bucată de pînză de in, vopsit în albastru, iar Reelaia, un sfeşnic de argint.

Prin fereastra deschisă năvălea aerul foşnitor al frunzelor grădinii. În răstimpuri se auzeau păsările adormite în cuiburi, care cîntau, în vis, silabe scurte, exclamaţii, aşa cum se cuvine. Exclamaţia a fost primul cuvînt ce s-a rostit în preistoria omului pe pămînt.

Datina voia să li se pună copiilor patru întrebări. Dar copiii frumoasei Lea fuseseră culcaţi într-un pat improvizat, şi singurul copil rămas la masă trebuia să fie Esthera. Întrebările au fost inspirate după micile cărţi de istorie. Cu emoţie, şi-au adus aminte de primele trei întrebări, dar a patra era totdeauna uitată! Nici părinţii nu pretind că au o memorie indefectibilă. Deci, să se pună numai trei întrebări! Răspunsurile au fost numai două... Ce necaz! Şi ce haz!

Festinul a fost uşor. În dreptul fiecărui tacîm Esthera răsfirase pe masă ramuri verzi de dafin.

— De cînd ne ştim, sărbătorim numai speranţe, ca toate popoarele de aici... a spus Ioahaz.

Dar Reelaia, care e de o statură înaltă, ca un anachim, s-a ridicat cu paharul în mînă şi s-a împotrivit:

— Nu sărbătorim numai speranţe! Simplul fapt de a ne fi întîlnit în casa prietenului nostru arată că existăm şi că luptăm şi că sîntem mulţumiţi de a fi împreună. Asta nu e o simplă speranţă...

— N-am venit pentru asta... N-am ajuns încă acolo unde vor sta să se odihnească speranţele noastre!

— Eh, nu! Ioahaz, cel mai frumos este omul în muncă, nu omul în odihnă.

— Ce muncă facem noi aici? Pentru cine? Nu ştim cine ne-a adus?

— Ştim, Ioahaz, ştim toate astea. Dar prin Elasa, fiul lui Şafan, ca şi prin Ghemaria, fiul lui Hilchia, care nu a minţit niciodată pe nimeni, ni s-a spus: „Zidiţi case şi locuiţi-le. Sădiţi grădini şi mîncaţi din roadele lor. Viaţa înainte de orice, trăiţi..." Este un eroism destul de greu.

— Aici, în Babylon? strigă Ioahaz.

— Aici! Şi ni s-a spus: „Luaţi-vă neveste şi faceţi fii şi fiice. Însuraţi-vă şi măritaţi-vă fetele, ca să aveţi fii şi fiice, ca să fiţi mulţi, să nu vă împuţinaţi, să nu scădeţi comoara vie cu care ne-am născut..." Tu, Ioahaz, trăieşti în trecut. Nu putem sări direct în viitor. Avem datoria să cîştigăm prezentul. Nu e de aur, dar aşa cum este el, să suspinăm după trecut, în loc de a pregăti viitorul?

— Oare pentru prosperitatea altora am fost aduşi aici?

— S-a spus, Ioahaz. Totul s-a spus. Calea noastră a fost netezită pentru a ieşi din Babylon atunci cînd vremea va sosi. Rugaţi-vă pentru binele celor care ne-au adus aici...

Eliasaf se amestecă în vorbă, ca totdeauna:

— Nu ne-am rugat şi pentru Nabuco? Şi n-a murit? Nu ne-am rugat şi pentru Nebuzaradan? Şi n-a murit? Rugaţi-vă şi pentru ceilalţi satrapi!

Reelaia reveni, cu gravitatea lui preoţească:

— Ziua de mîine trebuie să fie, pentru noi, ca o carte citită. Cine poate şti cînd va fi?

Mardoheu răspunse cu o rezervă mintală:

— Probabil că ziua aceea va fi asemenea cu aceea pe care o pregătim. Va fi, desigur, altfel. Dar ce ne-am face

dacă pînă atunci, nerăbdători și iuți la minte, am pierde obișnuința de a munci și asculta împreună ?

Ioahaz scoase din buzunar copia unei epistole, care avea să devină istorică și sacră. El citi :

— „Nebuzaradan a scos podgorenii din viile lor, plugarii din ogoarele lor, iar în locul lor a pus pe cei săraci"... N-ar fi rău, fiindcă și săracii sînt frații noștri. Dar a pus pe cei care nu mănîncă din recoltă, ci mănîncă din sămînță.

— Nu despre asta vorbim noi acum ! spuse cu calm Reelaia. Despre orice inamic se vorbește cu exagerare. Lealitatea ne-a fost poruncită de profeții noștri de aici.

Ioahaz întoarse foaia și citi mai departe :

— „Nebuzaradan a găsit în cetate doar un famen care comandase armata noastră, cum și șapte sfetnici ai împăratului Zedechia, cu șaizeci de soldați. Ei au fost omorîți, în fața împăratului, la Ribla, în țara Hamatului..."

— Treci mai departe, nu mai bocim ce-a fost... În toate războaiele se înfăptuiesc orori...

— „...A pus să fie înjunghiați fiii lui Zedechia în fața tatălui lor... L-a întrebat și pe Zedechia ce-ar vrea să i se facă. Înțelegem și noi : un om care și-a pierdut copiii nu mai are nevoie de ochi. Ce să mai vadă cu ei ?... Așa că i s-au scos ochii. Și orb, l-au dus pe Zedechia în Babylon, unde l-au ținut pînă în ziua morții..."

— Este adevărat, dar suferințele trecutului trebuie separate de problema viitorului...

— Acestea să fie amintite, pentru ca tineretul să nu uite...

— Ioahaz, tineretul să nu-și uite datoria în viitor. Înfrîngerile trecutului sînt treaba filozofilor. Noi pregătim treaba copiilor, într-o lume înfrățită.

Bătrînul mai citi încă o frază :

— „Ia din mîna mea acest potir, plin de vinul supărării mele, și dă-l neamurilor la care te voi trimite, să-l bea, ca să înțeleagă și ele supărarea din noi... Împăratul pămîntesc va fi îngropat ca un măgar și aruncat departe de porțile cetății."

Reelaia avu o privire descurajată : lupta dintre generații nu-i o vorbă goală ! El răspunse :

— Inima îmi este zdrobită. Sînt beat de cuvîntul înțelepciunii. Dar căile noastre trebuie urmate după un singur glas, nu după glasuri care se contrazic. Totuși, de mare preț ne poate fi numai omul bătrîn care înțelege pe cei tineri !... Avem nevoie și de acela care rămîne să păzească vatra, dar mai mult de acela care iese cu plugul... S-a creat oare ceva, în lume, prin mînie și prin răzbunare ? Toate se vindecă numai prin muncă... Eternul se poate mînia, pentru că are timp să ne mîngîie, dar omul, care trăiește puțin, nu trebuie să se mînie ! Altfel, vom ajunge să spunem ca lui Hanania : „Vom sfărîma un jug de lemn și vom pune pe gîtul nostru un jug de fier". Supărarea nu face parte din înțelepciune...

— Înțeleg, Reelaia, ai vorbit din cuget curat și ai privit departe. Să nu te îndoiești de buna mea credință, fiindcă, la anii mei, pot greși în deplină sinceritate... Dar care va fi rezultatul luptei noastre de aici ?

— E spus, Ioahaz, și asta e spus, cu toate că mulți dintre cei de anii tăi au pierit fără să fi aflat ceva.

Nu se auzea decît respirația celor din jur. În răstimpuri, un vînt subțire, răcoritor răzbea prin fereastră, ca un duh al primăverii, și se stingea. Un petic de cer, încrustat cu două stele vecine, dăruia o speranță nouă. Se auzea, nu departe, buha urlînd de-o singurătate fericită. Cetatea petrecea în toate chipurile ; prin toate porțile intrau, la Suza, căruțe triumfale, cu oaspeți, cu merinde, cu robi și cu scribi.

Sosiseră rîndunica și cocorul, fugise corbul, nu se mai auzea șacalul, nici pardosul. Era bine acum, sub floarea bogată, care lega fruct, ca o promisiune aproape ținută, fiindcă natura nu uita nimic și pe nimeni în această lume, unde oamenii mănîncă pîinea, junghie căprioara, ridică din stupi primii faguri cu miros de aloe. Trecătorul întîrziat pe drum de noapte aude, în fiecare casă, harfa, alăuta, flautul și alinătoarele sunete ale celor zece corzi care acompaniază artiștii necunoscuți, reînviați printr-o neașteptată chemare. Unde nu flutură steagul unei victorii ? Cine se simte chiar nevinovat de suferința celor acoperiți de cenușa ruinei ? Unde nu se scot fetele, sub lumina soarelui, pentru stolul nunților ? Este vreuna care să nu fi primit foi de argint din Tarsia, foițe

de aur din Ufaz, bucăţi grele din aur de Ofir, marame de in egiptean pentru femeile din popor, sau coroniţe de piatră scumpă pentru femeile nobile ?

Aerul s-a subţiat ca polenul florilor, şi fiecare obraz, în această primăvară, pare un trandafir din Saron. Doar acolo, departe, prin micile ţări scrumite şi înfometate, la Gheba, la Bethel, acolo unde nu se mai mişcă decît umbra, toate sărbătorile au fost prefăcute în jale şi bocete ; sînt scoase de sub molozuri trupurile care mai respiră, presărate sub faţa soarelui, sub zăbranicul lunii şi lăsate neiubite, cum e gunoiul de pămînt. Aici se aude imnul bucuriei împărăţiilor petrecăreţe, dar acolo, departe, în gospodării pustiite, fără garduri, intră cîte un bătrîn, cîte o rudă îndepărtată, care vine să ridice mortul, să-l ardă. El, din uşă, cu un glas negru, dintr-un piept uscat, scobit, dezbrăcat, acoperit de barba albă, întreabă pe cel din fundul locuinţei :

— Mai e cineva cu tine, aici ?

Iar acela răspunde :

— Nimeni...

— Mai trăieşte cineva, în afară de tine, aici ?

— Nimeni...

Atunci celălalt spune :

— Tăcere !... Nu te gîndi la nimic, fiindcă aici nu trebuie să mai pomenim numele Domnului...

Din atîtea convoaie, au ajuns în Babylon numai patru mii şase sute de oameni, dar sufletul n-a fost fărîmat. „Sînt sătul de milă“, a spus el... Într-adevăr, s-a arătat sătul de milă. Dealurile cu vii, livezile cu măslini, naltele ziduri pe care se căţăra isopul parfumat, pădurile de ienuperi, de cedri, de tufari, de terebinţi sînt acum gunoiul pămîntului. Cine nu cunoaşte, se miră de sfatul de lealitate al înţelepţilor !

Ieremia, care prevăzuse acest deznodămînt, din care cauză mucezea în temniţă, la Rama, aruncat acolo de Zedechia, fu scos la lumină de Nebuzaradan, comandantul militar babylonian. Dîndu-i libertatea, ofiţerul i-a spus :

— Vrei să vii cu mine în Babylon ? Vei fi bine primit la noi. Vrei să rămîi în ţara ta ? Vei fi liber şi stimat acolo. Iată, am întărit, la Miţpa, un conducător al poporului vostru cu puteri nemărginite, pe Gedalia,

fiul lui Ahican, care este iubit de ai voştri şi privit cu încredere de noi. Du-te la el, că poartă grijă de bărbaţii, de femeile şi de copiii neluaţi în robie. El îţi va spune ce să faci.

Iar Ieremia, împreună cu Ismael, fiul lui Netania, Iohanan, fiul lui Careah, Seraia, fiul lui Tenhumet, fiul lui Efai din Netofa, şi Iezania, fiul lui Maacatit, s-au înfăţişat lui Gedalia. Acesta era un om voios, optimist, încrezător în divinul echilibru al firii, însă — bine sau rău — el se arăta convins de realitatea unei juste ispăşiri, trimisă poporului, şi mai ales pătruns de posibilitatea unei singure politici : a sa.

Toate acestea au fost evocate din textele sacre, cu un glas domol, de Reelaia. Ioahaz, cucernic în anii cei mai tîrzii ai vieţii sale, considerase pe Gedalia ca pe un trădător al poporului său. Reelaia, dimpotrivă, bărbat tînăr, luminat de cele mai înţelepte izvoare ale istoriei şi ale religiei, nu se oprea la aspectul izolat al guvernării lui Gedalia. Trebuia cîştigat timpul, pentru ca să crească virtuţile negreşitoare. Era nevoie de un om nou la Miţpa, chiar dacă el a fost înscăunat acolo de nevoile trecerii la un regim de pace. Totdeauna, ordinea şi ascultarea sînt mai urgent necesare decît libertatea. El a fost un protector al învinşilor, la ceasul greu. De ce să fie înjosit ?

După o lungă pauză, Reelaia, aşteptînd să i se răspundă şi văzînd că nimeni nu-i pune nici o întrebare, spuse :

— ...Aş fi totuşi mulţumit dacă Ioahaz, pentru care am un respect egal cu acela pentru tatăl meu, ar da pe faţă gîndul său întreg. Este posibil fiecăruia dintre noi să greşească în judecata asupra întîmplărilor pe care le-am trăit. Cred, deopotrivă, că toţi voim mîntuirea poporului nostru, dar şi pacea cu vecinii. Din clipa în care acest scop devine comun tuturor, nu mai pun la mijloc nici amor propriu, nici vreun privilegiu de vîrstă sau de învăţătură. Deci, aş ruga pe Ioahaz să ne spună : pentru ce s-a îndoit de mine ?

Bătrînul avu un tremur, depuse pe masă rămurica de finic cu care se jucase pînă atunci. Cuvintele puteau să fie grele sau nepotrivite, cel puţin, iar o vorbire, în forma cuvenită, acum, nu-i era uşor de exprimat, cu

toate rezervele politicoase, într-o chestiune supremă. Ar fi preferat să declare că el nu se îndoise niciodată de nimeni, și astfel să nu mai explice supărarea sa de adineauri. Într-o zi mare, sub acoperișul unui prieten vechi și devotat, el nu voia să ațîțe un necaz ca acesta. El e bătrîn. Multe lucruri actuale el nu le înțelege just. Retragerea sa din discuție ar fi fost, pe de altă parte, tardivă și penibilă :

„Poartă-te după firea ta dreaptă ! își șopti bătrînul. Cu orice preț fii omul care ești ! Nu schimba nici o literă din legea pe care o porți în inimă ! Spune-i acestui tînăr închipuit că el, Reelaia, preot de modă nouă, cu toată știința lui, în loc să conducă lupta lui, printre vrăjmași, în Babylon, îndrăznește să ne vorbească întocmai ca trădătorul acela de Gedalia, care a primit pe Ieremia și pe partizanii săi și le-a spus : «Nu vă temeți de a sluji caldeilor. Rămîneți în țară, slujiți pe împăratul Babylonului, și o veți duce bine ! Iată că eu rămîn la Mițpa, ca să fiu la ordinele caldeilor, care vor veni la noi. Voi strîngeți deci vinul, poamele de vară și untdelemnul, puneți-l în vasele voastre, și locuiți în cetățile în care vă aflați»... Dar pe omul acela îl înțelegeam ! El era un trădător, era Gedalia, fiul lui Ahican, fiul lui Șafan... Și ce moarte grozavă a primit el, prin sabia lui Ismael, fiul lui Netania, la ospăț... Meritată ! Desigur, meritată !“ (Tremura, ca toți bătrînii supărați.)

Dar în loc de a spune aceste cuvinte, bătrînul Ioahaz răspunse, ca în continuarea monologului său interior :

— Ismael, care a ucis pe Gedalia, pe omul Babylonului, cumpărat din neamul lui, a umplut o groapă mare cu toți aceia care au încercat să ne scoată de sub voința Domnului...

Reelaia simți că un val fierbinte i se urcă în obraz. Calm, cu o mare stăpînire de sine, spuse slab :

— Nu pot fi de acord că anume Gedalia a fost un trădător. Cineva trebuia să fi rămas acolo, pentru a ocroti ce a mai rămas din ruinele, tradițiile, idealurile noastre. Fără el, mii și zeci de mii de frați ar fi fost trecuți prin sabie. Biruința sa e timpul cîștigat, compromisul, înțelegerea reciprocă și, bineînțeles, sacrificiul individual.

— Așa crezi tu că gîndește poporul nostru ?

— Nu pot crede, reluă preotul, că sentimentul cu care-l judeci este împărtășit de toți. Atît la noi acasă, cît și aici, frații noștri au dat copiilor lor numele glorios al lui Gedalia, cu toate că un violent, o minte aprinsă, un fanatic, l-a ucis ca pe un netrebnic. Au trecut cincisprezece ani de atunci, și gîndurile au luat altă formă.

— Avea el cuvîntul lui Dumnezeu ?

— Orice pedeapsă se pretinde a fi din voința divină ! Cuvîntul este omul !... Fără om, cuvîntul ar fi zburat în vînt...

— Atunci, pentru ce sabia lui Ismael l-a lovit ?

— Frunzele unui an cad toamna. O floare nouă înflorește pe ramură. Nu mai era nevoie de un om ca Gedalia, care-și rostise vorba pentru care fusese trimis... Rolul lui atît a fost. Dar a fost necesar.

— A fost nebun asasinul Ismael ?

— Știi că el a fugit la amoniți, apoi și-a salvat viața la hanul lui Chimham, lîngă Betlehem, și în cele din urmă a fost primit în Egipt. Un nebun nu ar fi păstrat cu atîta putere luciditatea pentru a face exact ceea ce a făcut. În schimb, mă așteptam să spui că Ismael, fiul lui Netania, a luptat mai mult împotriva lui Nebuzaradan și a orînduirii puse de el decît cu Gedalia însuși, cu toate că pe acesta l-a ucis.

— E același lucru !

— Nu e același lucru, Ioahaz ! Un popor învins, ca al nostru, poate fi învins, dar nu dezonorat, pentru că învingătorul e prea mare. Ne putem fărîma, dar nu ne putea scădea. Dezonoarea a început după înfrîngere. Și nu prin prezența — necesară, insist — a lui Gedalia, ci prin modul colaborării cu inamicul, supralicitat de alții. Nebuzaradan este în rolul său legitim atunci cînd ne propune un regim de ocupație militară. Gedalia și-a făcut iluzia că va îndulci asprimile comandantului militar. Însă sute de oameni lacomi au greșit. Infailibil nu e nimeni. Ei au întrecut intențiile lui Gedalia !... Aceia au pierdut justa măsură a inimii lui. Trebuie să recunosc : este riscul celor care conduc popoarele.

Ioahaz privi resemnat și încheie aproape rugător :

— Cred că voi înțelegeți din ce nevoi lăuntrice am întrebat pe preotul nostru. La anii de care sînt încărcat, nu simt nici puteri ca acelea, trebuitoare, nici vreo altă

chemare, decît una, din cugetul meu : către binele aproapelui. Nu pun la îndoială pe Reelaia, om cu învățătură nouă. Dacă o fi necesar să muncim spre binele cetății în care trăim, aceasta să lăstărească un viitor mai milos decît al meu. Cît timp voi fi în viață, eu voi sta lîngă voi, la bine și la rău. Doar atît aș dori, ca, în afară de cele spuse de Reelaia, să ascultăm pe Eliasaf, și mai ales pe Mardoheu... În capul mesei stă Reelaia, dar lumea e mai mare decît masa...

Esthera, care îndreptase capul spre Ioahaz, fixîndu-l cu acel aer serios care nu părăsește pe copii decît mai tîrziu (cînd oarecare corupție în spirit îi face să ia viața în glumă), se ridică, luă mîna bătrînului și o sărută, căzînd în genunchi, mulțumindu-i că el mărturisise încredere vredniciei tineretului. Negutătorul de cămile, Eliasaf, strînse brațul soției sale, Tamar, care, din nou, își ștergea ochii cu o băsmăluță... Esthera își reluă locul și liniștea. Amfitrionul întrebă pe Reelaia, apoi pe Eliasaf dacă voiesc să adauge ceva la cele ce fuseseră spuse.

Preotul făcu semn că cele indispensabile s-au rostit. Eliasaf crezu de cuviință că, oricît de mari ar fi nevoile pentru salvarea din robie și oricît de însemnate sacrificiile în viitor, el este pregătit, nu numai cu averea sa, dar cu toate averile negutătorilor cu care întreține legături, să scuture copacul pînă la ultimul fruct.

Tamar surîse, înseninată, și, pentru prima oară în seara asta, arătă pe obrazul ei, ciupit de vărsat, o expresie afectuoasă, de o pură frumusețe. Era urîtă, dar cînd se strîmba, era mai puțin urîtă...

Mardoheu a mulțumit pentru darurile ce i se aduseseră, îndeosebi pentru înțelepciunea lui Reelaia. A felicitat pe bătrînul Ioahaz pentru cinstita lui sforțare de a înțelege pe cei tineri.

— Eliasaf, dragul nostru Eliasaf, continuă Mardoheu, tu ai fost făcut pentru a culege roadele gîndirii altora. Talentul tău de gospodină prinde bine celor care nu se pricep decît să gîndească. Tu ești acela care rupe pîinea pentru toți, uitînd să te numeri și pe tine. Despre unul ca tine, izvorul de viață a spus : „Nici unul nu va mai învăța pe aproapele său și nu-i va mai cere să cunoască datoria, pentru că toți o vor cunoaște. Atunci vă voi

ierta nelegiuirea, dacă nelegiuire va fi fost, și nu-mi voi mai aminti de păcatul vostru..."

Toți se ridicară. Era aproape de miezul nopții. Fiecare și-a găsit culcușul pregătit, cu mare curățenie, de Esthera.

— Mese bune sînt servite în multe case, dar paturile cele mai curate fac cinstea gospodinelor, fiindcă odihna ne este mai scumpă decît mîncarea...

— Noapte bună, Ioahaz... Avem datoria de a fi ca și cum, într-adevăr, am fi fost făcuți după chipul și asemănarea perfecțiunii.... Noapte bună...

Chiar sub fereastra din curtea dinspre stradă se auzi convorbirea dintre doi străini. Cum vor fi pătruns în gospodăria lui Mardoheu ? Ascultaseră ce se vorbise la masă și acum își comunicau impresiile, fără nici o sfială :

— Robii ăștia nu se ceartă niciodată între ei. Se aprobă, se admiră, se încurajează... După cum se cinstesc și se prețuiesc, ai zice că afli chiar de la ei ce li se cuvine !... În țara noastră înaintată, cînd se ciocnesc două capete, unul trebuie să se spargă ! Gîndirea, ca să fie bună, trebuie să lase și o mică pată de sînge... Robii ăștia se împacă repede și fără sacrificii !

Mardoheu, stăpînindu-se din răsputeri, șopti lui Ioahaz :

— Nu sînt tîlhari... Vorbesc ca niște dregători ai stăpînirii...

— Mai este ceva, continuă deșteptul din ogradă. Cînd ai terminat ce ai avut de spus și nu ți-a mai rămas nimic în cap, începi să strigi ! Așa e firesc, între oameni. Străinii ăștia nu zbiară. N-au nici o putere. Nici nu bagi de seamă că ei s-au certat ! Am stat aici, ca să aflăm ceva, și iată că n-am surprins nimic ! Cum să nu-i suspectăm ? Toarnă uleiul pe șobolani... pune-le focul... aruncă-le șoarecii aprinși prin fereastră !...

În clipa aceea, o duzină de animale în flăcări se risipi în odaie, dispărînd pe sub mobile, infectînd aerul respirabil cu un fum puturos. Era începutul unui incendiu.

Oaspeții din dormitoare au sărit în ajutorul gazdei lor.

Pînă la ziuă, au turnat apă, au spălat podelele, au aruncat velințele spurcate de hoituri, au reașezat mobilele la locul lor, iar cînd soarele se ridicase de trei

sulițe, murdari și obosiți, jigniți din anonimat, fără nici o îndreptățire, ei s-au privit fără spaimă, cu încredere unii în alții, și s-au dus la culcare, salutîndu-se :

— Lăudat să fie numele celui care poartă grijă de toți...

Bătrînul Ioahaz se adresă cu ironică blîndețe lui Reelaia :

— „Urmăriți binele cetății în care v-am adus în robie, rugați-vă pentru această cetate, pentru că fericirea voastră atîrnă de fericirea ei"...

— Întocmai așa, Ioahaz ! Tu poți să mai glumești, dar scriitorii noștri n-au glumit...

Din stradă se auzea un cîntec porcos.

Un polițist ducea legată o femeie găsită goală, pe drum.

Un nobil, acoperit de galoane aurii, își deșerta burta pe treptele unui templu mazdeian, pîndit de un cîine care aștepta să se sature, în sfîrșit, fiindcă nobilul era nobil de-adevărat, și așa e după chef ! În lumina dimineții, negustorii ambulanți își strigau marfa. Flămînzii mîncau din ochi tot ce vedeau... Oamenii din popoare diferite sufereau în mod egal, și nu vedeau cît de lesnicioasă le-ar fi fost unirea și solidaritatea.

O gospodină săracă strîngea baligi uscate, de pe unde găsea, pentru a face focul la bucătărie.

Suza își odihnea excesele dincolo de zidurile înalte.

BUCURIA DE A VEDEA FAȚA ÎMPĂRATULUI

În vastitățile pustii ale Suzianei, singurătatea, spațiul, timpul, liniștea absorb pe om într-un neant de incertitudine. Dinspre mările Sudului, vîntul aduce un parfum amar de iod ; dinspre munții păduroși, străbat pînă în cetăți aromele indiscernabile ale stînelor de capre, iar în această lume, omul este mereu beat, amețit, sensibil la tot ce aduce vîntul, temător de stările schimbătoare, blazat față de culorile vii, mișcat de raritatea verdelui neprăfuit, de măreția vînătă a unui nor care descarcă ploaia sau numai praful de rocă moale. Eresuri de neconceput s-au încuibat în sate. Omul, fie că poartă după sine un miros iute, de fiară, fie că lasă în urma pașilor săi o eșarfă impalpabilă de scorțișoară, de chiparos sau de uleiuri volatile, e același om babylonian, nesigur de sine însuși, îndoielnic de însăși sublimitatea împăratului, sperios de micimea sa neînsemnată. El nu poate absolut nimic, nici pentru, nici contra cuiva ; toate neamurile sînt amestecate ca într-un terțiar zoologic. Preocupat de binele material și personal, gata să plătească, de frică, ceva pentru menținerea bunelor relații cu cerul, omul umil nu cunoaște alte bucurii decît pe cele sexuale. Libertatea ? Ce să facă el cu libertatea ? Pîinea e mai bună decît prin alte părți. Cu cît el e mai tăcut, cu atît e mai sigur că i se va aduce nutrețul.

În privința populației sacre a cerului, mezii au convingeri care displac caldeilor, perșilor, și cu atît mai mult etiopienilor, indienilor, ismaeliților sau ibrilor. Prin urmare, neputînd să impună nimănui credințele proprii, obligați să practice o religie oricum o fi, într-o nepăsare

fără limite față de toți conlocuitorii împărăției, reciproca indiferență caracterizează societatea cea mai aleasă, ca și lumea țărănească, de lîngă pămînt.

Viața în Suza, ca și în Ninive, în Sinear, în Asur, în Hena, în Rehobot, în cele două Ecbatane, se dezvoltă sub o lozincă supremă : să nu fie vătămat interesul împăratului ! Pedeapsa cea mai cumplită care poate lovi pe cineva decurge din vina gravă de a fi provocat vreo pagubă împăratului ! Toate sînt ale lui : ploaia și apa și somnul aparțin acestui zeu rău la pagubă. Ai respirat ? Ai dormit ? Să știi că ai rămas dator împăratului !

Clădiri ciclopice, de piatră, se ridică prin cetăți, cele mai multe vistierii, temple, magazii și carcere. Corăbiile, cămilele, spinările omenești, rîurile, mările, mintea, inima, toate vin zilnic să plătească împăratului la aceste divine tejghele. Sub cerul aprins, în miezul verii, a sta la umbra unei clădiri este o favoare îngăduită, fiindcă oamenii sînt numeroși, dar ce s-ar pricepe să facă ? Nici un șantier, nicăieri. Meseriile sînt puține, iar corvezile multe. Impozitele se culeg arbitrar, după nevoile administrative și militare, după necesitățile subite, după mobilitatea capitalului sau a mărfurilor, după cum individul este favorizat sau ignorat, după teama pe care el o inspiră — armat sau dezarmat. Miniștrii, famenii, demnitarii nu plătesc nimic. Ei au trecere în fața împăratului. Dacă vreunul este mînat de vreo patimă, de vreun interes ascuns sau de vreo matură judecată politică, neconformă cu voința supremă a împăratului, atunci se ridică în contra lui *acuzația capitală de a fi mîncat sarea împăratului,* prin urmare de a-l fi păgubit și de a-l fi trădat, ca un felon. Omul viu sau mort nu tulbură sufletul înalt al Sublimului. Funcționarii să-l judece ; sînt datori s-o facă ! Familii întregi pot fi condamnate la moarte dacă un membru al lor și-a pierdut trecerea în fața stăpînului. Altceva n-au luat, dar de sare nu s-au putut dispensa ! Sarea aparține sublimului împărat. Oricine rămîne dator împăratului...

În jurul orașelor, cîmpii nisipoase, uneori mici pășuni galbene și bătătorite adăpostesc hoarde tîlhărești, travestite în expediții comerciale, în grupuri de călători rătăciți. De aceea, viața nu se poate salva decît ocolind

pe departe arterele economice, drumurile, fîntînile, arborii, umbra odihnitoare. La locurile de popas și de adăpat vitele, hoții păzesc ispitele. Steaua norocoasă e căutată la căderea serii. Cerul luminii asiatice dispare, cîmpul albastru al stelelor acoperă focurile care, aprovizionate pentru o noapte întreagă, înalță pe locurile virane, pe maidane, în fiecare piață, o catedrală de flăcări jucăușe, iar în jur se întîlnește negutătorul viclean (care-și ascunde banii în haina robului sărac, care nu știe ce poartă în spinare) cu scribul, care trece în ochii celorlalți ca un vrăjitor, sau ca un savant. Lîngă el se înșiruiesc gărzile plătite cu anticipație și bine hrănite, oameni vorbăreți și surîzători. Surîsul e masca sociabilității care nu se vrea suspectată. Oricare purtător de arcuri și de săgeți, nimic decît atît, e mai sigur de pîinea lui decît plugarul. Tributul consimțit armelor ! Robii murdari, care-și schimbă între ei bubele, ca niște vite rău întreținute, își împart prînzul cu cîinii de pază. Cerșetorii cetății și leproșii, paraliticii, bolnavii vin să cerșească. Cei mai mulți sînt niște crypto-înarmați cu otrăvuri și cuțite. Destui miloși imprudenți riscă să moară de mîna miluitului.

De cînd s-au anunțat sărbătorile imperiale, drumurile parcurse de caravane către Suza sînt descrise pe cer, noaptea, de reverberația focurilor uriașe, iar ziua, de vulturi enormi, care urmăresc proviziile ambulante, victimele accidentelor, sau simplele decese de măgari sau de umani netrebnici, care nu au rezistat destul greutăților călătoriei.

Sublimul a început să primească, în fiecare zi, pe cîte un nobil sosit, după un protocol anume, în curtea interioară a palatului imperial. Este acolo o vastă grădină, mărginită de coloane roze de marmură, legate între ele prin arcade grațioase, năpădite de trandafri roșii și albi, după fantezia unui gust dificil și mereu nesatisfăcut. Coloanele precorintice sau mai vechi decît cele de stil grecesc se ivesc de un alb-de-nimfă, pudrate de sîngele timidității. Ele au avut ca model femeia însăși : mai naltă, mai subțire, mai zveltă decît bărbatul ; grosimea coloanei se cuprinde de opt ori și jumătate în înălțime, ceea ce pare o exagerare artistică față de coloanele ionice.

Toate s-au rafinat și s-au hibridizat în Persia. Unele sînt netede, sculptate după principiul firului cu plumb, aproape dorice, iar diametrul bazei lor intră numai de șase ori în înălțime, ca lungimea tălpii piciorului : au avut ca model bărbatul. Altele prezintă o curbură exterioară, sugerînd coapsele ori pulpele. Totul e senzual, aproape licențios. Altele, subțiate spre mijloc, împlinindu-se în mod egal către cele două extremități, amintesc talia atletului tînăr. În sfîrșit, pentru a satisface rafinamentul maeștrilor persani, care dau împărăției pe cei mai de frunte artiști, poeți și sculptori, printre podoabele grădinii se osebesc, din loc în loc, coloane ce se răsucesc parcă din spirala cioplirii lor, adevărate marmure stoarse ca rufele, terminate prin forme sferice, asemănătoare unor bulboase glande, acoperite de coamele trandafirilor revărsați în bucle și inele pînă la pămîntul care le ornează și le devorează.

La o mare distanță de rotonda coloanelor se zărește în fund o strajă deasă de cedri, arbori îndoliați, meditativi, în extaz, ca niște eunuci de harem. Palatul, care a fost clădit pe o colină artificială, naltă de zece metri, cărată cu spinarea robilor, în zece ani, sub domnia lui Darius, întinde spre curtea tronului o largă scară de marmură neagră, exterioară peretelui, coborînd lin, ca o panglică lăsată să atîrne, cu prisosul ei, într-o verandă de baldachin, spre grădină. Scaunul imperial este așezat lîngă prima treaptă de jos a scării. Tronul, din lemn de abanos, se impune ca un animal sacru, cu puternice legături de aur, încărcat de insigne, trofee și inscripții atît de memorabile, încît memoria le-a pierdut... Rotonda se sprijină pe dale albe, de piatră nobilă ; tronul, așezat deasupra unor covoare profunde, pe blănuri roșcate și albe, adaugă un prestigiu cinegetic și heraldic sublimelor picioare împărătești. Două largi ferestre ale cabinetului de audiență, deschise, revarsă, în afară și pe pereți, covoare, unul verde, altul albastru, tipice gustului Mediei și Persiei. Între coloane sînt spînzurate, cu funii de in subțire, covoare galbene ca soarele, roșii ca sîngele fructelor, albe ca cerul de amiază, albastre ca noaptea orientală. Animalele faunei babyloniene sînt reproduse în țesătura covoarelor : pardosul, leul, cocostîrcul, șarpele basilisc...

Purpura puterii divine și nemărginite este aninată cu verigi de aur în spatele tronului. Împăratul coboară în curtea interioară cu o oră înainte de miezul zilei, înveșmîntat într-o largă mantie neagră, brodată cu aștri de argint, ținînd în mîna dreaptă sceptrul de aur, țintuit cu peruze albastre. Pe cap, el poartă o coroană metalică, încrustată cu pietre purpurii. Pe degetul mare al mîinii care ține sceptrul strălucește inelul cu sigiliul atotputerniciei, inelul care acordă și suprimă viața în o sută douăzeci și șapte de ținuturi. Pecetea inelului său este tiparul, strămoșul persan al tipografiei moderne.

Asuerus este, bineînțeles, „Fiul Cerului", cum au fost și Nabucodonosor, și Darius, și alții, trimiși în binevoitoare misiune pe pămînt, spre salvarea nepriceputilor, și care au murit de bunăvoie, atunci cînd s-au simțit sătui de zile, după ce au terminat „ultimul război al lumii", adică numai după ce au așezat pe pămînt o „pace justă și eternă" între oameni !... Mulțumirea care i-a cuprins la bătrînețe, cînd au constatat că totul merge bine (după chiar spusele miniștrilor lor), a fost atît de adîncă, încît Nabuco și Darius au cerut zeităților să-i recheme, iar divinitățile, recunoscătoare, i-au așezat pe amîndoi la ferestrele soarelui, pentru a privi, de acolo, lumea, în sfîrșit pacificată definitiv de ei !

Asuerus a moștenit împărăția, acum trei ani, de la tatăl său, Darius I, însă el a aflat că totuși multe lucruri rămăseseră încă nefăcute. S-a bucurat că tronul i-a revenit nu numai prin drept divin, ci și prin necesitate.

— Am fost păcăliți ! Prea multe probleme nerezolvate ! ziceau slujitorii domniei, printre care se aflau partizanii fratelui bastard al împăratului, Artaxerxes Longomanul.

Asuerus, achemenid autentic, bărbat din neamul mezilor, din care totdeauna au fost recrutați zeii, a împlinit 38 de ani ; e bărbos, e gras, e un adevărat împărat rotund, frumos, cu o piele fină, de culoare galben-negru, ca o plămadă a pămîntului cu soarele. Scurtuț, atît cît se vede omul în vadul gîrlei, el sugerează statura zeilor bondoci. Popoare numeroase adresează rugăciunile lor către acest om capabil și valoros. Înțelepciunea lui, fără întrerupere, distribuie recompensele așteptate și meritate.

Oamenii nu pot recunoaşte divinitatea decît dacă o simt prezentă între ei, fie şi sub forma pedepselor. Există el, Asuerus, dovada peremptorie a graţiei cereşti... Nimic nu ar aparţine nimănui dacă proprietatea însăşi n-ar afirma pe proprietar! Imperiul aparţine lui Asuerus! Iată bunurile toate şi iată armata; iată legea şi iată judecătorii!... Poate, oare, cineva să fure un grăunte de sare fără ca înţelepciunea şi forţa, deopotrivă, să nu despăgubească pe stăpînul real, irevocabil şi ireductibil? Mai poate să trăiască, barem o singură clipă, acela care s-a crezut singur şi nevăzut atunci cînd şi-a pus un praf de sare în fiertură? S-o facă, dar să ştie că, prin asta, el se recunoaşte ca sclav al împăratului, care e bun, ceresc de bun şi clement, faţă de complicii lui, dar necruţător faţă de trădătorii divinităţii! Prăpăditul de gospodar, trudit şi uituc, ar putea să nu ştie cîte ouă i-au lăsat găinile în cuibar. Nu ştie, fiindcă e prost! Împăratul însă ştie! Ştie de fiecare cloşcă, de fiecare pasăre ouătoare, de fiecare ied fătat pe cîmpie! Ştie că ticălosul de rob a mîncat de trei ori în fiecare zi. De unde are el atîta?! Administraţia imperială a avut grija ca omul să aibă numai atît cît a vrut împăratul. De unde are el mai mult? Probabil că a furat!... Foarte bine! Hoţia s-a impus ca o specialitate a inteligenţei umane. Tîlhăria s-o practice devotaţii coroanei, colaboratorii ordinii imperiale, specialiştii acestei arte, nicidecum veneticii salvaţi de armatele învingătoare din mizeria lor naţională!... Asuerus are drepturi mari, de a modifica starea economică a gloatelor. Hoţii, asasinii, micii borfaşi de drumul mare să nu se obrăznicească pînă la o întrecere cu talentele neasemuite ale împăratului, de a pretinde totul, fie avere mişcătoare, fie nemişcătoare!... S-a aflat, da, nici nu se putea să nu se afle, că robii aduşi din Apus agită idei necugetate despre existenţa unui alt împărat mai puternic decît el! Cu astfel de năluciri vor speria ei omnipotenţa lui Asuerus? „Şi, totuşi, robii ăştia respiră aerul meu, beau apa mea, folosesc sarea mea, trăiesc!..."

Împăratul binevoieşte să primească pe supuşii săi, famenii, în număr de şapte, nişte eminenţi eunuci, eliberaţi de grijile pămînteşti, eunuci fizici şi intelectuali: este condiţia primordială a sfetnicilor imperiali. Numele lor, cunoscute în lumea întreagă, iată-le: Mehuman, Bîsta, Harbona, Bigtan, Abgata, Zetar şi Caracas. Ei sînt ca nişte moaşe ale problemelor obşteşti, oameni solizi, hotărîţi. Fericirea omenirii, în acest secol înaintat, de progres şi de cultură, este gîndită, în permanenţă, de aceşti şapte înţelepţi. Soarele trimite înţelepciunea lui, în exclusivitate, lui Asuerus, iar generosul suflet imperial o distribuie celor şapte, pentru popoare, desigur, pentru înflorirea fără precedent a coroanei. La prodigioasa capacitate a acestor specialişti ai fericirii pămînteşti, fiecare după vocaţie şi după pregătire, s-au adăugat cei şapte astrologi şi magi ai Persiei şi Mediei, anume: Carşena, Şetar, Admata, Tarsis, Meres, Marsena şi Memucan, oameni care au locul fruntaş în ierarhia imperială, prinţi feudali, mai vechi decît antichitatea altor dregătorii medo-persane, demnitari care văd faţa împăratului şi ştiu să vadă împărăţia cu ochii lor somnolenţi şi vorbind slugarnica limbă somnoleză a lor! Puterea împăratului, în principiu nelimitată, este corectată de nevoia de a avea linişte în ţară, lucru costisitor, plătit prin generozităţi premeditate, prin hatîrul Sublimului, prin indulgenţă, condiţia esenţială şi indispensabilă a unei domnii comode. Popoarele nu au drepturi, dar au datorii. Pacea socială nu poate fi asigurată decît prin promovarea unei elite de săturaţi, fiindcă — teoretic vorbind — numai îmbuibaţii nu fură!... Investiţi cu autoritate, cu înscrisul imperial, ei poartă o diplomă care doar atîta zice: „Memucan este persoană cunoscută de mine." E destul! Iar mai jos, sigiliul inelului împărătesc, semnificînd samavolnicie totală.

Cirezile, păşunile, pădurile, corăbiile, recoltele sînt în mod evident solzii şi polenul împăratului, dar bunurile au gingăşii proprii, sînt pieritoare, vulnerabile, inflamabile, expuse jafului. Trebuie înfrînate poftele! Şi cum ar putea fi altfel, dacă nu prin consimţirea unor privilegii şi prin conservarea unor proprietăţi mai mici, mai modeste? Practic vorbind, ele alcătuiesc tot atîtea microsuveranităţi. Averea şi-a afirmat pretutindeni un atribut impopular: absolutismul. Săracul simte că de-abia „a avea" înseamnă „a fi"! A nu avea este a nu fi nimic! Cei Şapte înţelepţi, plus ceilalţi Şapte, din jurul

împăratului, au misiuni variate, în finanțe, în justiție, în armonia dintre cultele religioase, în relațiile cu țările vecine; însă preocuparea lor principală este de a înlătura, din timp, racilele de nemulțumire care se exprimă prin revolte, totdeauna nepregătite, înfrînte și deci neîndreptățite.

Orice individ care sosește dinafară poate afla ușor și fără cheltuială dacă traiul popoarelor e îndestulat sau lihnit, inteligent sau prost, abil sau neîndemînatic. Un împărat nu află aceste utile informații decît cu o extremă dificultate: sfetnicul, ca să nu fie bănuit ca mincinos, își teme capul și e totdeauna optimist; el devine o paiață lingușitoare. În mod firesc, împăratul deschide un credit moral oarecare poporului, pe care-l disprețuiește, cu toate că numai acesta rostește adevărul și e sincer, fără nici un interes. Numai popoarele își dau viața, la un tarif redus.

De aceea, absolutismul unipersonal devine o noțiune inexactă: are prea multe complicități! Apelul la popor este inevitabil, chiar și pentru un despot, într-o formă sau alta. Consiliul înțelepților, în jurul lui Asuerus, nu constituie decît o precauție, luată de prudența și de poltroneria specifice oricărui tiran.

Apelul la popor s-a impus ca o durere nevralgică a împăraților. Incapacitatea economică, incultura, mizeria socială au devenit, vrînd-nevrînd, izvorul de putere al hegemonului. Acesta din urmă izbutește să-și umple cu grîne hambarele. Ar fi de păstrat grăunțele, dar ele fiind supuse stricăciunii, cuminte este de a le vinde, cît mai grabnic, celor flămînzi, prin negustorii care au capitaluri de aur. Săracii imperiului ar vrea să cumpere grînele, dar n-au bani. Ce face atunci împăratul, pentru a-și valorifica hambarele? Îndrumă flămînzii să cumpere pe credit! „Luați, mîncați, acesta este sufletul meu de împărat, care s-a gîndit la voi! Cu cît vă crește datoria, cu atîta vă crește sclavia și vă scade libertatea! Creditul alimentar este un savant ștreang imperial. Luați, mîncați, fiindcă are grijă creditorul de debitor!"

Lucrurile ar merge bine, în acest mod, după cum au mers de-a lungul multor milenii. Dar, de la o vreme, debitorii, oricît ar fi de anemici, devenind mereu mai

numeroși, capătă conștiința forței numărului lor!... În consecință, negociază și reduc prețurile uzurare ale grăunțelor, umanizează condițiile de muncă debitoare, în sfîrșit, transformă factorul timp într-o marfă scumpă: îndată ce timpul intervine în operațiile de schimb, timpul capătă valoare și se numește credit! Stăpînul hambarelor vinde grîu, iar flămîndul vinde timp!

— Stăpîne, dacă nu ești omenos, dacă nu ești înțelegător față de cei mai săraci decît tine, în loc să reduci prețul pîinii, te vom face să plătești dobînzi mari, fiindcă nu mai cumpărăm și murim, dar grîul tău putrezește, ca să ai și tu după ce plînge...

Numai forța populară a îmbotnițat pe împărați, în istoria lumii. Însă, oricît de eunuci ar fi fost înțelepții lui Asuerus, ei înțeleg acest fenomen economic. Neputința lor începe din clipa cînd trebuie să explice împăratului că foametea dirijată nu este un lanț imposibil de rupt. Capul se pierde mai ușor decît orice altă avere.

În pofida geniului vechii Persii mistice și florale, evocată de literatura zendă și de sublimitățile imnurilor *Gathas* și ale mitologicei *Avesta*, lumea aceea a fost slabă, și nu a renăscut (după cucerirea Orientului, de către marele Alexandru) decît în secolul al șaptelea din era noastră, cînd arabii au învins-o și au făcut din Persia o „*Rauzat-ous-Safâ*", adică o „Grădină a Purității", cum a numit-o Mirkhond în istoria sa universală, de la Creație pînă la domnia lui Tamerlan. De-abia atunci Persia antică a încetat de a mai fi un covor de petice demografice, umilită de mica Grecie și de revoluțiile interne ale mezilor și caldeilor.

Spiritualitatea arabă a întîlnit în calea ei geniul uman, degradat în robie secole de torpoare. Pentru a trezi popoarele la o conștiință superioară, le-a oferit o religie unitară și o limbă. Religia și scrierea arabă s-au impus, dar limba persană a supraviețuit. Vitalitatea graiului antic s-a păstrat, grație luptei arabilor împotriva ruinelor analfabetismului achemenid și sasanid.

Episodul de viață palatistă, relatat aici, reflectă o mentalitate care astăzi n-ar mai reuși, nici pentru o clipă, să mențină frontierele unui imperiu plurinațional și nesolidar, cum a fost Babylonul.

*
* *

În incinta tronului sosesc marii preoţi ai imperiului, bărbi albe impunătoare, decorative. După sosirea lor, apare Asuerus, urmat de o gardă personală, spadasini şi arcaşi, de staturi atletice, douăzeci de oameni în total. În apropierea tronului vine şi se aşează jos, pe o blană albă, scribul-secretar, încărcat de instrumentele scrisului, de vase cu văpsele de table şi de papirusuri înfăşurate, după moda egipteană. În cele din urmă este introdus Manalebdata, guvernatorul Meziei, singurul fără gardă, fără suită, fără scribi. E un bărbat enorm, fost soldat, îmbogăţit în războaie, în armata ce poartă numele lui Nabuco, înnobilat, bun administrator al bunurilor Coroanei, înrudit prin alianţă cu perşii, printr-un mare număr de neveste şi de ţiitoare, culese din cea mai frumoasă parte a ţării, din regiunea litoralului Golfului Persic şi de dincolo de coama munţilor, de la Togarma pînă în Delta Eufratului, în Suziana. E îmbrăcat ca un ofiţer în campanie, doar mantia de postav alb îl osebeşte din pedestrime. Barba rotundă, după modelul împăratului, îi acordă distincţie şi favoare. La centură poartă o sabie lungă şi dreaptă, împodobită cu pietre scumpe, cîştigată în luptele din Mesopotamia. Intrînd, cu capul descoperit, cu palmele întinse înainte, ca un sol de pace, Manalebdata cade cu faţa la pămînt, în semn de suprem omagiu, şi aşteaptă ca Asuerus să-i facă un semn, cu sceptrul, pentru a se ridica.

— E pace în Mezia, Manalebdata ?

— Pace, spre gloria eternă a Sublimului nostru Stăpîn ! Atunci guvernatorul se ridică.

— Sînt fericiţi supuşii mei, Manalebdata ?

— Numai murind pentru marea lumină a Neîntrecutului nostru împărat ar putea fi ei mai fericiţi decît sînt astăzi, ca oameni vii !

— Sînt bogate vistieriile mele din Mezia, în acest an, Manalebdata ?

— Primăvara de-abia a sosit, recoltele sînt încă pe firul verde, şi totuşi zeciuiala e, în acest anotimp, mai îmbelşugată decît în orice lună de recoltă, în trecut, Stăpîne prea Îndurător.

— Fii binevenit, Manalebdata !

Audienţa s-a sfîrşit şi guvernatorul se retrage.

Un funcţionar introduce pe prinţul Feniciei, al Celeresiei din Hamat, al Siriei, al Abilenei, stăpîn al Damascului, fost luptător la Nar-el-Avai. E un tînăr de etatea împăratului, dar mic şi subţire, slab, cu ochii scînteietori, cu buzele uscate, cu nasul ascuţit, cu mîinile galbene ca fildeşul, subţiri şi foşnitoare, ca două frunze de toamnă. Nervos şi demn, cu mîna stîngă pe mînerul cuţitului scurt şi cizelat, prins la şold, cu mantia galbenă care-i dezgoleşte umărul stîng, el se lasă pe un genunchi, la pămînt, rezemîndu-şi braţul pe vîrfurile degetelor. Şi-a pironit privirile în jos, aşteptînd să i se facă semnul pentru a se ridica şi a vorbi.

— E pace în Hamat, în Aram şi în ţara heteilor, prinţ Olsilf ?

— Ne străduim pentru pace, Sublimă Lumină a Răsăritului Înflorit...

— Şi cum merge lupta voastră, prinţ al Libanului ?

— După marea noastră bunătate, care e o armă neînvinsă, Preabunule Stăpîn ! Nimic nu înfloreşte şi nici nu rodeşte într-o singură zi. Trebuie să mai aşteptăm... Cele bune se fac cu trudă şi răbdare...

— Ţi se pare bună arma voastră, adică blîndeţea, iertătorule Olsilf ?

— Soldatul desigur că este o armă, dar nu singura noastră armă, Atoateînţelegătorule ! Am hotărît să încercăm tot ce este prietenos. Pînă acum, ne-a reuşit, dar am pus multă blîndeţe... A fost nevoie...

— Sînt fericiţi supuşii mei, Îndelungrăbdătorule ?

— În ţările mele au fost duse războaie. Moartea a făcut recolte mai bogate decît holdele. S-a făcut dreptate numai cu sabia ani de-a rîndul. În Antioh, la Dafna, în Arvad, în Sidon, în Tir, nu s-au mai revărsat bogăţiile corăbiilor, ca altădată. Nici negoţul cu insula Chitem nu l-am mai putut face, cu toate că se află lîngă coastă şi face parte tot din împărăţia voastră, Preaputernicule. Oamenii nu sînt fericiţi, dar au devenit, în schimb, mai înţelepţi, fiindcă i-au sărăcit războaiele. Am pierdut comerţul cu vecinii... Aşa e în viaţă : sau război, sau comerţ !

— Înțelepciunea supușilor mei reușește să umple vistieriile mele, bunule vistiernic ?

— Am judecat întocmai ca și Mult inspiratul răsăritului, care m-a întrebat întîi de pace, și la urmă de bani. Vistieria noastră e modestă, în schimb, avem pace bună, care va face restul ce ne lipsește. Darurile pe care le-am adus sînt mai modeste decît ale altora, fiindcă sînt numai de la mine.

Trecuse de mult timpul pentru a face semn prințului să se ridice. Asuerus păru tulburat. El îndreptă către Harbona priviri întrebătoare. Acesta clipi din ochi, ca omul care nu vrea să dea importanță celor ce auzise. Mehuman, care părea nelămurit, ridică brațul, cerînd încuviințarea să vorbească. Împăratul își înclină capul cu îndoială. Mehuman nu cuteza să înceapă.

— Spune ! porunci Asuerus.

Cu sfială, Mehuman rosti cîteva cuvinte, care nu erau spre lauda prințului Olsilf, apoi continuă :

— În afară de întrebările judicioase puse de Vrednicul nostru Stăpîn, nu cumva prințul Hamatului vrea să spună lucruri demne de interesul știutorului împărat și pe care, cu toate că nu le vrea tăinuite, nu a avut prilejul să le rostească ?

Asuerus adăugă :

— Sînt aici pentru a-l asculta !

— Mă aflu încă pe locul și în poziția îngenuncheată, în care nu puteam decît să aduc stăpînului nostru salutul prea plecat al unui credincios servitor al tronului. Mai mult nu puteam face pînă acum.

— Ridică-te, spuse Asuerus, și vorbește liber. Spune gîndul tău....

Olsilf își așeză mantaua, acoperindu-și cuțitul și făcu doi pași înspre împărat.

— Despre chestiunea provinciilor de la Marea cea Mare vreau să vorbesc.

Asuerus și cei paisprezece înțelepți izbucniră într-un rîs sincer, care schimbă numaidecît atmosfera apăsătoare iscată de scepticismul acestui nobil damaschin.

Olsilf nu avea de ce să rîdă :

— Desigur, marginea de la Apus a împărăției nu poate să rămînă ca o glumă, numai fiindcă apa ne inspiră mai

puțină îngrijorare decît uscatul. Un război lasă totdeauna, în urmă, o rană deschisă. Trebuie să știm dacă acolo vrem să rămînă rana în seama muștelor și a infecției — și, în acest caz, e bine să știu și eu în ce scop anume părăsim lucrurile în voia lor — sau dacă, dimpotrivă, vrem ca învinșii să înceapă a ne înțelege și a ne iubi, dar atunci noi trebuie să ducem untdelemn pentru rănile lor, adică să le ridicăm zidurile, să le redeschidem templele, să le dăruim liniștea și siguranța că și ei sînt oameni ca noi. Acolo trăiesc popoare cu multe nevoi, cu legi proprii, pe care barem să le cunoaștem, dacă nu poate fi vorba de a le respecta. A domina durerea lor numai cu armele, poate că ar fi ceva realizabil, dar mult prea costisitor... A le domina prin mijloace pașnice, cred că ar fi și mai greu, cel puțin atîta timp cît cărturarilor și doctorilor lor sufletești noi le opunem niște funcționari brutali și coruptibili, militari, buni la războaie, dar incapabili de a servi țara în timp de pace, travestiți în civili. În sfîrșit, binecuvîntata toleranță religioasă a Babylonului, lucru lamentabil de slab, nu slujește popoarelor mici, cu tradiții mari. Aceasta este chestiunea care a înveselit atît de bine elita imperiului ce se află aici, de față...

Asuerus lăsă barba în piept, întunecîndu-se.

Prințul continuă, fără să observe :

— Eu sînt un vechi dușman al fanaticilor de orice fel ar fi ei !... Am luptat cu ei, am lovit pe mulți dintre ei, în negoțul lor, în trufia lor, în pretenția lor de a fi descoperit zeități care-i iubesc numai pe ei... Nici ei, nici eu n-am întîlnit, nici în aur, nici în lemn, nici prin temple, nici prin casele lor, obiecte sau magice vorbe, făcătoare de minuni. Unde trimit ei, și la cine, adorația religioasă a lumii lor ? Nici o îndoială, sînt niște fanteziști ! Dar societatea lor este ordonată de lege... Vine un Nebuzaradan, bun militar, însă nu un diplomat al împărăției, și el răstoarnă legea, suprimă pe cei mai buni și aduce în frunte pe cei mai smintiți, pe cei mai calici de știință, cu pretenția că el reprezintă acolo pe Preaînfloritul de Lumina Răsăritului !... Eu văd cum aceștia pun pe fruntea noastră ura care li se cuvine numai satrapilor... Nu se mai produce nimic, fiindcă noii stă-

pîni, oamenii noștri de încredere, nu au nici o pricepere, nici o experiență. Robii nu ne mai pot plăti datoriile, fiindcă negoțul s-a stins. După ce le-am făcut tot răul pe care ei îl meritau, răul lovește și în noi. Preoții lor reprezintă tradiția și sînt lipsiți de autoritate, iar tineretul lor este reformator și ar putea să facă pace chiar și cu dracul, dacă dracul ar fi mai înțelegător!... Însă chiar atunci cînd vreunii au supraviețuit, învinșii nu-i mai izolează, ca odinioară, pe leproși, ci îi vedem umplînd ulițele, trecînd frontiera, intrînd printre rîndurile noastre, ducînd boala pretutindeni, ca o ultimă armă ce le-a mai rămas. A pătruns lepra în soldățime. Pierdem vieți, pierdem bani, pierdem tocmai elementele pe care am putea întemeia puterea noastră în provinciile cucerite. Treaba asta, după cum s-a înțeles, nu mai este chestiunea provinciilor, ci, pur și simplu, problema intereselor general imperiale într-o țară învinsă... Datoria mea este de a vă spune numai adevărul... Am isprăvit și-mi pare rău dacă, rostind adevărul, am zăbovit bunăvoia acestei zile de sărbătoare...

Trei fameni au ridicat brațele, cerînd să li se încuviințeze cuvîntul.

Împăratul s-a încruntat, bolborosind :

— Interesele noastre imperiale, așa cum a zis prințul, depășesc puterea lui de înțelegere și consider ca pe o necuviință a mi se aminti o datorie pe care nu o împart cu nimeni. Dar aș vrea ca Olsilf să ne arate pentru ce mica problemă mărginașă de la Apus l-a tulburat atît.

— Înțelepciune a Răsăritului, răspunse Olsilf, se va scrie în cronici numai istoria vizibilă, alta nu. Cei care au pierdut totul nu se sperie de nimic! Aici începe primejdia pentru împărăția noastră... Orice om se îmblînzește atunci cînd mai are ceva de apărat. *Timpul este adevărata patrie a robilor.* Toate imperiile lumii sînt ca niște case noi pentru ei. Numai acești învinși au cunoscut pustiul material, care a fost odinioară pe pămînt. Dar după ce s-au înmulțit popoarele și drapelele, ei au cunoscut pustiul moral din țările ajunse bine. Aș putea spune că și astăzi, în Babylon, ei tot în pustie se simt... Trebuie să găsim arme prietenești. Cele mortale n-au dat rezultatul scontat.

— Sîntem oare atît de netrebnici ?

— Nu asta am vrut să spun, ci doar atît : pustiul fizic și timpul metafizic, aceste două deșerturi, formează frontierele lumii lor. Li s-au ridicat obstacole de șicană, toate provenind din ignoranța noastră.

— De exemplu ?...

— Caldeii și assyrienii au o filozofie utilitară, servită de astrologi, de vrăjitori, de ghicitori ai viitorului, de doctori-sarcedoți. Ei au o zeiță a apelor, de meserie olăriță, artistă în argilă. Au zei-pești și zei-porumbei. Zeița-Luna, zic ei, este mai mare decît soarele, fiindcă ea desparte lumina de întuneric, dreptatea de nedreptate, și tot ea face din zilele anului porții-porțioare, ca să le putem munci! Au și ei un uriaș, Gilgameș, așa cum filistenii au pe Samson, iar grecii pe Hercule! Acum întreb pe Luminatul nostru împărat : aceste închipuiri populare comit ele vreun rău intereselor imperiale ? Ei bine! Viceregii trimiși să administreze provinciile cucerite în Apus, la Marea cea Mare, au stricat negoațele și fiscul, brutalizînd popoarele, imputîndu-le religia! Caldeii știau încă de pe vremea lui Hammurabi, deci de o mie și cinci sute de ani, că omul vine în vizită la lumina soarelui, ca la o gazdă bună, pe pămînt, unde oaspeții trecători ce sîntem noi au datoria să se poarte cuviincios, că lumea nu le aparține exclusiv, ci aparține tuturor semenilor. Generalii viceregi le-au spus : „Aici nu mai e loc de voi!". Atunci, robul nenorocit, cînd s-a văzut fără ogor și fără putința de a mai prinde un peștișor din apă, pentru nevastă și pentru copii, și-a ascuțit mintea, ca pe ultima lui armă... Vă mai mirați că pacea întîrzie ? În țările de unde vin nu mai există decît două categorii de oameni : unii sînt deștepți, alții sînt viceregi!...

— Și ce crezi că s-ar cuveni să facem ?

— Să nu mai înghesuim robii în suferințe inutile, fiindcă suferințele au devenit patria și casa lor, unde rezistența lor se fortifică.

— Aici se spune că unele triburi de la Apus au descoperit un zeu unic, care ar fi tatăl lor. Ce știi despre asta ?

— Zeul acela nu e tatăl lor, ci copilul lor, creația imaginației lor. E un zeu-civil, foarte portativ, fără arma-

ment, care locuieşte în inimile celor care mai speră. Nu ne face nici un rău. Noi avem o filozofie mai bună...

— Atunci, de ce totuşi îi respecţi ?

— Fiindcă robii aceia trăiesc într-o ordine desăvîrşită : muncesc, îşi plătesc corect impozitele, construiesc case, sădesc pomi roditori şi poartă pe sub haine cel mai frumos schelet moral.

— Dar profeţii lor ce fac ?

— Ei sînt un fel de critici ai viitorului ! Trecutul i-a ruinat. Prezentul li se pare fugitiv. S-au dăruit viitorului. Nu văd nici un rău în treaba asta. Lupta pentru viaţă ar fi cu mult mai grea dacă toţi ar năvăli asupra prezentului !... În loc să ne ocupăm de prosperitatea materială a provinciilor, au fost trimişi acolo nişte strategi ca să suplicieze ereziile metafizice ale robilor ! Daţi-mi voie să vă spun că, din cauza lor, politica imperială devine odioasă...

— Din ce deduci că sîntem odioşi ?

— Din faptul că popoarele înrobite au descoperit solidaritatea ! Ultimul refugiu al patriilor fără teritoriu este în unire, în gîndire, în solidaritate. Nu se mai sperie nici de strălucirea palatelor, nici de fundul temniţelor ! Cred că s-ar cuveni să ne gîndim mai adînc la chestiunea asta...

Asuerus se aplecă spre Caracas, comandantul armatei, şi-i şopti ceva..

Generalisimul se îndreptă înspre Olsilf şi-i porunci :

— Din voia înţeleptului nostru stăpîn, îţi ordon să ne restitui numaidecît punguţa cu sare ! Nu mai eşti nimic ! Nici prinţ fenician, nici vicerege la Apus, nici sfetnic imperial...

Doi soldaţi îi smulseră punguţa cu sare, care era simbolul autorităţii, şi dispărură cu victima sincerităţii. După cîteva clipe, cînd nu s-au mai auzit urletele acestui duşman al ordinii publice, împăratul întrebă :

— Altceva ?

Nu mai era nimic la ordinea zilei.

Sub razele oblice ale apusului, populaţia din Suza a privit corpul firav al fenicianului, uşor legănat de alizeele de primăvară, pe o funie de mătase, agăţat de lemn scump, cu incrustaţii de sidef, aşa cum se acordă trădătorilor de neam nobil.

Nimeni n-a înţeles crunta soartă a prinţului Olsilf, erou de război, dur ca toţi slujitorii Coroanei, şi care, în exerciţiul îndatoririlor sale, nu se arătase deloc mai milos decît alţi satrapi provinciali.

Gospodarii, funcţionarii, soldaţii, vagabonzii drumurilor se holbau la urîciunea judecăţilor pripite şi nu îndrăzneau să arate nici gîndirea lor proprie, nici vreun regret.

— Noi sîntem supuşii credincioşi ai împăratului... Noi n-avem nici o pricină cu nimeni... declama fălos un secretar al palatului. Noi sîntem fericiţi...

— Dar ce-i fericirea, nobile stăpîn ?

— Despre fericire vrei să afli ? Iată : suma totală a nenorocirilor care încă nu ni s-au întîmplat se numeşte fericire !

PORȚILE FERICIRII

Palatul imperial din Suza este o imensă clădire poligonală, ca un mamut cu mulți pui de marmură și coșcoveli de cărămidă nearsă, în mijlocul unei triple împrejmuiri de ziduri, de piatră neagră din Taurus, arătîndu-și spatele spre cetate, din orice parte ar fi privit, deschizînd în schimb patru fațade interioare, orientate către curțile separate și cu destinații osebite.

Latura scurtă, orientată spre sud, este ocupată de apartamentele lui Asuerus, avînd sub ferestre magnifica rotondă a coloanelor, ornate cu superbele pergole de roze, care izolează cu desăvîrșire palatul propriu-zis de dependințe.

Aripa opusă, care privește înspre nord, adăpostește Cancelaria Vistieriei și Cancelaria Justiției, despărțite între ele de o temniță secretă pentru execuția pedepselor sumare.

Celelalte două laturi lungi ale clădirii sînt prevăzute cu cîte două dependințe fiecare : prima, învecinată cu divanul dreptății, adăpostește soldații gărzilor, slugile și robii ; a doua a fost destinată locuințelor (scribii, secretarii, lectorii, judecătorii și administratorii), în apropierea Cancelariei imperiale și a apartamentelor suveranului.

Latura opusă, îndreptată înspre apus, a fost, prin tradiție, rezervată dormitoarelor împărătesei Vastia și haremului sutelor de țiitoare împărătești, alese dintre toate etniile, dintre toate culorile, greutățile și vîrstele. În enormul spațiu dinlăuntrul acestui patrulater, o treime ocupă curtea tronului, iar restul se distinge sever divizat în patru curți interioare, parcelate prin ziduri nalte,

cîte una pentru fiecare despărțămînt, plantate cu arbuști cu viță, cu isopul care escaladează zidurile, cu fîntîni artificiale, așezate în umbra profundă și parfumată a boschetelor, cu bănci odihnitoare, cu femei frumoase care se plictisesc, cîntă, plîng sau gem, sub privirile impasibile ale eunucului Hegai, veșted, zbîrcit de timpuriu ca o legumă de pivniță. Singura curte într-adevăr animată este aceasta, a țiitoarelor. În restul palatului, o liniște gravă, o atmosferă apăsătoare : e munca, sub regimul tăcerii.

Diminețile, scăldate de o lumină orbitoare, încep printr-o veritabilă alarmă. Funcționarii sînt evacuați din dormitoare, de gărzi, conduși la lucru ; robii, unii aparent liberi, alții escortați, alături de slugi cu simbrie. Împreună, ei fac corvezile pretutindeni, cară vasele de noapte din apartamente, deșeurile din bucătării, din infirmeriile personalului, țesală animalele, curăță grajdurile, repară caleștile, carosele și lecticile, stropesc grădinile, taie vitele pentru sacrificii și pentru ospețe, aprovizionează bucătăriile, repară edificiul și boschetele prin îngrijiri neîntrerupte, execută sentințele justiției, prin cazne și bătăi, sau prin strangulare. Țiitoarele, trezite din paturile lor înguste, sînt obligate să se scalde în bazinele cu apă încălzită, apoi conduse în niște veritabile cabinete de înfrumusețare, unde femei îndemînatice masează, sulemenesc, piaptănă și îmbracă această trupă trîndavă, innebunită de seceta sexuală a haremului.

Într-o astfel de cetate fortificată, depărtată de zgomotul orașului Suza, prin creneluri, prin soldățime, prin clădiri-atenanse, prin spații păzite de niște caldei uriași, călări pe cai decorați, palatul lui Asuerus apare ca o glandă cerebrală într-un animal preistoric, ghemuit într-un complex de structuri defensive, organice, și uneori parazitare, ca o închisoare de un lux suprem. Cele trei-patru sute de țiitoare ale împăratului sînt condamnate doar teoretic la plăcere silnică pe viață, în sensul că fiecare învață arta de a fi femeie, într-o totală lipsă a bărbaților. Haremul este înalta școală a aberației unisexuale și a geloziilor zise lesbiace.

O tinerețe care promite, dar nu asigură fericirea nimănui, se istovește de atîta odihnă, dospește și degenerează

între ziduri, ca în orice alt regim acultural. Incultura femeilor nu acordă existenței lor nici un gust. Imaginația însăși se îmbolnăvește, nervii se revoltă, apoi amorțesc și cedează. Cum nici o femeie din serai nu știe să scrie, nici să citească, și cum a coase ori a țese constituie o muncă obligatorie, timpul lor se sleiește, sub ochii pironiți ai acestei lumi de gyneceu, neînțelegătoare și extatică. Din loc în loc, în saloanele locuite de țiitoare, cîte o mînă exasperată de așteptări desenează pe pereți o floare, un profil naiv și absurd sau pur și simplu o obscenitate enormă, ca litera omega cu iota subscris, de care Hegai rîde prostește, ca de niște glume subțiri, de modă grecească, cu toate că rîsul pare scăzător al demnității purtătorilor hainelor și insignelor de aur ale palatului. Pereții haremului constituie o veritabilă pinacotecă de sexualitate figurativă, oribil de figurativă !... Fiecare dintre femeile de aici a nutrit și a crescut, în anii fecioriei, visul că va avea trecere în fața împăratului și că va fi împărăteasă. Fiecare a fost candidată la o orbitoare fericire, sub o coroană, și a înfruntat, în consecință, riscul de a cădea în somptuoasa groapă a țiitoarelor, hrănită pentru un scop absurd, departe de viața reală a poporului, unde munca este închipuită ca un paradis pierdut. Paradisul nu există, pentru ele, decît sub forma paradisului pierdut.

Deodată, în mod intempestiv, sosesc oaspeți străini, sau provinciali, la palat, și atunci nici una nu mai știe cum va dormi la noapte. Hegai trezește nominal, în orele dinspre ziuă, femei „de rezervă“ și le oferă unor nobili necunoscuți, îmbrăcați în straie metalice, adesea beți de vin, plini de bucate, brutali, curioși sau rafinați, care le tratează cu maniere absolut imperiale. În paturi largi și moi s-au comis odinioară și crime fără importanță, fiindcă și uciderea era plăcută unora, dar aceste asasinate pasionale au devenit rare de cînd Darius însuși a mustrat pe abuzivi.

Efectul mîniei suveranului a fost înștiințat pe tot întinsul Babylonului și toți au înțeles că împăratul are o inimă bună și miloasă :

— Fă ce vrei cu ea, dar nu o ucide !

În imediata apropiere a curții țiitoarelor, se afla o biată femeie — împărăteasa Vastia — singuratică, însoțită de bătrîne cărora nu li se mai vede bătrînețea de sub fard și bijuterii, rămășițe nobile din neamul gloriosului Nabuco, vechi doctorițe și codoașe mustăcioase, aristocrate și iertate de la cele bune și rele din viață, între ziduri, aduse la Suza după cererea împărătesei.

Ridicată din popoarele Persiei, împărăteasa Vastia poartă aerul unei exilate, cu un surîs de bucurie jignită. Are vîrsta de 20 de ani, dintre care de trei trăiește sub coroană. Căsătoria cu Asuerus a fost prețul păcii cu neamurile și temeiul unei alianțe politice și militare care, deocamdată, servește numai intereselor generale, adică nimănui. Izolată de familie, ea aparține împăratului, întocmai ca o provincie, ca un cal sau ca orice proprietate. Împărăteasa este considerată frumusețea eternă, căreia anii nu-i cresc, nici nu-i scad, cu indiferența monumentelor istorice. Zeci de țiitoare au copii de la Asuerus. Vastia nu are nici unul. Are libertatea de a face orice, în singurătatea apartamentelor sale, în curtea ce i-a fost destinată. Cheamă o cîntăreață care-i umple orele cu melancoliile citherei, brodează cu fire din China și din Persia, fără știință, dar cu artă, inspirată ca o pictură cu acul, privește din balcon mulțimea agitată a femeilor din curtea lor, care îi trimit salutări prin gesturi respectuoase, mîngîietoare, sau strigăte ironice, și prin semne cu mîna, scandaloase de echivoce.

Cele două venerabile doamne de companie o retrag de la priveliștea întristătoare pe care o oferă curtea vecină, readucînd-o la gherghef și la acul de argint.

Viața împăratului este autonomă și neconjugală. Din fereastră, ea îl vede în fiecare zi, la ora cînd Asuerus coboară în curtea tronului, urmat de trompeți, de miniștrii imperiului, de secretari și de gărzi. Atunci inima i se încălzește, pentru o clipă, de o emoție curată. Este împăratul ei permanent, soțul ei, dar nu și bărbatul ei !... Nimic nu este al ei, iar Asuerus mai puțin decît oricine.

Primele săptămîni după nunta lor strălucită și obositoare, sub văzul și chiotele poporului, i-au întreținut speranța de a vedea sfîrșindu-se aceste serbări maritale și de a obține barem o oră, o singură oră de conversație

confidențială cu împăratul. Au trecut trei ani și ora aceea încă nu a obținut-o. E adevărat că femeile popoarelor Orientului nu au nimic de spus, dar în Persia și în familia Vastiei, toate au o demnitate, un rang și o viață interioară, care e liberă. Inima persană nu e o prostituată. Inima femeii persane e o poetesă și un balsam dulce al vieții în comun, care a inspirat pe marii poeți ai Mesopotamiei.

Vastia stă întinsă pe un divan și visează în versuri pe care le aude numai sclava de la picioarele ei :

— Orice femeie se naște pentru a fi Poarta Fericirii bărbatului, ca să aibă și el un paradis domiciliar, cam sărac și fără multe zile, singura lui răsplată, înainte de a intra cu plugul în necazurile vieții. Are viața grijă de a-l scîrbi de paradis, că trec războaiele peste sate, strică ogoarele și căminele. Poarta Fericirii va cunoaște robiile toate ! Nu știe dacă își va mai reîntîlni bărbatul... Destinul nici pe bărbat nu l-a ocrotit mai bine !... Destinul ! Da, avem zei care ne-au spus să ne prosternăm cu smerenie, cu resemnare în fața Destinului... Împăratul însă este altceva ! Mai deștept decît toate guvernele, decît toate popoarele, împăratul nu poate fi legat de o femeie ! Are treabă ! Colaborează cu divinitățile ! Știe ce să facă pentru fericirea simplilor muritori... El intră și iese cînd vrea, pe unde vrea ! Poarta Fericirii trebuie să-i fie mereu deschisă ! Toți oamenii îi aparțin, iar femeile frumoase, nițel mai mult... Dacă avem hambare de grîu, nu este firesc să avem și hambare de femei ? Cine n-are femeie, n-are nici copii ; cine are una singură, se mai ajută la muncă cu patru-cinci copii, făcuți de el, că i s-a lăsat încuviințarea de a avea oricît de mulți, niciodată destui, după nevoile dintr-o casă !... În schimb, împăratul crește în haremul lui peste șase sute de fii legitimi, șase sute de mici împărați, desprinși din coapsa lui, care vor fi deștepți, savanți, bogați, puternici cînd se vor face mari !... Idealul imperiului de a umple lumea cu împărați, iată leacul care va vindeca de sărăcie pămîntul, atras mereu la animalitate !... O concepție mai sublimă decît asta nimeni n-a avut !... Pe tronul de la Suza va domni veșnic Asuerus, desigur, dar copiii lui vor fi răspîndiți prin provincii și demnități, vor asigura

pacea lumii, fiindcă vor lucra după voința divinului lor tată, genialul Asuerus... Ce vis orbitor de frumusețe ! La fiecare cancelarie, la fiecare ghișeu să se afle cîte un împărat ! În trei ani, de cînd port coroana imperiului, de cîte ori m-a chemat bărbatul meu la el ? Am la o mînă prea multe degete pentru a număra fericirile mele de împărăteasă tînără. De două luni de zile, Asuerus iar lipsește din Suza. Nu mă pot supăra... Politica externă mi-a răpit bărbatul înainte de moarte ! Dar o să treacă și asta ! Peste vreo două săptămîni, el va extermina pe greci — da, da, îi va extermina, absolut sigur ! — se va întoarce acasă acoperit de glorie, și atunci vom avea barem o lună de miere, o lună de cincisprezece zile !... Ochii mei sînt flămînzi de a-l vedea... Toți spun că eu sînt cea mai frumoasă femeie pe care a văzut-o soarele... Doi ofițeri tineri, din garda palatului, care m-au văzut de la o distanță de trei pași, au fost întemnițați. Legea e lege... Nimeni n-are îngăduința să mă vadă. Nimeni, în afară de bărbatul meu, împăratul, care nu întreabă de mine ! Nobalia n-a trăit și ea în harem ? A trăit vreo cincisprezece ani acolo. În aproape cinci mii și cinci sute de zile, împăratul n-a chemat-o niciodată, fiindcă haremul lui Darius număra mii de femei frumoase... Acum, Nobalia se laudă că și ea ar fi femeie ! Se laudă !... Minte ! I-a albit părul, dar a rămas fecioară... Politica lui Darius a nenorocit-o... Nobalia !... Nobalia !...

...Nu răspunde nimeni. Se ține numai de rele femeia asta... În fiecare dimineață inspectează haremul. Fiecare principesă — că toate fetele, culese din popor, cînd ajung la haremul împăratului, devin năpristan principese ! — se înfățișează și arată Nobaliei o batistă subțire ca lumina aurorei. Batista face dovada virtuții fecioreInice. Dacă și-a pierdut sau i s-a furat acest petic de pînză subțire, chiar dacă fata nu a greșit, ea își pierde viața. De o sută de ani, haremul se află în criză de batiste... Fără dovada batistei, cine mai garantează moravurile de austeritate ?... Seraiul e păzit de gărzi, de ziduri și de eunuci, nici un bărbat nu se poate apropia de visătoarele captive, și astfel batista a rămas un nobil simbol al purității. Tinerețea este o vîrstă feroce ! Fetele își fură reciproc batistele, din invidie, cu scopul de a mai reduce puțin din

forța concurenței... Nici una nu trăiește cu certitudinea că va fi împărăteasă. Și atunci, ce-i mai rămîne de făcut? Suprema grijă a fiecăreia este ca nu cumva să reușească altă fată! La inspecție, Nobalia aduce un argument mortal: cine nu și-a putut păzi batista nu-și poate păzi nici pielea!... Astăzi însă nu mai sînt ucise. A trecut vremea destinelor absurde! Corupția eunucilor exercită un vast comerț cu sclavele decăzute din serai... Bacșiș... Nu se poate fără bacșiș! Vrei să fii împărăteasă fără să te fi costat nimic?... Un curier călare a adus vestea că alaiul celor șapte platforme, acoperite sub coviltire, se odihnește la Gozan, că acolo s-au rupt osiile... La Gozan? De la depărtarea asta se pot face bune afaceri la Suza! Eunucii-demnitari au primit ordinul de a întineri seraiul, treptat, fără să creeze alarmă. Femeile care au împlinit vîrsta de treizeci de ani sînt considerate bătrîne. Poate că ar fi mai bune ca sclave, dar — aici e buba! — în zece ani de viață palatistă, ele au aflat unele secrete, în plus sînt cam guralive, povestesc vrute și nevrute. Femeia își pierde secretul cum pierde ciurul apa! Poporul, care este încrezător, înțelege că, și la palat, tot oameni sînt și ei. Nu e bineeee!... Deloc nu e bine! De aceea, bătrînele seraiului erau odinioară vîndute ca sclave. Și rareori înecate în Eufrat... Perspectiva de a strănuta în sac, săturate de apă, revoltă familiile bogate, mișcă aurul lăzilor. Toate treburile astea murdare devin mana cerească a eunucilor mituiți... Și cum toate se află, Asuerus are mulți dușmani surîzători printre nobilii lui administratori din provincie... Vastia cunoaște situația, dar cine o ascultă?... O împărăteasă nu se învoiește la regimul tăcerii, dar dacă ar vorbi, s-ar întîmpla o nenorocire mai mare.

— Nimic nu există, nimic nu este adevărat! suspină ea. Totul ni se pare că... Port cele mai frumoase rochii, pe care nu le pot arăta decît oglinzilor... Mi s-a spus că milioanele de oameni, milioanele de cămile și de corăbii ale mele sînt... Sînt ca o navă care și-ar închipui că întreg oceanul îi aparține! Nu putem avea decît atît cît putem apăra, și nu putem apăra decît atît cît e necesar vieții... Restul e tîlhărie, pentru a întrista pe alții... N-ar fi mai bună pacea cu cei mulți? N-ar fi mai bună, fiindcă

atunci n-ar mai fi nevoie de împărați!... Din fiecare speranță facem perne de dormit, și astfel visul devine mai real decît perna...

A venit Nobalia cu vești despre ce s-a întîmplat în Gozan.

— S-au rupt osiile trăsurilor?

— Cum erau să se rupă toate într-o zi, Lumină a Răsăritului? Le-au tăiat răii din Caldeea, din Ninive! Parcă poți să știi?!... Au fost furate multe femei din seraiul ăsta călător... Vom vedea noi cîte se vor mai întoarce la Suza...

— Dar împotriva lor ce aveau? Cînd se furau femeile, garda unde era?

— Unele sînt originare din Gozan sau de pe văile Tigrului, altele din munții de la Nord. Complot! Pretutindeni, numai comploturi... N-avem în gardă destui caldei? Ați auzit de vreun soldat sau de vreun țăran care să aibă din ce să-și cumpere o femeie? N-au femei, că sînt săraci... Le fură... Rîd robii de noi...

— E bine cînd popoarele rîd... Să rîdă! Să fie vesele!

— Rîd că avem haremuri pline de femei fără bărbați, și sate fără femei... Sclavele fac copii, dar nu se știe niciodată ai cui sînt, și se fac tîlhari sau soldați pe viață, ca să scape de libertate... Avem bărbați atît de iscusiți, încît unii se fac mirese, în armată și prin închisori... Rîd robii, iar noi sîntem fericiți că poporul e vesel...

— Nobalia, dar habotnicii deportați din Apus ce zic despre noi, despre împărat, despre viața noastră la Suza?

— Roză a Aurorei, ăștia nu zic nimic!

— De frică?

— Eh, jignirea asta nu ne-o aduc! Parcă ar vrea să mai surpe ceva din trufia omenească... Dar nu sînt răi la pagubă! Acum, în Gozan, li s-au incendiat hambarele gospodăriilor! Ei nu s-au apărat cu armele. Au zis că va cădea pedeapsa cerului peste cei răi, atît! Iar hoții au înțeles din vorba asta că ar fi trebuit să-i jefuiască mai demult!

— Poate că vreun filozof de-al lor va fi jignit vreun hoț onorabil...

— Da, da, onoarea de a fi tîlhar nu trebuie atinsă nici cu o floare! Hoții povestesc că omul a tăiat pădurea și

s-a făcut el pădure, a ucis lupul și s-a făcut el lup, a ucis zeii și s-a făcut el zeu ! Ei ne întreabă : „Ce faceți voi pentru cei săraci“ „Păi, ce să facem ? zicem noi. Nu-i nevoie să se facă nimic ! Noi sîntem fericiți...“ „Aveți casă ?“ „Nu !“ „Aveți pernă și velință ?“ „Nu !“ „Aveți femeie și copii ?“ „Nimeni nu știe ce are !...“ „Dar cuțite și alte arme aveți ?“ „Păi, cine n-ar avea cuțit, n-ar putea să doarmă...“ „Cărți aveți ?“ „Hei, noi avem cele mai frumoase cărți despre obiceiurile zeilor, despre sublima organizare din ceruri și despre pedepsele infernului... Știm totdeauna ce mai fac zeii.“ Atunci robii întreabă : „Dar ce fac oamenii, știți ?“ „Împăratul știe tot !“ „Cărți de geografie aveți ?“ „Împăratul cunoaște toate cărțile...“ „Dar cărți de istorie ?“ „Ce-i aia, robule ?“ „Eh, este știința care se ocupă cu ce se întîmplă înlăuntru, cînd vine cineva dinafară !...“ „Știm și asta... istoria, cum ziseși, o știm... Cînd sosesc la noi soldații din țările vecine, aprindem satele, ne adunăm în jurul mlaștinilor sărate, trimitem toate bolile în armatele străine și pîndim convoaiele de merinde.“ „Convoaiele cui ?“ „Ale oricui ! Trebuie să trăim !...“ Roză parfumată a Dimineții, robii cu carte sucesc prea multe capete cu știința lor despre viață. Marii și savanții noștri poeți au scris că în fiecare om zace un mort, care se numește trecutul. Dormim cu mortul, n-avem ce face ! Ne ducem în fața viitorului, despre care nu știm nimic... Tot ce se vede, sau nu se vede, numai din neodihnă trăiește. Ne naștem cu capul plin de întuneric. La tinerețe ne uluiește neștiutul, iar la bătrînețe, cînd, în sfîrșit, ni se face ziuă albă-n cap, murim de bezna celor ce vin, neajutați !... Ca oameni, ne calcă tîlharul și împăratul, iar dacă sîntem fir de iarbă, ne calcă vaca și ne usucă soarele... Așa au scris înțelepții în cărțile lor.

Tragedia începută de Nabucodonosor și-a urmat cursul ei implacabil, după legea morală și după logica lucrurilor, pînă la distrugerea unui imperiu, sub loviturile lui Alexandru cel Mare, în anul 331 î.e.n.

O ÎMPĂRĂTEASĂ LIBERĂ CA O SCLAVĂ

E o dimineață radioasă de sfîrșit de mai. Împăratul și suita lipsesc iarăși din capitală. De o lună de zile, palatul pare gol, ca o eternă după-amiază. Nu se mai judecă procese, nu se mai spînzură oameni, munca robilor s-a mai îndulcit. Țiitoarele rămase aici au cerut să li se aducă copiii în curte. Surîsurile, gesturile materne au reînviat sufletele lor, dar copiii sînt de nerecunoscut : aproape că nici o mamă nu mai osebește pe acela care este al ei. Se ceartă două mame pentru un copil care se dovedește a aparține unei a treia. Cum trece timpul... Au crescut mari ! Oh, nu toți sînt în stare să trăiască viața militară ! La vîrsta de 5 ani, copilul nu cunoaște decît calul ! Omul fiind mai nărăvaș, mai dificil, îl va învăța mai tîrziu ! Dintre ei, unii poartă mici uniforme de gardă, alții au primit grade, au devenit duri, chiar și față de mama lor. E o mîndrie pentru o mamă să privească un băiețel care ar putea fi oarecum al ei... El are ani puțini, dar osul lui e tare. Toți au fost instruiți, bătuți, încarcerați, decorați și căliți ; știu să moară pentru un secret, știu să moară fără să scoată o vorbă. Știu să disprețuiască femeile, sînt doldora de știința vieții... Unii, mai slabi, au fost castrați și sînt pregătiți pentru echipele eunucilor de sub comanda lui Hegai. Totuși, sînt drăguți și aceștia, mai blînzi, mai grași, mai melancolici. Însă bucuria cea mai aleasă este a sufletului acestor nesigure mame. Ele se întrec să le servească fructe, turte cu miere, carne friptă. Unora li s-au agățat, sub cămașă, diferite amulete cu efigia națională a mistrețului, purtătoare de noroc. Cei trecuți de 12 ani se impun ca niște adevărați domni. Ei n-au ce vorbi

cu femeile și nu le-au permis să-i îmbrățișeze. De la o distanță de doi pași, orice mamă se pricepe să-și adore copilul, fără barem să-l atingă.

— Dacă n-ar plînge ele atît, comandant brigadier, am mai putea rămîne puțin aici...

Gărzile au evacuat copiii. Vizita s-a sfîrșit. Încolonați, cu cei mai mărunți în frunte, cu cei mai răsăriți la coada rîndului, copiii împăratului și ai altora sînt conduși la cazarmă. Cîteva mame s-au repezit să-i rețină, despletite, plînse, sfîșiindu-și bluzele, dar nu a fost nevoie de nici o brutalitate din partea gărzilor. Numai cei mici au scîncit puțin ; fiecare știe însă la ce se poate aștepta dacă ar plînge. Ei sînt ostași : plînsul se pedepsește.

Împărăteasa a urmărit, din fereastră, mișcătoarea întîlnire a țiitoarelor cu odraslele lor.

— Acești copii mai pot iubi pe cineva, Nobalia ?

— Pe împărat, frumoasă Vastia... Trebuie !

— Și pentru ce trebuie, Nobalia ? Fără „trebuie", l-ar iubi mai puțin ?

— Nu se știe ! În orice caz, fără „trebuie", a iubi este cu mult mai greu ! Iubim de frică, iubim din interes, iubim din desperarea de a nu fi întîlnit ce ne-am dorit, iubim ca să putem trăi... Cuvîntul „trebuie" ne ajută să ne resemnăm ! Împăratul e puternic, e înțelept, capabil de orice !

— Slabă împărăție, Nobalia !

— Luminata Floare a împărăției ar putea să îndure mari suferințe din pricina unui cuvînt necugetat, ca acesta !...

— Dar și preaputernicul împărat ar putea să îndure mari suferințe din pricina abuzului de „trebuie"... A sosit curierul cu poșta, Nobalia ?

— Da, este aici...

— Ah, pot să-l primesc ?

— Desigur, Stea a Răsăritului, îl poți primi...

Vastia izbucni într-un rîs zgomotos. Ea știa că toți „bărbații" care trec pragul apartamentelor sale fac parte dintre eunucii lui Hegai !

— Bine, să intre... Numai eunucii au privilegii bărbătești...

E un băiat înalt, slab, cu obrazul galben, cu ochii stinși, cu gesturi molatice. A fost paj, cu aptitudini de echitație, dar acum îndeplinește misiunea de curier, fiind dintre puținii călăreți știutori de carte din corpul aspiranților. El desfășoară pergamentul destinat împărătesei și-i citește dictarea stăpînului său. Scribul a scris doar atît : „Împăratul e sănătos și voios." E tot ce conține documentul.

— De unde vii, băiatule ?

— Vin din bivuacul de la Sefarfaim, de lîngă Babylon, dar, la întoarcere, împăratul nu se va mai afla acolo, ci voi întinde drumul spre nord-vest, pe apa Eufratului, pînă la Rehobot. Acolo îi voi duce veștile.

— Rehobot în Gozan ?

— În marginea de jos a Gozanului, Lumină a Dimineții.

— Bine, băiatule, te poți duce. Acolo toți oamenii sînt muți !...

— Fără alt răspuns ?

— Duci vestea că sînt sănătoasă și că aștept întoarcerea stăpînului meu la Suza.

— Domnul nostru nu va fi atît de încrezător față de mine... Mi-aș putea pierde viața, la capătul celor șapte sute de mile... Dați-mi un semn, barem un semn, că mi-am împlinit datoria...

— Nobalia, du-te cu el în cancelarie, să se scrie și să se pună sigiliul meu, ca să cruțăm viața acestui băiat.

Ftarissa e originară din Mizraim, născută la Memfis, și cea mai prietenoasă dintre cele două doamne de companie ale Vastiei. Ea a fost adusă în țara Asur, în tinerețe, ca țiitoare a unui frate al lui Darius. Dar rănit în țara medianilor, la Elat, bărbatul acela a zăcut, putrezind treptat, cincisprezece ani, înconjurat de preoți, de vraci și de vrăjitori, pînă și-a dat sufletul, fără să fi dăruit Ftarissei nici barem o lună de miere într-o viață. Liniile fine ale egiptencei amintesc frumusețea principesei Nefertet ; gîtul ei înalt susține, ca o tulpină de roză, un cap de o extremă expresivitate ; poartă un colier de perle negre. Este tăcută, lentă, fără căldura Nobaliei, care, originară din Togarma Armeniei, e dură și devotată pînă la josnicie. N-a fost așa, dar a umilit-o viața. Fiecare este ce a trăit !...

— Ftarissa...

Femeia își întoarce fața întrebătoare și surîzătoare, ca un far, și așteaptă respectuoasă, cu un aer de demnitate.

— Ftarissa... repetă ea cu o inflexiune în glas, care trădează iubirea.

— Ascult, stăpînă...

— Ceea ce-mi place mai mult în ființa ta, Ftarissa, este faptul că tu nu crezi în oameni. Spune-mi, îi disprețuiești ?

— Nu, stăpînă. Asta m-ar obosi. Nilul curge prin întinderi secetoase, indiferent la ceea ce se află în jur.

— Totuși, totuși, Ftarissa, ai suferit mult ?

— Este ca și cum aș spune că am trăit mult...

Vastia se ridică, făcu doi pași înspre Ftarissa, apoi își reprimă elanul unei îmbrățișări.

Revenind pe divanul său, împărăteasa continuă pe un ton muiat de amintiri.

— ...Rehobot în Gozan... Știi tu ce înseamnează pentru mine Rehobot în Gozan ?... Sînge, Ftarissa, numai sînge și scîrbă...

— Spune, stăpînă, ca să uiți ! Numai ce se spune se uită ! Restul rămîne în inimă. Ce este mai frumos nu ajunge niciodată pe buze.

Ea îi povesti cum cortegiul de nuntă, de acum trei ani, a fost prilej pentru suferințe pe care numai sensibilitatea unei copile de 17 ani le-ar putea calomnia. O călătorie imperială, de-a lungul și de-a latul împărăției, îndată după ceremonialul căsătoriei, a devenit atunci un eveniment politic. Un împărat tînăr, vînjos ca un taur, lacom de bunurile vieții, a tîrît după el o fată, pe Vastia, care era ca o plantă fragilă din grădinile Persiei. A scos-o și a arătat-o poporului, ziua, noaptea, în temple, la ospețe, la răspîntii, trei luni neîntrerupte de petreceri. S-au zbierat, în fața ei, cele mai deșucheate urări populare. Odihna nu i-a mai ajuns. Pofte excitate de mirodenii au trimis lîngă Vastia un împărat care nu se osebea de un măcelar decît prin lipsa lui de orice răspundere față de această pradă. Aceeași satisfacție primitivă o simțeau deopotrivă Asuerus și gloata urlătoare atunci cînd era lăudată virilitatea împăratului, arta seducției, forța lui nesecată de a ferici nu numai o împărăteasă tînără și frumoasă, dar și un gyneceu de sute de țiitoare, mîndre ca stelele...

— Să vedem... vrem să vedem pe împărat și pe împărăteasa Vastia ! se auzea sub ferestrele palatului, la Rehobot în Gozan.

Mintea tuturor era bătucită de vin. De la nimeni nu se ridica nici o povață de moderație. Pentru prima oară, Vastia se simțea ca o rană deschisă, care avea nevoie de îngrijiri ce nu i se ofereau de nicăieri. Odihna a fost imposibilă, cortegiul a parcurs, cu trăsuri greoaie, drumurile Babylonului și, la fiecare oprire, beția, insulta, prostituția au continuat să-și dezvăluie ororile, sub privirile unei principese care se considera, în singurătatea ei, cufundată în aglomerații, degradată, îmbolnăvită și expusă murdăriei fizice și sufletești, lîngă un împărat care, de multe săptămîni, nu observase că apa, necesară celei mai elementare igiene, îi lipsea.

— Înțelegi, Ftarissa ?... Înțelegi ?

— Stăpînă, dacă te gîndești așa, e greu să mai fii femeie...

— Bine, Ftarissa, o împrejurare unică, așa cum este căsătoria, poate să consacre un regim de statornic disprețpentru soție ?... Problemele casei noastre, problemele împărăției îmi sînt tăinuite. Nu protestez. Ar fi hazliu să cer atît de mult, cu toate că este vorba numai și numai de viața noastră, a lui și a mea. Dar ceva îmi rămîne totuși posibil : *să resping orice lucru despre care mi se va spune că „trebuie“*.

— Este mijlocul cel mai sigur de a te pierde, stăpînă !

— Într-adevăr, sînt pierdută dacă nu fac nimic. Aș vrea să fiu fericită. Lîngă el, sau lîngă altul, dar fericită, Ftarissa !

— Nu cred, stăpînă, să fie acela sau altul, cum ai spus. Acela e numai unul. O împărăteasă nu are de ales, cum au femeile de rînd...

— Atunci, bărbatul meu nu poate fi el ! Trebuie să se afle undeva, sub cerul acesta, alt om.

Ftarissa, tulburată, se apropie de Vastia.

— Acum, să ne plimbăm puţin prin grădină, să privim cerul, şi păsările, şi florile. Toate sînt în grija cuiva, pe pămînt...

— Şi eu ? Are cineva grijă de mine ?

— Să aşteptăm noaptea, pînă cînd se va risipi lumina verde a cerului, lumina rece a lunii. Atunci să rosteşti un nume şi să te culci cu un gînd frumos... Nu te supăra : vorbeşti ca o sclavă...

— Vreau să fiu liberă, Ftarissa... Nu vreau să fiu stăpîna nimănui... Împăraţii nu sînt liberi. Eu vreau să fiu liberă, liberă în cugetul meu, liberă ca o sclavă... I se păru că a vorbit prea mult şi a încercat să-şi mai uşureze sensul izbucnirii ei : Locul de naştere este o captivitate... averea este altă captivitate... tradiţia este alta... iubirea este alta... coroana este alta... Pretutindeni, numai puşcării... numai puşcării !... Unele de aur, altele de piatră ! Unele au un termen... Fericirea de a avea totul din belşug, de a putea face totul, constituie lanţul cel mai cumplit în care se poate înfăşura un om. Dacă m-ar întreba cineva ce trebuie să fie omul, aş răspunde : Să muncească, să-şi zdrelească mădularele în muncă, numai fericit ca un împărat să nu fie ! Nu există slugă mai slabă decît împăratul...

NU MAI CÎNTA, NU MAI PLÎNGE, NU MAI IUBI...

În timp ce Asuerus petrece cu demnitarii şi cu haremul prin provincii îndepărtate, au izbucnit la palat nişte nemulţumiri ce s-au scurs pînă în apartamentele împărătesei.

Întinerirea seraiului imperial a pus în mişcare maşina corupţiei. Miniştrii-eunuci au pretins bacşişuri enorme pentru a salva cîteva femei aristocrate, care depăşiseră „limita de vîrstă"... Complicitatea celor hotărîţi să adune averi a aprins ambiţii şi cupidităţi, iar aceia cărora nu li s-au dat bani au făcut exces de zel, grăbind să fie înecate tocmai acelea pentru care se plătise preţul salvării. Fiecare eunuc îşi şopteşte :

— Mie nu mi-a dat nimic ! La moarte !

Pînă acum, tradiţia făcea ca acolo unde apărea o femeie din harem, bărbaţii să fugă cu haina pe cap, ca să nu o vadă, ştiind bine că vor muri dacă o privesc. De cînd bătrînele, trecute de vîrsta de 30 de ani, nu se mai bucură de privilegiul „secretului", ele ademenesc ofiţerii din gardă, reuşesc să aibă întrevederi cu copiii lor, care sînt la trupă, şi complotează evadări, ca să scape de perspectiva morţii prin înecare în Eufrat. Acolo unde intervine banul, apar şi alte interese.

Azi de dimineaţă, un ministru-eunuc a bătut pînă la sînge pe prinţesa Ibor, în vîrstă de 35 de ani. Cu toate că ea trăieşte în harem de cincisprezece ani, a rămas totuşi fecioară. Prin minciună, ea a convins o odaliscă frumoasă că e mama ei ; apoi, prin mijlocirea aurului, a izbutit ca „fata ei" să facă parte din convoiul femeilor care însoţesc alaiul princiar la serbări, cu misiunea de a vorbi cu împăratul în favoarea prinţesei Ibor. Nu se ştie ce s-a

petrecut în provincie; a fost descoperită manevra de corupție a bătrînei Ibor; fata ei a fost bătută și mutilată, iar Ibor a fost desfigurată în bătaie la Suza. Un ofițer din gardă, care ceruse împăratului să-i cedeze odalisca tînără pentru a se însura cu ea și o obținuse, s-a pomenit deposedat de „promisa lui" prin intriga prințesei Ibor. Aceasta, desperată și cotonogită în bătaie, a cerut ajutorul împărătesei. Se teme că va fi ucisă, sub motivul că e bătrînă. N-o mai apără nici o lege. Familia ei, fiind bogată, a dispus să jertfească o sumă mare, pentru a o aduce acasă, după o tinerețe prăpădită în așteptări virtuoase, dar eunucii palatiști au pretins o sumă de bani atît de exagerată, încît nu a fost găsită. Ibor insistă acum să fie vîndută pentru munci. De acolo se va elibera cu mai puțini bani.

— Ce ajutor să-i dau, Ftarissa? Cînd împăratul se află aici, el poate totul, iar eu nu pot nimic. În lipsa lui, sînt și mai neputincioasă... Vrei tu să vorbești cu ministrul-eunuc care a bătut-o? Să-i spui doar atît: să-i arăți dorința mea ca Ibor să fie judecată după întoarcerea împăratului la Suza.

— Nu este obiceiul ca împărăteasa să se adreseze cu cereri către eunuci!

— Așadar, porunci cu atît mai puțin! Chiar toate căile binefacerii sînt interzise?

— Toate! Aș putea să vorbesc eunucului doar în numele meu. Dar cu ce speranțe? Nimeni nu se poate adresa unui ministru decît stînd în genunchi. Mă voi duce la el, voi îngenunchea, el va înțelege că sînt ocrotită de împărăteasă și va cere un preț mai mare! Ca atunci cînd există un secret compromițător între noi. Să ne mai gîndim.

Totuși, Ftarissa și-a făcut de lucru prin atelierele palatului, unde sute de sclave împletesc mănuși de cînepă pentru lopătarii de la marină. Acolo ea a întîlnit pe eunucul bătăuș. N-a mai fost nevoie să i se prosterne, fiindcă era prea mare murdăria industrială din jur, dar i-a putut vorbi.

Cu o infinită placiditate, el și-a desfoiat un surîs larg, ca un cort, și a dat din cap aprobativ, apoi din brațe, mai aprobativ, cum e datina; a rostit cuvinte generoase, de asigurare binevoitoare, s-a declarat omul dreptății și al

omeniei, a redat liniște și speranțe împărătesei și Ftarissei... Dar în noaptea următoare, el a pus pe Ibor într-un sac cusut la gură și a înecat-o în Eufrat... Porunca împăratului! Poarta Fericirii nu admite bătrînețe!

...Ftarissa are în grijă toaletele stăpînei. În fiecare dimineață o îmbrăcă într-o altă rochie, atît de fină și ușoară, încît ar trece prin țeava unei trestii: este uniforma fericirii maxime! O singură rochie a costat cît munca de un an a unei feude de trei sute de sate. Dar imperiul e atît de întins, tributul guvernatorilor atît de mare, încît zilele anului sînt prea puține pentru a fi purtate toate rochiile. Să tot fii fericită... Și iată că nu e!

...Niște negustori greci, din Patras, sosiți cu corăbiile lor în Golful Persic, au trimis Vastiei un țesut de batist atît de subțire, încît numai noaptea poate fi deosebit de lumina zilei. Un bărbat istovit și cu spinarea vărgată de bicele muncii, la galere, i-ar plăcea mai mult decît un zeu, ca Asuerus. Multe doamne de onoare cred că împărăteasa e nebună. Se bănuiește că ideile robilor ar fi ajuns la palat și că, de atunci, Vastia nu mai vrea să fie împărăteasă, a înnebunit...

...La marile recepții de la palat, o gardă de fete-paji înconjoară pe Vastia, pentru ca membrii corpului diplomatic să nu poată plagia moda rochiilor împărătesei. Frumusețea e ținută în secret, ca și industria, ca și adevărul.

Acum, ea a fost înștiințată că un popor de la sudul Lacului Caspic i-a oferit un dar de mare preț: a sosit un transport de o sută de cai frumoși ca niște zeități și deștepți ca niște geometri. Un eunuc a îngenuncheat în fața ei și i-a citit scrisoarea generosului prinț. Ea a răspuns:

— Să i se scrie că sînt fericită de darul lui...

După imprudenta confesiune a împărătesei către Ftarissa, cele două femei se simțiră obligate să se poarte una față de alta cu precauții penibile. Amîndouă vorbiră prea mult. Vastia nu regretă niciodată o sinceritate, dar suferă infinit pentru o indiscreție. Noaptea a devenit criticul și interpretul zilei, după un lexicon plin de surprize. I-a dezvăluit un aspect inedit, care ar fi trebuit să nu fie străin de judecata ei: Ftarissa nu e decît un ajutor al vieții exterioare pe lîngă stăpînă. Ea poate să

prindă o agrafă la o rochie, dar sufletul e sacru, nu se deschide niciodată. În Iran, ca şi în Caldeea, trăiesc sute de aristocraţi care întreţin gynecee, pentru a desfolia femei frumoase. Revolta de ieri a Vastiei i se pare azi nerezonabilă. O femeie ca dînsa, care n-a născut nici un copil, nu poate să formuleze nici o pretenţie... Ea nu reprezintă nimic. Asuerus? Un om drept! Plăcerea se îmblînzeşte doar cu sora somnului, cu moartea... La plăcere să-l invite? El e puternic şi se poate dispensa de moftul de iubire a supuşilor săi, care nu-l pot înţelege... Supuşilor trebuie să le fie frică! Fiecare om are o părere justă din punctul său de vedere, dar un imperiu nu s-ar putea conduce niciodată bine după toate părerile juste, ci doar după una singură. În acest caz, opinia împăratului totdeauna va fi mai întemeiată pe întregul complex al intereselor contradictorii decît concepţia izolată, particulară şi iresponsabilă a prinţului Olsilf, care a fost un om inimos, dar care vorbea prea liber.

O sfială interioară ţinu pe împărăteasă la oarecare distanţă de Ftarissa. De dimineaţă ea chemă pe Nobalia în locul ei, ca s-o ajute să se îmbrace. Dar înspre amiază, Vastia, plimbîndu-se singură prin parc, găsi pe Ftarissa ascunsă într-un boschet, plîngînd. În clipa aceea toate cele de ieri reînviară, şi împărăteasa alergă spre ea, cu braţele deschise, o îmbrăţişă, lăcrimă lîngă ea, fără cuvinte, mulţumită fiecare de tăcerea celeilalte. Întîlnirea neaşteptată a refăcut ambianţa de încredere şi iubire care le apropia, dar conversaţia n-a mai fost reluată. Împărăteasa privea ochii clari şi inteligenţi ai Ftarissei, desemnaţi ca migdala, gura ca al treilea ochi, întredeschisă, filtrînd parcă un cîntec mintal, fără zgomot, într-un surîs nedefinit şi vag senzual. Obrajii slabi, puţin palizi, de nuanţa blondului nisip sub soare, cu pielea întinsă, nelărgită de grimase, mai purta o tinereţe neconsumată la timp, serioasă, oarecum feroce, ca o divinitate potamică şi solară a Egiptului.

Vastia, care, plină în forme, reproduce un tip de frumuseţe orientală, interiorizată şi disimulată pînă şi în expresia feţei, are o admiraţie aproape bărbătească pentru natura artistă, care printr-un rar hazard făureşte finţe ca Ftarissa. Aceasta rupse liniştea, deodată:

— Stăpînă...

— Ftarissa... răspunse cu dulceaţă împărăteasa.

— E departe Mizraimul?

— E departe ţara gosenilor, Ftarissa.

— Să fie oare o cale mai lungă decît viaţa mea?

Vastia tresări, presimţind o nenorocire. Ea încercă să o descurajeze printr-o descriere naivă şi sumară, dar corespunzătoare realităţii geografice.

— Munţii... tu ştii ce sînt munţii noştri, care despart Elamul de Caldeea? Munţii sînt ca basmele. Nopţile de acolo coboară la noi din stîncile reci, iar visul izvorăşte din pădurile care se leagănă de vînt... Omul care pătrunde în palatul nopţilor nu se mai întoarce. Vulturii sacri păzesc sufletele moarte. Fiecare arbore are un vrăjitor în scorbura rădăcinii. Nu trece nimeni, nimeni, decît visul care încearcă zadarnic să ne cheme acolo. Mierlele fluieră, ca în codru. Nu cîntă, ci doar măresc liniştea, suflînd în frunzişul uscat. Dar capul să nu-l întoarcem, ca să nu pierim... Dincolo de munţi, Tigrul şi Eufratul, apa morţilor, rece, frumoasă, ispititoare... O floare, pe ţărm, îţi spune să te opreşti, o clipă... Dar pentru o floare au murit mai mulţi oameni decît pentru o împărăţie. Faci doi paşi în apă, uşor, pe nisipul mincinos, apoi încă doi, prin pietrişul constelat de scoici roze, şi s-a isprăvit cu tine... Omul nu mai e nicăieri... Lăsat singur, omul în lume, salvat de la ispite prin atîtea minuni (sau prin nesimţire), el ajunge la marginea infernalului deşert, care nu mai vrăjeşte nici inima (ca pădurea), nici ochii (ca apele), ci pun închipuirii omeneşti ispite chinuitoare, plimbînd-o sub arşiţa de foc, la halucinaţia că va găsi izvoare reci şi cîntătoare, imaginari pomi încărcaţi de roade, cetăţi în văpăile promisiunilor neţinute... Nu te opri! Imită bine cămila ta, care nu se încîntă de nimic... Dar sufletul se dezlipeşte de călător, lăsînd în urmă propriul său trup, ca pe o haină netrebuitoare, sub focul zeului Atum-Râ, care vrea să plătească lui Osiris, cu umbra ta, o datorie neînsemnată... Totuşi, dacă scapi de toate pericolele, urmînd drumul mereu spre Apus şi spre Miazăzi, traversezi ţara Ammon, ţara lui Amlek, care îţi ridică barierele munţilor, cobori în pustietatea Sur, spre pustietatea Paran,

și de acolo drumul spre On, spre Memfis, te învrăjbește, în sfîrșit, cu țara ta, cu Mizraimul, unde moartea, ca și la noi, este mai liberă decît viața... Vrei tu să lupți cu toate acestea ? Vrei tu să mă părăsești, Ftarissa ?

— Nu, stăpînă... Un fulger de mîndrie îi opri lacrimile. Ftarissa continuă : Dar ca să rămîn aici, pun și eu o condiție, dacă îmi permiți...

— Bine, Ftarissa, accept condiția ta...

— Să taci mai mult, stăpînă ! Să porți coroana ta lîngă Asuerus...

— Desigur, Ftarissa, eu îl iubesc. Coroana mea atîrnă de el, și nu de noi...

— Totuși, stăpînă, cine gîndește nu mai domnește... Nu mai privi în jur cu milă. Nu mai dori ca lumea să se schimbe. Nu mai judeca altfel decît aceia care dețin puterea și sabia ! Nu-ți mai aminti anii grei ai tinereții... Nu mai suferi pentru alții... Nu mai compara ființele lumii, care sînt etern neasemănătoare și totuși sînt adunate împreună, pentru suferința lor reciprocă. Nu mai cînta... Nu mai plînge... Nu mai iubi... Nu mai gîndi... Nu mai simți... Dacă vei fi în stare de toate astea, vei domni mereu lîngă Asuerus ! Dar dacă ți se va părea greu să te odihnești de toate cele ce-ți recomand, atunci îți vei pierde coroana, iar eu voi lua drumul morții, spre Mizraim.

— E posibil, Ftarissa ?

— Oamenii cred că partea cea mai necesară în viață este de a făptui ceva. Eu cred, dimpotrivă, că e cu neputință să te abții de la atîtea cîte ți-am spus, stăpînă. De aceea plîng, fiindcă ne vom despărți...

Vastia îi luă brațul și o conduse în palat, ca pe o adevărată împărăteasă (și era încă un act revoluționar). Urcînd treptele albe, ea spuse :

— Ftarissa, nu pot să admir decît ceea ce e frumos și admirabil...

— Tocmai de aceea plîng... Îți vei pierde coroana !

HALUCINAȚIILE DORULUI DE ȚARĂ

În cazarma corpului de gardă dormitează soldați plictisiți, întinși pe paturi ridicate pe căpriori, acoperiți cu mantale pe cap, ca să-i apere de muște și de insomnie. Unii, întinși pe lavițe, cu brațele spînzurate spre podea, cîntă (fără glas) melodii care sînt numai lor plăcute, de departe, de acasă, din Athura, din Mada, din Parsa, din Parthava, din Haraiva, din Bakthtris, din Margus, din Hindus. În dormitoare domnește acea ordine rigidă specifică gospodăriilor fără femei. Gunoiul stă grămădit prin colțuri, după ușă, la gura vetrei, sau în coșuri de nuiele, devastate, care nu pot să mai conțină nimic. Poloboace și burdufuri din piele de măgar păstrează apa veche, descoperite, ferecate cu lanțuri, la perete. Ulcica de lut ars e legată de vas cu un lanț subțire. Rastelul nu se mai vede de sub arcuri ariene și parthiene, săbii persane și lănci mede și hyrcaniene, săgeți de silex ethiopiene, lațuri sagartiene, harnașamente arabe, pentru cămile și cai. Mai sînt acolo și alte arme, dar deosebite de armele bactrienilor, ale assyrienilor, ale caspienilor sau lybienilor. Nu e una ca alta... Toate portretizează hibriditatea miniaturală a imperiului și armamentului lui Asuerus. O santinelă, cu suliță, moțăie lîngă rastel. Efectele soldaților putrezesc încuiate în lăzi. Locurile unde sînt păstrate alimentele se trădează de sub roiuri de insecte scînteietoare, în lumina oblică ce se revarsă prin ferestrele înguste, construite mai sus decît statul unui om. În duhoarea acidă a sutelor de soldați nevoiți să fie gata oricînd, și care nu se dezbracă decît atunci cînd sînt răniți, șobolanii țîșnesc din umbră și răspîndesc un miros iute. După

puținul mobilier al cazărmii, înțelegi că se și fură și că bătaia reglementară pentru a descuraja furtul încă n-a obținut rang educativ.

Ca să-l deștepte din somn, un soldat ciocănește pielea scorțoasă a tălpilor unui prieten, provocînd un zgomot sec, ca și cum i-ar bate cineva la ușă! Întreaga cultură a armatelor lui Asuerus a fost obținută de pedestrași cu picioarele. Expedițiile militare fac din expediționari niște veritabili savanți ai geografiei, pingeliți chiar de natură cu propria lor piele zdrențuită.

Cazarma se distinge ca un mediu eminamente conservator. Toți găsesc că acest lucru e bun, după cum scyții sau cimmerienii, faimoșii soldați (șterși de pe fața pămîntului după ce au luptat pentru eficacitate și pentru fericire generală, prin victoriile lor exclusiv militare și provizorii), apreciaseră spiritul sănătos al cazărmii.

Într-o după-amiază goală, ca o duminică la pușcărie, castă și pură, cîinele din dormitorul trupei își schimbă puricii de sub pat cu sutașul de pe pat, în mod imparțial, unu mie, unu ție... Într-un loc mai retras, un sergent din Togarma își spală parțial picioarele savante de strategie pietonă. Lîngă el, un camarad din Karka își cîntă din frunză. De sute de ani se schimbă soldatul, se schimbă frunza, dar cîntecul a rămas același... Între burdufurile cu apă, două cătane învechite se fură cu artă, unul pe altul, la un joc de noroc, cu arșici. În fundul sălii, un nenorocit s-a trezit spăimîntat, cu toată apa unui vas vărsată peste el în pat de o fină dește glumeață. Urmează înjurături cu aluzii la toate religiile, de la Asur pînă la Ahura-Mazda... Un băiețandru provenit din școala militară a palatului, fiul unei țiitoare din casa lui Hegai, zgîrie vopseaua ușii cu un priboi ascuțit. Între două paturi, o inimă caritabilă tunde, cu o custură de sabie, un cap păduchios.

În cetate, de cînd impunătoarele convoaie împărătești au pornit să colinde țara în lung și în lat, viața a reintrat în albia zilelor liniștite, comerțul s-a calmat, atacurile la drumul mare s-au mai rărit. În răstimpuri, de prin curți, ies modeste alaiuri de nuntă, în fruntea cărora se află cîte o fătoașcă necăjită de războaie, gătită ca o paparudă, cu piepteni strălucitori în păr. Părea și ea mai

bine altădată, dar de două ori rațiunea de stat i-a luat bărbatul la Mediterana, de unde nu s-a mai întors, victimă a vicleniilor grecești, iar acuma, cu mîinile ei harnice, pentru a treia oară și-a întors pe dos rochia de mireasă, ca să fie și ea dansată, barem o dată, înainte de bătrînețe! Are forța de a mai surîde. Un militar sau un funcționar a cumpărat-o. Tinerii, care nu prea au bani, se însoară cu fete nepricepute și sărace, dar cu timpul se fac și ele bune la ceva... Cei mai bogați nu se căsătoresc, ci își cumpără sclave sau vaci. Trei sclave cîntăresc aproape cît o vacă; sînt harnice, și în plus mai deștepte, trei la prețul unei vaci... Pe băieți nu-i mai culege nimeni cu arcanul, ca să moară în glorioase lupte, nici nu-i istovesc la corvezi, fiindcă e pace acum și au timp să se mai și însoare.

Așezați în umbra unui zid de chirpici al cazărmii, soldații se pasionează de politică și o discută filozofic:

— E ultima modă, adusă din Grecia, dar noi am ameliorat-o, fiindcă noi nu ne comparăm cu grecii! Noi avem cultură! Văzut-ați vreun popor care să fie liber ca al nostru? S-a mai pomenit împărat deștept ca al nostru?

— Avem și noi politică, de prima calitate, pe care bineînțeles o facem mai bine decît alții, dar ce-i aia politică?

— Ce să fie? Politica este ceva, așa, care face ca un lucru să fie bun aici și rău în satul vecin! De exemplu: în provincia Athura, dacă vrei să-ți cumperi o sclavă, liber ești s-o faci, dar după ce ai ucis-o, ai pățit-o, că nu te lasă politica... La Sardes, poți să omori pe cine vrei, dar numai dacă ai sicli de aur și de argint! Dacă n-ai, nimeni nu te stimează! Multe soiuri de politică există! La Ninive ești scutit de a face comerț, fiindcă te scoală din somn tîlharii și-ți iau banii, că au și ei politica lor!... Vezi bine: tot politică este!... Ai înțeles? Umpli sacii cu grîu, pe Valea Eufratului, dar cînd ajungi cu ei în Haraiva, afli că acolo se caută rapița! A doua zi, constați că nu ți-a mai rămas nimic în căruță! Politica te-a păcălit... Pe nevăzute, ți s-au furat sacii. Sau: ajungi cu sacii plini la Sardes. Nu iei nici un ban pe ei! Fiindcă grecii din Sardes nu mănîncă mei fiert!... Ce este aici legal, dincolo de rîu este ilegal. Facem răz-

boaie din cauza asta, dar bătăliile noastre, care au smuls admirația lumii, ne-au adus în sapă de lemn... Asta e politica: Ai crescut pui de găină: cînd ești mai fericit că ai găini, pe toate ți le omoară inundația, după o ploaie. Boboci de rață trebuia să crești! Ai greșit politica...

— Hm! Nu sîntem chiar atît de glorioși...

— Știu la ce te gîndești! Noi am vrut să salvăm pe greci de nobila lor mizerie, dar fiindcă erau puși pe bătaie, ni s-a întîmplat ce știm... Ne-au bătut grecii! Rușine lor! Eram obosiți... Veneam de departe... Venisem spre binele lor! Grecii sînt celebri prin nerecunoștința lor! Sau acești nefericiți de robi de la Iebus, care fac veselia oamenilor. Au ei vreun vițel de aur, cum avem noi? N-au! Au ei vreun templu al soarelui, al lunii, al ploilor? Un soldat din alaiul meu și-a înghițit limba de rîs cînd un rob i-a spus că s-a inventat ceva invizibil, fără arme și fără parale! Noi știm că, în graiul akkadian, Babylon însemnează poarta prin care intră zeul în lume. Poarta asta e la noi! Ne-a spus-o Akkad, ne-a spus-o Sumer, ne-a repetat-o Hamurabi... Iar acum ne iese în cale un deportat de la Samaria, care se crede mai înțelept decît toți! Noi am cucerit popoarele, numai și numai în interesul lor! Chiar și Elamul a venit la noi... Cetățile toate s-au unit cu noi... Am inventat peste patruzeci de mijloace de a ucide pe cei care nu văd adevărul. Acra, Tyrul, Sidonul, Mageddo ce-au inventat? Nimic!

Ofițerul e convingător. Pentru el, viața în cazarmă este o mică recreație de pace între două războaie. Războiul, da! Iată adevărata libertate a omului care, în măreția lui, jefuiește glorios o țară, pune foc cetăților greșitoare, culege de pe cîmp cirezile, în numele împăratului... Aia, da! Avem zei afaceriști, care ne iubesc... Ce mai vrei? Noi știm totul... Perșii, nu zic altfel, au și ei însușirile lor... Sub pretextul că ar avea talente artistice, au interzis măcelul și jaful! Inimi slabe, omule! Dar e mai bine? Bine este să-i sfideze grecii și deportații? S-a schimbat politica... Altfel a fost sub etern binecuvîntatul Nabucodonosor... Ei, ce timpuri!... Trecutul a lăsat doar o palidă amintire din sublima lui tărie. Păi, știi ce pretind robii? Să nu ne mai gîndim la noi,

cum face orice om și orice cîine, ci să ne gîndim la binele general! Ce-i aia? Apăi, să știi că Kșaiarcha e prea milos! Am ajuns să vedem stăpîni săraci și robi bogați...

Unul dintre militari, care asistă la taifas, ridică din umeri și se îndepărtează, vizibil plictisit. Altul, un persan tolerant, mai larg în vederile sale, privește spre cei care discută și dă din cap, pesimist.

Un indian, dezlipit de ființa lui fizică, slăbit de foame și de nesomn, gustă plăcerile dezagregării sufletești, ros de păduchi, pe un pat de lemn. El vede numai înflorite ghirlande și aude numai muzică, în dezinteresarea supremă a acestui sanctuar al forței armate, care pălăvrăgește și se scarpină. Femeia lui!... Cît ar fi dorit să aibă una... Dar n-are! Singura lui femeie, care nu-l costă nimic, este el însuși... Se acoperă cu mantaua, își vînzolește imaginația, pînă cînd frumusețea tuturor zeițelor îl ușurează; adoarme fericit.

Trei sergenți, foarte distinși prin coifuri și insigne, oameni învățați și cu o vastă experiență, pe două paturi vecine, judecă lumea în libertate, cu o competență universal binecunoscută și mai presus de orice bănuială:

— Ce vrei, Zecor, orice s-ar scrie, noi sîntem prima floare a lumii. Ai noștri au luptat sub zidurile Lachisului și ale Azechei, ultimele cetăți întărite la Marea cea Mare. Ce nu putem face noi? Asta nu se va uita. Eh — și scuipă zgomotos — te întreb: de ce ne-am oprit? De ce n-am năvălit în Mizraim? De ce n-am ajuns pînă la marginile rotunde ale pămîntului? Filistenii, amaleciții și moabiții n-au vrut să ne mai plătească tributul. Le-am arătat noi lor!... Nu vezi tu că noi sîntem cei mai tari, cei mai culți, cei mai deștepți?

Zecor, care e un țăran viclean, de la izvoarele Eufratului, se scarpină în barbă, împinge cu cotul pe vecinul său, un fost hamal de la Golful Persic, deșirat, cu un singur ochi valid, lărgit de conjunctivită:

— De ce n-ai făcut așa, Camtù, de ce te-ai oprit acolo unde nu trebuia, prăpăditule?

— Nu eu... Generalul de atunci!... Era și el tot un fel de Nabucodonosor, marele, din spița milosului nostru Nabucodonosor. Întîiul...

Lunde, alt chior, intră și el în vorbă:

— Marele şi milosul general nu te-a întrebat ?

— S-a vorbit atunci despre un scriitor şi cărturar de trib cultural care a fost prietenul nostru (a fost, eu nu l-am văzut) şi care se numea Ierm... Ierom... Irmia... cam aşa ceva, şi care scrisese (spun unii, eu n-am văzut) că sabia, după ce mănîncă şi se satură, se culcă şi e vai de capul ei după ce adoarme ! Dar, cum spun, acela era un scriitor... Putem noi să credem un scriitor ? Ce ştie el ? Nimic ! Dar Iermia ăsta a potolit mînia împăratului ! Ce i-o fi şoptit, nu ştiu ! Ştiu numai că i-a iertat pe toţi nebunii ăştia, care au inventat ceva ce nu se vede...

— Ei, şi pe fantezistul ăla nu l-au spintecat soldaţii ? întrebă Lunde batjocoritor.

— Nu... Era omul nostru ! Cam exaltat şi el !... Zicea că ţine cu noi, dar ne vorbea în numele tatălui său. Care cum vine de undeva, el de la tăticu vine... Au robii cuvintele lor ! Circulau pe-acolo cam mulţi profeţi... Se certau între ei. Apăruseră alţii, care susţineau că tatăl lor este şi tatăl nostru ! Cu alte vorbe : „Bărbate, copiii *mei* şi copiii *tăi* bat pe copiii *noştri* !... Aşadar, să ne avem ca fraţii !..."

— Dar tu, Camtù, ce crezi despre ei ?

— Oameni slabi, Lunde ! Oameni care nu se înduplecă şi n-au tăria de-a ucide un om... Iubitori de neam sînt şi ei, dar îi vezi lesnicioşi la închipuirea suferinţelor omeneşti... Un ibri nu te lasă în durere, chiar dacă durerea ţi-a făcut-o el ! Pe aici întîlneşti aceşti robi cînd aprinşi, cînd descurajaţi. Ei ţin minte ce le-a făcut Sennacherib, care i-a adus în Assur. I-a apărat zeul lor ? Aş ! Cu civilul lor invizibil vrei tu să ţii în loc pe Nebuzaradan ? Oameni slabi...

— Ei, tot e bine ! Iată unul care a oprit totuşi armatele în loc ! Un templier care nu ştie nimic ! Altfel aţi fi cucerit şi Mizraimul ! Pînă la marginile rotunde ale pămîntului... îl zeflemiseşte Lunde.

Camtù păru încurcat, dar Lunde continuă :

— Şi a scris scriitorul acela ceva, pe un perete (sau în alt loc, că tu n-ai citit), iar citindu-l, Nebuzaradan a uitat de toate poruncile lui Nabucodonosor şi l-a ascultat pe Ieremia !...

Camtù reluă, plin de emfază eroică :

— Era ziua a noua din luna a patra, după calendarul lor, aşa încît poporul nu mai avea pîine deloc. Învinşii au făcut o spărtură în cetate, şi toată garnizoana a ieşit pe acolo, în timpul nopţii, pe drumul porţii, pe lîngă grădina împăratului lor, ca să fugă la Ammon, sau aiurea, dincolo de Iordan, iar ai noştri au înconjurat cetatea. Fugarii s-au răspîndit pe cîmpie, dar Zedechia, împăratul lor, care ajunsese la Ierichon, a fost prins. Ce mîndreţe de om acest Zedechia, să te strici de rîs auzind numele lui ! Auzi, Zedechia !... Soldaţii l-au dus la Ribla, în ţara Hamatului, pentru judecată, că jurase credinţă faţă de noi... Adusese şi banii, că plănuise — om slab, frăţioare, om slab, cum zisei — să se unească împotriva noastră cu tyrienii, cu sidonienii, cu endomiţii, cu moabiţii. Cînd a aflat că endomiţii şi filistenii au trecut de partea noastră, el a rămas aproape singur, să se măsoare cu noi... Cu noi ? !... Bineînţeles, i-am adus la Ribla pe toţi copiii lui, ca să-i vadă. Pe cînd îi privea, i-am ucis copiii. L-am săturat de a se măsura cu noi ! Apoi, i-am scos ochii, fiindcă aşa, cum singur a recunoscut, omul care rămîne fără ţară, fără femeie şi fără copii nu mai are nevoie de ochi... Îndată, lumea a devenit pentru el pustie ! Nu mai avea pe cine iubi, aşa că l-am prins în lanţuri de aramă şi l-am dus în Babylon !...

Zecor îşi şterse fruntea cu dosul palmei. Lunde izbuti să spună :

— V-aţi purtat cu delicateţe, nimic de zis...

— Ba mulţi au zis ! Chiar soldatul care l-a orbit pe Zedechia a strigat : Mi-e scîrbă de victoria celor care nu pot să ierte pe nimeni ! Nu era şi el un biet om ? Nu vezi şi tu cît de puţin lucru e omul ? E greu să fii soldat ! De multe ori, faci exact ce nu vrei să faci !

Camtù se reculese :

— Vezi tu, frăţioare, lumea te iartă de greşelile care atîrnă de tine, dar nu te iartă pentru acelea poruncite de alţii, cum este pierderea unui război...

Zecor bău cu sete o măsură de apă clocită, suflînd să îndepărteze muştele înecate în ulcică.

— M-am întrebat şi eu, continuă Camtù. Ce-ar fi fost mai bine de făcut ? Şi noi am suferit înfrîngeri, în

Babylon, pînă cînd ne-a liberat vecinul persan, punînd jugul pe noi... Toţi duşmanii ne vor binele !... Kşaiarcha e un împărat blînd, cum n-a fost Nabucodonosor. Dar n-are şi el nevoi ? Care-i acela care să nu vrea plocon şi tribut ? E cineva care să nu vrea pămînt ? E cineva care să nu vrea să aibă în buzunar toate ţările ? Nabucodonosor a împărţit ostaşilor daruri, pe care cei de azi nu le mai oferă... Kşaiarcha n-a prădat, dar nici nu ne-a dat !

— Robii de la Marea cea Mare nu voiau nimic de la noi, spuse Lunde, şi totuşi...

— Bine, dar robii ăia erau învinşi. Iar, la urma urmei, s-au purtat rău şi ei : prea mîndri, prea siguri de tatăl lor ! Nici unul n-a cerut iertare, nici Zedechia, nici cei vreo optzeci de ofiţeri de-ai lui, pe care i-am judecat. Ţara lor nu e o ţară ; e o biserică !... De cîte ori se bate un preot cu un solda, învinge soldatul. În lumea robilor nu e aşa : la ei, învinge preotul !

— Asta nu e sigur ! adăugă Lunde, sarcastic.

— De atunci pînă acum, s-ar fi dovedit dacă ar fi altfel ! Preotul, oricît de învăţat, moare de sabie, pe cînd soldatul nu moare de vorbă popească...

— Eu cred că s-a văzut totuşi ceva, fiindcă azi poporul meu nu e nimic mai mult decît un viţel pe care l-a înghiţit şarpele persan...

— I s-a făcut cel mai mare bine ! I s-a făcut cetăţii Ninive onoarea de a fi fost înghiţite... Sîntem o împărăţie mare...

— Respectă cineva lucrul care e de furat ? Dormi tu bine după ce ai furat ? Dacă noi am jefui averile altora, crezi tu că ei n-ar face alte averi mai înainte ca noi să fi risipit totul ?

Camtù îşi pierdu răbdarea şi repetă lozinca ce se auzea pe toate drumurile :

— Eu cred că noi sîntem cei mai tari, cei mai deştepţi. S-a făcut guvernul ăsta ! E bun ! Politica noastră e cea mai bună, cea mai sfîntă politică ! Ce să învăţăm noi de la nişte învinşi ? !...

De afară veneau suave parfumuri smulse de vînt din pomii înfloriţi. Se auzeau comenzile vătafilor de corvezi, însoţite de insulte. Vrăbii flămînde se opreau în cadrul ferestrelor, să ciugulească, în panică, resturi de la

masa ostaşilor, ţipînd ca în faţa unor fermecătoare surprize : „Ui-i, ui-i...“ ! Primăvara era coaptă şi grea ca un fruct, dar omul nu vedea splendorile, nu vedea culorile, nu auzea muzicile...

Un soldat s-a înduioşat ca o muiere şi a început a se căina cu amărăciune :

— Am avut şi eu un copil în viaţa mea, zise dar nu ştiu pe unde-o mai fi... Mi-aduc aminte de dragostea mea pentru o logodnică lăsată sub umbra unui terebint, undeva, în Adama, sau în Carmelul lui Acher. „Mă întorc îndată !“ i-am spus. „Aşteaptă-mă, că vin neîntîrziat !“... Îi cădeau inelele pletelor, de culoarea scoarţei cireşului, pe umăr, şi doi bujori îi străluminau obrajii. Dar am fugit ca leul în tufarul lui, iar în clipa următoare, cînd mi-am amintit de ea, eu ajunsesem pe-aici, cu părul alb, soldat bătrîn, iar lumea groaznic de largă şi de tîrzie pentru a o mai căuta la umbra terebintului, unde ea mă mai aşteaptă... Fi-fliu ! Fi-fi-fliu ! îmi cînt aşa, dintr-o frunză, că n-am ales mai mult decît o frunză din viaţă, ca să-mi cînt, iar la urma urmei, trăiască împăratul Kşaiarcha ! Pune o pecete cît o copită de cămilă pe o piele de viţel albită, şi prin asta s-a hotărît dacă o să murim cîte zece din sută, cîte o sută din mie, cîte o mie din zece mii, acolo unde o să vrea el, la Iebus, cum se mai numeşte Ierusalimul, sau în pustietatea Sur, pe drumul din ţara gosenilor, în Mizraim !... Viitorul ! Caută viitorul ! Nu vezi că eşti flămînd, dezbrăcat şi cu somnul răsucit în pat, fără de nimeni lîngă tine ? „Aleargă, vino după mine, că vei avea tot ce doreşti !“ zice împăratul. Astfel, se ridică rînduri de viaţă tînără, culcată prin şanţuri, lăsată şacalilor şi pardoşilor, pentru preamărirea celor o sută douăzeci şi şapte de ţinuturi ale sublimului Kşaiarcha !... E bine, e tare bine... Dar în drum întîlnim şi noi primăvara, auzim rădăcinile sugînd seva pămîntului, lacrima viţei-de-vie, florile istovind ramurile şi tulpina. Vedem fluturii desfoind florile, vrăbiile distrugînd fluturii, vulturii sfîşiind vrăbiile, oamenii săgetînd vulturii, împăraţii săgetînd oamenii, zeii gunoind împăraţii, ca pe cojile de nuci... Ca să iubeşti pe împăraţi, ar trebui să urăşti florile, fluturii, păsările, oamenii, totul, şi pe zei deopotrivă... Dar n-ai timp, fi-

fliu, fi-fi-fliu! N-ai timp... Nu ești decît un soldat din Media, cu greutăți de fier în spinare, cînd te duci să dăruiești popoarelor ploconul de moarte... E pentru tine, băiatule!... Cineva îți descheie grabnic tunica, dar în dreptul inimii crește acum ceva umed, ca o garoafă roșie. Adormi de atîta garoafă... E viitorul tău, băiatule, fifliu, fi-fi-fliu... vai de capul meu!...

Lunde, cu toate că e și el tot sergent mercenar de la Golful Persic, trăise în tinerețe în Moab, unde se însurase, cunoscuse viața în Ar-Moab și în cetățile de la nord, din jurul Mării Moarte, cunoscuse Zarelul și Saharul, cultiva încă relații cu negutătorii din țara lui Ruben, cu osebire din Hesbon, oameni cu dare de mînă, care munciseră prin porturi. Rămas totuși sărac, Lunde se gîndea să părăsească armele și să se întoarcă în Moab, sau în provinciile recent cucerite, unde legile căzuseră, alte legi încă nu se impuneau cu putere, iar averile se găseau pe jos, în urma ducerii în robie a învinșilor, ca un aur văduvit de prețul muncii...

— Am auzit, Camtù, că viile și livezile s-au vîndut ieftin acolo... Se găseau toate la preț bun...

— Oamenii fac prețurile. După ce au dispărut oamenii, cît vrei să mai coste o livadă?

— Ieftin de tot: *nimic!*

— Păi, chiar atîta costă! Atîta face și omul: *nimic!*

— Dar tu, care știi tot ce s-a petrecut sub zidurile Lachisului, ai rostuit pe acolo vreo livadă, vreo vie care să fie a ta?

Camtù, atins în mîndria lui, nu răspunse. Lunde îl urmărea, chitindu-i gîndul ascuns.

— Pe aici ogoarele sînt mai scumpe, întări Lunde. Tu cu ce te-ai ales din locurile unde toate erau de pomană?

În tăcerea care se restabili, o gravă îndoială, ca un solvent corosiv, muncea pe fiecare: *Atîta sînge pentru nimic....*

— De cîți ani servești sub arme? întrebă Lunde, ca să-i surpe încrederea.

— De douăzeci și opt de ani.

— Cu toate astea, avem un împărat bun și facem politica cea mai bună, cea mai sfîntă! Ai vîrsta de cincizeci de ani și n-ai un scaun pe care să te odihnești... Cea mai bună, cea mai sfîntă politică...

Zecor tresări, ca și cum i s-ar fi arătat drumul păcatului. Înțelesese bine.

— Eu nu, eu nu vreau să aud! Mă lepăd de voi dacă vreți așa.... Eu nu vreau să mor spînzurat... Lunde e moabit, nu știu ce-o fi el!... Eu nu vreau să mor...

— Nici eu, Zecor, nici eu! Dar toată lumea din Babylon știe azi că aici, la noi, ogorul este sfînt și scump, iar dincolo, la străini, îl jefuiește cine vrea, nepedepsit. Cînd sînt două legi în loc de una singură, intră moartea între soldați! Liberi sîntem să o alegem pe aceea care ne convine: una e pe bani, alta e pe jaf! Una ridică omul, alta îngroapă omul! Stăvilare morale se prăbușesc pretutindeni, ca să crească, în locul lor, digurile victoriilor militare: omul maimuțărește chiar și divinitatea, cu toate că o combate! Unii mai pricepuți, care n-au avut cu ce să-și cumpere o femeie, sau o casă, o cămilă, sau barem un ied, s-au înstărit din pradă de război; nici o fată, dintr-o sută, nu-și mai găsea un bărbat din neamul său. Caporalul o ia, îi impune legea lui! El, zeul! Jucăm pe bani, dar jucăm și pe sînge... Cine nu știe că vase de aur și de argint au plătit o pîine, nu mai mare decît foamea unui copil?! Cine nu știe că acolo pe unde au pîrjolit războaiele, împrumuturile nu se mai restituiau și se băteau între ele robia fără simbrie, averile fără zeciuială, călcările legii fără pedeapsă, plăcerile fără limită, vinul fără măsură, luările fără risc? Cine nu știe că, în sunetul trîmbiței, pînă și așternutul mamei născătoare a fost pustiit? Așa a fost, pînă cînd palatele au rămas întru nimic mai bogate decît colibele. Ai văzut vreodată tîlhar care să doarmă liniștit pe aurul furat?

— Bine, Camtù, spuse Zecor ridicîndu-se, ai văzut poporul acela în restriște? Ce spunea poporul?

Sergentul e un om superior! Oamenii de rînd sînt atît de mici, încît nu merită interesul său. Un sergent babylonian nu se coboară niciodată pînă la nivelul gîndirii populare!

— Vrei să știi ce ziceau oamenii de jos? Au tremurat de frica morții. Unii mureau afară, de sabie, iar alții mureau în cetate, de groază...

Clubul cărții digitale 2022

Toţi soldaţii s-au dus la culcare, mai mult somnoroşi decît lămuriţi.

...Ca pe un ecran lat, în zarea ce despărţea veghea de somn, s-a mişcat o lume mai socotită decît basmele, mai reală decît cazărmile, în care Lunde, ştergîndu-şi ochiul unic, inundat de o lacrimă enormă, gîndea sau visa la satul lui de departe, înfrumuseţat de dorul şi de exilul său.

— Uşor, băiatule ! îşi şopti el. Pînă cînd nu se va întîmpla tuturor ceea ce s-a întîmplat la Memfis, la Fayum, sau la Iebus, lipsa de imaginaţie a caporalilor şi a împăraţilor va provoca destule nenorociri. Dar atunci, cînd fiecare om va fi plîns cel puţin o dată, ne vom iubi mai mult, şi ne vom uni...

Un soldat din Indus se aşează lîngă el şi-l rugă să-i povestească ceva din ţările prin care trecuse, ca să scurteze timpul.

— Aşa... despre oameni... Cum sînt oamenii prin alte părţi ? Un basm sau o legendă... se rugă el.

— Legenda e chiar omul, Duruk ! Toate ţările se află pe locul lor, dar ele nu sînt ale oamenilor, ci oamenii sînt ale lor, ca o iluzie, ca o halucinaţie. Facem lucruri de necrezut pentru ce iubim ! Casele, palatele, averile, poemele, cîntecele, minciunile, crimele, artele, toate astea le scornim ca nişte posedaţi, trăim şi murim pentru patima de a aparţine acestor năluci eterne. Pînă cînd nu vom izbuti să ocrotim toate nălucile mari şi mici, pace nu va fi ! E mare vrăjmăşie între năluci ! Nici o nălucă n-a murit de moarte bună, ci totdeauna ucisă de alta ! Sîntem geloşi, invidioşi şi lacomi, ne decorăm cu nenorocirea nălucilor învinse, şi numim asta „istorie“ ! Vrei să asculţi o poveste de dragoste ? Să ştii că este despre iubire de ţară ! Ai mei, în copilărie, o cunoşteau pe dinafară, ca pe o rugăciune. Astăzi se aude mai rar, fiindcă a fost scrisă şi adormită într-o carte, dar fiind adevărată, umblă singură, de pripas ca suflul grădinilor...

Lunde se ridică într-un cot, de pe laviţă, şi pe un ton toropit de grozăvia ce avea să spună, îşi şterse ochiul cu dosul palmei, ca să facă loc altei lacrimi.

— A fost odată un tînăr care s-a îndrăgostit de o străină. Familia băiatului s-a împotrivit căsătoriei lor.

Anii treceau, ei nu se puteau nici uni, nici despărţi. Au venit pe capul lui nişte preoţi, care l-au ameninţat că-l vor blestema, îi vor refuza intrarea în templu şi în cimitir, după deces, îl vor rupe de părinţi şi de fraţi, de nume şi de moştenire, dacă nu o părăseşte pe femeia aceea, ba mai mult, îl vor da afară din satul Ghibeia, unde tînărul îşi avea strămoşii. Nu mai era, în gospodăria lor, nici un dumicat de pîine care să nu fie mestecat cu lacrimi. Lumea e mare, omul e mic, nu-l apără nimeni. Atunci, văzînd că îndurarea de la oameni nu se mai poate aştepta, femeia spuse iubitului ei : „Du-mă la părinţii mei, în satul Lahm-Beit, iar tu rămîi aici, trăind în pace şi fără greşeală, cu ai tăi“. El a urcat-o pe asin şi a dus-o la tatăl ei, într-o provincie de departe. Cinci zile, bătrînul i-a ospătat pe amîndoi fără supărare, fiindcă şi el cunoştea tradiţia de ură dintre oameni. În fiecare zi, tînărul a încercat să se întoarcă la el acasă. dar a citit în ochii femeii sale o durere atît de nemărginită, încît n-a găsit în el forţa de a pleca singur, fără ea... Dar în a şasea zi, el şi-a luat femeia de mînă, a ridicat-o pe spinarea măgarului, şi dus a fost, scîrbit de strîmbătatea cu care ne surîdem, duşmăneşte. Pe drum, tînărul acela, în revolta lui, a judecat cu asprime pe bunul Dumnezeu, zicîndu-i : „Am crezut că, iubindu-mi femeia, m-am despovărat de orice altă iubire şi că am rămas cu liberul cuget de a te iubi numai pe tine, fără păcat... Am crezut că mă sprijin pe o făptură de pămînt, pentru a mă înălţa înspre spiritul divinităţii tale... Am crezut că femeia mea mă vindecă de toate celelalte slăbiciuni omeneşti... De ce vrei tu să-mi retragi cîrja asta, de care aveam nevoie ? Femeia pe care o iubesc era ca o scară la cer... I-am călcat pe toate degetele, ca să mă pot elibera de mine ! Acum, tu îmi ceri să o arunc la gunoi ! De ce distrugi tu drumul cel mai curat către tine ?“ Dar acestor întrebări nu le răspundeau decît poticnirile copitelor măgarului, printre pietre nesimţitoare. Plouase, iar rîndunelele zburau foarte jos, lîngă pămînt, unde aerul era mai cald decît înspre soare. Nici o lege nu le poruncea să zboare, chinuindu-se în frig. Asprimea a fost menită doar pentru oameni, ca să se cunoască condiţia superiorităţii umane. Curînd, căzu noaptea, şi ei încă

nu ajunseseră în sat. Au poposit într-o cetate care dormea de mult. Tocmai cînd el se îngrijora de a nu fi găsit pe nimeni care să-i găzduiască pînă mîine, i-a apărut în cale un plugar, care se întorcea de la cîmp, cu coasa pe umăr. El i-a arătat, cu vorbe scurte, necazul în care se afla : „Am nutreț pentru asin, am și hrană pentru noi, dar îmi plînge inima de mila acestei femei, pe care nu o pot lăsa să doarmă pe piatra rece, sub stele..." Cosașul a răspuns bucuros că ei s-ar putea odihni sub acoperămîntul lui. Astfel, s-au dus în casa țăranului. Dar în timp ce se veseleau la masa acestuia, niște oameni răi i-au înconjurat locuința, au bătut la poarta închisă și au strigat : „Scoate în ogradă pe omul acela pe care l-ai primit la tine, ca să ne împreunăm cu el !" Gospodarul a ieșit în fața lor și a răcnit cu glas mare, ca să-l audă și stelele : „Oameni buni, nu puneți rușine pe fruntea mea ! Nu necinstiți bunul renume al cetății noastre ! Dacă nu binevoiți de a ne cruța de cele ce-ar putea să urmeze, vă pot trimite o slugă fecioară, iar omul ce găzduiesc să vă trimită țiitoarea lui... Necinstiți-le, faceți ce vreți cu ele, dar nu loviți cu nelegiuire pe omul acesta cu sufletul curat !" Tînărul s-a întrebat atunci : „Nu cumva mă urmărește pe aici negrul gînd al satului, în numele preoților care mă blestemă ? Ei voiesc să mă despart de iubirea mea, și eu nu pot... Mai bine ar fi să ies în ogradă și să mă predau răilor." Dar în clipa aceea, un alt glas îl opri : „Tu să nu treci de partea lor !" Tremurînd, tînărul apucă mîinile iubitei lui, o privi adînc în ochi, ca pentru o ultimă îmbrățișare, iar dînsa, cu un surîs podidit de plîns, îi făcu semn că a înțeles, zicîndu-i : „Numai pe tine te aveam... Dacă mă lepezi, mă duc..." S-a dat pe mîna diavolilor lui Belial, iar ei au batjocorit-o, pînă la orele rușinoase ale dimineții. Tînărul, cu obrazul în palme, a judecat mai departe pe Dumnezeu : „Crede-mă, prin iubirea ei, pe tine te iubeam. Dacă lovești de moarte pe acela care te iubește, tu distrugi chiar perfecțiunea ta ! Tu insulți cîntecul cel mai sincer. Fără brațe și fără picioare, încă aș mai putea să te ascult și să te urmez, *dar fără femeia mea, nu te mai văd, nu te mai găsesc în mine, aș vrea să te laud, dar nu mai am glas, nu mai pot cînta nimic din frumusețea creației tale...*" Dar acum îl

huiduia a doua lui conștiință : „Rînduiala armonioasă a firii ne-a iubit și ne-a purtat grija numai prin deșerturi și exiluri, ne-a ajutat numai cînd nu aveam livezi, nici turme, și eram fără de nimic, nomazi și fără busolă. Ne-a învățat un ideal de simplicitate. Iată că el ne respinge jumătățile și sferturile de iubire... Dacă este așa, să știi, Doamne, că, fără oameni drepți, oamenii nu te vor mai cunoaște !" Cei răi plecaseră. Femeia lui era acum ca o zdreanță, din care sufletul fugise. Avusese puterea de a se tîrî în pragul casei, cu palmele ei goale, că doar acest gest sfîrșit mai vorbea despre ea, și atît mai putea să ofere iubitului ei. El o culese, ca pe gunoiul omenirii, și o ghemui pe samarul măgarului, strigînd către cer : „Nu idolul meu l-ai distrus, ci pe tine însuți te-ai sfărîmat !" El a scos cuțitul și a tăiat pe femeia aceea în atîtea bucăți cîte țări erau în jur : în douăsprezece bucăți. Și a trimis fiecăreia cîte o bucată, ca să trezească în popoare ceea ce era de neînchipuit și să ajute astfel țările, nu pe sine însuși, voind să le spună : „Treziți-vă, că fiecare dintre voi poate să ajungă în starea mea ! Lăsați fiecăruia năluca sa ! Nu fiți indiferenți înainte de a vă veni rîndul la cuțit ! Faceți o lume mai bună !..." Ca un singur soldat, s-a ridicat din douăsprezece țări o armată de patru sute de mii de oameni, care a tăbărît asupra satului de ocară. Soldații au trecut prin sabie toate ființele, pînă și animalele, pe cei buni și pe cei răi, numai ca să aibă siguranța că, printre cei uciși, se vor afla și răii încurajați de lașitatea omenească. Așa s-au priceput să facă dreptate ! Armata aceea a rămas, în memoria noastră, ca singura armată care și-a plîns biruința !... Cînd nu se mai aflau în viață decît niște prostituate, măcelul a fost oprit. Țara aceea mică, fără altă vină decît neștiința și încrederea ei în bine, a rămas cea mai iubită, fiindcă a suferit cel mai mult. N-a rămas, pe corpul popoarelor inocente, nici un locșor unde să nu se fi zbicit o rană sau care să nu fi fost scuipat de cei fără imaginație. Povestea asta n-a inventat-o nimeni, iar cine nu mă crede, n-are decît să privească prin fereastră la cele ce se petrec sub ochii noștri neînțelegători ! Legenda spune că tînărul acela a ieșit din cetate și a auzit în inima lui un cîntec, care-i silabisea : „Tu ești spicul meu... Tu ești

visul despre mine... Tu ești umbra mea pe pămînt..." Cînd și-a deschis ochii, iubita lui femeie se afla lîngă el, ca o altă floare, pe o singură rădăcină, iar în lumina ce plutea deasupra lor, se auzea, de pe uliță, corul popoarelor care cîntau: „Odihniți-vă, copiii noștri, care v-ați îndoit de noi! Acela care a săvîrșit minunea de a ne face așa cum sîntem ne-a dat și tăria de a vă îndulci cu pace și cu dreptate!... De la sine nu se face nimic!"... Așa cîntau popoarele, Duruk! Frumoasă este speranța, dar e forma cea mai leneșă a idealului.

Lunde își șterse din nou, cu laba, lacrima care-i îmbijuta obrazul și lovi cu cotul pe soldatul de lîngă el.

— Ți-am arătat unde se găsea sufletul unui popor. Nu există popor care să nu aibă harfa asta. Învinșii, ca și învingătorii, sînt egal de inocenți, fiindcă popoarele au memoria suferinței mai mult decît împărații. Spune-mi tu, Duruk, unde este inima acestui animal care a înghițit toate țările slabe? Cine iubește pe altul mai mult decît pe sine însuși? Cine mai moare pentru a fi crezut? Cine mai spune că femeia merită să fie onorată, ca și bărbatul? De cînd ne naștem, pînă ne isprăvim în memoria altora, imităm crimele trecutului, facem războaie moderne, în numele păcii și dreptății, vărsăm sînge nevinovat... Nici o salcie, lîngă o apă, nici un strugure, despre care să știm cine-l va culege, nici o ramură căreia să i se respecte copacul și pădurea... Ne scriem jurisprudența înainte de a fi condamnați pe baza ei! Crede-mă că povestea mea nu este despre o femeie, ci despre o țară, despre toate țările lumii

. . . .

Soarele în chindie își cernea buchetele de toate culorile, și puține raze pătrundeau prin ferestrele cazarmei, unde prin unghere mișunau șobolanii.

Armele din rasteluri străluceau „gata oricînd" de minunile războaielor, iar bătrînii soldați, care văzuseră multe, le priveau cu neîncredere.

Lunde se ridică și ieși sub bolta de văpaie, în aerul tremurător. În niște tufe se ocărau cîteva vrăbii, o briză de floare se tupila dinspre albia Eufratului, îmbălsămînd toată gîndăcăria oarbă a lumii, iar la cîțiva pași, în careul de instrucție al ostașilor, doi cîini jigăriți își cățeleau prăsila, în căldurile care măcinau împărăția.

IA SEAMA, CĂ NU S-A TERMINAT!

Recolta a fost bogată. Cerealele au fost culese pe vreme secetoasă, fără pierderi. Înainte ca arșița să se fi retras, pentru a-și petrece iarna în Africa, hambarele erau pline pe valea Eufratului, iar zărăfiile și băncile, zeitățile feroce ale comerțului, își așteptau revenirea acasă a capitalurilor sedentare sau vagabonde, cu dobîndă.

Dar tocmai atunci s-a întîmplat ceva neprevăzut, care a tulburat adînc satele și orașele Babylonului: în toate porturile și pe toate arterele de aprovizionare cu produse agricole sau de artizanat și de industrie s-a revărsat, cu abundența unei inundații, o suspectă bogăție de mărfuri străine, evident superioare, care se vindeau cu prețuri scandalos de ieftine. Grîul, meiul, fructele, mierea, lîna, untdelemnul, vitele, lemnul aromatic și de construcție, robii, fildeșul, peștele, vînatul, toate s-au ieftenit subit, pînă și vasele de argint și de aur cizelat, împreună cu porțelanurile din China (despre care corăbierii din Syracuza pretindeau că sînt fabricate din „porcella", adică din scoici!), au devenit accesibile prin prețul modest al ofertei. Țăranii se întorceau prin sate cu grînele nevîndute. Hamalii nu mai pridideau descărcînd corăbii. Creditul s-a stins, falimentul pîndea pe fiecare agricultor, iar funcționarii de toate rangurile jubilau de valul ieftinătății, care lovea cu ruină economia țărănească, dospind nemulțumiri populare masive prin provincii, ațîțînd revolte, secînd vistieria impozitelor, provocînd execuții silite.

Ținătorii de registre și de cărți contabile din Caldeea, care adesea erau armeni, fenicieni și greci, au fost pri-

mii prevăzători ai efectelor acestui bombardament de pîine din străinătate. Ei au arătat marilor și micilor satrapi și subsatrapi că se aflau în fața unui război economic nedeclarat, care nu putea fi prelungit, fiindcă nu era alimentat din excedente, ci din necesar. Prin urmare, arma defensivă cea mai potrivită ar fi fost rezistența la incuria piețelor, depozitarea prisosului pînă în primăvară, cînd toate mărfurile vor deveni rare și se vor scumpi, că atunci se va vedea fundul sacului.

Însă pentru a depozita bunurile ce se devalorizau printr-o concurență dușmănoasă, era nevoie de finanțare, de creditele statului, la care prinții feudali nu se gîndeau. A trece la bătaie era mult mai ușor.

Administratorii întrebau :

— Nu cumva zîzania asta a fost zvîrlită, ca găina ciumată, din țările învinse ?

— Țările de la Marea cea Mare dispun de o producție prea mică pentru a concura bogatele piețe ale Babylonului !

— Dar Grecia ? Dar Mizraimul ?

— Mai puțin decît poate țînțarul contra elefantului ! Astea sînt țări mereu în crize, urmate de abundente renașteri, cu preț de muncă și de timp.

Caldeii, care nu puteau să uite represiunile sîngeroase din primul an al domniei lui Asuerus (în anul 485), nici măcelul de sub domnia lui Darius, cu șase ani înainte, ascultau bunele povețe cu indiferența vîntului. Mezii au fost mai judicioși, așteptînd ca acest *dumping* primitiv să treacă, fără a ceda prețurilor derizorii, iar în primăvară au cîștigat mai mult decît speraseră.

Dar din această confuzie, care provenea din ignorarea unor străvechi legi de cerere și ofertă, corăbierii greci și funcționarii babylonieni s-au îndulcit din necazul agricultorilor, înrăiți de pagubă.

La Sardes, unde colonia grecească era puternică, hambarele au fost menținute pline, și în consecință prețurile nu s-au prăbușit. La Ninive, însă, a fost un dezastru. Miniștrii Bigtan și Tereș, solidari cu funcționarii, slujeau interesele actuale la Suza, printre colaboratorii împăratului Asuerus, dar cînd ițele se încurcau, ei făceau ocheade fratelui bastard al acestuia, lui Artaxerxes Longomanul, fiul din alt pat al lui Darius I, arătînd cu degetul pe greci, pe ibri și pe armeni, ca pe adevărații autori ai nenorocirii economice, zicînd :

— Armenilor zeii le-au refuzat pămîntul arabil în chiar țara lor, n-au nimic de vînzare, din care cauză numai cine n-a vrut să-i bată nu i-a bătut ! Ibrii au una pe buze și alta în inimă, și nu-i putem crede ! În ce privește pe greci, noi am vrut să-i salvăm din foametea tragediei și sculpturii, dar, din mîndrie, ne-au respins ajutorul ! Sublimul Darius, fiul lui Hystaspis, s-a adresat odinioară filozofului grec Heraclit din Efes, chemîndu-l să-l ospăteze, la curtea imperială de la Suza printr-o scrisoare celebră ! Iată ce-i scria : „Vino la mine, în palatul meu, să stăm de vorbă, că s-au făcut de pomină grecii prin obiceiul lor de a nu respecta destul pe filozofi, ca și prin disprețul față de învățătura lor. Îți voi da primul rang printre prinți și vei fi fericit"... Ce credeți că i-a răspuns grecul ? „Heraclit din Efes salută pe Darius, fiul lui Hystaspis, dar părerea mea este că vanitățile tale se despart de adevăr și de dreptate, iar fastul tău se otrăvește de invidie, mereu nesăturat, așa încît nu vreau să vin în Persia, mă mulțumesc cu atît cît am ! Omul este o singură cifră, și cine se crede mai mult, se îneacă în groapa lui zero"... Numai un grec putea să fie atît de impertinent !...

Încă nu sosise sărbătoarea sădirii pomilor, supranumită „Anul nou al copacilor", cînd robii ieșiseră la cîmp și săpau culcușuri pentru rădăcini și fîntîni. Nu era doar efectul unei porunci de „conviețuire pașnică", ci o tradiție pe care a fixat-o în scris înțeleptul Ben Zachai : „Chiar dacă-ți sosește vestea că a venit Messia, tu nu-ți pierde cumpătul, ci termină-ți treaba, plantează-ți puietul, apoi de-abia după ce-ți vei fi slujit realul, ieși în întîmpinarea idealului".

Un păstor, care-și ducea caprele la veștedele pășuni, se mira de hărnicia ce vedea și întreba pe lucrătorii livezilor :

— Pentru ce vă ostениți voi, în țară străină, cînd bine știți că fructele voastre le vor mînca alții ?

— Du-te cu vorbe bune, micule păstor, fiindcă oricum am face, ne naștem îndatorați strămoșilor și plătim

datoria în mîna nepoților, fără de care am fi niște monștri ai nerecunoștinței. A fost o vreme — poate mai este și astăzi — cînd *fiecare om era străinătate* față de alt om, iar acum străinătățile s-au rărit, au întemeiat familii, triburi și popoare. Au descoperit ceea ce nu știuseră : că erau frați ! Cu vremea, nu vor mai exista decît vecinătăți...

Poeții și filozofii medo-perși, curioși de tot ce se scria și care nu se scîrbeau de gîndirea altora, tălmăceau această idee ca pe o completare a concepției anterioare lui Socrate despre patrie, socotind că, pentru a consolida puterea unei țări, unirea e mai bună decît dezunirea. Cu toate că toleranței î se vedea interesul, ca rămurișul coarnelor cerbului, mezii și perșii se mîndreau de faptul că ideea patriei universale răsărise la umbra țării lor, în lumea sclavilor și deportaților de la Mediterana, și dovedeau cu texte precise că toate popoarele sclavizate evoluaseră enorm prin intelectualii de modă nouă, prin gînditorii de bibliotecă, dar și prin culegătorii de smochine și modeștii plugari de ogor, oameni trudnici, de jos, care văzuseră cum cărăbușii păscuseră viile și pădurile tuturor. Cînd exilul forțat s-a extins pretutindeni, prin exilul voluntar al Diasporei, primii care au respectat colacul de salvare al fraternității umane au scris, în Cronicile perșilor, că dușmanii de azi vor fi prietenii de mîine și că nu e înțelept de a lăsa în urmă amintirea samavolniciilor și josniciilor. Monoteismul a făcut în Babylon primii pași înspre monoumanism.

Sădirea pomilor constituia un dar, pe care l-a înțeles și Esthera. Ceea ce i se părea mai enigmatic era confiența cu care unchiul ei explica străinilor tîlcul unor datini și tradiții ce păreau exotice la Suza.

— Vom avea altă inimă și alt spirit, răspundea bătrînul. Fiecare va fi judecat pentru ce a făcut mai vîrtos decît pentru ce a zis. Pentru orice om liber sau captiv, fiecare zi trebuie să fie răscumpărarea greșelilor de pînă ieri. Oamenii de aici ne vor deschide porțile, și ei vor fi primii care ne vor iubi, fiindcă ne-au cunoscut în suferință, amicali, nu bosumflați.

— Ce dar le-aș putea oferi ?

— Tu însăți !

— N-ar fi prea mult ?

— Darul e un schimb de echivalențe. Cui i se pare „prea“ n-a dat nimic ! A dărui ! Ce armă teribilă !...

Viața cetății curgea ca un fluviu, de pur și de impur, de viu și de mort, așa cum se vede prin fereastră, de la facerea lumii, pînă azi.

Nu era unul care să nu vrea ceva. Pădurile pline de jivine, aerul presărat cu boli invizibile, vorbele născătoare de fapte și faptele născătoare de noutăți, cărora nu știm ce trebuie să le facem, toate erau reputate ca primejdii și ca arme, toate în afară de cele imbatabile și irezistibile, ca iubirea, blîndețea, generozitatea, aproape necunoscute, în orice caz neclasice, în armamentul imperiului.

Trecînd printr-o vastă piață din vecinătatea palatului, Mardoheu și Esthera s-au oprit să privească înspre navele din care se descărcau mărfuri. Aceste „nave“ nu erau decît trei sute de cămile, îngenuncheate sub poveri. În jurul lor, zeci de bărbați aproape goi, cu saci pe cap, ca niște glugi care le ocroteau spinarea, cărau baloturi în magazii. La ușile acestora, larg deschise, scribii, așezați pe picioarele escamotate sub șezut, scriau pe table de lut, cu priboaie metalice, numele și numerele strigate de negustorii prăfuiți și înnădușiți, mestecînd rășine și masticuri, scuipînd abundent și zgomotos, după moda celor bogați, absorbiți de aritmetici digitale.

Un miros de mirodenii îmbălsăma colbul înecăcios ce se ridica dens ca un fum. Cerșetorii și săracii cetății formaseră un fel de gard viu de schelete încămeșate, se aruncau cu ferocitatea foamei asupra fructelor căzute din sacii descusuți, culegeau boabele de grîu prăjit și lingeau doagele butoaielor ce-și pierdeau mierea, cu o forță lentă și cuceritoare. Un burduf cu vin a plesnit și, astfel, adăpînd lacom pîlcurile acelea de vagabonzi, a îmbătat pe mulți dintre ei. Două femei amețite erau trase de fustă înspre locuri mai dosnice de niște soldați amatori de ceva la desert ! Un parfum de aloes și de terebint răspîndea suavitate peste mizeria vălmășagului de flămînzi.

Mai la o parte începuse comerțul mărunt. Se vindeau fructe degradate, uleiuri și floare de făină pentru azimă. Persanii se distingeau lesne, dăruind copiilor, care încă nu învățaseră să fure, portocale roșii. Ici și colo, muhaielele poliției își culegeau urmăriții, la pomeni, care, prin

ele însele, ar fi trebuit să fie circumstanțe atenuante! Se auzeau în răstimpuri țipete și icneli groase, și cîte un cap însîngerat, ca un mac înflorit în neghina neagră, înfricoșa gloata subit imaginativă.

Se cumpărau turbane albe, mahrame, cercei, belciuguri de aur pentru curtezanele africane, inele, agathe, onyxuri veritabile și false (după client!), mici idoli și amulete, împreună cu droguri și leacuri vegetale, stofe de fir, farduri ieftine, din Persia, și scumpe, din China, cuțite și otrăvuri. Fericirea fiecăruia respira prin buzunare. La o margine a pieței, fete care nu știau să muncească, slabe și nevoiașe, reușeau să-și vîndă munca, de cînd reaua vînzare a recoltelor era compensată prin masiva tăiere a vitelor, la țară.

Impresia superficială a Estherei, asupra vieții exterioare, era săracă. Știința se dezvolta multă, dar îngrămădită, ca o boierie, în casele celor cu dare de mînă. I-a fost greu lui Mardoheu să o convingă că, în timp ce alte popoare anexează vegetația și o suprimă, pentru a ridica cetăți și piețe de desfacere, dezrobind omul prin avere, aici singurul patriotism este cucerirea fiecăruia de sine însuși, cruțînd natura de orice amputare, adică nimica făcînd. Din contemplarea de sine însuși nu se salvează nimeni.

Singura lor cauză de singurătate și de egoism era de a fi rămas absorbiți în interior și nepăsători la exterior. Din cauza asta, nu se pot uni. Pentru cei mai înțelepți, singurătatea a fost drapelul lor, îi șoptea Mardoheu. Îndată ce vin în atingere cu materia, ei devin lacomi, fiindcă, mai ales, materia le-a lipsit... Dimpotrivă, noi credem că pămîntul are din belșug, pentru toți copiii lui, cu condiția de a ieși din cătunul acesta primitiv, care e individul egoist, și de a ne osteni unul pentru altul. Dacă nu ne-am teme unii de alții, ce mîndrețe de pace și de prosperitate ar fi între noi!...

O clipă, dar numai o clipă, i se păru Estherei că, printre negustorii agitați, a zărit pe Eliasaf, bărbatul Tamarei, de la care primise un colan de pietre. Părea enorm, albit de praful sacilor cu mărfuri, de sus și pînă jos, cu barba descrețită de sudoare și de murdărie. „Nu e el! Nu poate fi el", gîndi Esthera și își mută privirea în altă

parte, dar mirarea ei crescu, văzînd în imediata apropiere pe tînărul Reelaia nemișcat, care nici el nu cunoștea pe nimeni, absent. Cînd acesta întîlni privirile Estherei, cercetătoare, omul nu făcu nici un semn, ca și cum, plictisit, s-ar fi uitat printr-un geam.

„Aici sînt numai oameni care nu se cunosc între ei! gîndi Esthera, înveselită. Cred că nici tatăl meu, dacă ar învia și ar veni aici, nu s-ar bucura să mă vadă. Dacă nimeni nu întreabă, n-am să întreb nici eu!... Dacă Mardoheu, unchiul meu, mă va întreba ce-am văzut plimbîndu-mă cu el, îi voi spune că nu-mi amintesc cu cine m-am plimbat și că n-am văzut nimic..."

Apucînd căpăstrul unei cămile despovărate, Eliasaf fu recunoscut. Inelul lui gros, pe degetul cel mare al mîinii drepte, aminti Estherei semnul puterii acestui om tăcut și obscur.

Mardoheu o trase deoparte, și amîndoi se îndepărtară fără grabă.

— E tîrziu, nu-i așa?

— Mîine e ziua de odihnă, spuse copila, cu o subită tristețe. Apoi, după o pauză, învinsă de curiozitatea pe care nu o putea stîmpăra, ea întrebă: — Nu vin, astă-seară, prietenii noștri?

— Crezi că i-am mai văzut?

— Eu i-am văzut, acum, în piață...

— Nu, Esthera, nu i-am văzut...

— Desigur, nici eu... Mi s-a părut... Mi s-a părut... N-ar trebui să mi se pară...

Esthera a tăcut, convinsă că nu văzuse pe nici unul! Nu-i plăcea mișcarea asta de marionetă, pe care o respinge orice ființă tînără, pînă observă că face parte din alfabetul unei limbi care trebuie învățată. Fără acordul instantaneu al forței colective, nimic de ordin superior n-ar fi posibil, și nici un scop n-ar fi atins. Rațiunea superioară reduce elanul de libertate individuală. Viața poruncește astfel de constrîngeri.

Pînă acasă, nici unul nu mai rosti nici un cuvînt. Dar în poartă îi aștepta un june îmbrăcat de sărbătoare, cu părul uns, cu mîinile curate. Părea la vîrsta de 23 de ani, slab, cu hainele prea largi, ținînd în mînă un coș

cu portocale și două păsări tăiate, pregătite pentru foc. Salutînd, el întinse mîinile cu daruri, descărnate, ca ale mumiilor, cu degete nemăsurat de lungi și drepte, gălbenite ca fildeșul vechi.

Ținuta lui era dreaptă, demnă, privirea fățișă, indulgentă, dar aproape agresivă, ochii mari, departe unul de altul, ca la toate firile imaginative, înrămați de pleoape roșii, cu gene albastre, răsucite în sus, fir cu fir. Un nas vulturin, subțire și osos, despărțea obrazul lui în două jumătăți care nu erau simetrice, fiindcă, în partea dreaptă, o tăietură adîncă îi scurta orbita ochiului de la tîmplă pînă la colțul mustății, unde cicatricea-i se pierdea în barba îngrijită. O pălărie neagră îi acoperea capul, umbrindu-i fruntea senină și șlefuită.

Mardoheu nu se arătă deloc surprins. Știa că are să vină. El primi fructele și păsările, invitînd pe tînăr în casă. La ușă, o slugă îi întinse un vas de aramă, și el se spălă. Intrînd, Esthera observă că tînărul avea un picior mai scurt și șchiopăta, smucindu-și șoldul cu o putere egală și nesupărătoare. Mardoheu îl pofti să se așeze, ca și cum n-ar fi avut nimic de spus în grabă, iar tînărul, mulțumind, se trase la fereastra care dădea înspre grădină și începu să privească în gol, cu gîndul aiurea, bătînd pervazul cu degetele lui splendide. Esthera dădu să se retragă în camera ei, așteptînd să fie chemată dacă ar fi nevoie. Unchiul ei o petrecu pînă la ușă, cu priviri aprobative. Înainte de a o pierde dincolo de ușă, Mardoheu o opri și-i spuse :

— Du-te, Esthera, în odaia ta și așează-te la fereastra care dă înspre grădină.

Esthera se înclină cu supunere și dispăru ca o nălucă.

Rămas singur cu tînărul, amfitrionul întrebă fără introducere :

— Tu ești, Uni ?

Tînărul se întoarse brusc și se apropie cu un aer de mîndrie.

— Să saluți, te rog, pe Ilel din partea mea și să-i spui că darul său mi-a făcut mare bucurie.

— Îi voi spune și cele ce voi auzi, pentru a-l face fericit la bătrînețe.

Mardoheu adăugă :

— Cred că în robia de acasă, ca și în robia de aici, vorbele nu pot schimba multe, oricîtă rîvnă ar pune cineva. Dar cele ce sînt să vină vor veni și vom ști atunci cum e omul fericit, dacă poate cineva să fie și așa, vreodată. Ioahaz mi-a spus că ai să vii. Știu pentru ce vii... Grădina e foarte frumoasă în acest anotimp. Dacă o împletești cu o închipuire aleasă, devine ca o poveste demnă să fie ascultată. Celelalte, pe care le crezi trebuitoare, îți vor fi întîrziate, în schimbul unor cuvinte care sporesc speranța. Noi nu mai dorim nici cirezi, nici pășuni, nici aur, nici argint. Privește prin fereastra asta !

Zicînd, Mardoheu se retrase cu un surîs indulgent.

Sluga Alassa veni să-i spună că, în curînd, împăratul se va reîntoarce în cetate, unde el va da marile serbări pentru încheierea celor șase luni de la sosirea prinților imperiului.

— Șase luni de veselie nu e ceva trist ? întrebă Mardoheu.

Alassa era ethiopian și nu cunoștea veselia. El răspunse :

— Este atît cît îi trebuie unui împărat ca al nostru... Se zice că el nu va muri niciodată... E văr cu Vițelul de Aur. A fost scos la lumină în ziua intrării soldaților în Suza. Mai mult de zece mii dintre stelele cerului sînt ale împăratului... De acolo primește aurul și zilele. Douăsprezece mii de păsări sosesc la el, cu cărți, din ceruri, și află, citindu-le, tot ce se petrece în lume, și dincolo de lume. Kșaiarcha a învins toate oștile doar mișcînd degetul cel mic... Mîna lui știe să scrie legi... Legi, stăpîne... legi... Știe să scrie legi întregi, pe care nici preoții nu le pot citi pînă la sfîrșit, că sînt lungi, și mor învățații de bătrînețe citindu-le și neisprăvindu-le... Cum să fie scurtă pentru el o petrecere de șase luni ? Nu, stăpîne, este tocmai pe măsura împăratului...

Ethiopianul frigea păsările la foc. Fața lui neagră și unsuroasă primea licăritul focului în ochi, dîndu-i acea blîndețe de felină îmblînzită. Mardoheu pregătea un vas de argint pentru fructe. Turte proaspete, de făină albă, se aflau din belșug, învăluite într-o pînză de in curată.

Nu mai este anotimpul frunzișului proaspăt, iar zilele, mereu roșii de soare, se scurtează, la cele două capete, într-o încîntare necontenită, sub un cer alb ca un ocean de lapte. Trecerea de la lumina de zi la întunericul nop-

ţii este foarte scurtă în Suziana. Seara, într-adevăr, nu există. Clipele apusului calmează dansul luminilor şi simţurile lacome de viaţă. Cuiburile nu mai adăpostesc ouă, puii au crescut mari şi zboară. Sîmburii sînt tari în inima fructelor, butoaiele au fost afumate cu pucioasă, pentru a primi vinul cel nou. Toate acestea nu ating inima unui rob. Anul întreg nu-i altceva decît o aşteptare goală, egală, indiferentă, fie că înfloresc cireşii, fie că munţii şi-ar răsfira zăpezile bătrîne ale piscurilor, pînă-n prag. Vine cineva de afară cu o ramură de liliac alb? E de preţ, dar nu e libertatea! Intră o slugă cu un taler încărcat de cireşe pline de must? E de preţ, dar nu e libertatea! Cînd s-a copt nuca-de-cocos, omul vede că anotimpul, din clipa intrării lui în robie, a rămas acelaşi. Un singur anotimp cunoaşte omul captiv. Robul a cărunţit, mulţi au adormit. A stat timpul. Robul aşteaptă. Nu crede nimic din ceea ce vede, nimic din ceea ce aude, nimic nu e adevărat. Fiecare aşteaptă să vină cineva să-l bată pe umăr, să-l trezească din somn şi să-l asigure că nimic din acest vis urît, care e realitatea, n-a fost adevărat...

Cu această obidă, Mardoheu pregăteşte cina.

Cînd toate au fost gata, pentru a fi servite, el a intrat în prînzitor, unde a regăsit pe Uni, fiul lui Ilel din Luz, neclintit de la fereastră. Mardoheu nu se grăbi să-l întrebe cum i s-a părut singurătatea, nici tînărul nu s-a simţit dator să-i înlesnească vreun cuvînt de apropiere. Nu există singurătate, nici depărtare pentru ei. Totul e lîngă ei şi se preschimbă în bine.

Alassa aduse două sfeşnice cu lumînări de ceară şi le aşeză la cele două extremităţi ale mesei.

— Se lasă frig, odată cu seara, pe la noi, spuse ethiopianul. Nu doriţi să închid fereastra?

Mardoheu privi amabil şi întrebător spre Uni. Acesta făcu un semn cu mîna, de neînţeles.

— Ce trebuie să fac? repetă sluga.

— Dorinţa oaspetelui nostru! spuse Mardoheu, cu răutăcioasa intenţie de a pune pe Alassa în vorbă directă cu acest musafir care nu răspundea clar şi cuviincios gazdei.

De data aceasta, fiul lui Ilel îşi exprima vag preferinţa de a se lăsa fereastra deschisă. Fu chemată Esthera,

şi împreună mîncară. Mardoheu se înveseli turnînd un vin sec, din ţara lui Ruben, dar Uni turnă multă apă şi stoarse o portocală în pocal, spre consternarea celorlaţi doi. Copila ceru îngăduinţa de a nu bea. Unchiul său bău singur, apoi gustă din nou din pocalul soţiei sale răposate. Întinse mîna, muie un miez în talerul ei. Cu un aer de mulţumire cumpătată, se îndreptă către tînărul fiu al lui Ilel şi spuse:

— Cineva în Luz pretindea că noi nu putem să istorisim despre noi înşine nici cea mai mică întîmplare, fără ca Bethelul să nu dea buzna în poveste, ca muntele în privelişte! Uni, ce numeşti tu „întîmplare"?

— Partea din viaţă pe care nu ştim s-o explicăm! Nu ştiu dacă acest lucru e aşa cum am zis. Eu eram copil cînd am luptat, apoi am fost adus în Babylon. De opt ani trăiesc cu părintele meu la Hena, pe Eufrat, şi nu am auzit niciodată vreo poveste din care să lipsească Bethelul.

Mardoheu se simţi obligat să-l liniştească:

— E o glumă, probabil, numai o glumă... Tocmai voiam să adaug: dacă o poveste mică din grădiniţa mea din Suza ar putea să cuprindă şi muntele Bethel, amîndouă ar fi împodobite! Din numai atît! Dorul de ţară totdeauna exagerează!...

Tînărul surîse ca pentru o promisiune pe care o aştepta, dar era tot în neînţelegere. El jupui o portocală şi o gustă, ca îmbătat de parfum.

— E din ţara lui Dan... spuse privind spre Mardoheu.

Mardoheu înţelese intenţia cuvintelor lui, dar, ca să le devieze înţelesul, spuse:

— Îţi mulţumesc. Toţi deportaţii vorbesc autobiografic! Tatăl meu, Isir, era născut la Miţpa, la frontiera dintre Dan şi Beniamin, cu toate că bunicul meu, Simei, fiul lui Chis, era din Ierichon! Ce importanţă are un lucru ca ăsta?

Uni observă cu amărăciune:

— Moştenirea lui Dan nu e deloc mai mare decît a lui Beniamin, iar păcatele fiilor lui Dan au fost incomparabil mai mici decît ale fiilor lui Beniamin. Cu toate acestea, Dan a fost mai puţin iubit decît fratele său vecin...

— Fiindcă n-a avut favoarea de a îndura marile suferinţe...

— Aşa trebuie să credem ! Altă explicaţie nu e cu putinţă...

Se făcu apoi linişte. Esthera ascultase conversaţia cu o atenţie din care nu s-ar fi putut deduce partea de interes şi partea de bună-cuviinţă care o pironise pe scaun. Dar în timpul mesei, totdeauna acela care a vorbit se nelinişteşte de tăcerea celuilalt. L-ar vrea smuls din expectativă, adus la conversaţie, fie şi ca adversar. Tăcerea, fără îndoială, însemnează sau o judecată severă şi dispreţuitoare, sau o forţă care se rezervă pentru alt prilej. Uni aştepta acum să se întîmple ceva deosebit. Prevedea sfîrşitul cinei mai înainte de a fi auzit pe Esthera. Mardoheu interveni :

— Să rugăm, Esthera, pe oaspetele nostru Uni, fiul lui Ilel din Luz, să ne istorisească ce-a văzut el prin fereastra noastră în grădină, şi aş fi vesel să aud, la rîndul tău, ce ai văzut tu, în acelaşi timp, prin altă fereastră, în aceeaşi grădină. Tinereţea se desfată ades în ceea ce descoperă singură, în viaţa asta plină de lucruri atît de clare, încît devin de neînţeles.

Tînărul se îndreptă, îşi depuse mîinile pe faţa de masă, ca şi cum le-ar fi odihnit, şi începu fără ocoluri, nici şovăieli, ca unul care ştia bine ce are de spus :

— Cînd mi-am aruncat privirile în ramurile unui finic de lîngă fereastră, eu m-am gîndit aşa : pînă astăzi n-am luptat pentru un loc în lume mai mare decît umbra acestui copac. Şi numai cu atîta, ar fi loc destul pentru toţi oamenii, dacă fiecare ar vrea să aibă zilnic plata unei singure zile.. Dacă lîngă mine, care aş avea numai atît, ar veni femeia rînduită mie, şi ea nu ar avea nici atîta loc în lume cît cuprinde umbra unui finic, aş închide ochii mei, ca să împart cu ea puţinul ce am, şi aş spune : „Nu e bine să rămîn singur". Ea ar înţelege că eu vreau s-o iau. Dar aş continua : „Dacă nu-mi aduci un finic, voi căuta altul, mai departe. De ce să mă pierd singur ?..."

— Pentru a trăi... întrerupse Mardoheu.

— E pentru a trăi mai bine, cred eu, ca toţi tinerii de vîrsta mea ! Uni reluă : Am văzut apoi un cedru înalt şi frumos, care stînjenea creşterea unei tufe de răsură, în umbra lui, şi am gîndit : e o nedreptate ! N-aş lăsa-o nepedepsită şi aş pune sluga mea să taie cedrul.

— Fără milă ? întrebă Esthera cu vioiciune. Un cedru înalt, pentru o răsură pitică ?

— E pentru dreptate ! răspunse scurt tînărul. Dreptatea nu poate fi decît dreaptă ! Alt fel de dreptate nu recunosc.

— Un copac de patruzeci de ani, pentru o tufă de un an ?...

— Justiţia nu cunoaşte mari şi mici. Cunoaşte numai nedreptăţi şi îndreptăţiţi...

— Dar cu preţul acesta, nu vei avea nici trecut, nici viitor... adăugă Esthera.

— Voi avea, în schimb, un prezent cinstit, frumos şi nefardat, o viaţă posibilă pentru toţi... În sfîrşit, am văzut prin fereastră, în grădină, două cuiburi de păsări cîntătoare : un cuib în cedrul cel înalt, şi alt cuib într-o tufă de răsură. Şi mi-am spus : aceste păsări sînt nevinovate. Dacă voi începe să fac dreptate, unul dintre aceste cuiburi va trebui să fie sacrificat. Astfel am înţeles că a face dreptate este o treabă dureroasă. Oricum aş proceda, aş face o lume deocamdată mai rea, sau deocamdată mai bună, ca orice om care umblă cu două măsuri.

Sfîrşind, Uni întinse mîna spre jumătatea de portocală ce-i rămăsese pe taler, o rupse în felii şi o mîncă încet.

Mardoheu, închizînd ochii pentru o clipă, dădu din cap, mulţumit. Puţin cîte puţin se face ziua ! Puţin cîte puţin ! Numai aşa e bine...

Esthera aştepta să fie poftită să spună şi ea ceva. Ea apucă o portocală şi o depuse în faţa ei, ţinîndu-şi palma fierbinte pe coaja rece şi aromată.

— Spune, Esthera, ce ai văzut prin fereastră, în grădină... se auzi Mardoheu, cu o voce aproape stinsă.

Copila se intimidă numaidecît, ca o învăţătoare la prima ei lecţie de clasă. Citise, auzise, trăise în umbra unor oameni care ştiau ce trebuie să facă şi să zică. Într-adevăr, ea nu a izbutit să se exprime decît cu pedanteria unei iniţiate de dată recentă :

— Ce carte frumoasă este o fereastră mereu deschisă, dar foile i se întorc prea repede. Cine poate să judece spiritul care ne plimbă dintr-un secol în alt secol,

din ierburi în animale, din animale în minerale, din minerale în plante! Mereu, prin cele în care am fost, ca să vedem în toate chipurile că ne aflăm mereu acasă! E o călătorie splendidă, fără sfîrşit, viaţa aceasta despre care unii cred că e nobilă numai dacă e purtată pe scheletul nostru, sub purpură. E ca o încîntare să privesc prin fereastră afară... Şi am privit... Dacă n-am şti să privim, n-am gîndi bine partea ce nu se vede. Ochii Estherei sticleau de o bucurie copilărească şi deveniseră mai vii decît oricînd: M-am uitat şi eu în grădină, unde am văzut, dedesubtul farmecului de vară, întîmplări fără număr: fructe aşezate în umbră, pe care soarele nu le vede şi rămîn mici, necoapte, pînă mor pe ram, mai înainte de a fi trăit cu adevărat. Ramuri bogate pe care furtuna le-a frînt într-o noapte de ploaie şuierătoare. Trunchiuri care-şi arată rănile rămase din tinereţea lor, vindecate sau nevindecate, oribile ca nişte cocoaşe, ca nişte monstruozităţi care au izbutit să supravieţuiască nenorocirii. Cuiburi fulgerate sau părăsite, cari în rădăcini şi în tulpini, boli în flori şi în frunze, viermi în fructe... Şi m-am gîndit: există ceva care să fie altfel? Dacă ne-am ajuta între noi, n-am putea îndulci natura lucrurilor, aşa cum am îndulcit atîtea plante şi animale? Toate acestea aşteaptă pe om! Cine a creat lumea s-a aplecat asupra oamenilor şi a pus ochii pe cei buni, pe cei iubiţi, pe cei înţelepţi. Şi cred că le-a spus aşa: „Luaţi seama, că opera mea nu e terminată. Deveniţi grădinari ca mine, muncitori cum sînt şi eu. Nu priviţi cu indiferenţă înspre cele neterminate... Veţi fi victimele răului dacă nu luptaţi şi nu-l înlăturaţi". Puteţi voi să-mi respingeţi ajutorul pe care vi-l cer? Deci eu, la şaisprezece ani, jur că, prin silinţă, am înţeles barem o părticică din rostul nostru, în lumea în care trăim. Nu aş tăia nici o ramură din această grădină şi nici din alta, fiindcă aş putea să greşesc, fără să reuşesc a da o altă faţă pămîntului. Nu s-a făcut întîi o plantaţie şi pe urmă alta, ci toate *au fost făcute într-o singură zi, atunci cînd toate condiţiile de viaţă fuseseră anterior desăvîrşite*. Vreau să spun că omul nu s-a făcut din nimic, ci din ceva anterior făcut: pămîntul, pomii, peştii, păsările. Sîntem făcuţi din împrumuturi... Sîntem cumplit de îndatoraţi! Plătim noi cuiva datoria asta?

Nicăieri nu s-a scris: „Gata! Am făcut omul! Am terminat..." Dacă avem un rost pe pămînt, acela este de a lucra în asociaţie cu tot ce am găsit pe pămînt, fiindcă *tot ce facem, din nişte anterior-făcute facem*... Nimeni nu va mai muri în umbră sau în cuib, nu va mai cădea sub grindină, sau sub foc, fiindcă vor fi legea şi răsplata. Perplexitatea? Ce vrea să spună vorba asta? Vrea să spună că omul care nu-şi cunoaşte îndatoririle faţă de omenire rămîne încremenit în mijlocul drumului. Copila întinse portocala sa lui Mardoheu, rugîndu-l: Fii bun, te rog, stoarce într-un pocal, pentru mine, mustul din acest fruct... Mi s-a părut că văd, prin fereastră, cetăţi întărite pe locul grădinilor, cimitire părăsite pe locul cetăţilor, în cele din urmă pămîntul roditor, pe locul cimitirelor. Sufla duhul pămîntului peste spuza asta. Cine a fost destul de mare şi puternic pentru a-l împiedica? Un împărat este un om, şi tot ce întrece pe om însemnează înşelăciune. Îl consider atît cît este el şi-i spun: Se poate lua ceva din lumea asta? Dacă totuşi ceva poate fi etern al nostru, spre lauda noastră, este fără îndoială fapta bună, fie de a mişca piatra de moară, fie de a compune un cîntec. Cine să distrugă un cîntec? Omori soldaţii degeaba dacă vrei să distrugi cugetul omenesc.

Mardoheu îi întinse potirul cu suc dulce şi savuros. Cu un gest firesc, Esthera îl apucă bine cu amîndouă mîinile şi bău cu poftă, mai puţin decît promitea gestul său. Apoi îşi reluă atitudinea liniştită, cu un aer speriat de a fi vorbit prea mult.

Miezul nopţii era încă departe, dar fiecare dorea odihna.

— Vei binevoi să mai rămîi la noi, spuse Mardoheu tînărului. Dacă altele decît cele dorite de părintele tău Ilel, şi de tine, n-au fost rostite astă-seară, totuşi v-aş ruga să nu vă îndoiţi de mine...

Tînărul răspunse:

— Cred că toate au fost vorbite clar, şi ar fi nepotrivit dacă mîine unul sau altul ar reveni. E mai bine aşa...

— Atunci, sluga mea te va conduce afară din cetate la ora ce vei alege. Iar darurile mele, pentru Ilel din Luz, au fost pregătite şi vor fi încărcate pe un asin.

S-au despărţit cu bune urări.

Mult mai tîrziu, filozofii istoriei aveau să descopere că robia babyloniană semnifica, pentru umanitate, mai

mult decît drama unui popor și decît migrația ideii monoteiste în lumea gînditoare a Orientului. Acolo, sub straiul sclavizării micilor popoare învinse, s-a născut concepția unei justiții universale și a unui monoumanism, care, într-o zi, nu se știe cînd, vor fi emancipatoare pentru toți umiliții imperialismului. Demofagia nu era boala unei singure epoci, nici a unei singure regiuni geografice : era secretul menținerii în animalitate a cugetului liber și fecund de pretutindeni. Atunci cînd micul popor de la Mediterana a fost despărțit de disciplinele inflexibile ale autorității templiere, sacerdotale și chiar profetice, forța morală a robilor și-a aliat triburi dintre cele mai rătăcitoare, a cunoscut aderența unui suflet universal, care descoperea titanicele forțe ale solidarității umane și embrionul fraternității. Tot ce s-a scris și s-a gîndit în Babylon se deosebește profund de filozofia tradiției, la o scară regională limitată. Generația tînără, născută în Babylon, a știut să folosească robia într-un scop înalt, și numai așa se explică îndrăzneala fără precedent a Estherei de a purta coroana împărăției, pentru a demonstra că numai popoarele pot fi împărați legitimi.

— Oriunde m-aș afla, eu voi rămîne Esthera ! spuse ea, ridicîndu-se.

— Desigur, Trestioara mea, tu ești !...

SPAIMA ÎN CARE TRĂIEȘTE ÎMPĂRATUL

De cînd imensa ventuză de sînge a serbărilor imperiale a golit cetatea, nimeni nu se mai află acasă. Pe cîmpia Suzianei din jurul colinei palatului, întinsă ca o față de masă, cu ciucuri de munți și de ape, zeci de mii de oameni flămînzi au părăsit sărăcia lor domestică și s-au dus să prînzească la împărat. Fiindcă astăzi pe nici o vatră nu se mai aprinde focul, nu se mai fierbe și nu se mai coace, nu se mai poate rămîne în cocioabele sordide ale fericitului popor, cîinii și pisicile s-au luat după urmele stăpînilor lor, în acest delicios exod al speranței de a mînca. Sute de femei nenorocite nasc fii și fiice sub cerul liber, în praf, pe unde se-ntîmplă, într-o îmbulzeală de copii care privesc curioși cum răsar copiii, ascultîndu-le primul plîns, scandat de geamătul lăuzelor. Moașele și babele nu mai pridídesc cu treaba lor savantă. Cîte un cîine sau pisică își potolește foamea, lingînd sîngele matern risipit pe iarbă, sau în cîrpele aruncate roiurilor de muște. Slugile cară, la prînzul gloatelor, coșuri pline cu pîine, carne și fructe. Praznicul oferit săracilor are să dureze șapte zile. Puține au mai rămas, apoi porțile generozității vor fi închise. Șase luni de petreceri... Cei mai norocoși, mai răzbătători, au urcat colina, au pătruns în curțile palatului, printre columnele de marmură, unde picioarele desculțe și murdare calcă pe covoare albe, verzi și albastre, într-o beție desfrînată. Asuerus a poruncit ca fiecare să facă după cum îi poftește inima. Inima poftește multe. Nu toate sînt îngăduite în zilele obișnuite, dar acum este marea serbare ! Demnitarii, prin-

ții, ambasadorii, în devălmășie cu argații de serviciu, de șase luni de zile mănîncă și beau pînă la somn, apoi dorm pînă la foame. A fost suspendat comerțul de sclave. Copile pubere, sau mai crescute, continuă a fi închiriate. Prinții iubesc poporul ! Gustă specificul național !... Acest lucru s-a și dovedit : stoluri de zeițe tinere, care nu știau nici barem să se spele, s-au pomenit în băi de parfumuri, culcate în paturi somptuoase, îmbătate de vin scump, inaugurate la treaba aceea muierească, apoi abandonate. Pe toate drumurile femeile cerșeau... Acum au și ele puținul care le condiționează fericirea. Se fierb buruieni tămăduitoare, fiindcă orice femeie este o permanentă rană deschisă. Nobilimea babyloniană a coborît în popor, a iubit poporul în sensul cel mai elementar al cuvîntului și a însămînțat acolo selecționata ei gintă. Nobilimea nu s-a dat înapoi nici în fața bărbaților, că și unii bărbați sînt frumoși !... Au unii gusturi mai rafinate ! Băiețandrii care încă n-au tras brazda pe ogor s-au priceput să se facă apreciați și bacșișați de cîte un zemindar, thana sau șaukidar. Acești puternici demnitari ai puterii publice, în flacăra albastră a băuturilor, au uitat ipocriziile oficialității și au fraternizat cu gloata într-o comună și sinceră amețeală.

Robii, care n-au ce să serbeze, au rămas în Suza, la periferiile lor. Nici un locuitor al cetății nu se teme că i s-ar putea fura ceva din gospodărie.

Sportul circulației ilegale a averilor e în floare !...

Totuși, ca să nu se spună că deportații exotici disprețuiesc saturnaliile imperiale, ei au format o delegație de bătrîni, printre care a fost numit și Mardoheu, iar acesta s-a înfățișat cu daruri strălucite la palat, unde un demnitar, din arhipelagul grecesc, a felicitat stăpînirea, zicînd, cu o usturătoare ironie, că prima datorie a omului nefericit este aceea de a se ruga pentru fericirea celor fericiți !... Ordinea este, de atîtea ori, mai urgent necesară decît libertatea. Și, de fapt, nu este posibilă libertatea decît ca otravă în medicație : atît cît face bine ! Nu este posibilă libertatea într-un regim de dezordine. Într-un mod respectuos și demn, s-a trimis împăratului încredințarea că toți deportații din Apus muncesc cu lealitate

pentru rînduiala și prosperitatea țării lor de exil, așteptînd să li se facă dreptate.

Demnitarul atenian, subit devenit bun persan, care a ascultat declarația delegației, a întrebat :

— Dacă v-aș crede, aș zice că voi sînteți singurii oameni care nu cer nimic, singurii mulțumiți ! Voi n-aveți nimic de reclamat ?

— Nemulțumirile noastre pot fi numeroase, fiindcă trăim în captivitate și-n sclavaj, dar ele pot fi discutate pașnic și rezolvate ca atare.

Li s-a servit o gustare, cu un pahar de vin, și toată sărbătoarea asta, de șase luni, s-a rezumat la zece minute, în cea mai sobră înțelegere.

Mardoheu s-a întors acasă, mulțumit că, în țara de exil, coreligionarii săi au mai multă ureche decît gură.

În poartă, îl aștepta un bătrîior deșirat și chior, care visa de-a-npicioarele. Omul cu un singur ochi era Lunde. L-a poftit înăuntru, l-a așezat pe scaun, a chemat o slugă să-i spele picioarele, că Lunde venea de departe.

După ce i-a dat ceva să mănînce, Mardoheu l-a săgetat cu întrebări. Musafirul i-a povestit că tînărul Uni, fiul lui Ilel, care a sosit aici, cu un transport de mărfuri din părțile Sydonului, cutreieră casă cu casă și zice că aduce cuvîntul celor care nu se mai aud.

— Ce vești aduce Uni ?

— Zice că noi, care trăim aici, am fi uitat, din cauza bunului trai, cauza fraților rămași acolo. Mai zice că noi muncim pentru binele cetăților Babylonului. Pretinde că ar fi stat de vorbă cu Esthera. Fata aia, cu toate că a fost zămislită în vremea libertății din părinți de toată cinstea, n-a trăit nici o zi printre ei. Ea ar fi susținut, în fața lui Uni, că pînă și bunul Dumnezeu a avut strămoși și că are nevoie de ucenicia omenească... Ea ar fi spus că tatăl nostru a făcut întîi materiile, din materii a făurit scule, cu sculele a cultivat plantele și animalele, ca să aibă omul ce să mănînce, cînd i-o veni rîndul la existență, apoi, de-abia tîrziu, ar fi făcut omul, căruia i-ar fi spus că „treaba nu s-a terminat", rugînd pe om să se facă ucenicul creației, ca să-l ajute la greaua treabă care e lumea... În sfîrșit, că de abia după munca de pregătire, după milioane de ani, dacă vom lucra bine, lumea

va funcţiona ca o jucărie perfectă. Cînd ? Atunci şi numai atunci cînd adevărul, frumosul, dreptatea vor răsări, *toate într-o singură zi, pentru toţi oamenii,* ca o dovadă că ucenicia omului va răsplăti, prin muncă, darurile primite la naştere... De unde ştie Esthera lucrurile acestea ? Unde le-a citit ? Toţi fraţii noştri şi-au scrîntit mintea, zice Uni, fiul lui Ilel.

Mardoheu, care ştia că aceste idei, îngroşate oarecum în versiunea soldatului, puteau fi şi ale lui, şi că ele displac oamenilor simpli, zise :

— Ar fi necesare, în robie, alte arme decît cele vechi... După loc... după datini... Cu răbdare... Să nu aşteptăm minuni ! Drumul nostru trece printre oameni nelămuriţi, Lunde. Noi nu putem scăpa din robie dacă nu convingem pe babylonieni de frăţietatea dintre noi ca oameni. Noi nu putem să ne salvăm singuri, fără să-i fi salvat şi pe ei... Împiedicîndu-i să ne facă răul, îi învăţăm să facă binele...

— Dar cu dibăcie ! scînci Lunde.

— Singura dibăcie este onestitatea... să nu înşelăm pe nimeni. Oamenii de aici nu cunosc înţelepciunea cărţilor noastre. Deci, trebuie să le arătăm că există legi mai miloase decît legile lor. Dacă uşurăm doar pe unii şi nenorocim pe alţii, n-am făcut treabă bună. Toţi şi toate trebuie să se facă bune, într-o singură zi, în lumea întreagă. Aşa a vorbit Esthera, aşa cred şi eu. Fiul lui Ilel nu e vinovat, dar nu a înţeles. A nu înţelege este nenorocirea celor mulţi. Jaful şi tîlhăria vor dispărea mai repede dintre moravuri, dar neînţelegerea oamenilor ne va mai da de furcă mii de ani de aci înainte.

— Bine, dar critica lui Uni o află şi babylonienii...

— Cu atît mai bine ! Să afle că ducem o luptă pentru binele tuturor, că urmărim binele nostru, dar şi binele lor.

Mardoheu întrebă apoi pe Lunde dacă în corpul de gardă are prieteni.

— Ţăranii sînt cea mai autentică nobleţe, ca în toate popoarele, fiindcă muncesc. Dar ei nu pricep nimic din cele ce se petrec în ţară şi în lume. Există şi unii care urăsc pe Asuerus, fiindcă, după atîtea victorii militare, nu le-a împărţit pămînturi şi nici altă pradă de război

nu le-a dat. Dar la petrecerea împăratului au venit, fiindcă sînt săraci, n-au de nici unele. Ca soldaţi, şi-au pierdut adesea şi legăturile cu familia lor. Omul capabil de orice este acela ce nu mai are nimic !

— De împărăteasa Vastia ce se zice ?

— Vastia e o femeie bună, căreia îi displace zgomotul...

— Nu e rostul nostru s-o criticăm. Lîngă ea este cineva care să-i vorbească de noi ?

— Ftarissa...

— Ştiu. În afară de Ftarissa ?

— Nobalia ne urăşte, dar ne stimează. Nevasta mea, care slugăreşte la palat, crede că cei mai mulţi demnitari ne urăsc.

— Prin cine vorbeşte Nobalia cu împăratul ?

— Prin doi miniştri, prin Bigtan şi prin Tereş.

— Sînt cei mai inculţi dintre demnitari. Ei reprezintă acolo clasicismul inculturii !

— Au avut negoaţe pe cămile şi au pierdut bani mulţi în anii din urmă. Pierd şi acum. Un sclav a salvat de la înec, din Eufrat, pe unul dintre copiii lui Bigtan. N-aş zice că Bigtan e chiar un duşman făţiş, dar, ca orice prost, nu poate suporta sentimentul recunoştinţei... Nici Tereş nu e un duşman de caracter, dar şi-a măritat nepoata cu un ibri bogat, din Gozan, şi, ca să pară obiectiv, tună şi fulgeră contra robilor de la Mediterana...

— Dacă vei avea nevoie de vreun sfat, caută-l pe Reelaia.

— Eu nu vorbesc cu Reelaia. Eu sînt soldat de meserie. Orice fel de prietenie cu preoţii este suspectată de spionaj.

— Armata participă la serbări ?

— S-a trimis soldaţilor, în toate cazărmile, cîte o porţie de boabe prăjite. Sînt bune şi alea la ceva ! Însă viaţa de cazarmă nu poate fi veselă. În timp de război, ne mai distrează moartea, iar cine scapă din petrecerea asta, tot se mai alege cu ceva, fiindcă soldatul victorios devine judecătorul istoriei : „Dă-mi şi d-aia, dă-mi şi d-aia“, găseşte cămări pline cu merinde, găseşte fete şi femei, iar dacă e mai norocos, se mai îndulceşte din prăzi... Pacea este însă păguboasă...

Mardoheu chemă pe Esthera din camera ei, ca să fie de față la convorbirea cu soldatul. Datina orientală interzice apropierea fetelor și femeilor de lumea bărbaților. El își crește nepoata în respectul tradițiilor; dar, de cînd a introdus-o în infernul istoriei, religiei și filozofiei, educînd-o ca pe un băiat destinat luptei, crede că o instruiește neascunzîndu-i viața reală, barem în aspectele ei cuviincioase.

— Esthera, mai stai și lîngă mine... Despre ce vorbeai, Lunde ?

— Despre războaie...

— Nu, nu... Vorbeai despre nemulțumirile din cazarmă, care nu e veselă ! De ce ?

— Cum să-ți explic ? Nici în satul lor, soldații nu se prăpădeau de fericirea de a trăi între ziduri păzite și controlate, la intrare și la ieșire, dar acolo toți erau din același neam, vorbeau aceeași limbă, aveau aceeași lege. În plus, de cîte ori au fost războaie, noi ne-am întîlnit doar cu armate mici. Am dus multe războaie civile, un fel de certuri de familie, cu frații noștri. Să crezi că sînt cele mai grele dintre războaie, fiindcă ele nu se satură niciodată ! Dușmanul, după ce ți-a furat pămîntul țării, poți fi sigur că s-a săturat : asta a vrut, asta a reușit ! Războaiele civile nu se satisfac atît de ușor ! Din cauza lor, am slăbit mereu, am devenit victima ușoară a ter- ților... Am ajuns în robia de aici. Tot în robie am fost și în Egipt. Poporul a plătit, cu nenorociri fără de număr, succesul unei clipe. S-a ridicat pe tron un alt faraon, care nu cunoscuse pe Iosif, ne-a pizmuit, ne-a urît, ne-a stors de viață. Am avut niște personalități mari, peste triburi mici, ca Saul și David. Biruințele lor asupra filistenilor, asupra moabiților, luptele lor cu Amonul și cu Edonul au fost tot niște așa-zise răfuieli între frați, victorii locale, lipsite de urmări mai întinse. Este adevărat că am repurtat și biruințe mai însemnate, dar totdeauna asupra unor popoare mici, ca și poporul nostru. Deci, cu adevărat, prima noastră ciocnire cu o imensă gloată năvălitoare a fost atunci cînd assyrienii au pătruns în cuprinsul patriei noastre. Ce-au făcut assyrienii ? Exact ce fac toți învingătorii : au mutat hotarele lor, au suprimat pe ale noastre, ne-au prăbușit templele, au distrus ordinea noastră morală, au dus elitele țării în robie. Au

cunoscut doar fructele sîngeroase ale unei glorii ușuratice.

— ...adică nimic !

— ...ne-au arătat pe marii lor împărați și pe cruzii lor generali...

— ...adică nimic !

— Mai puțin decît nimic, fiindcă după ce au pornit de pe țărmurile Tigrului înspre Apus, au slăbit propria lor țară, chiar la noile lor frontiere, lăsîndu-le sub invazia scyților, a cimmerienilor, care de multă vreme pîndeau țara assyrienilor, pe care au adus-o în stare de sclavie, în timp ce armatele assyriene ne înrobeau pe noi ! Au sărit asupra acestui dușman armatele elamiților, arameienilor, mezilor, caldeenilor, egiptenilor, ethiopienilor... Învingătorii assyrieni cu ce s-au ales ? Cu alte războaie ! A rămas vreun popor care să nu fi fost bătut ? Au avut și noroc. Au vîndut pacea anilor pentru succesul zilelor ! Cînd au simțit că adevăratul mare dușman al omului este oboseala, au oferit popoarelor o pace generoasă... De-abia acum începea greul greului ! Au smuls triburi, seminții bogate, popoare numeroase și le-au trimis să populeze regiuni nelocuite, la marginile împărăției assyriene, babyloniene, cum vreți să le numiți. Cei de la Răsărit au fost deportați la Apus, și invers. Desigur că acela care face așa distruge multă viață. Dar prin nelegiuirea asta, împărăția și-a șubrezit dezastruos frontierele proprii, fiindcă nu se poate pretinde patriotism și devotament tocmai de la victimele exilului, aduse la paza granițelor ! Prin strămutarea învinșilor, assyrienii au devenit foarte vulnerabili și slabi, exact pe locul santinelelor de hotar.

— Auzi, Esthera, auzi ?

— Aud...

Era un contrast zdrobitor între zdrențele acestui soldat bătrîn și infirm, pe de o parte, și știința lui de școală înaltă, travestită în cea mai umilă modestie.

Lunde își șterse ochiul cu mîneca tunicii după obiceiul lui, și continuă povestea :

— Babylonul, lovit adînc de assyrieni, nu a învățat nimic din experiența altora, a imitat pe dușmanii lui. S-a ridicat prin sclavia acestora. S-a înconjurat de dușmani învinși. Împărăția a înghițit partea națională și socială,

ca un șarpe boa care ar fi înghițit un bou viu... Care pe care? Este puternic șarpele, dar nici boul nu e slab! Asta este situația de astăzi la Suza. Împăratul e trufaș, dar tremură de frica celor pe care i-a învins! Asuerus nu e un om chiar atît de prost, precum se zice. El consultă mereu cronicile imperiului persan. Caută prietenia victimelor sale. S-ar alia cu ultimul dintre robi dacă i s-ar dărui un somn liniștit. El știe că imperiul babylonian este creația greșelilor assyriene. Și așa este! Nimic nu e omogen în țară. Cum ar mai putea pedepsi Asuerus pe vreun hoț, cînd el însuși s-a îmbogățit din jaf? Cînd trăiești din jaf, ai nevoie de tîlhari capabili... Cum însă ne aflăm în timp de pace, hoția nu mai poate fi îngăduită și trebuie reprimată, izolată în temnițe. Acolo îi ține Asuerus pe complicii lui de mîine, pe generalii războiului de mîine! Va avea nevoie de ei... Îi va scoate din închisori și, în locul lor, el va băga pe fruntașii folosiți pînă acum, din prima zi, după încetarea ostilităților. Nu sîntem noi cei mai deștepți?... N-avem noi oratori mai răi de gură decît Dumnezeu?... „Dă-i drumul, Bigtan! Sau tu, Haman! Dați o probă de elocință convingătoare acestui avocat al robilor!“... Iar Haman, cu eleganța unui diplomat, recunoaște că nici zeul nu e chiar un băiat prost, dar să nu se compare cu el... Să fie modești! Persanul este un om superior și deplînge tot ce au făcut împărații în numele lui. Medul e mai violent și mai răzbunător, fiindcă a suferit mai mult. Toți ceilalți, plini de răni proaspete, tac, aprobă ce li se cere, se supun, fură, strică pe ascuns, repară cu cheltuială toată paguba, se arată recunoscători că împărații i-au salvat din leagănul patriei lor!... Dar, în fond, sînt vineți de durere... Sînt fericiți că țara asta i-a smuls de lîngă nevastă și de lîngă copii... Slabă împărăție... De aceea, repet: Ce facem?

— Gîndim, Lunde! E lucru mare! Plătim tributuri grele, dar cîștigăm bine. Dintre noi, am dat Babylonului un ministru al finanțelor și al averilor, pe Ahiram. Am dat un administrator al Suzianei și un inspector al canalului Sin. Facem parte dintre învinși, dar am dat capitalei un primar, pe vrednicul Pekah, și pe expertul trezoreriei, Pelyama. Trăim sub puterea învingătorilor, dar Nebadia, din neamul lui Ruben, a fost numit administrator al unui ținut mai mare decît țara noastră întreagă.

Prin purtarea noastră, am adus, la corturile noastre, populații din regiuni întinse, i-am învățat să slujească binele obștesc, ca bunăoară la Tel-Abîb. Ne îmbrăcăm cum putem, fără lux și fără artă, dar talentatul Nabot este marele maestru al țesătoriei și odoarelor împărătești. Doi consăteni sînt consilierii guvernatorului din Gozan și ei întrețin legăturile cu țările de departe. Aici trăiesc, desigur, popoare mari și numeroase, dar la ceasul de grea cumpănă au avut nevoie de scyți, pentru a salva Ninive, în fața cimmerienilor, după cum marele Mizraim a simțit devotata prietenie a lui Iosif. Nu vezi tu că fapta bună netezește calea spre casele noastre? Pretutindeni auzim cum sînt batjocorite numele teoforice, evocatoare de divinitate și de lege. Apoi sosesc satrapii care șterg scuipatul rușinii și ne respectă în clipa socotelilor dureroase. Pe ce se sprijină împărăția asta? Pe armata mezilor? Pe poliția indienilor? Pe cultura arameilor? Pe priceperea comercială a ibrilor? Pe teroarea pe care o inspiră fricosul Ahașveroș? Care-i puterea unei țări care atîrnă de atîția dezuniți?... Va pieri... va pieri... E puternică, nu o amenință nimeni, dar fiindcă trăiește abuzînd de cei slabi, își crește singură pe acela care-i va sparge capul, ca pe un ou clocit în păcate... Știu, Lunde, că avem și noi oribile defecte, ca toți oamenii. Sîntem poate prea emotivi, sîntem bogați în extaze, în speranțe și în iluzii! Ni se impută că, tot privind la stele, n-am uitat plugăria pe pămînt! Însămînțăm pămîntul și mintea omenească și corpul rodnic al femeii credincioase. Avem convingerea că sărăcia și mizeria sînt rele povățuitoare, luptăm pentru un ideal, dar nu uităm că, în fiecare zi, avem nevoie de pîine. Însă, dacă scuturi bine pe omul ibri, descoperi că în frunte trăiește setea de legalitate.

S-au despărțit după căderea serii, cu ochii la cer, cu tălpile în bălegar, condiția măreției omenești.

PE URMA ÎMPĂRAȚILOR OUĂ GĂINILE

S-au întîmplat lucruri mărețe în aceste zile. Tot ce se întîmplă în împărăție este măreț.

Instituțiile favorite ale puterii — templul, cazarma și temnița — au fost cele mai intens folosite. Popoarele nu știu nimic precis despre împărat. Autoritatea este drapată în distanță și în mister. Istoria, ca orice neîndurător bilanțier, a colecționat destui mamuți-împărați mediocri, domnind în chip măreț peste geniul popoarelor umilite.

Asuerus, ca și glorioșii lui strămoși, guvernează dinlăuntrul unui palat, unde și el este tot un captiv. Așa au cîrmuit odinioară Nabucodonosor și uzurpatorii care abuziv i-au purtat numele; așa guvernează fenicienii, prin regii lor îmbogățiți prin comerțul maritim; așa guvernează assyrienii, cu formidabila lor industrie națională, care a fost războiul.

Perșii aduseseră în Babylon o idee absolut nouă, fără precedent în Asia: toleranța. Cyrus a restituit popoarelor învinse toate statuile, altarele, obiectele cultului, dîndu-le o iluzie de libertate. Le-a oferit vasele sacre, jefuite din țara lor de antecesorii assyrieni și babylonieni, dîndu-le — iluzoriu — permisiunea de a-și reconstrui căminul lor național, plin de ficțiuni metafizice și de autorități inflexibile. Astfel, prin generozitate interesată, dar prevăzător gîndită, s-au consolidat bazele imperiului mesopotamian. În schimbul unei libertăți șubrede, perșii au impus fiscalități fabuloase și au declarat că toți oamenii din cuprinsul imperiului, de la țăranii cu sau fără plug pînă la miniștrii și strategii cu sau fără sentimentul patriei, sînt *bandaka*, adică sclavi ai Coroanei! Li s-a spus: „Veți fi, după voința

voastră, sau galonați, sau întemnițați!“ Cine-i bucuros să-și piardă ochii? Toate mergeau, sau nu mergeau, sub un regim unic și uniform, de *bandaka* alunecoși, unși cu toate alifiile privilegiilor personale. Dar au apărut robii aceștia, fanteziști și îndărătnici, care, după ce au pierdut totul, nu șovăie să-și mai piardă și ochii! Pe toate drumurile, în toate modurile, ei strigă că sclavia înseamnă imoralitate. Grecii (tot prizonieri din războaie, și ei!), în pofida mîndriei lor, de particulariști orgolioși (ca și în propria lor țară!), consideră robia ca pe o monstruozitate, care scade măreția imperiului și Coroanei. Ei au inventat (deocamdată, teoretic!) democrația, care la ei acasă nu le-a reușit; au fost nevoiți să se dividă în mici cetăți democratice sau hegemonice, au îndurat slăbirea cumplită a războaielor civile. Toți cei guvernați de satrapi au fost invariabil învinși în războaiele de pradă, sau numai de răzbunare. Care era cusurul democrației lor? Inteligenți, au dibăcit cauza-cauzelor: aveau nevoie de energie ieftină, pentru prosperitatea economică. Unica lor resursă, așa-zisă industrială, era munca sclavagistă. Din considerente economice, chiar și religiile au admis abuzurile militariste și imperialiste. Robia li se părea indispensabilă. Numai robii habotnici, din jurul lacului Tiberiadei și de la Marea Roșie, au susținut că popoarele vor fi prospere prin unire și conlucrare, fără lanțuri, și, mai ales, fără scufundarea umanității în zoologie.

Era evident că o astfel de teză filozofică nu putea fi tolerată nici chiar de Persia tolerantă.

Principatul Suziana, în sudul cald, era geograficește excentric în imperiul ce se înfățișa ca o pasăre cu două aripi monstruos de inegale: o aripă foarte scurtă, înspre Golful Persic, și alta foarte vastă, înspre Apus, pînă dincolo de Mediterana, la frontierele Ethiopiei. În consecință, influența persană a fost minimă, neputînd mișca gigantica vîslă apuseană. Festiva plimbare a împăratului, timp de o sută și optzeci de zile, de-a lungul șoselei lui Darius, între Suza și Sardes, pe o distanță de 2.400 de kilometri, a demonstrat șubrezenia satrapilor regionali, care se numeau *kșatrapa*, ca și a armatei lor, conduse de cîte un *kșatrapa arga-pat*. Astfel, în plină suferință a economiei

ţărăneşti, puternică era doar inchiziţia fiscală, avidă de biruri arbitrare, de talanţi de aur (un talant valora şase mii de franci-aur). În timpul călătoriei sale, Asuerus a chemat la el „ochii şi urechile împăratului" (pe satrapi), i-a întrebat cum sînt suportate dijmele şi a spînzurat vreo duzină de administratori veroşi ; că, zicea împăratul :

— S-au pus silnicii, asuprire, strîmbătate şi lăcomie, ce nu sînt îngăduite !

Cifra casetei lui Asuerus primeşte acum aproape o sută de mii de talanţi de aur, în afară de impozitele în natură. Este un semn de forţă şi de multă milă faţă de popoarele sale !... Justiţia funcţionează impecabil, de cînd, în materie penală, sentinţele se dau în numele împăratului, iar în materie civilă, s-a stabilit o tradiţie : pielea judecătorului necinstit este jupuită şi tăbăcită ştiinţific, ca să îmbrace fotoliile tribunalelor regionale, în toate cazurile de slugărnicie dovedită, sau de asuprire demascată ! Singura uşurare cuvenită este că o astfel de pedeapsă nu se aplică niciodată la prima greşeală, ci doar la recidivă. Dar judecătorii recidivează şi ei, întocmai ca şi oamenii propriu-zişi !... Mulţi demnitari provinciali, felicitaţi şi recompensaţi de împărat, se află acum, onoraţi în marea sală de audienţă a palatului din Suza, ca oameni vrednici de veneraţie, ca judecători integri, îmbrăcaţi de sărbătoare, în tunici lungi. Deocamdată, sînt mîndri de aleasa lor demnitate, dar ştiu ei că pielea de judecător s-a ieftinit considerabil pe piaţă...

Lîngă aceştia, s-au grupat preoţii celor trei religii ale imperiului : sacerdoţii mazdeismului, clericalii celorlalte popoare şi, în sfîrşit, magii lui Gaumata, dintre care unii erau nişte fanatici idealişti, iar alţii vrăjitori şi şarlatani, făcători de minuni. Primii servesc cultul lui Ahura Mazda, zeul de la care purcede puterea Coroanei şi alte puteri mai mici, ale naturii ; lîngă ei, se rînduiesc iniţiaţii cultului zeilor locali, lari şi penaţi, *vithaibici* şi *bagaibici*. În sfîrşit, magii, servitorii Focului ferit de Soare şi ai lui Mithra şi Anahita, zeii contractului cu omul, adevăraţi mediatori între cer şi pămînt, continuatori ai ştiinţei astrologilor caldeeni (veritabilă castă canonică a Confederaţiei mezilor), intoleranţi, care se comparau cu leviţii, fără temeiul moral al acestora. Monoteismul semitic se impusese în Elamul învins, adică în Suziana, unde avea o reală influenţă, comparabilă cu aceea a Babylonului. Religia perşilor, ca şi arta lor bastardă, este un produs minunat al influenţelor caldeene şi assyriene, sub sceptrul diletant şi de bun-gust al împăraţilor bogaţi, dispunînd de spaţii colosale, cum numai Egiptul a conceput vreodată. Astrolatria caldeeană a contribuit mult la acest produs spiritual, creator de cultură.

În mijlocul demnitarilor se află Asuerus, slăbit de călătorie şi de vînătoare, cu un aer solemn, ţinînd în mîna dreaptă sceptrul, iar în mîna stîngă o floare. El poartă o robă lungă — *candys* — de purpură, brodată cu aur, care-i cade pînă la glezne. Marginile cusute ale hainei sînt împodobite cu ciucuri de mătase aurie, aplicate pe un galon negru, cu motive de roze şi de spini. Părul uns cu uleiuri parfumate, trimise din Arabaya, este tuns şi rotunjit în dreptul bărbiei. Pe cap, o coroană de aur subţire, ramificată în dreptul frunţii, în forma a două coarne divergente, presează părul tîmplelor, lăsînd ca, din creştet, să se arcuiască trei discuri solare care împletesc părul în jurul unor pene de struţ, printre care se furişează doi şerpi albaştri, de peruze şi de diamante. În picioare, el poartă sandale cu margini de metal cizelat.

Asuerus se aşează domol pe un tron de onyx, în spatele căruia un serv îl răcoreşte cu un evantai de pene albe şi albastre. Un alt serv plantează artificial, la stînga tronului, un platan de aur, ale cărui ramuri şi frunze coboară pînă aproape de înălţimea capului. Protocolul palatului scoate arborele de aur numai în zilele marilor recepţii şi de audienţe pentru ambasadori, numite *dar-bar.*

Sala hypostylă a lui Asuerus, somptuoasă şi monumentală, străluceşte prin cărămida arsă, prin smalţul de un inimitabil albastru persan. Pereţii, acoperiţi cu lemn de cedru, decoraţi cu trofee de aur şi de argint, se disting printr-un costisitor prost-gust baroc, de care s-a agăţat capriciul unor sculpturi ornamentale, de marmură, pînă în dreptul intrării, de unde coboară scările magnifice, tot de marmură, trandafirie, caldă ca pielea umană, largi, şerpuitoare. Optzeci şi două de coloane, înalte de peste şaizeci de coţi, susţin acest edificiu. Capitelurile coloanelor sînt neasemuit de inspirate. Două capete de tauri,

cu capetele frizate, par a-și fi îndoit grumazul sub greutatea plafonului. Dar coloanele cele mai numeroase, și care exprimă gustul lui Asuerus, prezintă, în locul protomului de tauri, licorna cu bivolul sălbatic, prevăzut cu labe de leu. Diodor din Sicilia afirmă că arta coloanelor a fost adusă prin artiștii egipteni. Apare, ca un paradox al unei arhitecturi superioare, faptul că zidurile au fost durate din argilă arsă la soare și, din cauza asta, totul s-a ruinat. Din loc în loc, cîte o coloană stingheră a supraviețuit. Dar cînd considerăm formidabilele morminte săpate în stînca muntelui, al lui Cyrus, al lui Darius, o explicație totuși ni se ivește : viața efemeră nu inspiră nici o încredere omului, fiindcă acesta nu se socotea obligat să lase, pe pămînt, urma trecerii sale ; să rămînă loc liber pentru generațiile următoare, care — și ele — vor avea ceva de spus... Argila e destul de rezistentă pentru o singură existență. Plinius scrie că influențele helleniste, îndeosebi, izgoneau anume concepții egiptene din Persia.

La grația zveltă a gigantismului coloanelor și la fluviala cascadă a scărilor, ornate de sculpturi, se adaugă, în dreptul fiecărei trepte, sculptat în basorelief, cîte un soldat, în uniforma militară persană, cu arcul pe umărul stîng, cu tolba de săgeți pe umărul drept. Soldatul ține cu ambele mîini (dreapta mai sus, stînga, imediat mai jos) o suliță care întrece cu o treime înălțimea omului. Sulița, perfect perpendiculară, nu stă rezemată pe pămînt, ci ridicată de la pămînt doar atît cît să încapă, dedesubt, grosimea tălpii piciorului. Toți poartă barba încrețită, chica inelată, fixată pe cap printr-o coroniță de fir împletit. La urechi poartă cercei. Tunica lor e lungă, pînă la o palmă de la pămînt, cu mînecile largi, ca niște chimonouri, cu umerii și poalele decorate cu flori, sau cu stilizări geometrice. Impresia este că toți acești militari în basorelief urcă scările, ca și cum ar fi invitați sus, la palat. Și nu se aseamănă deloc cu soldații de la corpul de gardă. Peronul central al scărilor înfățișează servitori, cai, echipaje imperiale, demnitari cu turbane *(cidaris)*, daruri de fructe aurii, sau animale din fauna regională, leul, gazela, pantera, tigrul, pardosul, ursul, mistrețul, șacalul, în pozițiile cele mai heraldice, mai bătăioase, mai fioroase ; în sfîrșit, păunul, struțul, fazanul, păsări paradisiace, de o frumusețe obo-

sitoare. O senzație de „prea mult" se desprinde din toate.

Salonul paturilor de aur, la care se referă documentul babylonian, se află în centrul esplanadei, susținut de o sută de coloane, este pavat cu porfir, cu incrustații de sidef și de pietre negre, într-o îmbinare ingenioasă și decadentă, de artă, cu motive greco-persane.[1] Din rafinamentul care a prezidat la construcție — assyrian, egiptean și grec — se trădează artistul persan ; iar din bogăția imensă a palatului se desprinde amestecul de fantezie și de gust al parvenitului, care nu lipsește din istoria Mesopotamiei antice.

Invitații, adică ecleziasticii tradiției akkadiene din Babyli, războinicii, funcționarii, agricultorii și meseriașii, ocupă scările, curțile și grădinile palatului, unde se vorbesc cele trei principale limbi ale imperiului : vechea limbă persană, care este oficială și singura permisă în relațiile cu membrii familiei imperiale și cu ambasadorii, apoi limba anzanită sau suziană, limba Elamului, un idiom smălțat de neologisme assyriene și babyloniene ; în sfîrșit, limba originară babyloniană, veche de trei mii de ani. Mai sînt vorbite, în poporul sărac, limbile ebraică, egipteană și greacă. Graiul savanților, al științelor și artelor, a rămas acela scris pe tabelele lui Hammurabi, rafinat de culturile akkad, sumer și arameian, vorbit de medici, de vrăjitori și de scribi, care, toate împreună, contribuie la o perfectă neînțelegere între neamurile imperiului !...

Odată cu înserarea, s-au întins mese acoperite cu țesături scumpe și cu vase prețioase de aur și argint. Asuerus n-a coborît în rîndurile plebei ordinare și nu s-a arătat nici în sălile de sus. Cînd însă i s-a adus vestea că poporul refuză să bea, el se ridică din mijlocul miniștrilor și famenilor săi, luă un pocal cu vin și-l bău la fereastră, în urletele de fericire ale supușilor săi, de la cei mai mari pînă la cei mici. Entuziasmul s-a întins ca un incendiu :

— Dacă a băut împăratul cu noi, nu mai plecăm de-aici !

În apartamentul ei, împărăteasa Vastia, asistată de

[1] Nu a mai rămas nimic din acestea, în afară de cîteva pietre colorate, ce se pot vedea la „British Museum", la Londra.

Ftarissa și de Nobalia, a primit femeile dregătorilor, femeile satrapilor, ale generalilor, ale polițiștilor și destule țiitoare de sînge nobil, înfășurate în stofe scumpe, toate obeze, rotunde, pline și parfumate.

Ospățul lor începu molcom, fără vin, în consecință sub regimul tăcerii. Împărăteasa a surîs fiecăreia, dar, înspre miezul nopții, a cerut permisiunea să se retragă. Ftarissa s-a simțit fericită să-și vadă stăpîna culcată în patul ei. Distinsele invitate, păzite de o gardă a eunucilor galonați, s-au plictisit împreună pînă la ziua albă.

Timpul, la Suza, sub domnia lui Asuerus, este întreg neciocănit de ornice, nezimțuit, nici de ani, nici de ore, nici de minute, ci doar de suavele degete ale luminii și întunericului. Cînd noaptea se îngîna cu dimineața, înainte de a se fi deșteptat păsările în cuiburile lor, se auziră, din grădinile palatului, strigăte puternice :

— Să se arate Kșaiarcha și Vastia !

— Să iasă Vastia ! Avem împărăteasă sau n-avem ?

Din întuneric, vocea Vastiei, umbrită de somn, se auzi scîncind :

— Ftarissa... Ftarissa...

— Ce e ?

— Vino, Ftarissa... Auzi ?

— Aud, dar nu știu de ce tremuri... Gărzile sînt aproape... Fii liniștită...

Urletele deveneau mai dure, mai triviale, presărate cu vorbe nerușinate : se auzeau șuierături, o piatră se rostogoli, prin fereastră, pe covor.

— Avem sau nu avem împărați ?

— Eu vin tocmai din Cyrenaica, dintre Marmorica și Kufra, unde plătim șase sute de talanți pe an, în afară de grîu...

— De la pescăriile din Fayum am venit cu un dar de două sute și patruzeci de talanți, pentru casa împărătesei, și asta în fiecare an. Voi ați văzut pe Vastia ? Nici noi ! Cui ducem noi atîta peste ?

— Cilicia singură plătește cinci sute de talanți anual...

— Treizeci de mii de cai ! strigă un hyrcanian.

— Nisip de aur, în valoare de patru mii șase sute optzeci de talanți de argint ! urlă un indian.

Strigătele acestea umplură pe Asuerus de neliniște. Dar nu era potrivit să arate cruda lui pedeapsă împotriva

bețivilor care îl insultau. În gîlcevile dintre popoare și Coroană, orice împărat jertfește — de obicei — pe miniștri, ca pe niște țapi. Dar graba nu e bună. Poliția s-a îmbătat de vin, ca și poporul... El se ridică de la masă, făcînd un semn. Toți miniștrii urmară pe împărat într-o cancelarie apropiată. Erau în jurul lui cei șapte fameni care slujeau înaintea împăratului : Mehuman, Bista, Harbona, Bigtan, Abgata, Zetar și Caracas.

Mehuman ceru permisiunea de a vorbi.

— Stăpîne, nu cred că ar fi cuminte dacă te-ai întuneca sau tulbura pentru vorbele ce s-au strigat din grădină. Nici nu cred că ar trebui căutați vinovații, nici pedepsiți. Ei au vorbit din vinul împăratului, nu din cugetul lor de trezie. Dacă ei își pierd mintea, noi să n-o pierdem ! Plăcuți sau neplăcuți, ei sînt oaspeții împăratului... Fără supărare ! Vinul înalță pe rob și scade pe stăpîn. Să nu băgăm de seamă la ce zice omul. Pe noi ne interesează ce face omul.

Asuerus făcu un semn de aprobare.

— Deci, fără a pierde timpul, fiindcă poporul nu s-a liniștit, eu rog pe preaiertătorul nostru stăpîn să aibă încredere în mine, care voi spune ceva poporului, de la fereastră, și totul va reintra în ordine. Dar ceea ce voi spune să se facă negreșit, la timpul său ; nici împăratul să nu se arate slab ieșind în fața lor, la strigătele necuviincioase, dar nici poporul să nu fie respins, aici, unde l-am ospătat. Pentru nebunii care ar mai vorbi, la trezire, întocmai ca și la amețeala vinului, noi avem încă destule mijloace de a-i pedepsi, după ospăț, dacă va fi nevoie. Acum ar fi prea devreme.

Lui Asuerus îi plăcu sfatul primului său ministru. El ridică ședința acestui intempestiv consiliu de coroană și reveni vesel la petrecere, cu miniștrii lui.

Mehuman apăru la fereastră și strigă înspre gloata care petrecea, sub cerul liber :

— Din partea împăratului ! strigă el.

— Ce spune ? Ce spune ?...

— Din partea împăratului ! repetă Mehuman, în liniștea fricoasă ce se restabilise ca prin farmec și ca prin poliție. După o pauză, demnitarul vorbi : Împăratul

Kşaiarcha, stăpînul vostru îndelung răbdător şi fără de margine iertător, ştie că nimeni dintre voi nu a voit să-i tulbure inima la ospăţul pe care vi l-a dat. Dar acest lucru rău unii totuşi l-au pricinuit. Nu siliţi ca acest pahar să devină amar pentru toţi astă-seară. Kşaiarcha crede că veţi rămîne aici şapte zile pline, iar în a şaptea zi, lumina lui va veni printre voi, aşa cum aţi dorit-o, mulţumindu-vă că nu aţi părăsit aceste vase scumpe şi acest vin bun. Pînă atunci, bucuraţi-vă de puternicul Asuerus şi de gloria împărăţiei noastre.

Din miile de piepturi se auzi atunci izbucnind un imn patriotic. Era cîntecul victoriei asupra lui Khabişha, în Egipt, în al doilea an de domnie al lui Asuerus.

Beţia continuă fără alte incidente politice însemnate.

*

*   *

— Frumoasă floare a Palmyrei, unde eşti ?

Era Ftarissa, care-şi căuta împărăteasa prin toate încăperile apartamentului ei.

— Aromă a zefirului, primăvară, Vastia, unde te-ai ascuns ?

De sub pat, unde se înfăşurase în toate rochiile sale, împărăteasa răsări ciufulită, încălzită şi umezită de palpitaţie.

— Linişteşte-te, lumină roză a răsăritului !

Şi cu o harfă, Ftarissa îndulci inima stăpînei sale, cu puţin din melodia şi bucuria ei de nobilă degradată.

În jurul lor se vaporiză, odată cu dimineaţa, splendoarea ordinii vizibile, croită de soldaţi, decorată de artişti şi desăvîrşită de împăraţi. Din mijlocul acestei lumi, popoarele ridicau imperii invizibile, orbitoare de sublim şi de credinţă : grecii cu libertatea, egiptenii cu confortul arhitectural de dincolo de viaţă, persanii cu lirismul lor ameţitor, assyrienii cu vitejia şi cu ştiinţele cosmosului, fenicienii cu mirajul călătoriilor pe apă, indienii cu extazul, arabii cu arta de a dantela piatra, geometria şi artele ritmice şi aritmice ale numerelor, babylonienii cu imaginaţia lor paradisiacă pogorîtă pe un covor, după învăţul nomazilor ce le devastaseră cetăţile ridicate de kassiţi.

Cîte flori care aşteptaseră mii de ani pînă să se desfacă !... O femeie tînără priveşte prin fereastră o grădină proaspătă de rouă, după o noapte de nesomn. O fi adevărat ce vedea ea ? O fi adevărat oare, barem atît, că o femeie a putut privi — o clipă — minunea aceea, trecătoare ca o buclă de spumă, pe creasta unui val, în mijlocul oceanului, şi că toate acestea, în clipa următoare, n-au mai fost nimic, nimic ?...

— Desigur, numai aşa se petrec toate lumile...

Erau serbările echinocţiului de toamnă, după care zilele, ţările, oamenii, toţi şi toate devin mai mici, mereu mai mici, pînă se face noapte, afară şi în inimile lor.

— Îţi place, Ftarissa, stofa asta ? A fost nevoie să fie incendiat şi jefuit un oraş pentru a salva această operă de artă ! Noi am salvat-o, şi dovada este că o vezi aici. Dar spada aceea, cu mînerul înstelat de perle arsacide, dacă nu chiar achemenide ? Noi punem frumuseţea artei mai presus de zilele omului ! Eroul a căzut şi a murit nu se ştie prin ce noroaie, dar spada lui am adus-o la palat, unde i se păstrează memoria şi, desigur, gloria ! Noi recunoaştem morţilor absolut toate meritele...

— Foarte bine, dar eu ştiam că toţi morţii se recrutează exclusiv dintre cei vii... Celor vii nu le recunoaştem nimic ?

— Vezi, omul cît trăieşte ne face dificultăţi ! Are cel puţin două pretenţii : de a fi şi de a avea. Încurcă mult opera de guvernare ! În schimb, sîntem generoşi cu el după ce se potoleşte, cuviincios, la locul lui, de veşnicie sigură, în rîndurile nobile ale celor care s-au jertfit pentru împărat... Mortul este fiinţa cea mai cumsecade. Chiar aseară am primit un splendid dar de la stăpînul nostru : mi-a trimis un fotoliu capitonat cu piele princiară, din Sardes, cu inscripţii pe spătar. Împăratul a întîlnit, la Apus, înspre Marea cea Mare, un cavaler grec, pe care l-a întrebat : „Sînt juste sau injuste impozitele fixe şi perpetue ? Dar cele de zeciuială ?

— Şi n-a înţeles cavalerul grec că i se întindea o capcană ?

— Nu ştii cum sînt grecii ? Ei nu pot suferi pe împăraţi nici în ţara lor... Aşa că a răspuns jignitor : „Stăpîne, impunerile fiscale, oricît de juste ar fi, devin in-

juste, fiindcă oamenii cresc şi scad necontenit, nimic nu e statornic! Vrem, sau nu vrem, sîntem rătăcitori, împreună cu toate lucrurile lumii, devenim mereu altceva. Rînduiala să şi-o facă fiecare la el acasă, fiindcă dreptatea, ca şi fericirea, însemnează un echilibru momentan, după timp, după loc, după om, şi nu se poate şti, la Suza, ce ne doare pe noi, la Sardes... Aleargă spiritul, ca şi stelele pe boltă... Dar ce putem face dacă impozitele se stabilesc după regulă perpetuă şi fixă?"

— Grec, adevărat grec!

— Dar tocmai atunci trecea prin praful drumului o ţărancă, purtînd pe cap un coş cu ouă de găină. „Unde te duci tu, femeie?" a întrebat-o împăratul. „La tîrg, cu nişte ouşoare proaspete, nu vreţi să cumpăraţi?" „Eşti fericită, femeie?" „Dacă am ouă, e mai uşor de trăit..." „Şi găinile fac ouă?" Femeia rîse: „De cînd lumea!" Cavalerul se întoarse înspre împărat şi-i spuse respectuos: „Este o fericire fixă şi perpetuă în faptul că găinile fac ouă pe unde trec împăraţii! Cînd vom ajunge să fim înţelepţi ca găinile, toate impozitele vor fi juste!"

— Aşa a zis?

— Nu mai era nimic de făcut! Cu pielea cavalerului a fost capitonat acest fotoliu. Vorbele lui au fost scrise pe spătar... Au mintea subţire oamenii de la Sardes...

— Într-adevăr, fotoliul e foarte frumos! Vai, ce repede cade seara...

NEFERICIREA DE A FI FEMEIE

„În a şaptea zi, pe cînd inima împăratului era veselă de vin, a poruncit lui Mehuman, Bista, Harbona, Bigtan, Abgata, Zetar şi Caracas, adică celor şapte fameni care slujeau înaintea împăratului Ahaşveroş, să aducă în faţa lui pe împărăteasa Vastia, gătită cu împărăteasca ei cunună, pentru ca s-o vadă popoarele, că era frumoasă la chip.

Dar împărăteasa Vastia, cînd a primit, prin fameni, porunca împăratului, n-a vrut să vină. Şi împăratul s-a întristat foarte, s-a aprins de mînie.

Atunci împăratul a întrebat înţelepţii, care cunoşteau obiceiurile vremii, fiindcă aşa se puneau la cale treburile împăratului: înaintea celor ce cunoşteau legile şi dreptul..."

Documentul grec al Septantei şi cel latin al Vulgatei, copiate după textul ebraic, învestite cu un prestigiu sacru, sînt mai presus de orice interpretare, cu toate că prezintă lacune în privinţa motivelor sau îndreptăţirilor împărătesei.

În ziua a şaptea, cînd Asuerus trebuia să împlinească promisiunea faţă de popoarele sale, dar şi faţă de satrapii şi demnitarii de care era înconjurat, a poftit pe Vastia în marea sală de audienţe şi de festivităţi, unde o lume distinsă, mahmurită de beţie, prostită de oboseală şi sătulă de toate abuzurile, încuraja chemările, urletele, uralele care clocoteau sub ferestre. „Pe cînd inima împăratului era veselă de vin" este o expresie amabilă şi îngăduitoare despre un om care-şi pierduse controlul. Ceea ce interesează nu este starea de ebrietate a unui

împărat. În galopul beției, împăratul devine excesiv de voluntar și de violent, ca orice om vulgar. Dar momentul acesta a fost consemnat în documentul epocii ca decisiv pentru evenimentele ce au urmat. Au fost căutate, în istorie, cazurile aproximativ similare, jurisprudențele ajutătoare.

A doua cronică a lui Samuel relatează împrejurările în care Absalom a ucis pe Amnon, pentru a răzbuna un incest, o insultă gravă. Fratele să nu se bucure de trupul unei surori ! A făcut-o, dar a plătit-o cu capul... Absalom era un psiholog remarcabil, care a creat un fel de jurisprudență : „Absalom a dat următoarea poruncă slujitorilor săi : «Luați seama cînd se va veseli inima lui Amnon de vin și cînd vă voi zice : Loviți pe Amnon, atunci să-l omorîți. Să nu vă temeți de nimic !... Fiți tari și arătați-vă oameni de inimă !»"

Cine o fi ales acest moment pentru a lovi pe Asuerus ? Nu se știe. Dar un geniu al insurecției morale se simte puternic între zidurile palatului, mai puternic decît Asuerus : cineva care nu bea vin, care e mai rațional, mai uman, atent la cele ce se văd și nu se văd... O fi înțeles Asuerus, între timp, sentimentul exprimat de glotașii săi ? Orgoliul său găsea în acest prilej o satisfacție completă : Muierea să fie ascultătoare ! Supusă ! Fără o silabă de crîcnire ! Nici un împărat nu-și permite slăbiciunea iertării.

Mai puțin de înțeles pentru mentalitatea mileniului său este refuzul împărătesei. Contemporanii săi trebuie s-o fi judecat, cu toate că, în toate epocile, vor fi existat naturi de elită, cărora trivialitatea, mojicia, desfrîul să le fi inspirat numai oroare, dezgust și dispreț. Fapt este că, în fața celor șapte miniștri, Vastia, privind pe Ftarissa, îngrozită și întrebătoare, a avut superbul curaj de a spune :

— Nu ! Nu mă duc în fața bețivilor și desfrînaților !...

„Da" și „Nu" sînt cuvinte pline de caracter, dar lipsite de prudență.

Șapte miniștri și-au temut capul ducînd împăratului acest răspuns negativ, fără precedent în istoria Antichității. O tradiție, pe care o aveau popoarele Antichității, voia ca aducătorul unei știri rele să fie ucis. David a ucis pe aducătorul știrii despre moartea lui Saul. Persanii făceau

ceva mai mult decît atît : recompensau pe binevoitor !... Unul dintre regii sasanizi, Ardechir I, a procedat după o veche datină atunci cînd, pentru o înștiințare fericită, a oferit magului care i-o adusese atîtea rubine și diamante, atîtea bucăți de aur și bijuterii pe alese cîte îi vor încăpea în gură ! Din care pricină, magul a și murit, înghițindu-le în mod lacom și necinstit !...

Mehuman și colegii săi au trecut prin momente groaznice comunicînd împăratului răspunsul Vastiei :

— Împărăteasa nu vrea să vină...

Cel care primea refuzul usturător în fața atîtor martori, la o petrecere unică, ar fi turbat în clipa aceea, chiar dacă n-ar fi fost neapărat împăratul vanitos și temut, Asuerus !...

Totuși, Asuerus a procedat cu delicatețe și cu tact. Chiar în clipa refuzului, el avea putința de a urgisi pe împărăteasă la Castelul Uitării din Suziana, aproape de Gônde Chapour, la o temniță echivalentă cu moartea, pentru că oricine i-ar fi amintit împăratului de numele celor închiși acolo ar fi fost numaidecît decapitat. Asuerus se trăgea dintr-un aluat nobil, iar cine l-ar fi înfruntat i-ar fi provocat o durere profundă, o jignire. De cea mai bună credință, Asuerus credea și proclama că : „Noi, zeii... avem grijile războiului, în timp ce alții nu au decît odihnă și plăceri". Era convins că face parte dintr-o rasă „minoi-tchithra", adică cerească, de a cărei autenticitate nu se îndoia nimeni. „În țara divinității mele, eu poruncesc !" Divinitatea sa era, de data aceasta, ofensată. Nu de oricine, de vreun țăran beat sau de vreun soldat care nu știe să vorbească. Vastia însăși, prima înălțime în ierarhia nobilimii, după el, îl umilea în fața popoarelor, înfruntîndu-l.

Documentul spune mai departe :

„Avea pe lîngă el pe Carșena, pe Șetar, pe Admata, pe Tarsis, pe Meres, pe Marsena, pe Memucan, șapte demnitari ai Persiei și Mediei, care vedeau fața împăratului și care aveau locul întîi în împărăție."

Cei șapte erau viceregi, primeau la festivități haine din garderoba lui Asuerus, insigne și bijuterii de la Asuerus. Numai o lume ponderată de filozofie a redus distincțiile onorifice la simpla gentilețe a decorațiilor de smalț.

La originea medaliilor se aflau : haina, care obliga pe acela care o îmbrăca ; inelul cu sigiliul împărătesc, cu imaginea mistrețului sacru ; lanțurile de aur care simbolizau alianțe, devotamentul și jurămîntul. Cei șapte demnitari stăteau pe tronuri de argint, în provincia lor, ca și la masa împăratului. Famenii castelani constituiau scheletul uriaș pe care se rezema puterea imperială. Investirea lor în funcțiune era tot atît de pompoasă ca și beatificarea — mai tîrziu — a unui sfînt, în Evul Mediu. Ei organizau armata, făceau legile și le aplicau, omorau, iertau și reabilitau pe cine voiau, după dreptatea lor și după interesele imperiale. Asuerus le dăduse „punga cu sare“, ca un avertisment de moarte, atunci cînd s-ar abate de la îndatoririle consimțite prin jurămînt. Cea mai mică greșeală era considerată ca trădare și se plătea cu capul. A consulta pe acești oameni, în privința actului comis de Vastia, nu însemnează altceva decît încă de șapte ori voința lui Asuerus ! Zeul este mînios. Să i se facă voia !

Dar Asuerus nu s-a pripit. Avînd un harem numeros și preocupat de acesta, ca și de politică, el a considerat ca mai de preț viața și coroana Vastiei decît datina oarbei supuneri. S-a înfățișat singur în fața popoarelor, a răbdat comentariile mulțimii alcoolizate, dar și-a păstrat cumpătul. Revenit în mijlocul divanului său :

— Ce trebuie, a zis el, să se facă împărătesei Vastia, după lege, pentru că nu a împlinit porunca împăratului ?

Mînia, reflexele sale de autocrat și datina ar fi expediat cu ușurință acest caz dacă n-ar fi fost vorba de însăși împărăteasa. Prin întrebarea sa, plină de diplomație, el s-a despovărat asupra celor șapte demnitari de obligația de a acționa de capul lui... „După lege“, așadar, nu „după mine“ ! Numai la nevoia interesului personal devine împăratul democratic... Oferă legea vreo salvare împărătesei ? O poruncă a împăratului față de un sclav, fie țăran, fie ministru, poate să aibă aceeași putere atunci cînd este vorba despre purtătoarea coroanei imperiale ?

Nu se cunosc decît aceste cuvinte cuprinse în întrebare. Documentul reflectă numai atît, succint și grăbit, ca să ajungă la episodul următor. Dealtfel, cu scrupulele rigorii, Asuerus a fost zugrăvit cu reticențe de înțelepții care au redactat documentul, iar lucrul este justificat

prin sentimentul de gratitudine purtat de răbdătorii deportați din țările cucerite față de împărat. [1]

Societatea îndiguită de tradiții, mai mult decît de legi, a sacralizat, aproape exclusiv, familia și proprietatea. Nimic nu a clintit-o din făgașul tradițional nici în timpul (sărac de documente) achemenizilor iranieni, pe platoul Mediei, nici sub influența hellenilor, sub arsacizi, nici sub sceptrul dinastiei sasanizilor, cu toată amploarea revoltei populare, luminată de teoriile lui Mazdek. Istoricește, familia și căminul ei au supraviețuit tuturor reformelor și legislațiilor. Propunerea de a face din femei un bun obștesc, așa cum ar fi dorit Mazdek, nu s-a realizat, ca fiind contrară naturii umane de a întemeia familia. Pe de altă parte, tradiția, care a fost geneza dreptului, a continuat să prezideze destinele popoarelor asiatice cu bunul și cu răul ei laolaltă, care decurge din instinctul bărbatului de posesiune asupra femeii. Împărăteasa Vastia, mai mult decît toate femeile, știa că legile, oricît de imperfecte și de elastice, prevedeau hatîruri, excepții, ofrande ale bunului-plac, în timp ce tradiția era inflexibilă în privința exploatării femeii și, în general, a condiției femeii în societate.

Nu s-a uitat, în Babylon, apariția acelui Kavath, protectorul lui Mazdek, care s-a declarat „rege al săracilor“, „prinț democrat“, și care a tulburat întinse regiuni pe

---

[1] Recunoștința relativă față de Asuerus are o explicație semnificativă. După înfrîngerea egiptenilor revoltați, împăratul a primit, în tabăra sa din Syria, un denunț care acuza pe niște preoți fanatici. Mai înainte de a se fi edificat asupra îndreptățirilor acuzării, Babylonul s-a revoltat și s-a ridicat cu armele, punînd în pericol chiar pe împărat. L-a salvat ginerele său, Megabyze, care a ars pînă în temelii orașele insurgenților babylonieni, distrugînd și marele templu al lui Marduk-aplu-iddina, faimosul Merodak-Baladan, adversarul lui Sargon al II-lea. Marduk fusese zeificat după moarte. Megabyze a confiscat idolul de aur al zeului și l-a trimis la monetărie, spre marea satisfacție a celorlalte religii, care vedeau în acest act o înlesnire în lupta lor. După împrejurările amintite mai sus, monoteiștii priveau pe Asuerus cu simpatie. Documentul lor favorizează pe împărat și lasă în umbră figura Vastiei, pe care totuși nu o omite. Spre lauda scriitorilor din Babylon, Vastia nu este nici ponegrită, nici judecată în vreun fel, ci abandonată cu eleganță sufletească și cu discreție, ca un portret nedesăvîrșit.

Valea Eufratului, cerînd suprimarea haremului, în alianță cu persanii, care credeau în „utopia" lui. Cine acumulează averi — striga acest Kavath — nu o face pentru a munci mai mult și mai bine, ci pentru a cumpăra omenirea, ca pe vite, iar poligamia este ca și abuzul de bani, unealta corupției, forma sfidării luxului în fața mizeriei populare. Ca și utopia grecească a lui Platon, gîndirea lui Kavath a plăcut celor asupriți, dar filozoful babylonian a fost ucis ca un cîine și ca un trădător, în focul răscoalelor mazdekiste. Oricît era de abrutizat omul incult, fără acte personale, fără ocrotire, fără cultură și fără orizont, dincolo de ceața seculară, femeile au aflat despre ideile dezrobirii lor și au dat naștere unui fel de femeiască solidaritate care n-a șubrezit familia, n-a aprins conflicte cu bărbații, dar a umplut de spaimă aristocrația. Atunci, pentru prima oară în istorie, Kavath a spus că *dușmanul individului nu este colectivitatea, ci chiar individul anarhic și lacom, demagogul care, sub drapelul individualismului, stîrpește individul slab și inoperant, pe care nu-l apără nimeni.* Împărăteasa Vastia, care știa cum a fost prigonit idealul de a dezrobi femeia, nu și-a făcut nici o iluzie în privința părerilor eunucilor imperiali.

Refuzul ei de a se prezenta în fața bețivilor, la ospățul festiv, era considerat ca un act de insurecție femeiască, plin de grave complicații politice.

Dar, gîndindu-se mai bine, întrebînd și pe Ftarissa, ea a întrezărit o licărire de speranță :

— Nu cumva toată întîmplarea asta a fost urzită pentru a demasca sentimentele de dușmănie ale eunucilor contra mea ?... Dacă sînt chemată să mă disculp, și dacă temeiurile mele vor fi acceptate, cine mai poate salva de la spînzurătoare pe cei șapte miniștri ai palatului ? Ce zici tu, Ftarissa ?

Doamna de onoare a împărătesei părea sceptică :

— Care este împăratul care să provoace șapte familii bogate și înarmate, plus alte șapte sute de familii înrudite, tăindu-și el însuși craca de sub picioare, în favoarea unei femei pe care nu o susține nimeni, nici chiar țăranii crescători de găini ?... Sau care este împăratul care

să poată spune, în mijlocul unei omeniri ascultătoare, că trăiește totuși cineva care-și îngăduie să-l contrazică și să-l întoarcă de la voința lui, în văzul și auzul tuturor ? Orice împărat nu permite nimănui să stea nici deasupra, nici barem lîngă el !...

În cercurile domnitorilor se desemnau unele tendințe pozitive, altele simulate, dar răspunderile apăsau asupra tuturor. Cînd se bat vulturii, se poate ști că pe spatele porumbeilor se va face pacea... Va fi o judecată obiectivă și severă, sau o cursă întinsă prinților pentru a-i prăpădi ?

Împăratul a întrebat dacă este posibilă condamnarea Vastiei „după lege". Însă legea era mută în privința unei (fără precedent) insurecții a împărătesei.

Atunci cînd legea nu spune nimic, se invocă tradiția. Nici tradiția nu oferă vreun exemplu de modul în care se va fi judecat vreodată o cauză similară. Lipsa spiritului tradiției și lipsa unui text precis de lege lasă complet descoperiți pe judecători, atribuindu-le o răspundere prea mare. Li se va suspecta patima, într-un sens sau altul... Nu se eludează o lege atunci cînd legea va fi înfrîntă de cel care are nevoie de puterea legii mai mult decît de oricine. Fiecare presimțea că sau legea, sau Coroana va ieși dureros lovită din acest proces, independent de trimiterea la moarte a judecătorilor.

Pentru astfel de situații este totdeauna necesară prezența unui bătrîn. Omul încărunțit în experiență riscă mai puțin, prin anii de viață ce i-au mai rămas, și aduce garanțiile seriozității, experienței și prevederii, în plus, stilul curajului moral, inseparabil de omul care a trecut de etatea ambițiilor. În general, omul bătrîn nu mai e ispitit de lașitate, nu mai amețește în fața unei femei frumoase, nu se mai vinde din grija părintească pentru copii. Acest om era Memucan, despre care documentul nu oferă referințe speciale, dar ne permite să-l apreciem din intransigența sa și din remarcabilul său simț psihologic, ambele ilustrate în acuzarea formulată de el, fără ocolișuri.

E un act de subtilă concepție. Neacceptarea susținerilor lui ar fi implicat pe însuși Asuerus în proces, ca acuzat.

Prima impresie a lui Memucan, cheia de boltă a rechizitoriului său, este că Asuerus doreşte, în secretul inimii sale, să salveze pe Vastia. Ştirbirea prestigiului împăratului, dacă nu chiar răsturnarea lui însuşi de pe tron, printr-o răscoală populară, ar fi urmată de tulburări militare, nu numai la frontierele imperiului, ci şi de dezordinile civile. De aceea, luptînd cu stupoarea celorlalţi prinţi, Memucan se învesteşte cu o triplă plenipotenţă — tradiţia, legea şi interesul de pace al poporului — şi taie brusc intenţiile tăinuite în cugetul lui Asuerus. El se ridică şi spune, în faţa tuturor guvernatorilor, prinţilor şi satrapilor, care înconjurau pe suveran :

— Nu numai faţă de împărat s-a purtat rău împărăteasa Vastia (peste acest lucru noi am putea trece cu uşurinţă, solicitaţi cum sîntem de acest sens !), ci şi faţă de toţi demnitarii, şi faţă de toate popoarele care trăiesc în ţinuturile împăratului Ahaşveroş (prin urmare : dacă, jignit cum eşti, noi am împărtăşi cu tine jignirea ta, încă nu am putea să acordăm iertare, fiindcă insulta ar lovi toate popoarele tale, iar noi, ca nişte oameni dezonoraţi, nu am mai putea să le poruncim nimic), căci fapta împărătesei va ajunge la cunoştinţa tuturor femeilor şi le va inspira pofta să-şi nesocotească bărbaţii ! Nu mai putem împiedica nimic împotriva unei eventuale răzvrătiri a sclavelor... Avem roabe care trăiesc în religia secretă a nesupunerii. Acum ele vor afla cele ce s-au petrecut la palat. Şi este destul de a şti, pentru a fi ! Cine nu ştie nimic nu este nimic ! Nu deschideţi oare chiar voi drumul nenorocirilor ? Cei care vor admite nesupunerea sînt chiar de pe acum destul de numeroşi, fiindcă avem sclavi mulţi, care trăiesc cu forţa invincibilă a desperării. Apărarea ordinii publice costă foarte scump, din caseta imperială. În clipa în care femeile vor avea încuviinţarea de la Kşaiarcha, şi anume că nu sînt ţinute să asculte orbeşte de bărbaţii lor, puterea împăratului va slăbi şi se va dovedi insuficientă. Femeile vor zice : „Împăratul Ahaşveroş a poruncit să i se aducă împărăteasa Vastia, şi ea nu a vrut să vină". („Există prin urmare cineva care este liber să vrea ceva împotriva voinţei împăratului ! N-am putea oare să vrem şi noi ceva împotriva voinţei bărbatului nostru ?") Este, fără îndoială, raţionamentul cel mai sănătos pe care femeile îl vor face atunci cînd ele vor şti că tu eşti împărat peste noi toţi, dar că în casa ta nu eşti ! „Acolo domneşte femeia împăratului ! Nu este oare firesc ca şi în casele noastre să domnim noi, femeile ? Noi imităm tot ce ne vine de la Suza !"... Din ziua aceasta, crăiesele Persiei şi Mediei, care vor afla de fapta împărătesei, se vor purta în acelaşi fel în relaţiile cu bărbaţii lor... De aici vor izvorî numai dispreţ şi mînie ! Ceea ce ne aşteaptă va fi răul care purcede din ziua de azi, şi de aici, din palatul tău, stăpîne ! Dacă vom fi puternici sau slabi, respectaţi sau dispreţuiţi, răspunzători sau neputincioşi, să ştiţi că *de la tine, de aici* şi *de acum* ne va veni binele, ca şi răul... Nu de Vastia, ci de tine e vorba şi de împărăţia ta. Avem tradiţii, avem datini bătrîne, iar tu te îndoieşti dacă „după lege" trebuie să se facă ceva împărătesei ! Liber eşti să pui focul în casa ta, însă nu şi în casele noastre !

Împăratul pălise în faţa perspectivelor, unele exprimate, altele insinuate.

Memucan îşi adună forţele lui de slujitor al cutumelor barbare şi, cu gîndul la teribila şi neagra lacună din lege, el continuă :

— Dacă împăratul găseşte cu cale, rog să se dea poruncă să se scrie în legile perşilor şi mezilor, cu arătarea precisă că nimeni nu trebuie să calce porunca împărătească. Vastia să nu se mai arate înaintea împăratului niciodată ! Iar împăratul să dăruiască altei femei vrednicia de împărăteasă, uneia mai supusă decît ea ! Pericolul nu e unul singur, şi am să vă arăt că sînt două pericole. Primul : acela care ar decurge din micşorarea autorităţii împăratului, urmată de nenorociri fără număr. A doua primejdie este lipsa din lege a oricărei prevederi pentru o anomalie ca asta. Nu putem aştepta ca jignirea contra altui împărat, după Asuerus, de la femeia lui, să repete asupra popoarelor stolul calamităţilor neprevăzute, neoprite de lege. Aşadar, noi voim ca două lucruri să se facă : legea să fie împlinită printr-o nouă poruncă a împăratului, iar despărţirea dintre Asuerus şi Vastia să se facă astăzi, numaidecît.

Împăratul aruncă asupra judecătorilor o privire întrebătoare. Nimeni nu arăta că ar vrea să vorbească.

Memucan puse concluzia sa :

— Porunca împăratului se va vesti astfel în toată împărăția. Toate femeile vor da cinste și supunere bărbaților lor, de la mare pînă la mic, ca o dezaprobare a obștei femeilor față de purtarea Vastiei, la chemarea împăratului.

Cu glasul înăbușit și rugător, suveranul întrebă dacă cineva ar dori să spună ceva în apărarea împărătesei, dar toți tăcură. Îndurerat peste măsură, Asuerus mai puse o întrebare : dacă o judecată atît de aspră poate fi făcută fără să fie întrebată femeia acoperită de vină.

— S-ar putea apăra numai pe ea însăși, răspunse Memucan, dar atunci ar fi necesar să chemăm și poporul aici, ca să se apere de jignire, de răscoală și de alte primejdii vărsătoare de sînge. Și, în sfîrșit, cum poți ști dacă Vastia, chemată aici, ar veni, după ce ți-a mai spus deschis că nu vine ? Nu-ți ajunge o insultă ? Mai vrei și altele ?

Cuvintele lui Memucan aveau acum o apăsare excepțională, ca și cum, dincolo de ele, n-ar mai fi cuvinte, ci sînge, venin sau gesturi. Împăratul vedea cum, pentru prima oară, i se schimbase condiția individuală în imperiu. Imprudența Vastiei îl scăzuse atît de mult în conștiința oamenilor, încît acum el era amenințat de o judecată populară și sumară dintre cele mai crude. Subit i se păru că un complot bine urzit îl încolțește, prin vicleșug, și-l așează între tron și moarte, pe un drum intermediar de umilință. Acest lucru îl urmăresc sfetnicii ?

Cu o demnitate rănită, dar provocator țintind pe Memucan, ca și cum, de aici încolo, răfuiala numai între ei amîndoi avea să se petreacă, el spuse :

— Nici o hotărîre nu vom lua mai înainte de a vorbi eu cu Vastia. În viața împărătesei, ca și în viața oricărei femei, se ivesc uneori pricini care nu pot fi aduse în fața mulțimii și nici în fața voastră, decît pentru a o insulta. Vreau să știu dacă ea nu a vrut să vină sau dacă a fost împiedicată de a veni.

Memucan se clătină o clipă, apoi reveni energic :

— Toate se pot liniști aici prin dibăcia împăratului nostru, dar popoarele noastre vor afla numai adevărul în pielea lui. Atunci va fi prea tîrziu. Atunci nu vom mai putea da împăratului nici sfat, nici ajutor la timp util.

Asuerus, cu o smucitură, rupse lanțul de aur pe care-l purta la gît și îl azvîrli în fața lui Memucan, strigînd :

— Așa am desfăcut, acum, orice legătură, orice privire, orice milă, orice grijă între mine și împărăteasa Vastia. Cît a mai rămas pe mine din acest lanț, atît mi-a rămas mie de la această femeie !

Sfetnicul dădu din cap, în semn de înțelegere, dar Asuerus continuă :

— Pentru că legea nu a fost bună, împărăteasa mea, casa mea și eu însumi nu mai sîntem la inima voastră. Rău și neîndurător mă vreți, rău și neîndurător vă voi face să simțiți că sînt ! Voi începe să fiu cîine cu mine însumi, chiar de azi. Neiertare doriți, neiertare veți cunoaște, fiindcă n-am iertat nici pe Vastia și nu m-am iertat nici pe mine însumi !

Apoi, cu un gest larg, arătă sfetnicilor că sînt liberi să plece. Îngroziți, unii se aruncară la picioarele împăratului, dezvinovățindu-se, alții înconjurară pe Memucan cu întrebări fricoase, insidioase. Se ridica în ei forța fricii. Bătrînul spuse numai atît :

— Legea nu e ca găina, călcată de împărat !

Memucan se întoarse spre Asuerus, care privea în pămînt, încovoiat sub grea suferință. Se înclină cu un respect supravegheat, sărută mîna împăratului, care se crispase pe cornul tronului său, și părăsi marea sală cu o liniște desăvîrșită.

Încet, plecară toți. Trecuse miezul nopții de mult. Zorii unei zile noi înroșeau o tîmplă de cer, ca un început de rușine. Nu era încă dimineața, dar cuiburile erau pline de cîntec, pe nemîncate, înainte de primul zbor. În grădină se vedeau mesele răsturnate, cupele pline cu vin trezit, din vasele de aur mîncau niște ciori gălăgioase, în pustietatea ce rămăsese după ospăț. Asuerus se gîndi că toate lucrurile ce se văd sînt de necrezut și iluzorii și că numai ce știe inima este adevăr, numai aceea există.

— Inimă omenească, numai peste tine suferim ! suspină el.

Departe, pe cer, se vedea plutind un nour alb, ca un împărat de pripas.

Se prevestea că va cădea, cine știe cînd, o ploaie, pentru ca mîndrețea să se ascundă în iarbă, nimic decît în iarbă !... Cîțiva melci săraci se topeau în mersul lor încet, cîteva flori țărănești vor fi înflorind nevăzute de nimeni, numai pentru ele. Cît de repede se pierde totul... Cît de repede firea lucrurilor ne răpește ceea ce ni s-a dat...

— Vastia !... strigă el deodată.

Numele ei răsună în palatul gol și se pierdu ca ecoul, ca o amintire ce se ștergea, îndepărtîndu-se. E posibil ? Nici o slugă nu se arată.

— Vastia !... urlă Asuerus, ridicîndu-se.

Dar în fața lui, la cîțiva pași, se afla femeia aceea într-o haină albă, cu farmecul ei întreg, inefabil. Nu arăta nici încredere, nici amărăciune. Părea un animal sfios, ca o căprioară timidă care presimțea că i s-a sfîrșit cîntecul pădurii. Auzindu-l cînd a strigat, Vastia a tresărit de o bucurie naivă, comprimată numaidecît, emoționată, de Ftarissa, care, cu lacrimi în ochi, îi spuse rugătoare :

— Du-te, du-te, floare a surîsului dimineții... Du-te și fii bună, fără să te gîndești la nimic...

Din plîns, egipteanca arăta o nobilă suferință, acoperită de grație, ca de un fard, cu un surîs sensibil.

Sînt astfel de complexități sufletești care trec prin lume, pe lîngă noi, neînțelegătoare, și de care ne vom aduce aminte odată...

— Să vină și Ftarissa, stăpîne ? Mă tem să rămîn singură în fața ta.

— Să vină și Ftarissa...

Vastia alergă, desculță cum era, și reveni, ținînd de mînă pe Ftarissa.

Împăratul stătu în picioare, pofti pe Vastia să se așeze pe tronul său, dedesubtul platanului de aur. Ea se aruncă întîi în genunchi, în felul copiilor, apoi, instalîndu-se, zise, cu un surîs alb, plin de dinți :

— E bine și pe tron, dar păcat că e prea sus... Oh, aș fi dorit un scaun mult mai jos, fără împărăție, fără coroană, fără popor, un tron care să fie numai al tău și al meu, pentru o viață care e prea scurtă și prea lungă, cu atîta lume, vai, cu atîta lume... Aș fi vrut un tron... cît o vatră de bordei, cu numai două oale, pentru pus la fiert, pe pirostrii...

Ftarissa, care înțelese că aceste vorbe erau naive și tardive, interveni :

— În lume este loc pentru fiecare și există cineva anume pentru fiecare. Greșelile vieții trebuie lăsate tot vieții să le îndrepte.

— Întocmai așa, Ftarissa... mormăi Asuerus.

Dar Vastia era departe de realitatea ei.

— Nu sînt eu stăpînă pe viața mea, pentru a face mereu mai bine ?

— Departe, departe de mine... silabisi Asuerus.

Atunci Vastia sări de pe scaun :

— S-a isprăvit ?...

— S-a isprăvit, Vastia... Nu trebuie să faci din viața ta o noapte nesfîrșită de Rehobot în Gozan. Pleacă !... Tu meriți un tron fără coroană și fără popor. Du-te cu Ftarissa, în Mizraim, și fii fericită acolo... Cît mai repede... Mai înainte ca eu să fiu lovit prin vreun rău care ți s-ar face ție... Eu sînt soldat. Cînd te văd, sînt de două ori mai slab...

Ftarissa era mulțumită că drama se isprăvea cu oarecare blîndețe. Ea nu avea nici rigiditatea legală a popoarelor primitive, nici indiferența caracteristică lipsei de imaginație din copilăria civilizațiilor.

— Nu te mîhni de viața ta. Mulțumim sublimului Asuerus pentru zilele ce ne lasă... Nimeni nu știe pentru cine a venit, nici pentru care treabă...

Dar Vastia nu mai răspunse.

Istoria nu a reținut decît unicul ei portret, de femeie rătăcită printre oameni, o biată vioară înecată de tobe și de instrumente metalice reci, singurele care se aud peste milenii.

Într-o împrejurare similară, soția care trebuie să se despartă, sub presiunea unor interese extraconjugale, mai are timp să se retragă în dormitorul care a fost comun, unde lasă pe masă, în dulapuri, sfîșietoarele semne ale plecării ei. Ea poate să schimbe rufăria patului, așezînd deasupra pernei o cămașă curată cu un mic dar de „noapte bună". O floare într-un pahar rămîne de pază, pe noptieră, lîngă o carte care e, de obicei, un spirit paznic. Soțul găsește delicatele atenții ultime și constată că patul e prea vast, casa prea goală, libertatea nepromițătoare de nimic. De-abia în lipsă știm ce-am avut.

A doua zi, el e devastat de insomnie ; dar ea e departe, hotărîtă în mîndria ei să nu-şi mai întoarcă în urmă nici privirile arse, nici sufletul ultragiat. Cuibul este o problemă numai pentru femeia care fiziologic este o rană. Are nevoie de un pat şi de o îngrijire. În simţirea acelei femei, interesul nu e decît o coajă de protecţie a iubirii înseşi. Unii au înţeles.

Vastia dispare din palatul imperial şi din istorie fără urmă, întocmai ca regii-magi, după care s-a făcut liniştea obişnuită a păstorilor. A rămas doar un gest. Nici iconografia, nici istoria, nici religia nu ne arată nimic mai mult.

Au pornit ele spre Mizraim, la Memfis ? Au ajuns ele oare pînă acolo, traversînd deşertul Arabiei, ţara medianilor, pustietatea Paran, pustietatea Sur, pînă la apa Nilului ? Este puţin probabil. Două femei alungate, ţinîndu-se de mînă, conduse de un beduin, neapărate de nici o lege, de nici o forţă, traversînd întinderi oceanice de nisipuri, puteau eventual să plece, dar în nici un caz să şi ajungă...

Sînt două năluci răzleţite din alt destin, care pier în mănunchiul de vieţi împletite, cu orientală artă, în gloria Estherei.

ZODIA MISTREŢULUI

— Hei ! Stai ! Stai, dacă nu vrei să fii mai nenorocit decît o piatră pe fundul Eufratului ! Descalecă ! Nu înţelegi ? Aşa... Ţine frîul şi culcă-te înaintea calului... Rămîi nemişcat acolo, pînă te recunoaşte Neferka ! Hei, Neferka ! Du-te şi vezi ce om e acela...

Copilul de trupă descălecase şi se afla întins pe pămînt.

— Oh, de s-ar termina drumul acesta... Haina pe care o port este o scoarţă de murdărie după atîtea opriri la forturi, după atîtea somaţii de a mă culca în noroi...

Cînd sosi Neferka — un soldat scheletic, negricios, ţinînd în mînă o sabie scurtă şi un laţ de frînghie — copilul spuse :

— Mai e mult pînă la Halys ? Nu-i aici cetatea Pterium ?

— Halys e aici, băiatule... Nu auzi rîul ? Şi Pterium este de cealaltă parte. De unde vii, cine eşti ?

— Sînt curierul de poştă... Vin de la Suza.

— Să văd sigiliul împărăţiei !

Copilul scoase din sîn un pergament galben, deasupra căruia, pe lîngă un text absolut hermetic pentru soldat, se afla urma neagră a inelului, semnul puterii Coroanei.

— Hei, trebuie să fii obosit. Ridică-te ! spuse Neferka, recunoscînd că se afla în faţa unui trimis al casei lui Asuerus. Intră în cort, să guşti cu noi o fiertură, că se-nnoptează.

— Înainte de orice, găseşte-mi un cal şi un călăreţ care să mă schimbe, că nu mai pot... spuse copilul cu o seriozitate care decurgea mai mult din investitura oficială

decît din tinerețea lui crudă. Se clătină de cîteva ori, apoi merse drept.

— Trebuie să plece curierul astă-seară ?

— Așa cum am spus ! Numaidecît...

Din tonul lui poruncitor, dar politicos, Neferka a înțeles că băiatul provenea din răsadnița de prinți ai seraiului, educat în palatul de la Suza fără surîs, fără plîns, eroic și modest, născut din taina gropii cu femei și cu eunuci. Pe degetul arătător al mîinii drepte el purta inelul nobleței bastarde, de aur, cu efigia mistrețului imperial.

Curierul zvîrli frîul calului pe brațul lui Neferka.

— Am trecut trei zile printr-o ploaie mare, de gheață, în munți, ieri, cînd veneam din Armina spre Katpatuka. Credeam că nu mai scap... Dă calului să mănînce și să bea... Mîine să-l spele cineva și să i se bată o potcoavă. L-am schilodit, săracu', la trecerea Eufratului, în Armina. E al optsprezecelea cal pe care l-am vlăguit de la Suza pînă aici... Îngrijiți-l... Poate că îl veți salva... Nu cred...

Zicînd, el intră în cort.

Erau acolo ca la vreo douăzeci de soldați, care mîncau boabe fierte. Ei se ridicară respectuoși. Santinela strigă de pe dîmb cîteva cuvinte de salut. Neferka, șeful de post, înfățișă pe curier, în cîteva fraze emfatice, ca și cum ar fi fost vorba de un ambasador.

— Copilul duce poruncile împărătești în provincie... E un nobil... Numele lui este Hvareno, care în limba persană înseamnă *Glorie*... Stai să te odihnești, zise Neferka.

Copilul se așezase.

I se întinse un blid cu boabe și o turtă, dar el nu putu să mănînce.

— Sînt obosit.

Neferka era curios să afle vești din capitală.

— A mai trecut un curier, acum trei săptămîni... Avea multe scrisori... dar el nu știa nimic despre întîmplările de la Suza...

În timp ce Hvareno se odihnea, i se înfățișă noul curier de schimb, tot un copil de trupă, slab, pipernicit, ca și el, ca să atîrne cît mai ușor pe șa, dar necioplit, ca un țăran.

— Al cui ești ? îl întrebă Hvareno.

— Parcă știu ?... Al împăratului...

Hvareno îi puse pe deget inelul gravat cu capul mistrețului :

— Dacă întîmpini greutăți, arăți inelul, și toți oamenii te vor sluji... Crezi că mai ajungi pînă la Sardes ?

— Oh, m-aș duce și dincolo de Sardes dacă nu s-ar termina acolo șoseaua lui Darius, răspunse curajos curierul, sfîrșind coceanul unui fruct pe care-l mîncase.

Hvareno îi predă sacul de corespondență, duplicatul sigiliului împărătesc, și în cîteva clipe noul curier de olac dispăru într-un nour de praf și de noapte.

— Vești bune din Suza ! spuse Neferka voios. Nu-i așa ?

— Împăratul e grandios, puterea lui e nemărginită... scînci copilul, în lupta cu somnul.

— Ei, da ! Așa zicem și noi. Dar ospățul pentru popor ?... Nici un alt popor nu prînzește cu împăratul... A trecut și pe aici Kșaiarcha, dar sînt cinci luni de atunci... Am fi jurat că era chiar Soarele călare dacă n-am fi văzut atîția satrapi în jurul lui. Aici i-am dat cai odihniți. Peste două sute de cai, din Maglya. Ce cai !... Uite, avem aici pe Tulbeh, care a crescut cai în Arabaya. S-a ales și el cu oarecare noblețe, de la cai, că i s-a dat gradul de caporal... Ce cai ! Și, într-adevăr, zburau... Mici, dar iuți ! Am pierdut un soldat, care n-a avut minte... A bătut un cal, și *kșatrapa* care l-a văzut a înjunghiat calul și l-a pus pe soldat să-i bea sîngele... L-a băut... Pînă-n seară soldatul a murit. N-a avut minte... Totuși, tot mă întreb : cum o fi fost petrecerea de la palat ? Am cerut să fiu trecut în gardă, că am împlinit douăzeci de ani de armată. Dacă s-ar fi făcut ceva pentru mine, aș fi venit și eu la ospăț... N-am avut noroc ! Ptiu !... Așa sînt eu. M-am născut în noaptea de Mihragân, la echinocțiul de toamnă, cînd norocul este egal cu nenorocul. De aceea, am rămas soldat, bun în grad. Și soldatul e un grad... Dar după douăzeci de ani de armată, am grad cam mic... Copil născut în luna Tașrit, copil de octombrie... Ce ne lipsește nouă este speranța... Pîine avem destulă.

Neferka era limbut, dar, în Orient, oamenii se tem că tăcerea inspiră neîncredere ! Pentru a face pe cineva

să vorbească, trebuie să-l atragi, să-l încurajezi la vorbă, pînă-l cîştigi. Dacă nu vorbeşti, nu afli nimic... Dă-i înainte cu vorba, ca să n-aibă timp să se gîndească.

— Am auzit şi noi despre frumoasa cetate Suza... Fericitule, care vii din imperiul nostru mult iubit, spune-ne ceva ca să ne placă, şi vorbele tale vor fi ca nişte zugrăveli minunate !

La căldura focului, Hvareno adormise, iar la dogoarea focului, rana de la braţ i se uscase... El părea extenuat şi tremura în febră. Pe obrazul lui se citea un spasm dureros, bine stăpînit. Neferka l-a deşteptat din somn, punîndu-i fel de fel de întrebări, la blidul cu boabe. Cu o cuviinţă osebită, de persan autentic, ca să nu nemulţumească soldaţii, Hvareno repetă că traversase principatul Suziana, care acum îşi schimbase numele în Uvaja, trăpuise pe şoseaua care e paralelă cu Tigrul, în Babirus, în fostul Babylon, mereu spre nord, trecuse apele Tigrului, la Ninive, apoi, în a şaptesprezecea zi de la plecare, poposise la Samosate, pe Eufrat, pentru a dormi o singură noapte într-un pat şi unde pielea sa, pentru prima oară, a fost dezlipită de şaua calului. Începea acum partea cea mai primejdioasă a călătoriei, prin Athura, pe la marginea orientală a munţilor Karkei, cufundîndu-se în Armina, în Katpatuka, pentru ca aici, la Pterium, în capitala hittiţilor, să ajungă istovit. Marea ploaie din munţi... Ploaia mare...

Era limpede că-şi găsea greu şirul vorbelor, dorea să răspundă întrebărilor, dar nu izbutea. Hvareno întinse un braţ înspre un obiect imaginar, ca să se sprijine. Se prăbuşi, mirat de ce i se întîmplă :

— Nu, nu sînt bolnav... Sînt *angareion*, ştafeta împăratului... Ce ploaie... ploaie... *Aaanga... reion...* sînt...

El se întinse pe priciul de lemne, cu ochii deschişi, convins că aşa nu va muri.

Respiraţia lui se accelera. Nu mai vorbea nimeni.

Neferka l-a privit în ochi pînă în clipa cînd şi-a dat seama că băiatul uitase totul şi că acum începea altceva... Coma i-a fost scurtă.

A doua zi, după ce soarele se ridicase destul pentru a mai vedea încă o dată obrazul ştafetei, soldaţii l-au dus pe ţărmul Halysului şi l-au îngropat acolo, sub o tufă

de hybiscus, iar pe o piatră de rîu, netezită de apă, ei au scris întreaga lui biografie, adică numele, rangul şi vîrsta copilului :

„HVARENO, angareion, unsprezece ani“

*

* *

Estimp, pe toate drumurile imperiului, curierii împrăştiau scrisorile lui Asuerus, „fiecărui ţinut după scrierea lui, şi fiecărui popor după limba lui“. În mesaj se scria că „orice bărbat trebuie să fie stăpîn la el acasă şi să vorbească limba poporului său“. Satrapii, alarmaţi, alergară în grabă la reşedinţa lor. Cei şapte demnitari provinciali îşi deplasau trupele din loc în loc, ca pentru o intimidare preventivă. Caldeii, după obiceiul lor, setoşi să iasă grabnic din robie, au jefuit şi au incendiat. Poliţia, din raţiune politică, pregătise cîteva procese răsunătoare de neobedienţă. Fuseseră judecate, sancţionate cu cea mai mare asprime şi desigur cu o urgenţă mai presus de orice, pentru ca exemplaritatea pedepselor să descurajeze orice tentativă de nesocotire a legii şi tradiţiei. Acum sosea, în toate ţările şi în toate cetăţile, noul decret imperial, care umplea o lacună a legii şi care modera străşniciile subalterne prin cîteva iertări. Procesele aflate în curs au fost oprite. Arestaţii şi condamnaţii cărora nu li se imputaseră crime au fost puşi în libertate. În acelaşi timp, sublimul Asuerus a amintit autorităţilor responsabile imutabilitatea jurămîntului contractat prin punga cu sare. Cei care mănîncă din sarea împăratului vor fi ţinuţi chezaşi, cu capul lor, pentru orice tulburare. Scrisorile au fost citite în pieţele şi pe străzile tuturor localităţilor mari şi mici.

În poporul mărunt de jos, aceste înştiinţări au avut alt înţeles. Tîrgoveţii le-au interpretat ca pe o provocare : se pregătise, probabil, o răscoală, urzită de fameni şi de frumoasele din serai. Kşaiarcha ar fi descoperit-o şi a dat-o în vileag ! Mii de neveste au fost bătute şi schingiuite, fără nici o vină, ca un vaccin preventiv, ca să nu se calce litera ucazului ! Toţi cei cu slujbe şi cu lefuri ziceau : „Noi sîntem interesaţi la pacea internă ! Aşa se scria în ucaz ! Deci : bătaie ! Avem roabe stricate, prin-

tre noi, femei care se cred mai deştepte decît bărbaţii. Moartea le aşteaptă!“ S-au comis răzbunări şi atrocităţi perfect acoperite de jurisprudenţa imperială. Ca la orice înghesuială s-au plătit şi alte poliţe... Dar, în general, snopeala în bătaie s-a făcut sub o patriotică lozincă: „Sînteţi voi mai isteţe decît împăratul?“ Toate femeile au adus cinstire bărbaţilor lor, au copt cărnuri şi aluaturi, pentru a sărbători raţiunea prevăzătoare a genialului Kşaiarcha.

Singurii care nu şi-au bătut femeile au fost ţăranii, eternii înţelepţi, scepticii supuşi, care nu aveau superstiţia scrisului.

În lumea preoţilor şi a militarilor, decretul imperial a avut o soartă mai bizară. Este ştiut că aceia care nu au nici un drept sînt atît de desperaţi, încît, în mod practic, se simt tot atît de liberi ca şi aceia care au toate drepturile!... Puşcăriaşii care nu mai au nimic de pierdut vorbesc cu o cutezanţă nesupravegheată, ca şi împăraţii! Ofiţerii din Babylon n-au libertate, ci au „libertăţi“ (la plural), ceea ce înseamnă totdeauna mai puţin decît acelaşi cuvînt la singular! În consecinţă, ofiţerii şi preoţii au urmat exemplul ţăranilor, nu şi-au muştruluit nevestele, ca şi cum i-ar fi apărat analfabetismul, ca şi cum n-ar fi citit ucazul stăpînirii.

Femeile din straturile cu avere au tălmăcit decretul imperial ca o jignire nejustificată. Excese de putere nu s-au produs în cercurile lor, dar crizele de căsnicie au şubrezit considerabil instituţia familiei, pe care se întemeia statul însuşi. Demnitarii se tem de supărarea poporului, dar şi mai mult de supărarea nevestelor! Cine se teme de nevastă este gata să-şi trădeze ţara, lumea, universul! Kşaiarcha ăsta nu e bun psiholog! În prostia lor, femeile au înţeles că împăratul tremură de frica lor.

Dorinţa aprigă de a vedea înlocuită pe Vastia cît mai repede cu putinţă, pentru a se restaura protecţia puterii şi a legii, creştea ca o sete. Atunci cînd demnitatea femeilor a fost interzisă şi terfelită cu bătăi conjugale, ele au văzut şi au strigat mai mult şi mai tare. N-au intimidat împăratul, dar au intimidat bărbatul. Cînd roaba îşi ia libertatea în coarne, fereşte-te!...

Documentul babylonian cu privire la Asuerus învăluie cu discreţie suferinţele fireşti sau nefireşti ale împăratului cu un atît de numeros harem, după înlăturarea Vastiei. Totuşi, într-o formă, căreia trebuie să i se acorde o valoare integrală, se spune atît: „După aceste lucruri, cînd s-a potolit mînia împăratului Ahaşveroş, el s-a gîndit la Vastia, la ce făcuse ea şi la hotărîrea luată cu privire la ea.“ E numai atît, dar e foarte mult. „S-a gîndit la Vastia, la ce făcuse ea“... Iată vorbe puternice. Dacă Asuerus ar fi privit numai într-o singură parte, iar judecata rece i-ar fi restituit liniştea şi mulţumirea de sine, atunci nu s-ar fi grămădit în jurul lui, cu intenţii caritabile, atîtea solicitudini suspecte.

Cu fulguranţa unei singure clipe revelatoare, femeile cărora li s-a citit ucazul de la Suza au înţeles că primul tiran este chiar soţul legitim! Dacă o împărăteasă a putut fi dată afară, ca ultima slugă, ce să mai aştepte umila vită umană, fabrica de soldaţi? Aşa au gîndit femeile din imperiu. Bunul-simţ popular şi spiritul măsurii au fost decisive.

Femeia nu se pretinde egală cu bărbatul, fiindcă natura o slăbeşte intermitent, este obligată să se ocupe de pepiniera copiilor, de seminarul creşterii lor, neglijîndu-se pe ea însăşi.

Slujitorii tronului n-au sărit în ajutorul victimei, ci în ajutorul tiranului! Iată dovada: „Cei care slujeau împăratului au zis: «Să se caute pentru împărat nişte fete fecioare şi frumoase. Împăratul să pună, în toate ţinuturile din împărăţia lui, dregători cu însărcinarea de a strînge pe toate fetele absolut fecioare şi unanim frumoase, să le aducă în capitala Suza, în casa femeilor, sub privegherea lui Hegai, famenul împăratului şi păzitorul femeilor, care să le dea cele trebuincioase pentru a se împodobi. Şi fata care va plăcea împăratului, să fie împărăteasă, în locul Vastiei.»“ Se caută mijloace de a mîngîia pe cel puternic.

Un triplu interes de ordine publică sprijinea o astfel de propunere: se împlinea vacanţa tronului Vastiei; se restaurau liniştea şi siguranţa socială în atîtea cămine zdruncinate de înjosirea soţiei cinstite; şi, în fine, se

oferea popoarelor împărăţiei o competiţie ambiţioasă între fetele frumoase, o augustă candidatură la o supremă onoare. Documentul spune: „Părerea aceasta a fost primită de împărat şi aşa s-a făcut." Aici se poate observa bine că era vorba de o părere primită „de la alţii" şi nu de o părere proprie a lui Asuerus. Slăbiciune, interes, teamă? Poate că toate la un loc! Împăratul nu fusese încă ademenit de nici o idee străină interesului său.

Angareionii au fost, din nou, trimişi cu misiunea de a face cunoscute deciziile împăratului. Funcţiona bine uzina fericirii populare! Frumuseţea fizică feminină, mai mult decît orice, va fi prezumată sub protecţia lui Asuerus, amator şi colecţionar de mici fete pretenţioase, ameţite de smulgerea lor din obscuritate şi din anonimat, pentru o cauză mare, chiar dacă cele mai multe aveau să fie absorbite de lupanarele imperiale, ca ţiitoare sau ca viitoare mame de soldaţi. Ostaşii slabi vor călări cai graşi, purtători de covoare scumpe, sub şaua cavaleriei.

Dar, după cîteva zile, Asuerus a trimis în provincia Adiabene, guvernată de Memucan, o comisiune de anchetă, care se interesează, cu o solicitudine suspectă faţă de contribuabili, de greutăţile impozitelor!... A fost arestat satrapul unui oraşel, judecat sumar şi spînzurat, împotriva tuturor intervenţiilor guvernatorului. S-a instituit un consiliu auxiliar (pe lîngă Memucan), al cărui rol obligatoriu era să asiste şi să ajute pe demnitar, despovărînd bătrîneţea sa de unele griji şi oboseli, fiindcă el nu mai poate face faţă nevoilor curente! Împăratul a adresat judecătorilor nobili, preoţi şi militari o mustrare aspră, pentru modul în care supuşii sînt împrocesuaţi şi executaţi, numai pe temeiul tradiţiei şi al legilor, fără să se mai ceară graţierea împăratului... Un judecător a răspuns că cererile de graţiere sînt supuse, în mod normal, guvernatorului, adică lui Memucan. Dregătorul justiţiei de la Suza i-a atras atenţia că dreptul de a se acorda iertare nu a ţinut seama de interesele politice generale, iar, în momentul de faţă, nemulţumirea populară aduce vătămare, în primul rînd, hlamidei imperiale.

Memucan, cînd a aflat de aceste acte scrise, a înţeles că Asuerus i-a retras încrederea. El a întrebat dacă, acestea fiind gîndite şi crezute de împărat, nu-i oferă

implicit latitudinea de a se retrage de bunăvoie din rangul său şi din viaţa politică. Inspectorul care prezidează comisia l-a torturat pe Memucan, susţinînd că el a ţinut să lucreze şi să vorbească numai după instrucţiunile Cancelariei imperiale din Suza, şi nimic mai mult! În privinţa situaţiei lui Memucan, anchetatorul nu ştie decît ceea ce i-a poruncit Asuerus. Atunci bătrînul conducător al provinciei a întrebat dacă n-ar fi mai potrivit să se înfăţişeze el însuşi la împărat, pentru a se dezvinovăţi. I s-a răspuns că Asuerus nu doreşte asta şi a preferat să trimită o comisie de anchetă ca să nu-l cheme pe guvernator în audienţă!

Toţi cei de faţă au rămas cu convingerea că Memucan a fost avertizat de dizgraţie şi că cele mai neplăcute lucruri i se pot întîmpla de aici înainte.

În străşnicia ei vădit premeditată, iscoada imperială se interesează de soarta decretului privitor la aducerea în capitală a fetelor între 15 şi 20 de ani.

— Decretul de-abia a fost adus. Nu întreg poporul îl cunoaşte, se apără Memucan.

— E o încetineală care va nemulţumi adînc pe împărat! răspunse inspectorul.

— Sînt şi unele greutăţi.

— Greutăţi? Noi sîntem aici pentru a le afla!

Memucan îşi reluă curajul său obişnuit şi spuse:

— În provincia noastră, ca şi în cele mai multe din imperiu, condiţia legală a femeii îi interzice alegerea unui bărbat.

— Desigur!

— Şi toate, sau aproape toate fetele, sînt măritate de părinţii lor, cu mulţi ani înainte de a vedea şi cunoaşte pe bărbaţii lor. Trimiterea fetelor de aici la Suza înseamnează adevărate divorţuri forţate, fiindcă ele au fost anterior promise altora. Familiile au contractat obligaţii materiale, au plătit, au făcut cheltuieli pentru căsătorii care, după decret, nu mai pot fi respectate.

— Perfect!

— Astfel încît părinţii băieţilor au risipit sume destul de însemnate pentru cumpărarea fetelor ce vor deveni neveste. Dacă ridicăm şi trimitem la Suza un mare număr de fecioare, avem de a hotărî mai dinainte restituirea banilor către aceia care aşteaptă nişte fete ce nu

mai pot fi soțiile lor. Fiecare fată trimisă la palat lasă în urmă un divorț forțat și o datorie de bani către socrii care le-au cumpărat. Decretul obligă familiile să calce legea și tradiția...

— Asta e tot ?

— Nu e tot. Mai sînt piedicile ridicate de religie.

— În provincia asta, religia e împotriva împăratului ?

— Nu, dar există interese care trebuie ordonate să meargă mînă în mînă.

— Ai hotărît ceva în această privință ?

— Nu. Trebuie să discut cu Marele *mobedh*...

— Dorința lui Asuerus ar fi ca guvernatorul să nu ridice piedici mai înainte de a le fi semnalat poporul însuși. Nu se poate ști ce gîndește poporul. Noi, de la Suza și pînă aici, nu am întîlnit decît bucuria și fericirea supușilor ! Nu e de crezut ca o hotărîre a împăratului să fie atît de proastă, precum zici...

Memucan se însenină subit :

— Hotărîrea asta a fost propusă împăratului chiar de mine și admisă ca bună. Acum urmează să studiem modul cel mai înțelept pentru a o aplica.

— Împăratul n-ar simți nici o plăcere dacă i-aș spune că Memucan s-a lăudat cu ce-a vorbit, ca și cum hotărîrea ar decurge din voința lui Memucan și nu din sublima gîndire a lui Asuerus !... Dacă ai fi înțeleptul ce te crezi, Asuerus te-ar așeza pe tronul lui !...

Ancheta s-a terminat asupra unei supărări, și oamenii se despărțiră. Răsărise dilema lui Memucan : cu împăratul sau cu poporul ?

CE NU FACE UN BĂIAT PENTRU O FATĂ !

Un mic dom, sprijinit pe un cerc de coloane albe. Pe marginea interioară a aulei, trei fotolii grele, de abanos. Cel din mijloc are un spătar mai înalt, acoperit cu o piele prăfuită gălbuie, deasupra căreia se află zugrăvit mistrețul heraldic al imperiului.

Totul e solemn, ca în orice pretoriu de judecată.

În fața fotoliilor, o masă acoperită de catifea vișinie. La mijloc, un mic idol de aur înfățișează pe Ahura-Mazda întraripat, încins cu un șarpe. De jur împrejur, un mic sanctuar metalic, unde se presupune că ar fi păstrată cartea legii penale.

Printre coloane se plimbă, fără măreție, cîțiva soldați armați cu lănci împanglicate cu galben.

Interiorul nu e lipsit de eleganță, dar din detaliile lui se desprinde o aparență de neglijență. Pardoseala de cărămidă smălțată și ciobită, pe alocuri, capiteluri mutilate, basoreliefuri ciuntite. Lucruri de frumusețe și de valoare, printre obiecte de cult, de un gust dubios, veștejite și slinoase, ca mai tot ce este ecleziastic. În niște dulapuri mascate de coloane sînt depozitate legi vechi și papyrusuri necercetate. Un etalaj de manuscrise, în care nu se știe ce este, ca și documentele ebraice, sanscrite, eline și egiptene, figurează cu prestigiu într-un pretoriu. Somptuoase draperii albastre, în spatele fotoliilor, acoperă zidăria coșcovită, ca niște șalvari ai zidurilor.

La un semn, dat de ușierul plantat în draperii, doi soldați introduc pe acuzat. E un băiat de 18 ani, cu ochii rotunzi și galbeni, ca două jumătăți de ou fiert, slab ca

un ogar, nalt, cu un început de barbă, cu lanțuri la mîini și la picioare. De gît îi spînzură un fel de tăbliță infamantă, pe o sfoară cu nod alunecos, care sugerează un probabil sfîrșit rușinat. Soldații înaintează cu băiatul pînă în centrul colonadei, unde se opresc. Acuzatul e sfîrșit de oboseală. El se așează pe jos, depunînd pe cărămizi lanțurile mîinilor. În aceeași clipă, apar, din partea opusă mesei de judecată, cîteva personaje jalnice : o femeie, cu obrazul tăbăcit de soare și de ani trudiți, plînge ; două femei mai tinere caută s-o liniștească. Doi bărbați, oameni de la țară, poartă de gît traiste cu merinde. În urma lor, santinelele.

Băiatul, care a presimțit că ai lui au intrat în sală, se ridică brusc, își recunoaște părinții și le agită, cu mîna la gură, un gest de om flămînd, care cere de mîncare. I se trimite, prin soldat, un gogoloș de grîu fiert și un ulcior cu apă, din care nenorocitul, uitînd și locul în care se afla și procesul care avea să înceapă, se apucă să mestece și să bea cu sete, ca un dement. De foame, uitase de necazul ce-i stătea pe cap. N-a băgat de seamă nici intrarea solemnă a judecătorului. Unul dintre soldați îl bătu ușor pe umeri, arătîndu-i cu degetul locul spre care trebuia să privească. Apăruseră trei judecători : *dehqânul*, care era șeful satului de lîngă Arbeles, un *mobedh*, iar în mijlocul lor, un magistrat, numit de guvern, posomorît ca un nour de ploaie.

Întrebat, tînărul spuse, mestecînd, că se numește Ram Sohan din Arbeles, plugar fără pămînt, fiu fără frați și fără surori, din părinți care trăiesc, „priviți-i, sînt lîngă ușă".

Mobedhul se ridică și ceru ca procesul să fie amînat pînă la *Naouroûz*, pînă la echinocțiul de primăvară, cînd tradiția vrea să vină la proces însuși împăratul, care mai mult iartă decît condamnă.

Președintele făcu un semn de refuz. E o cauză urgentă. Nici o amînare nu se admite.

Dehqânul se ridică și el, mai timid, cerînd ca judecata să se facă prin arbitrajul unei nobile familii din feuda acuzatului, așa cum se obișnuiește în conflictele grave. Era o naivitate, căreia i s-a răspuns în grabă.

— Noi nu judecăm un conflict, ci o crimă. În afară de asta, acuzatul nu poate fi amînat de la pedeapsă, fiindcă nu e nobil. Altceva ?

— N-am decît un copil, stăpîne ! se auzi țipînd desperată mama băiatului, de lîngă intrare.

Mobedhul se mai ridică o dată, insistînd :

— Fiindcă fapta pe care o vom judeca interesează deopotrivă tronul imperial, biserica și viața unui om, eu, ca preot și ca judecător, înțeleg să-l apăr pe băiat pînă la sfîrșit...

Cuvinte de mulțumire se murmurară în fundul sălii.

— Apără-l, zise magistratul, dar sigur să fii că nu se înduioșează nimeni de lupul care ucide oaia din sat !

Mobedhul se arătă intimidat și-i răspunse, țărănește :

— Mai mult ucide omul în pădure decît lupul în sat ! Noi aflăm de existența legilor de-abia după ce le-am călcat, din neștiință ! După care lege, fetele legiuit căsătorite sînt culese și duse în seraiul de la Suza ?

Judecătorul, cu un glas ruginit, debită acuzarea împotriva băiatului Ram Sohan din Arbeles. Acesta, în plinătatea minții și răspunderii, a spintecat cu un cuțit pe fata Shri Bimala Bihari, în vîrstă de 15 ani. El este acuzat de nerecunoștință față de împărat, ceea ce se pedepsește cu moartea. Mai este acuzat de neascultarea legilor bisericii, faptă socotită de lege ca o gravă crimă și care se pedepsește tot cu moartea. În sfîrșit, pentru că el a adus atingere vătămătoare corpului omenesc, tradiția cere ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.[1] În cazul de față, Sohan din Arbeles a suprimat viața unei fete și trebuie să dea nu mai puțin decît viața, fiindcă a comis o triplă nelegiuire : împotriva împăratului, bisericii și împotriva semenului său.

— Dar în războaie nu omorîm semeni ? strigă mama acuzatului.

---

[1] Legea talionică a pătruns în legislația hellenă, romană și arabă și s-a menținut în vigoare pînă după Mohamed, în secolul al șaptelea. În dreptul roman, pedeapsa era formulată așa : „*Si membrum tuum rupit, nec cum eo pacis, tallio esto*", adică : „Dacă cineva îți rupe un mădular și nu ajungi la învoială cu acela, să se aplice legea talionică".

Dehqânul, impresionat de monstruozitatea unei astfel de acuzări, interveni cu pripeală :

— Rog să nu se scoată ochii cu acul fierbinte sau cu ulei clocotit, să nu fie spînzurat un flăcău atît de frumos din satul meu !...

Judecătorul surîse. Îndreptîndu-se spre *dehqân*, îi explică blînd, cu un aer de superioritate amabilă, că pedeapsa scoaterii ochilor este o onoare ce se face numai prizonierilor din război și constituie o favoare pentru crimele poruncite de stăpînire. Crimele de inițiativă personală au alt tarif penal ! Țăranul mulțumi, ca și cum i s-ar fi arătat șoseaua pe care să meargă pînă la tîrg. Acuzatul isprăvise de mîncat. Ochii lui păreau plini de spaimă. Judecătorul îl invită să povestească ce a făcut, cum a comis crima, și să se apere.

— Bimala a venit la mine, plîngînd că va fi trimisă la Suza, ca împărăteasă...

Procesul se desfășura tembel, mort, lipsit de acea impulsie morală pe care lumea modernă o numește „opinia publică". Ram Sohan fu absolut neputincios să construiască o versiune logică și autentică a crimei sale. Tribunalul nu era lipsit de bunăvoință. Din expunerea incoerentă a tînărului se desemna rațiunea profundă a crimei sale. Nici un moment el nu a dezvăluit un suflet ordinar. Iată ce a spus :

Ram Sohan era însurat cu Shri Bimala Behari de cînd fata avea vîrsta de 8 ani. Părinții i-au promis-o. Tatăl băiatului, Ibar Sohan, aici prezent, plătise tatălui fetei, lui Sardju Behari, decedat, doi talanți de argint și un car cu grîu în fiecare an, ca să se știe că, de șapte ani, pîinea pe care a mîncat-o fata a fost muncită de băiat și de ai lui. Făceau parte din condițiile contractului lor de căsătorie, confirmat de ea : „Mănînc pîinea lui Sohan, deci mă mărit cu el..." Văduva Behari, mama victimei, a confirmat că într-adevăr așa fusese înțelegerea dintre părinți. Ei au promis băiatului că-i vor da fata la timpul potrivit. Bimala Behari, cînd a împlinit 14 ani, i-a spus că nu va intra ca mireasă decît într-o casă zidită de mirele ei. Timp de aproape doi ani, ca să nu o piardă, băiatul Ram Sohan a mocirlit la cărămidărie și a fabricat cărămizi uscate.

Ram Sohan a strigat :

— Dovada mi-a scris-o pe piele soarele... Sînt ars ca o oală, fără haine, numai în zdrențe, și în acest timp am mîncat numai ce-am primit de pomană sau furînd de prin grădini...

În vară, băiatul a început construcția casei, singur, ajutat doar de bătrînul său tată și de maică-sa. Erau zidurile sus, la acoperiș, cînd cineva din sat a spus lui Ram — sînt nouă zile de atunci — că văduva Behari umblă să împrumute paisprezece talanți de argint ca să-și răscumpere fata. Prin moartea lui Sardju Behari, familia fetei a sărăcit... Banii trebuiau restituiți lui Sohan, iar, pentru grîu, văduva o să fie nevoită să slugărească pînă la moarte, la ușa lui Sohan, fiindcă Bimala nu se mai poate mărita cu Ram, că a fost înscrisă de *kșatrapa* și va fi trimisă la Suza, unde „o cere împăratul".

Ram a alergat la diaconul satului, pe care l-a întrebat dacă o căsătorie făcută după lege poate fi desfăcută așa, din poruncă, de *kșatrapa*.

— Nu se poate, nu se poate ! Împărăția ocrotește toate religiile, pentru că are multe, dar fiecare se apără singur, în biserica fiecăruia. Îngăduința a fost lăsată fiecărui popor. Împăratul nu vrea să supere nici o datină și nici un cult bisericesc.

Cu puterea inimii, cu încredințarea că nevasta lui a fost cumpărată cu șapte ani în urmă, în mod cinstit, și cu sprijinul datinii și legii, Ram s-a dus la văduva Behari acasă și i-a spus :

— Am venit s-o iau pe Bimala, nu vreau s-o pierd.

— Dar o cere împăratul ! s-a împotrivit văduva.

— Împăratul are multe fete, eu nu am decît pe Bimala !

Apoi, băiatul s-a pierdut în considerații încîlcite, din care tribunalul înțelegea că, după mintea lui Sohan, în lumea lor, cariera de împărat poate fi uneori chiar mai scurtă decît cariera de soț legitim !... Survin riscuri și războaie care prescurtează domniile, dacă nu chiar și viața... Multe fete din ținutul Arbeles sînt mai bucuroase de a fi nevestele unor oameni simpli decît țiitoare împărătești și, în consecință, multe fete s-au ascuns.

Poliția a exploatat clandestinismul părinților în folosul agenților provinciali, care au săvîrșit violuri și șantaje. S-au comis excese de putere. Funcționarii au înscris, în convoiul destinat să fie trimis la Suza, multe fete bogate și destul de urîte, dar ambițioase ! Însă alți părinți au plătit aur greu ca să-și păstreze acasă copilele. Alegerea unei împărătese a devenit o afacere tenebroasă. Fiecare a plătit după cum l-a ajutat capul, ca să i se ia sau să nu i se ia fata... Adevărul este că oamenii au înnebunit de cînd cu decretul acela.

— Toate astea le-ai aflat de la văduva Behari ? mormăi președintele.

— Da, de la ea și de la alții... Toată lumea știe că săracii își ascund fetele. Cea mai mică întîmplare neplăcută care ar lovi pe fată lovește negreșit familia. Multe se mărită acum de teamă, cu oricine, fără plată. Povestea cu împărăteasa le-a înfricoșat... Care avea să le fie fericirea ? Nu-i mai bine acasă, la sărăcie ?...

Văduva Behari, neîntrebată, de la locul ei, corectă pe băiat :

— Necinste din partea noastră ar fi fost numai dacă fata n-ar fi vrednică fecioară la coroana împărătească. Dar la Suza vor fi încercate toate fetele, dintre care numai una va fi onorată !... Eu nu vreau să fiu soacră de împărat ! Nici Bimala nu voia să fie țiitoare de serai...

Ram Sohan țipă și el :

— Nici eu nu vreau să-mi împrumut nevasta împăratului... El e mai fericit decît mine...

Președintele interveni cu o prefăcută bunăvoință :

— Nu mă interesează ce descînți tu, acolo. Vreau să știu ce ți-a spus văduva Behari.

— Văduva Behari mi-a spus că preferă să se canonească în sărăcie decît să încerce cu sufletul fetei o viață mai bună. Noi, țăranii, vorbim de vite, de nutrețuri, de nevoile noastre. Ați auzit vreun țăran pierzîndu-și vremea cu problema fericirii ? Viața nu ne îngăduie să ne plictisim !

— Nu asta, nu asta, urlă, smulgîndu-și părul, văduva Behari. Am spus doar că despărțirea de fată va fi, pentru mine, îngrozitoare ca moartea. Știam că n-am

s-o mai revăd niciodată, fie că va fi împărăteasă, fie că se va pierde ca țiitoare sau că va muri la Suza.

Femeia își agrava situația, vrînd să spună numai adevărul.

Un soldat aduse pe văduva Behari alături de acuzat, iar judecătorul o întrebă :

— Spune-mi ce ai auzit de la Ram Sohan în privința decretului împărătesc.

— Nu știu nimic. El nu mi-a spus nimic. El a ucis-o pe fata mea, pe Bimala.

— De bunăvoie, după cererea Bimalei am ucis-o ! răcni tînărul.

— Cum de bunăvoie ? Ți-a cerut chiar ea s-o omori ?

— Da ! Nici nu se gîndea că va fi țiitoare... ea era sigură că va fi împărăteasă !... Dar n-a vrut să fie ! „Dacă voi avea un copil... ce voi face cu copilul ? Eu nu vreau să-l văd ucis de cuțit“, mi-a spus Bimala.

— Ascultă, spuse președintele, după legile noastre, femeia căsătorită nu trebuie să ducă grija copilului. Primul născut al unei femei care a fost singură la părinți, cum a fost Bimala, aparține familiei mamei sale, pentru a o întreține. Se temea fata, sau văduva, de a trăi la Suza ?

— Nu, nu, stăpîne, eu numai de Bimala m-am neliniștit ! strigă bătrîna. Sînt atîtea războaie, în zilele noastre... Împăratul se ceartă cu toate neamurile și țările. Nu înțeleg de ce ! Noi sîntem țărani. Mie nu-mi trebuie un ginere împărat ! N-am ce să fac cu un astfel de ginere. Bimala voia să se mărite cu un țăran, cu Ram, care să muncească pe lîngă casă, fără bătăi, fără pricină cu popoarele...

— Prea bine, surîse judecătorul. Dar știi că, tot după lege, dacă Bimala ar fi rămas văduvă la tinerețe, ea ar fi fost obligată să contracteze o nouă căsătorie, cu o rudă apropiată a împăratului, astfel că Bimala nu ar fi rămas nici singură, nici săracă pe lume. Ar fi fost ocrotită...

— Nu, stăpîne, socotelile astea nu-mi plac ! Eu știu că primul născut dintr-a doua căsătorie este socotit de lege ca fiu legitim al răposatului. Să zicem că mortul ar fi împăratul ! Eu nici nepot de împărat nu vreau să am ! Eu sînt femeie de la țară, o biată văduvă de plugar,

și aveam o fată. Pentru mine e totuna dacă mi-o omoară Kșaiarcha sau Ram Sohan.

— Ai știut că Bimala va fi ucisă ?

— N-am știut nimic.

— Bimala ți-a vorbit ceva înainte de moarte ?

— Fata m-a rugat să nu dau pe Ram Sohan pe mîna poliției. Toată noaptea, pînă la ziuă, cînd a murit, n-a încetat să mă roage :

„Mamă, ascunde bine pe Ram Sohan, să nu-l prindă poliția !..." Și plîngea pentru soarta acestui băiat... Nu v-am spus că Bimala era măritată cu el de șapte ani ?

— A mai auzit cineva cuvintele Bimalei ?

— Nimeni.

Dehqânul fu invitat să spună ceva în apărarea băiatului. Nu era un om deprins cu vorba. Ideile lui, ca și ale acuzatului, erau confuze, știința dreptului îi era nulă. El zugrăvi, în fraze puține, viața de fiu ascultător a lui Ram Sohan. Știe că acuzatul a rămas dator un talant de argint unui țăran.

— O jumătate de talant ! strigă tînărul.

— ...care i-a trebuit pentru o haină, trimisă Bimalei la serbările din Mihragân, cînd a trecut împăratul prin Arbeles, în toamna asta. Sohan s-a purtat frumos cu părinții și cu toți oamenii. De ce să moară ?

Mobedhul se arătă mai abil. El a spus că Ram iubea pe Bimala și că părinții lui cumpăraseră fata mai mult pentru bucuria bătrînilor decît pentru a băiatului. Bimala era bună la muncă, era voinică. Au plătit-o cu bani mulți, pe care văduva nu-i mai poate restitui. Biserica l-a sprijinit pe băiat în pretențiile lui casnice față de Bimala. Teroarea poliției, pe care o resimțea fata, provoca în inima băiatului un sentiment de milă. Astăzi, fetele sînt furate de satrapi, de funcționari, de polițiști, în numele împăratului... Asta nu e drept ! Părinții nu se învoiesc întotdeauna să se despartă de fete pentru o fericire problematică din mai multe motive : se tem să nu fie loviți și ei, atunci cînd copila și-ar pierde trecerea „în ochii împăratului" ; țăranii s-ar considera dezonorați atunci cînd fata lor n-ar fi aleasă ca vrednică de a purta coroana. Prin tradiție, lumea satelor se teme să treacă de la o

stare socială la alta, n-are încredere în spiritul de aventură, crede numai în muncă. În sfîrșit, pentru nici o despăgubire ce li s-ar da, sătenii nu se bucură să piardă dintr-o dată fata și deci bucuria nepoților. Loteria asta, după cum cade zarul, nu place fetelor de la țară ! Ucazul de la Suza nu obligă fetele să concureze la palat, dar organele administrative din toate provinciile sînt zeloase, abuzează de naivitatea săracilor și le iau fetele... Vedeți ce largă spărtură se face în familiile celor de jos ?..."

După aceste explicații, cu o subtilă persuasiune, prolixă și plină de referințe la datinile religioase, *mobedhul* a încheiat, cerînd iertare pentru Ram Sohan.

Atunci s-a produs ceva neprevăzut. Sohan avu certitudinea că ar exista o grozavă neînțelegere între el și apărătorii lui. El și-a ridicat brațele și, scuturîndu-și lanțul, a strigat înspre *mobedh*, cu o ură nestăpînită :

— Nu e așa ! Deloc nu e așa ! V-am cerut eu iertare ? Eu nu vreau iertare ! Mi-e scîrbă de iertarea voastră. Am ajuns aici numai pentru a vă spune că Bimala a fost bună pînă în clipa cînd i-ați dat voie să mă trădeze, adică să plece la Suza. Ați ademenit-o să se facă împărăteasă ? Nu m-am sinucis, cu toate că am un cuțit bine ascuțit ! M-am lăsat prins, pentru a vă spune, la judecată, că împăratul vostru e un nebun și că nici ultimul smintit nu trebuie să treacă înaintea lui și a slugilor lui, judecătorii, preoții și *dehqânii*, satrapii, guvernatorii și prostituatele lui ! Eu dreptate așteptam de la voi, nu iertare ! Văd că legea voastră este smintită ca și voi și ca... (Acuzatul zvîrli un cuvînt foarte trivial, pe care-l rostesc numai rareori țăranii din Asagartha.) Asta e părerea mea ! N-am timp pentru voi (și scuipă cu scîrbă spre judecători).

Cîțiva soldați îl scoaseră în curtea tribunalului. Ram era foarte liniștit.

L-au spînzurat întîi pe el, fără multe formalități. Apoi au fost spînzurați membrii familiei lui, pentru că, după legislația babylonică, familia și colectivitatea sînt răspunzătoare de conduita individului. Singură văduva Behari a fost iertată.

*
* *

Procese asemănătoare, cu mici variante, s-au desfășurat în Babiroûs, în cele două Ecbatane, în Sefarfaim, în Hena, în Ninive, în Haran, în Sardes, în vechea Parsa, în Bactriana, în insula Socotora. Reacția confuză a familiilor punea în lumină interesele materiale, dar și aspecte de etică primitivă. Sentimentul urii creștea natural, ca o floare pe un bălegar. Invariabil, țăranii veneau din sate depărtate și se grămădeau în jurul tribunalelor, tăcuți, răbdători, cum sînt țăranii. Dormeau pe sub ziduri și se uitau pe fundul traistei, ca să aprecieze după merinde cît timp mai pot să rămînă în oraș. După ce se vestea sentința magistraților, oamenii se împrăștiau. Nu știa nimeni ce vedea, ce înțelegea, nici ce gîndea gloata aceea mută și enigmatică.

Pe alocuri au fost înjunghiați agenții însărcinați cu întabularea fecioarelor. Pedepsele au început prin a fi drastice. Primele procese s-au judecat într-o stare specială de febră, apoi s-au mai temperat, s-au lungit prin defilarea martorilor, care inițial nu fuseseră admiși. Martorii împrejurărilor, în loc de a ușura sau agrava situația celor împricinați, au istorisit stări de lucruri bolnăvicioase : spolieri, corupție, răpiri de fete pentru haremuri particulare, toate comise în numele coroanei lui Asuerus.

Bisericile, care erau mai multe — zoroastrienii persani, manicheiștii dinspre centrul continentului, osiriștii dinspre părțile țării Mudraya, vechiul Mizraim, sectele lui Mithra, primitivii partizani ai lui Mazdek, dizidenții lor, sionienii și, în sfîrșit, israeliții — bisericile acestea n-au întîrziat să vadă, în tulburările ce slăbeau puterea temporală, că se apropia momentul prielnic pentru a se strînge tot mai mult lîngă popoarele lor. În general, clerul a speculat mizeria fizică, pentru a consolida empireul metafizicii. Sărăcia socială devenise cel mai fertil teren al ofensivelor de îngeri !... Destule comunități religioase din imperiu au făcut o politică de mici acomodamente oportune. Comunitatea yahwistă s-a menținut în rezervă.

Pentru popoarele din Babylon, nu numai împărăția era plină de capcane, ci și aerul respirabil, văzduhul populat de demoni, imaginat de întreaga păgînătate. Ele citiseră (cu cheltuială, că era scumpă gîndirea scrisă) despre inspiratul Zarathustra, puternic sub achemenizi, geniu bun, desigur, dar care nu promitea turmelor umane nimic deosebit, în pofida sublimităților din Avesta.

Slujitorii templelor ziceau :

— Fiți mici, nu vă mai gîndiți la nimic, rugați-vă duhurilor imaginației, fiindcă nu e nici o nădejde din partea oamenilor. În altă existență vi s-a pregătit porția de fericire. Zeii imită pe împărați, adică și ei fac tot politica hatîrului !...

Pentru contemporanii lor, posteritatea este *„treaba altora“*, iar rostul celor ce trăiesc nu poate fi decît acela de a ameliora prezentul, în vederea unui viitor mai bun. Un poet, care era profesor de muzică, om slab, neștiind să farmece decît cu un flaut și cu o harfă, numitul Habaquq, a scris că nu se cuvine să punem condiții izvorului de viață, fiindcă forța divină și umană care ne-au creat știu ce ne trebuie ; cu demnitate, să stăm drepți în fața binelui și răului, cu un cuget justițiar.

— Dar împăratul ? Împăratului ce-i spui ?

Și el a spus împăratului adevărul din inimile robilor :

— Rușinea casei tale ți-ai croit-o, nimicind o mulțime de popoare, dar să știi că numai împotriva ta ai comis răul ! Strigă piatra din zidirea casei tale, și strigă lemnul care susține grinda casei în care dormi... Toate lucrurile furate strigă, împărate, că ești un tîlhar !

Pe o tablă de piatră, el a cioplit aceste versuri :

„Trufașul nu trăiește liniștit, întocmai ca omul beat și semeț. El și-a lărgit gura, ca locuința morților, nesățios ca moartea ; toate neamurile el le strînge în ograda lui și umblă să ademenească toate popoarele la el... Dar e vai de acela care culege lucrușoarele omului sărac... Din dreapta creatorului lumii, vei bea din paharul ce ți se pregătește ! Atunci, rușinea se va prăbuși peste gloria ta, împărate !“

Vorbea ca un higienist al sufletului și ca un matematician al divinului : „Nu-i destul să fim bipezi pentru a fi neapărat oameni !“

Dar unii îl întrebau :

— Cînd se vor împlini acestea ?

— Poate că mîine... Chiar mîine !

Așa au trecut secolele și mileniile, iar soldații civili ai idealului mediteranean s-au obișnuit să nu mai obosească : speranța le face bine.

Procesele din provincie, pentru fetele concursului de la Suza, unde se alegea Miss Babylon, n-au tulburat casa lui Mardoheu.

— Deocamdată, ne mai ține pămîntul. Vom planta, vom fi grădinari. Oameni sîntem... O fi mult, o fi puțin, știm doar că sîntem numai atît ! Cu noi sau fără noi, va fi o lume mai frumoasă... Ca mîine, totul va fi frumos...

CA SĂ FIM CÎNTECE...

În ultima zi pe care a petrecut-o acasă, lîngă Mardoheu, Esthera se trezi de dimineață cu o însetată dorință de a dansa. În ochii ei se trăda o tînără energie nefolosită, al cărei grai era dansul, ideea fără cuvinte și fără cîntec.

Dar după primii pași șovăielnici, ea se opri și zise copilărește :

— Vai, nimic nu e ușor !...

Brusc își aduse aminte că mîine, cînd soarele se va fi ridicat de patru sulițe, unchiul ei o va duce la palat și o va încredința eunucului Hegai, o va privi în ochi cu rugarea și cu porunca să nu plîngă, așa cum se întîmplă copiilor la portița școlii sau la marile porți ale cazărmilor. Esthera se așeză pe un scaun.

Pretutindeni unde îndrăgostiții se despart, ei se roagă reciproc să nu plîngă !... Împăratul Asuerus îi va spune, probabil, că o iubește foarte mult... Cine crede că iubește *„foarte"* se iubește mai mult pe sine însuși ! Cînd cineva simte nevoia de a declara că iubește „foarte", își dă seama că obiectul pasiunii sale îl costă prea mult... Din cauza asta, „foarte" înseamnă totdeauna mai puțin. „Între mine și el va exista o ușă care se va deschide fără zgomot. După modul cum mă va găsi, Asuerus va ști că m-am gîndit la el în clipa cînd m-am despărțit de încă o zi... Nu se va deosebi prea mult de un tînăr care ar intra pe fereastră ! Nu-mi va fura nimic ! Dimpotrivă, îmi va dărui un copil și va pleca de lîngă mine ca un hoț fără brațe, ca unul care nu mai are nevoie

de ele... Vor trece zile, nopți, săptămîni, fără să-l mai revăd... Are treabă! Face războaie! Cetățile învinse îl primesc cu un alai de femei frumoase, care-i cîntă... Așa e cînd omul e împărat!... Nici o femeie nu e cea mai! Superlativ e numai el! În nădejdea asta, de a mă vedea și de a mă alege, aș putea să mă usuc, ca Vastia, care a părăsit coroana, spunînd femeilor din serai: «Nu mai căutați inima coroanei prin întunericul nopții, zadarnic! Eu am căutat-o la lumina solară și tot n-am găsit-o!»" (O fi zis sau nu o fi zis? Cîte legende!...).

De cînd Mardoheu știe că, în curînd, Esthera îl va părăsi, pentru a-și trăi propriul ei destin, el rămîne acasă chiar și cînd trebile l-ar chema în oraș, iscodind gîndurile acestei materii vii, pe care a educat-o el.

Ca și cum i-ar fi mărturisit un secret, Esthera îi spune:

— Nu aștept să mă aleagă el, eu îl aleg! Are gînduri ascunse? Cine uneltește cu gînduri ascunse e un om slab. Dacă mă îndoiesc de succesul meu, sînt pierdută! Slugărim tradiția? Ce dresaj irațional! Idolatrizăm noutățile? Acestea sînt rare! Stîrpim idealismul? Atunci să paștem iarba prezentului și să nu ne mai mirăm de a împărtăși soarta noastră cu oile și caprele pășunilor! Dorim o lume mai bună? Ne-am gîndit bine la ce dorim? În acest caz, trebuie să fim gata de luptă și de jertfă! Pe de pomană nimic nu se obține! Am văzut cea mai învoaltă floare a Sudului, de la Marea cea Mare, eroismul științific și artistic al Mizraimului, pe care l-au însîngerat invidioșii. Am văzut teribila convulsie a caldeilor, pentru a-și scutura lanțul robiei și pentru a lucra la descoperirile lor cosmogonice. Am cunoscut pe mezi, care suferă, nu se știe pentru care vină, ca un iepuraș înghițit de un șarpe. Am văzut, în sfîrșit, pe ai mei, pribegind în robie, numai fiindcă n-au fost destul de puternici în lupta dintre giganți. Merită zoologia asta feroce să o numim istorie?... Ne obosește superioritatea? Destui sînt aceia care zic despre geniul creator al lumii: *„M-a ademenit prin violență"*! Daaa? Prea bine! Cei care nu concep idealul speciei umane, să treacă între stănoage, între hulube, la merticul de ovăz, la iesle, ca să nu mai încurce durerosul drum la stele, unica onoare

de a fi om! Există destui, unii de vîrsta mea, ca Ilel din Luz, care își pierd graiul cînd li se citează ce-a zis cutare sau cutare! A zis? E sfînt! Nu e sfînt, frate! A fost sfînt, la vremea lui! Ezra a luptat cu scepticismul contemporanilor, și tot ce a rostit acest vizionar poet era glasul sîngelui său sincer. Dar azi? Adormim pe perna lui? Dacă el ar fi printre noi, crezi că el s-ar repeta? Nu poetul a fost depășit, ci secolul în care a trăit. Nu putem construi prezentul, și cu atît mai puțin viitorul, dacă vom continua să maimuțărim strămoșii... În fața „noului" sîntem cei mai tineri dintre oameni, și ca *tineri sîntem primii obligați să învățăm mai mult*. Condiția robiei e grea, negreșit, dar ce teribilă școală! Popoarele mici își datoresc progresul mai ales faptului că adesea au fost învinse militărește, pe frontiere dansante și schimbătoare! Zicem: Să ne unim! Iată ceva înțelept. Dar este ceva comun între cei care voiesc să se unească? Este! Toți știu ce au îndurat turmele ignorante ale umanității, pe mîna unor păstori împărați și măcelari.

Mardoheu se apropie de dînsa, oferindu-i o salată de fructe, dar Esthera îl întrebă:

— Dintre înțeleptul care n-a văzut și omul de rînd care a văzut, care trebuie ascultat cu precădere?

— Negreșit, cel care a văzut! zise bătrînul.

S-a așezat lîngă el, și el i-a citit cîteva dintre meditațiile regelui Solomon, devenite proverbiale, și micul episod al iubirii dintre Ruth și Boaz, îndulcindu-i înțelesul, evocîndu-i sufletul mare de odinioară al poeților care încă nu se urau și nu se scîrbeau unii de alții și se uneau împotriva leului și șacalului. Moabita aceea, străina aceea, a fost bunica marelui David. Cele mai frumoase cîntece se nasc pe drumuri, fiindcă pe drumuri înfruntăm suferințele cele mai mari, și din acest material s-a făcut arta. Iar dacă te întrebi: *„Pentru ce?"*, nu găsești alt răspuns decît pe acesta: *„Ca să devenim cîntece, într-o zi!..."* Se vor naște poeți din spița celor care au gemut, și ei vor fi primii dintre oamenii care ne vor înțelege, primii care se vor apropia de cei răniți, fiindcă rănile creează între oameni mai multă înrudire și apropiere decît bucuriile. Dintre ei se va ridica o nație care se va

numi Omenirea, fără arme, fără năravuri vechi și fără sfîrșit, care va avea un singur dușman, cel mai neîmblînzit dușman.

— Care?

— Lipsa de imaginație! Nu din răutate sau din prostie se comit grozavele răni ale lumii, ci din sărăcia închipuirii. Dormim pe o pernă plină cu fulgi de porc și ne mirăm că nu dormim bine! Dacă ne-am imagina suferința altora, am aduce în lume mai multă bunăvoință.

— Dar ce putere am eu? Chiar dacă aș fi împărăteasă, tot o biată ființă aș fi... Cifra nu stă față în față cu milioanele...

— Esthera, nu ceda, nu gîndi așa, nu greși!... Cifra unu este singura care face parte din toate numerele! Singura care încuie și descuie... În toate deznădejdile, Unu este speranța, individul salvator... Tu vei fi soldatul. Nu slăbi! Nu șovăi! În mijlocul mulțimilor, o harfă unică face să vibreze aerul, mobilează spațiul cu gîndire și cu simțire. Orice sunet, orice culoare nu înseamnă altceva decît însuflețirea nimicului! Cîntăm pe o harfă de aer. Numai prin atît, cuvîntul e mai mult decît tăcerea. Așa e artistul, așa e soldatul și eroul: numai vibrație.

Lumea veacului Estherei a fost aniconică și aheraldică — fără icoane, fără blazoane. Nu ne-a rămas nici o imagine, nici un chip cioplit, care să ne sugereze autoidolatria umană.

Singurul document portretistic existent spune puțin: „Era frumoasă la statură și plăcută la vedere." Scribului modest al Antichității i s-a părut că ne-a descris-o destul, cu sobrietate. Chipul fetei care a zguduit moravurile seraiului de la Suza, așa cum a fost trasat, nu explică seducțiunea instantanee a Estherei asupra lui Asuerus, om blazat de toate frumusețile femeiești ale imperiului, și cu atît mai puțin ieșirea ei din impersonalitatea toptanului oriental de forme și de beție a visului. Însă, după o șovăire nemulțumită în fața textului clasic, observăm că intenția scribului a fost incomparabil mai subtilă: splendoarea ei a fost lăsată să se deseneze în imaginația generațiilor după faptele ei. O sclavă străină de tradițiile locului avea să demonstreze că robii

știutori de carte au dat dovadă de bunăvoință și de adaptabilitate la formele morale de guvernare a lumii. Nu trebuie să fim viermii pirotechnici ai propriei noastre civilizații. Așa gîndeau și perșii. Așa încercaseră să trăiască toți cei sătui de războaie.

Forța Estherei se desprinde din misterioasa ei existență, iar dacă o întîlnim evocată de cîțiva pictori străluciți ai epocii noastre, este fiindcă aspirațiile ei nu s-au stins.

Într-adevăr, lipsindu-ne chipul Estherei, în rochița ei, din casa lui Mardoheu, avem în schimb portretul ei zugrăvit cu artă de Franz Franck, în patru momente ale triumfului: la festinul nupțial, lîngă Asuerus, apoi leșinul ei, în fața împăratului, glorificarea lui Mardoheu, la Suza, în sfîrșit, supliciul lui Haman.

Rembrandt a evocat-o la festin, în alte trei clipe ale apoteozei ei; dar prin festinul exterior, genialul pictor a îndepărtat-o de lumea din care ea venea și pentru care a luptat.

François de Troy a pictat-o în hlamidă albă, lîngă Asuerus, care îi așeza pe cap coroana celor o sută douăzeci și șapte de țări. În jurul ei vedem mișunînd figuri negricioase, care admiră, din umbra pielii lor, alba zeiță de piele albă.

Claude Lorrain ne-a lăsat imaginea unei Esthere care se simte singură, în mijlocul unui cortegiu de îngrijitoare, ducîndu-se la palatul lui Asuerus.

Dar cei mai mulți pictori au ținut să fixeze, în memoria lumii, momentul cînd ea a implorat soțului ei actul de clemență pentru cei prigoniți de satrapi, îndeosebi de Haman. Aceștia sînt artiștii Poussin și Jean Steen (la Ermitage), Rubens (în patru tablouri) și Tintoretto (la Madrid), Veronese și Coypel (la Paris), Strozzi (la Dresda), Van der Meer și alți mari portretiști, prin alte ilustre orașe.

Toți au omagiat-o în veșminte împărătești: au imortalizat împărăteasa, dar au uitat de fetița sărăcuță din casa lui Mardoheu, convinși că Estherele se vor naște veșnic.

Se strecoară totuși în portretele ei o nuanță de psihologie de o mai șubredă autenticitate: cum ar fi admis

ea vreo clasă nobiliară, sau vreo ordine dinastică? În lumea ei, acestea nu existau.

Esthera şi-a părăsit mingea confecţionată din cîrpe, a predat lui Mardoheu cărţile, a privit cu melancolie înspre *Povestea mortului recunoscător*, pe care o citise de mai multe ori, legendele nu tocmai sacre, răspîndite aici de robii de la Mediterana, *Psalmii* lui David, *Proverbele* lui Solomon şi ale lui Asaf, toate scrise de mînă, pe piele de oaie, atît de costisitoare.

Dar ea zise:

— Cărţile îmbătrînesc şi ele!... Tinerii care s-au născut în Babylon citesc cu îndoială vechile scrieri ale lui Joel şi ale lui Zaharia, care au prevăzut odinioară sfîrşitul vărsărilor de sînge nevinovat. Ce putea să facă mica lor ţară? Cînd lăcomia şi sabia şi-au întins puterea, ca să stoarcă popoarele lumii, ce se mai putea aştepta de la cîţiva înţelepţi? Se mai aseamănă vieţile cu cărţile?

— Oamenii au opus dificultăţi chiar şi lui Dumnezeu!... Cum să nu opună poeţilor şi profeţilor?

— Tineretul de azi a văzut multe şi ştie că gîndirea variază după timp, după loc, după oameni. Într-un fel era gîndirea la noi acasă, şi într-alt fel este în Suziana sau în Elefantina, sau în Diaspora. Să ne scoatem ochii numai pentru că fiecare arşin de pămînt, mai încolo sau mai încoace, modifică simţirea şi cugetarea? Numai viitorul atîrnă de noi. Cine citeşte cărţile vechi înţelege că profeţii au fost nişte istorici ai viitorului, nişte poeţi ai speranţei. Trecutul nu ne mai aparţine decît ca un depozit de experienţă, iar prezentul e treabă grea, fiindcă e fără precedent! Pentru viitor însă trebuie să trăim, fiindcă speranţa este necesară ca şi pîinea... Pînă atunci, nu vezi cum se ieftineşte mereu pielea de om?...

. . . .

. . . .

A doua zi, Mardoheu a dus pe Esthera la palat.

Marele eunuc Hegai, cu un surîs interminabil şi placid, a primit fata şi a instalat-o, cu obişnuitul lux de mijloace, în serai.

A fost o zi oarecare. Au ştiut vreodată contemporanii care dintre zilele lor au fost istorice şi care nu?

Viaţa zi la zi pare fadă şi văduvă de evenimente. Momentele istorice le recunoaştem mai tîrziu, după ce au trecut, ca şi oamenii.

Încazarmarea atîtor sute de tinere frumoase la palat s-ar fi pierdut din memoria lumii dacă versiunea hagiografică din secolul al cincilea, pe care grecii au tradus-o greceşte în Septanta, şi Hieronimus, latineşte, în Vulgata, nu ne-ar fi lăsat preţiosul document babylonian despre istoria unei idei morale.

S-au petrecut acolo cel puţin două mici incidente neconsemnate. S-a pus la dispoziţia Estherei o cameră mică, plină de covoare şi de divanuri. După cîteva ore, a sosit un curier al Cancelariei, care a provocat mutarea ei într-o altă încăpere, mai spaţioasă şi mai elegantă, în casa femeilor. Unii au înţeles, din mutarea intempestivă a Hadassei, că rîndul ei de a fi prezentată împăratului avea să fie apropiat. Au fost puse, în serviciul ei, şapte slujnice, alese din casa lui Asuerus. I s-au adus apoi rochii de dimineaţă, de după-amiază, de seară, rufărie de noapte şi de zi. Farduri persane, dintre acelea căutate de împărăteasa Chinei (care, pentru a le obţine, vindea mărfuri scumpe, ca mătasea şi hîrtia), au fost oferite Hadassei într-un cufăraş de argint; erau farduri pentru sprîncene, pentru gene, pentru obraz, pentru buze, pentru dinţi, pentru păr şi pentru unghii. Sclavele au pornit să organizeze mica gospodărie a Hadassei. În cîteva ore, totul a fost schimbat în casă. Vasele de argint şi de porţelan smălţuit au umplut dulapurile. Chiar în seara aceleiaşi zile, dacă ar fi vrut, Hadassa ar fi putut să ofere un ospăţ pentru douăsprezece persoane.

S-a întîmplat şi alt lucru. Un eunuc a adus Hadassei o oglindă preţioasă, pe care o purta pe braţe un soldat cu un singur ochi. Terminînd de instalat oglinda, înainte de a închide uşa, acesta întoarse capul şi zise înspre Hadassa:

— E bine!...

Esthera, după propria mărturie a documentului, nu şi-a făcut cunoscut nici poporul, nici naşterea, fiindcă Mardoheu o sfătuise să nu vorbească despre astfel de lucruri. După ce muncile de instalare s-au terminat, Hadassa a chemat pe cele şapte slujnice ca să le cunoască

şi să le mulţumească pentru oboseală. Le-a întrebat de nume pe fiecare. S-a interesat de familiile lor. Cea mai tînără dintre ele, o femeie de 20 de ani şi care se chema Murli, a spus că vine din Afek, din Munţii Libanului.

— Eşti aşadar din Afek ?

— De ce să crezi că aş fi chiar din Afek ?

— Desigur ! De ce să cred ? Apoi, după o pauză : Eşti drăguţă ! Tu mă vei ajuta să mă îmbrac, Murli.

Una dintre sclave n-a vrut să spună nimic, decît numele ei, Pakha. Toate insistenţele Hadassei de a o face să spună mai mult au rămas infructuoase. Celelalte roabe au mărturisit că Pakha e tăcută, de felul ei, şi cam tristă, dar pentru rest, o fiinţă harnică şi credincioasă, pricepută la bucătărie.

— Bine, Pakha, doresc să nu-ţi schimbi obiceiurile şi sînt mulţumită că eşti ascultătoare. Care sînt slujitoarele mele la bucătărie ?

Pakha arătă cu degetul, ca o mută, două femei. Una, anume Roaz, o femeie în vîrstă de 14 ani, era măritată de curînd cu un soldat din gardă, zicea că e assyriană, din Calah, o isteaţă subţirică, pisicoasă, cu ochi sfredelitori. Cealaltă, Mahalat, e o bătrînă, o veche pensionară a palatului, nevasta soldatului care a adus oglinda, şi care aştepta să-i vină rîndul să vorbească. Se arătă bucuroasă de întrebare.

— Mahalat te cheamă ?

— Mahalat, stăpînă. Nu este şi Mahalat un nume frumos ?

— Cunosc o poveste cu o femeie care tot Mahalat se numea, fiica lui Ismael, şi care a fost una dintre nevestele lui Essau. Cunoşti povestea asta ?

— O cunosc, stăpînă, desigur, de ce să nu o cunosc ?

— Nu eşti din Beer-Şeba sau din Gaza ?

— Nu, stăpînă, sînt din Hebron.

Două dintre servitoare sînt destinate să-şi ajute stăpîna la baie : Isahari şi Hedda. Sînt amîndouă de aceeaşi vîrstă. Dacă ar fi adunaţi anii lor, s-ar ajunge la suma aproape de şaizeci, după chiar spusele Heddei, care voia să arate că are serioase cunoştinţe aritmetice.

— Isahari mi se pare un nume cunoscut, spuse Hadassa, şi recită două versete pe care le ştia : „Isahari este un măgar osos, care se culcă prin grajduri. Vede că locul unde se odihneşte este plăcut şi că ţinutul lui este măreţ !"... Nu-i aşa ?

— Întocmai aşa, stăpînă, chiar şi ceva mai mult...

— Ce anume ?

Isahari recită mai departe versetul următor :

— „...îşi apleacă umărul sub povară şi se supune birului"...

— Eşti admirabilă, Isahari !

— Hedda e tot din satul meu !, încheie Isahari, cu subînţeles.

— Eu, stăpînă, sînt din Kedeş, şi numele meu este Ana, spuse neîntrebată o urîtă, grasă.

— Deci, din Kedeş... Kedeş, din ţara lui Tali ! Ana, n-am nici o sfială de a-ţi spune : „Tali este o cerboaică liberă, rosteşte cuvinte frumoase..." Mă vei ajuta să-mi fac toaleta la toate orele.

După ce îşi lăsă femeile să plece la treburile lor, Esthera se gîndi să-şi viziteze vecinele, „surorile". Îşi făcu un program de săptămînă. Cum în casa fetelor se află acum aproape trei sute de surori, dintre care destule aparţineau elitei imperiului, pretenţioase şi susceptibile, şi cum destule aveau să mai sosească, nici o ordine de prioritate nu putea să fie stabilită dinainte. Hadassa se va plimba prin grădinile interioare, va face cunoştinţe şi le va anunţa vizitele sale.

Pe cînd reflecta asupra a ceea ce îi rămînea de făcut, apăru în cadrul uşii o fetiţă care îi aducea nişte fructe, culese de ea. Numele ei era Asal şi venea din Gandara muntoasă, din nordul ţării Hindus. Dacă nu ar fi avut un mic tatuaj albastru, mic cît un bob de mazăre, între sprîncene, s-ar fi presupus că e o fiinţă transparentă şi imaterială. Ea îmbrăţişă pe Hadassa, îi sărută mîinile, apoi lăcrimă puţin, ca o elevă care a obţinut un premiu neaşteptat.

— Ştii, Hadassa, eu am să fiu împărăteasă... Daaa ! Da ! Să ştii că aşa are să fie... Acasă, am avut un vis mare şi l-am povestit mamei. Tatăl meu, care e doctor, a chemat, tocmai din Mada, pe un ghicitor. El ne-a tălmăcit visul şi ne-a arătat steaua de pe cer, care e steaua mea. Am o stea

care e numai a mea ! Mi-ai plăcut atît de mult, Hadassa... Cine-i tatăl tău ?

— Eu n-am părinți, Asal...

— Ah, și la noi, în Gandara, trăiește un băiețel care n-a avut niciodată părinți. A căzut din cer, într-o noapte, dar s-a întîmplat să cadă pe un stog de fîn, așa că s-a făcut păstor de vite... Dar e băiețel din cer și știe să citească toate stelele... Nu l-am întrebat de steaua mea, că l-a mușcat un șarpe și acum zace în fîn, mai mult mort decît viu. Crezi că se va mai face bine ?

— Desigur, Asal, se va face bine...

— Fiindcă, știi, el mi-a promis o rochie numai cu stele, de sus pînă jos. Nu vreau s-o pierd. O să am nevoie de ea, ca împărăteasă, nu-i așa ?...

Hadassa o liniști în modul cel mai convingător, dîndu-i un răspuns femeiesc, care să-i placă :

— Să nu uiți să porți cîte o stea mare, verde, pe un umăr și pe altul, singuratice, iar pe cele mici să le coși pe poale, că se mai pierde cîte una, la dans... Cînd ești împărăteasă, nu poți pierde decît bijuterii. Altceva n-ai de pierdut...

— Oh, le-am văzut cum cad de pe cer... Vor fi cusute bine cînd le voi purta eu. Stelele cad de vînt. Aici, pe pămînt, se mișcă ramurile copacilor și, bineînțeles, ele produc vînt. O să poruncesc să fie tăiate toate crengile, ca să nu mai fie vînt. Nu-mi place vîntul... Îmi ies pistrui pe brațe, de vînt...

Hadassa invită pe Asal să guste niște prăjituri.

— Numai prăjituri am să mănînc cînd voi purta coroana... oftă ea, apucînd cu poftă o tartă, cu care se mînji pînă la urechi, mîncînd.

După ce Asal, mica împărăteasă prezumtivă, își isprăvi dulciul, întrebă pe Hadassa, confidențial :

— Ai copii ?

— Cum să am, Asal ? Sînt fată, ca și tine. Am șaisprezece ani...

— Păcat ! Eu am cinci copii ! Cinci ! I-a găsit mama în patul meu, dar nu pe toți deodată... cîte unul. Trei fete de argint și doi băieți de aur. I-am adus cu mine aici. Ah, am atîta necaz cu ei, Hadassa... Știi : problemele educației ! Dar acești copii de aur și de argint au cusurul că nu cresc... Uite, am stat prea mult, trebuie să plec. O să mai vin la tine...

Zicînd, Asal fugi. I se auzeau pantofii mici alergînd pe coridor.

Rămasă singură, Hadassa renunță la alte vizite în ziua aceea, preferind să se regăsească cu sine însăși. Ea își aminti amarele cuvinte ale lui Mardoheu din ultimele zile înainte de despărțire :

— Să nu le spui din ce neam ești !

O ÎMPĂRĂTEASĂ ÎNDRĂGOSTITĂ DE UN VĂCAR

Ora dejunului oferă privitorului spectacolul cel mai fermecător posibil. Puţine dintre fetele palatului iau masa în tristeţe, în camerele lor, destinate, dealtfel, să fie numai dormitoare. Cele mai multe preferă să se adune pe o vastă terasă, cuprinsă de roze coloane de marmură, pe acoperişul apartamentelor femeilor. Trandafiri agăţători unesc între ele columnele graţioase, care sînt o imitaţie a stilului assyrian, reduse de simţul proporţiilor persane. Piatra, fierbinte de soare, e irigată şi răcorită de acest floral sistem vascular, care şerpuieşte cu lirism pe şoldurile decoraţiilor simple. Terasa, construită cu obsesia „grădinilor suspendate", este pavată cu ţiglă subţire, de un ocru-stins. În intervaluri egale, sînt aşezate mese cioplite în monolit, şlefuite pentru a pune în valoare venele albastre şi roşii ale nobilei pietre. Sînt mese albe, vărgate, verzi, negre şi ca aluna prăjită — aproape o sută de mese. Dubla alee dintre mese este de iarbă proaspătă, întreţinută şi preschimbată mereu, din serele palatului. La cele două capete ale terasei se află, sub un şal horticol de Şiraz, două fîntîni arteziene care, în căderea apei, fac să sune steiurile, blănite de muşchi. În jurul fîntînilor se desfăşoară un aerian balet de păsări paradisiace, printre care, din cînd în cînd, fîlfîie balerinul-solist, fazanul policrom al parcurilor din apropiere, care vine să se adape. De sus, în zilele foarte senine, de sub porticul nordic al terasei, se zăresc, în zare, departe, frunţile orgolioase ale munţilor Elamului, iar de sub porticul sudic, delta luxuriantă a Eufratului. Se văd, de acolo, curţile imperiale, ades pustii, măsurate de pasul grav al păunilor, excesiv de decorativi, printre urnele străvechi, aşezate în mijlocul

peluzelor plouate artificial, în timpul nopţii, de robi. Partea răsăriteană a terasei e îndreptată înspre esplanada celor o sută de coloane, unde împăratul judecă marile procese politice. În sfîrşit, latura dinspre apus arată, peste acoperişurile cazărmilor şi ale cetăţii, apele de argint ale Tigrului, nemişcate, în albiile lui de ţărmuri roşii, cravatate de lungi covoare moarate, de mochetele cimbrului înflorit, tremurătoare sub aerul apos, ca un calcedoniu verde, în văpaia amiezii, sub frapa de aur a soarelui.

Ici şi colo se zăresc sate umile, pierdute, ca nişte inscripţii savante, marginale, în grafia manicheiană, decorate cu lujere de flori morgane, ireale. Acolo e mizeria. Cîte un car cu numai două roţi pline, adică fără spiţe, trase de boi, se prelinge pe calea îngustă şi capricioasă, luptînd cu setea, cu foamea şi cu perspectiva nopţii şi a tîlhăriei de drumul mare.

În răstimpuri, pe aceste cîmpii, ca nişte medalii arse, izbucnesc lumini triumfătoare, focuri aprinse de ţăranii care comemorează, pentru o clipă, imemorabile distrugeri de soldaţi, de dinastii, splendide tragedii, de forturi asediate. După ele se aşterne domnia păcii agricole, care nu e deloc mai statornică sau mai scutită de moarte.

Uite, acolo unde plugul a fost nevoit să ocolească o movilă de lespezi informe, expropriind o parte din ogor şi făcînd umbră restului, strălucea odinioară Palatul Şarpelui Funest, pe care legenda scrisă de filozofi l-a păstrat mai bine decît povestea populară, cu toate că, odinioară, şarpele a domnit o mie de ani! Un rege se aseamănă, cîteodată, cu un om!... Cu uşurinţă, îl poţi confunda cu un om. Vezi cum te poţi înşela? El însuşi, uneori, e aidoma cu ceilalţi muritori, dar asta e taina lui, şi pînă la moarte nu află nimeni dintre supuşii lui că luxul l-a îmbolnăvit, aproape mortal!... Într-o după-amiază, cînd lumina e roşie ca harbuzul, iar oamenii se văd, de departe, tremurători, negri ca nişte seminţe ale bostanului imperial, se deschid încet porţile tăcute, năbuşite de covoare, ale palatului, şi intră voios, viclean, strălucind de înţelepciunea parfumată de nard a întunericului, Ahriman însuşi, care găseşte pe rege în baie, plictisit, satisfăcut, stupid, ca orice om fericit, numărîndu-şi degetele, ca şi cum s-ar teme să le piardă.

— Te simți bine, majestate ?

— Nu mă doare nimic, nu mă gîndesc la nimic, mulțumesc de întrebare ! Nu cumva și asta o fi vreo boală ? Nu știu cum aș vrea să fiu, dar doresc să fiu mereu într-altfel, că de mult eu nu mă mai minunez de nimeni, nici chiar de mine ! Aș vrea să mă admir, dar nu reușesc, fiindcă m-am plictisit de mine... Nu știu de ce...

Atunci Ahriman se apropie și sărută umerii regelui și, după fiecare sărutare, îi crește regelui cîte un șarpe șuierător pe pielea udă.

— Așa ! Vei avea, de aci înainte, niște consilieri interesanți ! îi spune Ahriman. Ei îți vor sugera multe idei. Dar să știi, majestate, e un detaliu care nu trebuie să te neliniștească, fiindcă nu-ți voi cere un nutreț inexistent : acești șerpi se hrănesc numai cu creier de om ! Dorințele consumă gîndire, iar gîndirea consumă toată frumusețea fizică a omului, care se urîțește. E semnul că s-a gîndit ! O cantitate mai mare de nutreț, pentru șerpii mei, te va transforma într-un om deosebit. Vei vedea lucrurile într-alt chip. Mutra asta plictisită, de om care a rumegat prea multe zile, nu o vei mai purta... Dar să știi, gloriosule, că atunci cînd regii petrec, zidurile cetăților încep să se clatine, să se moaie și să se prăbușească. De prea multe satisfacții, fericirea te prostește ! Numai cînd te trezești pe marginea prăpastiei constați că n-ai fost destul de inteligent !... Înțeleptul e un om fără dorințe. După dorințele sale prea multe, cunosc eu pe omul prost !...

...Dar ce grădină vie, în schimb, este acest inviolabil azil al tinereții ! Într-adevăr, în afară de cîteva specimene mediocre — fete assyriene, mici, crude, simpluțe și care, numai prin intervenții costisitoare, de familie, au izbutit să candideze la coroana imperiului — imensa majoritate a fetelor ilustrează însăși frumusețea feminină. Ele se urcă pe terasă la ora cînd se aude talgerul de argint vestitor al dejunului.

Cum nu sînt principese de sînge, cele mai multe provenind dintr-o stare socială mijlocie, ridicate din feude îndestulate prin exploatare, ele n-au reușit decît să se îngrașe. Ființe extrem de preocupate de înfățișarea lor,

principesele au în minus doar semnele onorifice ale muncii.

Fiecare poartă convingerea că mîine se va urca pe tronul perșilor, babylonienilor, assyrienilor, mezilor și altor seminții mai obscure. Subțirimea acestui orgoliu, ce s-ar vrea ascuns, a creat aici un ambiant sufletesc exploziv, o șerpărie de intrigi și de meschinătate. Fiecare fată este slujită de sclave, rafinată prin nutriție, prin băi și masaje, prin lux și fard, într-un scop anume. Fiecare se îmbogățește, zi de zi, cu un repertoriu de invidii și de perfidie, dar suportă cu dulceață, cu gentilețe, cu menajamente, chiar și mutra cea mai detestată dintre surioarele din acest harem cast, devenit un iad al premeditării. Toate rochițele, toate rozele inspiră spaima unor mușcături veninoase și mortale. Nimic nu e inocent. Unele își grăbesc împlinirea paliativelor cosmetice pentru a se prezenta în fața împăratului cît mai curînd. Este a lua înaintea altui hazard și a trimite la vatră acest congres feciorelnic. Preferința suveranului va rezolva „chestiunea sa politică“ și, eventual, sentimentală. Altele, dimpotrivă, gîndesc cu realism că Asuerus nu va culege prima floare. Cum să renunțe la plăcerile unei experiențe bogat furnizate ? Bunul-simț refuză de-a crede că gyneceul imperial, de herghelie grațioasă, poate fi confundat cu altarul unei căsătorii oneste. În consecință, acceptînd riscul de a nu se oferi la început, multe nevinovate copile se bizuie pe hazardul sentimentului de oboseală al împăratului. Poate că se va opri pe la jumătatea drumului, renunțînd la tot restul de contingent... În sfîrșit, fetele din altă grupare, cu ajutorul unor sfaturi părintești, evident interesate, insistă de pe acum de a nu fi trimise la împărat decît în ultimele zile ale concursului. Atunci Asuerus, înțeleptit, de atît bazar sexual, cu interesul extenuat, va alege cu ochii închiși, cu superioritate, pe una sau pe alta, înțelegînd, în fine, că nu aceasta era calea cea mai justă pentru a-și alege o însoțire de viață.

Micile naive provinciale ocupau primele rînduri ; cele cu o ambiție călită de lecțiile haremului formau repriza atacului ; în ultima categorie se aflau deopotrivă fetele cu vocația vieții de serai sau cu dresajul carierei „fie ce-o fi“ ; în plus, cîteva rătăcite, care în realitate regretau

de a fi ajuns aici, în anticamera fericirii... Ele sperau să fie trimise acasă, aşa cum veniseră, bucuroase de a nu fi căzut asupra lor invidiata mizerie de a rămîne lîngă un împărat care se purta cu femeile ca un animal de remontă.

În consecinţă, se făcea politică în jurul faimosului Hegai.

Întîlnirea pe terasă, în afară de aspectul feeric, ridica probleme de protocol mereu schimbate, sub influenţele dinafară. Oricît de incandescente stăteau dinaintea tuturor iluzia şi speranţa de a înlătura pe toate celelalte printr-un succes feminin (dospeau şi se ascuţeau poftele şi instinctele), ele erau obligate de însăşi regula casei (dacă nu de oarecare educaţie) să întreţină relaţii corecte şi amabile între ele. Viaţa în societate impune adesea omului acest delicios chin, acceptat din raţiune, şi care se traduce prin atenţii marcate tocmai asupra unor persoane cordial dispreţuite. Astfel, din desconsiderare pentru cineva şi de teama ca dispreţul să nu fie descoperit şi discutat cu preopinentul, omul bine-crescut consimte să adreseze, cui îi displace, cuvinte politicoase şi agreabile. Maniera asta socială angajează, într-un mod primejdios, întreaga armonie şi ordinea socială a valorilor morale.

Dar problema sufletească se pune, în acelaşi chip, şi într-o lume exclusiv de fete proaste, unde fiecare îşi propune: „Să mă însoţesc cu cineva care dublează calităţile mele sau, dimpotrivă, cu cineva care-mi completează lipsurile mele ?"

Pentru Esthera este fără importanţă de a stabili o ierarhie palatistă de preferinţe. Oamenii sînt oameni, ca boabele dintr-un sac cu boabe. Ea a învăţat de timpuriu să nu recunoască decît un singur suveran suprem. Din moment ce viaţa pămîntească nu trebuie minţită cu bomboane metafizice, ea trebuie guvernată de legea imparţială şi nimeni nu poate fi scutit de rigorile ei. Perspectivele de a fi împărăteasă nu au, pentru Esthera, nimic intimidant ! Ea gîndeşte aşa cum a învăţat-o tradiţia : „Nu prefer pe nimeni ! Ar fi o prea mare onoare ! Nu dispreţuiesc pe nimeni ! Ar fi o prea mare oboseală !"

Nu şi-a propus nici o conduită specială faţă de nimeni. Nu poţi să fii, începînd de la o anume dată, împărăteasă ! Dacă n-ai învăţat — în sărăcie — să te porţi ca o împărăteasă, nu vei mai învăţa niciodată — în opulenţă — cum să fii !

La ora mesei — era zi de sărbătoare — Esthera rămase în picioare lîngă masa ce-i fusese rezervată şi, cu o duioşie amuzată, reţinu pe mica Asal să dejuneze cu ea. În celelalte două locuri, rămase disponibile, ea aştepta primele priviri întrebătoare, solicitante, pentru a le răspunde : „Desigur, desigur, puteţi lua loc, aici..."

Acela care gîndeşte aşa, de fapt conduce.

Iată două domnişoare, prima blondă, albă, poate de-abia trecută de 15 ani, uscată ca un biscuit. E originară din Varkana, de la sudul Mării Caspice. Numele ei este Darh, care înseamnează „Suverană". A doua este o fată negricioasă, din Palmyra, fiica unui comerciant care s-a îmbogăţit prin marile porturi ale Syriei şi ale Feniciei. Poartă bijuterii mari, ostentative, şi e mîndră de numele ce i s-a dat, Bahar-ciachn, adică „Sărbătoarea Primăverii". E mai în vîrstă dintre toate : are 18 ani.

Femeile, în Orient, şi cu atît mai mult fetele, au o falsă reputaţie de fiinţe tăcute. În realitate, odihnitoarea lor tăcere este apreciată numai în reuniunile la care iau parte şi bărbaţi. Între ele, sînt guralive, subit indolente, ca după o curiozitate învinsă. Ceea ce pare o lipsă de onestitate, în povestea lor, nu este decît galopul nestăpînit al unei fantezii dezlănţuite din stăvilarele impuse de canoanele educaţiei lor. Dar Esthera-Hadassa e „o bună ascultătoare". Ascultă cu plăcere, sau cu indiferenţă, nimic nu o stînjeneşte. Ea poate să-şi continue monologul interior în mijlocul celei mai tulburătoare larme. Totuşi, în împrejurarea asta, cum invitase la masa ei trei prietene, se crezu datoare, între feluri, să le întreţină buna dispoziţie de conversaţie. A fost o idee pe cît de imprudentă, pe atît de instructivă.

— E fermecător pentru mine să am dintr-odată trei sute de surori, după ce, pînă acum, n-am avut nici una... spuse cu un surîs ironic Hadassa.

Mica Asal bătu din palme, strigînd aproape tare :

— Trei sute ?... Există vreun număr mai mare decît trei sute ?

— Mai sosesc și altele ! întări Darh.

— Are să fie greu să ne cunoaștem în mai puțin de un an, aprecie Bahar-ciachn.

Se servea o mîncare de legume în unt.

— Îți place, Asal ? o întrebă Hadassa cu bunăvoință.

— Mie nu-mi plac decît dulciurile...

— Bineînțeles, Asal... Dar trebuie să mănînci ca o împărătească, nu ca un copil !

Răutăcioasă, Bahar-ciachn interveni :

— Crezi ?

— Cred ! Hadassa șopti, cu oarecare jenă, un cuvînt împăciuitor, nu fără oarecare duritate : Dacă nu am fi convinse de norocul care ne așteaptă, ar trebui să ne rușinăm că ne aflăm aici !

Darh, surprinsă, se simți ultragiată. Ea roși, făcu un gest tăios și, cu un grațios accent varkanian, privind în ochi pe Hadassa, vorbi ca pentru toate celelalte :

— Ajunge fiecărei zile amarul ei... Să sperăm că multora dintre noi le vor mai rămîne cîțiva ani de copilărie, acasă. Doresc să nu-și mai aducă aminte de mine ! Să piară din an ziua în care aș fi chemată de împărat.

— Eu aș fi fericită dacă m-ar chema împăratul chiar astă-seară ! răspunse cu candoare Asal.

— Tu să-ți mănînci legumele, înțelegi ? se răsti Hadassa, cu severitate prefăcută.

Intimidată, fetița începu să înghită în silă, ca pe o doctorie, delicioasa mîncare, închizîndu-și ochii ca să mestece, deschizîndu-i doar ca să-și reîncarce bifurcata furculiță de fildeș.

Apoi, Hadassa relua :

— Vezi tu, Darh, n-am venit numai de bunăvoie. Multe dintre noi au fost aduse aici exact așa cum sînt luați bărbații la război. Admit și doresc să nu pierim și să nu primim răni prea dureroase. Dar destinul trebuie să-l privim în față. Să știm despre ce este vorba ! Nu-i așa ?

Bahar-ciachn, cu o cochetărie subit suspectă și disprețuitoare :

— Hadassa, zise, eu nu-mi închipui că unele dintre noi așteaptă o coroană sigură, sau că, după cîteva oboseli de debut femeiesc, casa împăratului se va umple de

prinți, așa cum Asal și-a umplut-o cu păpuși de aur și de argint, născute de ea, prin nas și prin urechi, care-i sînt mici și frumoase ! Singura mea grijă e să nu fiu chemată la început... Rușine nu-mi este, și nu mi-ar fi, orice s-ar întîmpla, fiindcă Kșaiarcha este împărat, este ceresc, este nemuritor, dar mă irită concurența atîtor fete frumoase !...

— De acord, bună Bahar-ciachn ! Atît doar mi-aș permite să observ, că ai fi o împărătească cam răutăcioasă cu Asal, care a fost atît de drăguță, încît a mîncat toate legumele... Mai vrei, Asal ?

— Dacă vrei tu...

— Nu, Asal, avem o friptură bună, de vînat. Ești un înger, Asal, să știi. Ai să fii o împărătească iubită și cîntată de poeți. Tu trebuia să te fi născut ghiveci cu floare, lîngă un perete de dormitor... Ce cauți tu aici, printre fete ?

— Oh, oh, nu, Hadassa ! Îmi place viața mai mult...

Hadassa o mîngîie ușor pe obraz, apoi o servi cu friptură, invitînd și pe celelalte.

Dar Bahar-ciachn nu terminase :

— Destule vor fi îndepărtate de la palat pentru trecutul lor...

— Ce trecut poate să aibă o fată ?

— Trecut de femeie !

— Asta nu pot crede, Bahar-ciachn !

— Aperi pe cineva ?

— E o răutate ce spui, Bahar-ciachn ! Prefer să nu fi auzit bine ce-ai spus !

— Eu ți-o pot repeta, dacă e nevoie.

— E o intrigă sfruntată ! interveni Darh, ridicîndu-se de la masă. Iartă-mă, Hadassa... am înțeles ce-a vrut să spună ea.

Darh se retrase, îndreptîndu-se cu pași repezi spre camera ei.

Asal nu știa ce trebuie să facă. După ce reflectă un moment, începu să plîngă și fugi după Darh.

Acum rămăseseră la masă, față în față, Hadassa și Bahar-ciachn.

„Spune-i ce gîndești !“ o îndemna demonul pe Hadassa.

— Ai fost nedreaptă și aspră, Bahar-ciachn ! zise după o pauză.

Clubul cărții digitale 2022

— Nu vorbeam despre ele. Despre ele nu știu nimic. Dar știu despre Germa...

Germa, care în limba sanscrită înseamnă „Caldă“, e o codană din Skudra, din sudul Dunării, din țara care se cheamă Ister.

— Ascultă, Bahar-ciachn, tu ești din Palmyra, iar Germa tocmai din Skudra. Cum poți tu să știi un lucru atît de învăluit, de la distanța asta ? Sau ți-a spus cineva, și atunci e o infamie, pe care o repeți mai departe, sau ți-a mărturisit-o chiar Germa, și atunci ar fi trebuit să păstrezi taina, fiindcă ea ți-a arătat încredere și trebuie să dovedești că ai meritat-o. Sau, în fine, e din capul tău, și atunci să știi că ești foarte vinovată ! În toate cazurile, pentru ce ne-o spui ? Pe mine un astfel de lucru nu mă interesează. Te-aș iubi mai mult dacă ai fi dreaptă, iubitoare...

Fata părea atinsă de cuvintele Hadassei.

— Să nu-mi spui că regreți, Bahar-ciachn. E prea devreme ca să te cred. Dar ai o posibilitate să mă convingi, dacă într-adevăr ești fără pic de răutate. Nu-ți cer nici o umilință. Vreau doar să fii mai mare decît mica ta greșeală. Du-te și invită la masă pe Darh și pe Asal...

— N-or să vrea, Hadassa !

— Dacă ești sinceră, ele vor citi în ochii tăi și vor veni. Cere iertare...

Peste cîteva minute, Bahar-ciachn, triumfătoare, intra pe terasă între Darh și Asal, vesele, îmbujorate de emoții trecătoare.

Dejunul lor s-a terminat convenabil.

Hadassa era obosită. Dorea să rămînă singură și astfel petrecu o după-amiază întreagă, în camera ei, cu sentimentul că domnește peste oameni, întristată de misiunea aceasta pe care și-o ia cu ușurință, de a împăca naturi pornite pe luptă sălbatică.

„Cînd vei ieși, Esthera, din cărțile înțelepților și din templu, pentru a privi cerul înstelat, pentru a mirosi frunza și floarea, pentru a cînta, pentru a te bucura numai pentru tine ? Cînd te vei hotărî să plîngi numai pentru tine ? Pînă atunci, pentru multe femei ai să plîngi... Iată-le cum sînt ! Trebuie ajutate să redevină bune... După ce nu mai sînt pure, se apucă să mai fie și «sfinte» !...“

Era numai un început de cîntec, în pragul unei existențe pline de greutate. Dar după tradiție, sufletul ei, la toate sărbătorile, se întrista, pentru ca visul să se asemuiască totuși cu realitatea.

„Pline sînt cărțile de duioșii provocatoare. «Am plîns cînd mi-am adus aminte, spune un mare poet al patriei. În sălciile din ținutul acela ne atîrnarăm harfele ca pe niște arme nefolositoare.» Poemul avertiza toți oamenii. Este mai bine să înțelegem prin imaginație decît să avem astfel de amintiri trăite. Dar noi zicem : «Iată ceva care nu ne privește !» Oare, pentru a eterniza fanteziile individuale, s-or fi inventat scrisul, literatura, arta ? Nu vor fi fost, chiar de la început, balsamul și mirodenia, ajutorul de jos, pentru a se înlătura răul de sus, și invers ? De ce nu vrei tu, frate, să faci din suferință jumătatea ta legitimă ? Atunci, ai face lumea mai umană. Nu vezi tu, oare, că se nasc mereu inimi mai nobile decît leagănul lor natal ? Nu vezi, în leagăne de aur, odrasle istovite de bun trai ? Nu e păcat de-a pune bagatele în ranița soldatului (că toți sîntem soldați) ? De ce să ne-mbătăm de somn, mai înainte de a fi înfăptuit un bine ? De ce-am venit ? De ce-am plecat ? Nu e nimic pe lume fără scop, în afară de perfecțiunea omenească și divină, care a inventat inutilitatea ! Dar care e tiranul căruia să-i fi căzut arma din mînă, cînd i-ai cîntat un cîntec de-acasă ? Nu vezi ce multă treabă nefăcută ne-așteaptă, pînă cînd vom putea să spunem că sîntem oameni ? În locul acestor zăbovite socoteli, aflăm că un înger al armatelor de invazie a poruncit : «Radeți din temelii cetatea asta ! Incendiați aceste sate ! Trimiteți un mare poet la mine, să cînte-n versuri glorioasa mea nerușinare de-a fi nenorocit niște nevinovați»... Și totuși așa se-ntîmplă ! Dacă vreun zeu ne cere viața, fără să ne-ntrebe, de ce să nu ne-o ceară și-mpăratul ! Iată că o face ! O fi el singur vinovat ? N-a observat și el cît de anevoios ne hotărîm de-a ne uni ? Satrapul se îmbuibă singur, dar luptă prin intermediari ! Oh, cît l-aș iubi, dacă aș izbuti să-l schimb... Că doar pentru atît am fost trimisă aici, ca o mustrare !“

Esthera delira în confuzii și în contradicții.

Cădea o seară caldă. Grădinile erau pline de flori somnoroase și de fete vioaie. Unele păsări adormite silabiseau în somn reminiscențe din cîntecul zilei. De departe,

din pustia Suzianei, se auzea bocetul hulmuzului, pasărea nocturnă. Nu s-a scornit nici un spital care să vindece vreo boală cîntînd ?

Gîfîind, sosi Germa, cu părul în dezordine. Ea aducea Estherei doi trandafiri de un inefabil galben-roşu.

Hadassa îi mulţumi şi o rugă :

— Du aceste flori lui Bahar-ciachn...Trebuie să vindecăm pe cei răutăcioşi. Ne trebuie forţa de a oferi flori celor duri ! Poartă-te ca o împărăteasă ! Cînd toate femeile lumii se vor simţi împărătese, vom fi mai bine conduşi.

Germa nu înţelegea.

— De dragul căminului, cei mai mulţi dintre bărbaţi devin nişte laşi, nişte poltroni, nişte abdicanţi, sau, dimpotrivă, nişte cruzi. De dragul nostru... va fi bine, în lume, atunci cînd femeile vor refuza să mai fie idolatrizate...

Germa se îndepărtă, convinsă că Hadassa e nebună.

Hadassa urcă liniştită treptele, singură, pe terasă. Ea văzu, destul de departe, în mijlocul drumului, pe Mardoheu, în haine modeste. Părea să fi aşteptat apariţia Estherei. El îi făcu un semn cu mîna. Ar fi vrut să-i spună ceva şi nu izbutea. Semnele lui repetate nu o dumeriră deloc mai bine.

Între ei se ridicau zidurile palatului, cazărmile, zăvoarele, gărzile, slugile care suspectau pe toată lumea. Esthera, pentru prima oară, avu sentimentul neted că se află acolo unde este nevoie de ea, ca un soldat oarecare.

Ridică un braţ, ca să răspundă lui Mardoheu, şi-l văzu pe acesta stînd de vorbă cu santinela, care-l invita să plece din locul acela. Bătrînul se împotrivi, apoi cedă, pornind cu paşi rari spre casă. În curînd dispăru, cu toată mantia înserării după el, cu aştrii albi, cu luna palidă de cretă şi, într-adevăr, pe nesimţite, se făcuse răcoare.

Esthera îşi ridică privirile spre cer, trecu degetele prin beteala argintie pe care i-o trimitea luceafărul de seară, ca pe o glumă, şi rămase privind ordinea imuabilă a universului.

„Ce măturată gospodărie, Doamne ! Ah, nu, iată, din partea unde se ridică Orionul, pluteşte un nor pribeag,

iluzoriu... După concertul de zi al soarelui, cerul înstelat învaţă pe oameni geometria.“ Venea o boare ameţitoare, ca lemnul de santal, şi toate stelele sclipeau reci, cu preţiozitate.

„Văd pe cer, sat lîngă sat, sate de stele, unele strînse la un loc, altele resfirate pe un rîu de lumină, şi fiecare stea e dintr-un sat, şi nu e din altul, întocmai ca şi noi. Doar atît, că nu cunosc numele lor, cu toate că văd în fiecare zi un astru mai mare, care o fi primar pe-acolo, şi străluceşte, neputincios de departe, ca şi noi, oamenii, de aproape ! Fug, fug zilele mele, şi n-aş fi niciodată fericită dacă n-aş citi, la fiecare înserare, acest mesaj al boltei albastre, scris cu aur, citit de toţi. Mi se deschid toate drumurile deodată, ca să-mi pierd mintea !... Îngrădită cu greşeală, din toate părţile, dinlăuntru şi dinafară, mi se pare că m-am născut ca să fiu ca o întrebare, între un cer adînc şi o veşnicie adîncă. Dar mai uşor decît penişul struţului şi decît respiraţia somnului, mîna lui ţine întreg acest noian feeric şi căzător din frumuseţe, cu gîndul tot mai sus, cu trupul tot mai jos, aşa cum este firesc între lucruri care se vor despărţi... Învredniceşte-mă de un om mereu mai bun, să iubesc pe împăratul acela care se întorcea de la cîmp, în urma boilor, şi care a întrebat : «Ce are poporul de plînge ?»... Băiatul acela nu cunoştea decît stele şi vite, dar acum avea un ghimpe într-un picior şi pasul lui era dureros. Un văcar, un biet păstor de cirezi, care nici barem nu erau ale lui... Dar divinitatea îi dăduse o altă inimă, şi toate semnele acelea s-au împlinit, în aceeaşi zi, de ajunseseră trecătorii să întrebe : «Oare şi Saul este între proroci ?» El era băiatul-văcar ! Dar era împăratul necăjiţilor ! Şi-l dispreţuiau, şi nu-i aduceau daruri, şi nu credea nimeni că el e împărat, şi trebuia totuşi să domnească peste un popor îndărătnic, care plîngea... Te iubesc, bunule împărat-văcar, cel mai puţin iubit dintre toţi !... Nu te-ai luptat tu cu filistenii şi, la Ghildal, n-ai ştiut nici timpul, nici modul pentru a aduce sacrificii la altar ? ! N-ai fost tu gata să-ţi omori copilul, pe Ionatan, pentru că gustase puţină miere, cu vîrful toiagului, în pădure, într-o zi de post absolut ? N-ai pierdut tu singur coroana

ta, numai în doi ani, din cauza sufletului tău pur? Și nu te-ai întors, după aceea, tot atît de simplu precum plecaseși, în satul tău, la vaci și la stele, părăsit pînă și de ultimul tău prieten, bătrînul Samuel? Splendidele tale greșeli!... Curata inimă ce a bătut în tine! Cu cît ești tu mai frumos decît cei care au trecut prin viață din reușită în altă reușită!... Coroana ta, băiatule, văcarule, aș fi vrut s-o port lîngă tine, între un șiștar cu lapte dulce și o stupină aducătoare de toate parfumele grădinilor păcii. Dar, vezi, eu sînt aici, la Suza... Ajută-mă să ridic semne pe drum, să iau seama la calea pe care o urc acum, pentru ca, într-o zi, să mă pot întoarce lîngă tine, chiar dacă aș trece prin șapte vremuri, pînă acasă, în Beniamin. Nu mă voi uita nici la înfățișarea ta, nici la nălțimea staturii tale printre oameni. Îți voi vedea inima, așa cum ți-a văzut-o cel care te-a adus, și-ți voi dărui un braț de flori de cîmp, nimic mai mult... Știu, iubitul meu, care a fost sfîrșitul vieții tale, străpuns în sabia ta, și cum ai spus Amalecitului: «Apropie-te și omoară-mă, că m-a cuprins amețeala, măcar că sînt încă plin de viață»... Obosit, în sfîrșit, de suferințele tale, din care nu înțelegeai decît *devotare pentru nimic*, decît *adorare pentru nimic*, decît *bunăvoință pentru nimic*... Hossana, copilule zadarnic, care n-ai trăit decît în neștiință și în iubire!... Hossana, prinț al turmelor și al stelelor, căruia soarta ți-a menit să mori, atît de nepotrivit, ca soldat!... Hossana, cel mai neînțeles dintre toți eroii cărților!... Odihnă să ai sub stejarul tău din Iabis... Fericită aș fi de-aș veni să dorm în lumea ta înfrumusețată de naivități... Viu ești tu!... Iubirea ta este nemiloasă... La capătul zilelor, o ramură uscată..."

Cînd luna era naltă pe cer, răsună clopotul. Din sala meselor de jos se auzea ciripitul fetelor, subțire, metalic, de zimți mărunți, cum ai scutura un sac cu medalii de argint, dintre care nici una nu avea vreo importanță, asta sau alta.

Esthera se desprinse cu greutate de balustrada terasei, își smulse cu voință un surîs pe care-l purta egal și inuzabil, pentru toată lumea și, după ce mai privi încă o dată noaptea înstelată a Suzianei, se pierdu și ea printre celelalte.

O REVERIE

Cu toate că popoarele sînt convinse că marele lor stăpîn, Kșaiarcha, este o ființă divină, delegată din mila zeilor, cu misiunea de a aduce fericirea totală și eternă pe pămînt (ceea ce se vede!, împăratul se îndoiește de divinitatea sa, disprețuiește pe admiratorii săi și are momente cînd își șoptește:

„Bine i-am păcălit!..."

Medicii, chemați să-i extragă lui Asuerus o măsea nevralgică sau să-i potolească răzmerița intestinelor, descoperă că un sublim, ca el, cînd se vaită de enterocolită, se aseamănă cu oricare dintre netrebnicii sclavi, bolnavi de aceeași boală, sau își pierde dinții și părul, ca ultimul dintre muritori.

Talentele poeziei, muzicii, dansului, sculpturii, picturii s-au înfrățit cu minciuna, ca să fie pe placul lui Asuerus, dar știința își ține capul sus. Îndrugă el rugăciuni, că n-are încotro (zeii sînt persoane foarte mofturoase), însă dacă ar lipsi fierturile de buruieni pămîntești și alte leacuri științifice, divinul împărat s-ar prăpădi ca un biped nedivin.

De aceea (cu dublul interes: de a se vindeca și de a păstra secretul fragilității trupului său) Kșaiarcha este generos cu doctorii și disprețuitor cu artiștii. În artă, împăratul se tutuiește și se bate pe burtă cu toată populația cerului, dar cînd e vorba de știință, el se simte făcînd parte din pachetul de materie șubredă, din care se risipesc, pe fața pămîntului, păduchi încoronați sau neîncoronați. Așa gîndesc eunucii, satrapii, vracii cu care el se așează la masă în fiecare zi. Are nevoie de ei!

Este profund regretabil, dar nu-i nimic de făcut! Cînd Asuerus își aduce aminte de ei, protestează prin țipete, ca atunci cînd păunii își văd picioarele.

Pentru ca stăpînul să fie grandios, este nevoie de oameni negrandioși, care să muncească, să încurce, să descurce, să mături gospodăria imperială, să facă grădinărie, să plivească straturile, să nu lase busuiocul de a face umbră crinului!

La acestea se gîndește Asuerus cînd își pune capul pe pernă. A doua zi, la deșteptare, încep audiențele.

Divinul își ascultă eunucii cu răbdare și se îndoiește de spusele lor, dar tace în toate limbile împărăției. În privința muncii a aflat și el ceva: curtezanele haremului cer să li se dea și lor ceva de făcut, fiindcă inactivitatea li se pare insuportabilă, în captivitate.

Hegai, însoțit de Sahasgas, continuă să-și merite încrederea. Fetele sosite din atîtea țări, cu atîtea obiceiuri, nu se pricep să devină subit niște principese. Ieri s-au încăierat, s-au zgîriat, s-au bătut, au țipat atît de tare, încît au trezit din somn aristocrația palatului, tocmai cînd se odihnea în interesul imperiului, după dejun.

Ca oameni de alcov, miniștrii Tereș și Bigtan au intervenit cu poliția lor, formată tot din femei reprezentative, din provinciile tinerelor beligerante. Hegai, specialist în chestiunile psihologice feminine, a cerut să i se aducă un imens coș, plin cu păpuși. Cînd a început să le distribuie, bătălia fetelor a încetat ca prin minune. Se face pace, prin păpuși, mai sigur decît prin incendii!

— Se vor calma după ce vor trece la o viață „normală"!

Ele plîng ca proastele, plîng înainte, mai plîng și după ce și-au atins idealul! Hegai a depășit vîrsta de 50 de ani și nu e atrăgător, dar Sahasgas e tînăr și frumos, e manierat și promițător în priviri. Multe fete s-ar lepăda de visul încoronării dacă Sahasgas s-ar învoi să primească ofranda celei mai grațioase, și apoi să se retragă cu ea la o viață casnică, în Ecbatana. Ele nu au cum să știe că acest tînăr ministru al sexualității imperiale este și el tot un eunuc, ca și Hegai, ca întreaga elită.

Politica imperiului are nevoie de eunuci. Asuerus e convins că lumea nu va fi niciodată în criză de eunuci.

Există trei categorii de eunuci: chirurgicali, voluntar-chirurgicali și congenitali. (Bărbații adevărați se nasc mai rar.) Cei mai numeroși, trebuind să se devoteze familiei, bărbații din Babylon devin niște lași în mîna puterii decisive. Pentru o pîine mai bună, ei se despart de sinceritate, de presupusul cavalerism masculin, de demnitatea umană. Marile cariere nu se fac cu asemenea ghiulele de picior! Fiecare eunuc își alege, de timpuriu, un idol și se face sluga acestuia.

Idolul, care și el este tot un om, nu e prost: nu acordă slugii nici o încredere! În consecință, îi spune:

— Mierea nu poate fi bine păzită decît de aceia cărora nu le place mierea. Să-mi dai garanții!...

Sluga a înțeles: consimte să se modifice. Va fi condiționat anatomic pentru funcția de consilier al tronului. După ce însemnele masculinității i-au fost extirpate, el zace în pat. În bună limbă grecească, „eunuc" nu înseamnă decît atît: bărbatul care zace în pat. A dat dovadă de devotament față de împărat: i s-a dedicat „trup și suflet"! În mod logic, decurge din treaba asta că imperiul va fi populat de trei sexe: bărbații, femeile și eunucii. Recompensa nu întîrzie: i se dă eunucului o spadă, arma bărbăției!...

Navigatorii italici, care au ajuns cu negoațele lor prin aceste păragini, au tradus cuvîntul „eunuc" (castrat) în graiul lor: îl numesc *spado*. Asuerus va da încrederea politicii sale numai și numai bărbatului castrat! „Eunuc" înseamnă exact ceea ce nu-i trebuie poporului, dar îi trebuie împăratului! El se va îmbuiba din multe dulciuri, dar nu chiar din toate. S-a istețit despotul la un rafinament atît de subtil, în vederea unui scop suprem, încît a dat naștere unui tip de lacom și imoral, care a cucerit palatele: „*Ego, semper laudator*", „eu, veșnicul lingușitor"... Acest tip de om a făcut ravagii în toate țările unde popoarele au fost ținute în sărăcie și în ignoranță. S-au ivit eunuci „gata făcuți", pentru care n-a mai fost nevoie de concursul chirurgiei! Castratul moral s-a dovedit mai eficient decît castratul fizic! Experiența a învederat că prizonierul cel mai fanatic și patriotul cel mai ireductibil luptă pentru țara lor chiar și după ce au

fost puşi în lanţuri ; îndată însă după castraţie, educaţia lor devine mai puternică decît natura, trădează orice şi declară că *„ubi bene, ibi patria“*, o cugetare egoistă şi antinaţională, tipică de eunuc, adică „dă dracului principiile şi fii fericit“ !

Rezistenţa la castraţia fizică şi morală a fost virtutea tuturor sclavilor din Babylon : ei nu s-au lepădat de patria lor. Politica de deznaţionalizare n-a dat nici un rezultat, în pofida risipei de sînge inocent.

Hegai nu este cel mai celebru dintre eunuci. În Persia, filozoful castrat Bagoas, sub aureola „obiectivităţii“ sale (dobîndită cu bisturiul), a domnit mai presus de oameni şi a numit regi şi comandanţi. El a descoperit că, pentru a judeca mierea, este mai bine să n-o cunoşti ; pentru a judeca arta şi cultura, trebuie să fii de o incultură totală ; pentru a nu fura nimic de pe moşiile împăratului, trebuie să n-ai nici barem o grădiniţă în jurul casei tale. Dintre slugarnicii imperialismului, s-au ridicat şi unii eunuci mai „virili“, cum a fost filozoful Favorinus, prietenul de cenaclu al lui Plutarh, sau Aristonicus, consilierul aulic al Ptolemeilor, sau atîţia miniştri ai faraonilor, mari amatori de castraţi. În istoria creştinismului a rămas ilustru Origen, marele exeget teologal, aşa-numitul „Om de bronz“, care a tradus *Biblia*, pe şase coloane de text, în tot atîtea limbi. Origen, fiind el însuşi un eunuc voluntar (un fanatic *„minus habens“*, zicînd că ceea ce e sacru în om se arată soarelui, iar ceea ce e demonic trebuie ascuns sub haine), nu s-a sfiit să proclame că defectul cel mai pernicios al preoţiei este de a fi masculină, lăsată la cheremul mijloacelor păcatului „pentru orice eventualitate“, în loc de a împlini condiţia sfinţeniei, adică prodigioasa castraţie, care restituie bărbaţilor o voce îngerească, de copii ! Dacă pe Origen nu l-ar fi combătut Sinodul de la Niceea, poate că vechea fabrică de eunuci, din Babylon, nu s-ar fi resemnat doar la perimetrele unor secte religioase.

Dintre toate aceste stranii creaturi, cărora Asuerus totuşi le surîde, caldeii inspiră o spaimă permanentă. Caldeea, ţara lor caniculară, năbuşitoare chiar şi în timpul nopţii, se vede bine de pe munţii nordici ai Ar-

meniei. În fiecare zi, în Mesopotamia, dintre Tigru şi Eufrat, ploaia cade ca o perie de apă, abundentă, dar firul apei este prea scurt : nu ajunge niciodată pînă la pămînt, că este sorbit de văzduhul uscat şi fierbinte. În lunile zise de iarnă, clima se mai răcoreşte puţin, apele de munte ale Tigrului se umflă şi se revarsă, fertilizînd cîmpii încinse de văpăi. După trei săptămîni, ierburile au crescut nalte, aproape de un metru. Sfîrcurile vegetale se calcinează numaidecît sub dogoare, dar creează o umbră noroioasă celorlalte plante de la rădăcină, care înfloresc într-un relativ întuneric sub o umbrelă de frunze pîrjolite. De sub covorul ierburilor arse, apar copiii caldeilor, nişte copii albaştri, urmaţi de copii verzi, roşii, galbeni, toţi vopsiţi de polenul florilor printre care s-au jucat. Din aceste excese ale naturii se nasc excesivii caldei, ca un fruct al suferinţei lor.

Culorile le-au pătruns în caracter ! Caldeul a devenit omul policromat de toate vopselele, de la piele pînă în axul fiinţei lui. Fiindcă, în ţara natală, el este alternativ sau foarte bogat de recoltele fenomenale, sau foarte sărac de secetele naţionale, caldeul se refugiază în cariera militară. Ca soldat, el are de toate, fură tot ce-i place, nepedepsit. Garda palatului este formată, în majoritatea sa, din soldaţi din Caldeea, fiindcă sînt viteji. Comandanţii gărzii sînt, bineînţeles, tot caldei. Ministrul apărării imperiale trebuie să fie tot caldeu. Şi, astfel, iată pe liberalul împărat persan Asuerus căzut în captivitatea caldeilor, care se poartă cînd brutali ca săracii, cînd onctuoşi ca bogaţii, cînd galbeni, cînd albaştri. Nu se ştie niciodată ce năzdrăvănie pot face oamenii polenurilor cromatice.

Acum, cînd Asuerus ar dori să ştie care este situaţia reală în diferitele ţări, ale sale sau străine, el îşi întreabă generalii, care sînt caldei fabuloşi în tot ce raportează. Sînt entuziaşti, harnici, cu o copilărească ferocitate, nu ştiu de glumă ! Au adus apa în deşert, au construit canale, dar exagerează şi se cred singurii militari geniali de pe lume. Pînă şi grecii spun despre caldei că mint ! Pînă şi Plutarh i-a declarat mincinoşi !

Împăratul a chemat la el pe înțeleptul păstrător al Cronicilor, care îi citește și-i tîlcuiește trecutul, pentru a pregăti viitorul și, mai ales, pentru a-l apăra de vicleniile satrapilor șireți și trădători.

Nu e rău, desigur, ca istoria să încurce treaba prin știința de a lega evenimentele, dîndu-le un înțeles. Dar ce crezare poate împăratul să acorde unor texte care afirmă, cu toată seriozitatea, că unul dintre regii caldeilor a domnit 2700 de ani? Assyrienii, pe alocurea, i-au întrecut, fiindcă de timpuriu ei s-au priceput să facă masacre perfecționate. Aveau talentul ăsta! Ninus, regele assyrian, a iertat el pe cineva? Pe unde a trecut gloriosul lui cuțit, a mai rămas vreun armean? N-a răstignit el pe cruce un rege al mezilor? N-a construit el capitala Ninive, care a umilit soarele prin stălucire? N-a răpit el pe frumoasa Semiramida, care doar în pat a reușit să-l slăbească și să-i grăbească moartea? Cînd ești împărat, nevoit ești să studiezi imbecilitatea divină!...

Cronicile relatează viața istorică a popoarelor, dar se pare că *forma primitivă a adevărului a fost totuși minciuna.*

Semiramida a construit cetatea Babylonului, iar assyrienii-robi, sacrificați la ridicarea zidului (lat cît șase care de război alăturate), au murit cu un sentiment de adîncă recunoștință. Semiramida i-a ucis la lucrări de artă... Se poate concepe un asasinat în masă de o mai mare noblețe?... De aceea, imaginația populară a transformat-o în „Zeița Porumbița" !...

Scîrbit de mitologie, Asuerus a poruncit să fie puse sub cheie Cronicile. Nu mai știe nici el unde să caute înțelepciunea! Citește: „Iată-l pe sublimul Sargon, care a răsturnat toate domniile și le-a înlocuit cu domnia lui. A ras de pe fața pămîntului orașe și sate, a jupuit de vii pe toți care i-au rezistat, a violat regine, a răsturnat altare și idoli, dar tocmai cînd era mai fericit, iar acolo unde cîntaseră plugarii cîntau cucuveicile și nu mai mișca nimeni de frica lui, cei doi băieți ai gloriosului l-au asasinat, la un ospăț!..."

Cît de mult îl iubesc eunucii, miniștrii și guvernatorii țărilor sale pe Asuerus!... Au priceput și ei că fericitul

ăsta încoronat a rezolvat toate problemele și acum a sosit clipa campionatului de harem. Își va alege o împărăteasă! Va cotrobăi prin toate harfele virginității! Dacă nici una nu-i va conveni, îi vor fi aduse altele, că marfa asta nu lipsește! Este ultima armă pe care o poate învinge el! Din plăcere în altă plăcere, fanteziile l-au învins! Mîndrul Asuerus va ajunge să dea o țară întreagă pentru o singură noapte de somn liniștit!... Așa gîndesc devotații lui sfetnici. Sînt sinceri? Cu atît mai trist! I-a avut bărbați și i-a făcut eunuci... I-a avut soldați și i-a făcut ordonanțe... Ordonanțele nu mor pentru hotarele împărăției! Nu există suflet mincinos ca împăratul...

*

* *

La ora de audiență, Haman s-a prezentat, ca totdeauna, sub forma unui semn de exclamație. De sus și pînă jos, acest om este un surîs, limitat pe alocurea de cheutori, plin de sine, cu memoria mobilată de cugetarea lui Nabucodonosor, care nu și-a descris războaiele, dar a fost un cuceritor invincibil, și-a dus armatele pînă la Coloanele lui Hercule, pînă la Gibraltar!... Haman, ca ministru învățat, știe să gîdile cu experiență pe stăpîn:

— Noi, luminate împărate, noi, ăhă-hăăă, am dus fericirea pînă la toartele pămîntului, unde domnesc apele... Toate neamurile ne-au exprimat recunoștință. Toate neamurile ne-au admirat, în afară de nenorociții de dincolo de Eufrat, care spun că marele nostru erou a fost un monstru capricios. Ei l-au descris pe Nabuco, în cărțile lor, ca pe o jivină colosală, cu capul de aur, cu brațele de argint, cu burta de aramă și cu picioarele de lut... Popoarele l-au descris urît! Mușcat de muște și transformat în bou, după șapte luni, cînd balega i-a îmbrobodit pînă și capul, Nabuco ar fi recunoscut că există și omenirea! S-a pocăit, a fost iertat și poftit în cer, unde spiritele i-au frecat pielea timp de șapte ani, pînă au dat de alb...

— Bine, Haman, dar dacă nemaipomenitul Nabucodonosor părea atît de inferior, cum pretind nerecunoscătorii, pentru ce a fost iertat?

— Nabuco a pus pe cronicarii poeţi să scrie. Cînd a ridicat Babylonul şi Grădinile Suspendate, Nabuco ar fi lucrat după inspiraţia lui Marduk, iar acest Marduk — zeu mare, nu zic altfel, dar şi zeii mari greşesc uneori ! — ar fi demonstrat că iubirea dintre oameni va face pace, nu sabia... Cînd zeul civil a aflat că Nabuco a trecut de partea lui Marduk, i-a iertat toate păcatele ! Acum, zeul-şef — fie că există, fie că nu ! — ne ameninţă, ca un prăpădit care n-a făcut armata şi nu ştie ce e asta ! Cum să-l luăm în serios ? Tot după ideile lui Marduk s-a construit Turnul Babel, un templu al armoniei dintre popoare. Ce voia Marduk ? Voia să existe o locuinţă unde să se întîlnească înţelepţii, ca să discute, pînă vor descoperi secretul păcii universale. Slabă gîndire !... Ştim, chiar şi din viaţa de familie, că pentru a ne respecta, condiţia este de a nu ne înghesui unii în alţii ! Omul aşa a fost făcut : el iubeşte pe cel de departe şi detestă pe cel de aproape. Vrei să adori pe cineva ? Adoră-l de la şapte poşte ! Cînd l-ai adus lîngă tine, are el grija de a te învăţa să zici adio serenadelor ! Turnul Babel a fost abatorul celor mai suave iluzii ! Războaiele pentru efemeride, ca frumosul, ca adevărul, ca amorul, s-au dovedit mai durabile şi mai feroce decît acelea ale foamei. Ca să vezi, împărate, ce zeu slab a fost Marduk !... Habar n-avea de psihologie !

Haman nu-i un eunuc chirurgical, ci unul de vocaţie. S-a poticnit într-o problemă care i se pare a fi una de politică internă ! Ca vlăstar assyro-caldeean, acoperit de stofe scumpe, ţesute de geniul popoarelor, purtînd la şold o spadă damaschinată, cu mînerul de fildeş, cu cercei de rubine în ureche şi cu coliere, a rămas naţional doar prin faptul că umblă desculţ, ca toţi compatrioţii lui. Nobleţea şi-o demonstrează printr-o barbă încreţită şi o piele parfumată. Assur l-a făcut războinic ; Heia, zeiţa peşte-şarpe, l-a făcut deştept ; Sin, zeiţa lunii, l-a făcut frumos ; Raman, zeu trăsnetului, l-a învăţat să terorizeze pe cei fricoşi ; Nebo l-a învăţat să scrie (cu toate că nu-i reuşesc toate cuvintele) ; zeiţele cele mai fierbinţi l-au îmbuibat de prăsila posterităţii ; întunericul scaldă cugetarea lui ; cînd se aşterne noaptea, Haman zice :

— Acum, toate sînt ale mele ! În beznă, fiecare crede că posedă şi el ceva ! Dar se înşeală ! La lumină, n-are nimic !

Asuerus îi preţuieşte filozofia, dar îl întrece :

— Îl am şi pe Haman !... Templele etajate, piramidele, statuile, palatele, talismanele, amuletele afirmă un singur stăpîn : pe mine ! Invizibilul, respiraţia, închipuirea, arta vorbesc despre mine ! În orice gospodărie avem nevoie şi de otrepe ! E bun şi Haman la ceva...

Dar Asuerus, ca persan, n-are încredere în acest caldeu mincinos ! A spune adevărul este o treabă tot atît de grea ca şi tirul cu arcul şi călăria. De la Cyrus, fiul lui Cambyse, magii au hotărît ca orice copil persan, în primii douăzeci de ani de viaţă, să înveţe doar aceste trei grele discipline : calul, arcul şi adevărul. Cine cade la cele trei examene n-are ce să caute în elitele de guvernare. Fiindcă Harpagos a minţit pe Astyage, el a fost pedepsit ca să nu mai fie uitat niciodată, consolidînd noua pedagogie a magilor : Astyage s-a prefăcut că se încrede în mincinos, l-a elogiat, l-a medaliat, l-a invitat la un banchet de onoare. Harpagos s-a felicitat de eficienţa minciunilor sale ! A sosit la ospăţ cu băiatul lui, în etate de 13 ani. Astyage l-a ridicat cu braţele spre cer şi i-a spus cu admiraţie vicleană :

— Să fii demn de Harpagos, să fii vrednic de tatăl tău !

Apoi l-a trimis să se joace prin parc, cu prinţii... Acolo, oamenii lui Astyage au prins copilul, l-au spintecat, l-au rumenit la frigare şi l-au servit lui Harpagos la ospăţ.

— Ţi-a plăcut friptura, Harpagos ?

— A fost excelentă, sublimule !

— Mai vrei să mănînci încă o bucată, Harpagos ?

— Cu deliciu, atotputernicule !...

— Îţi voi da şi pentru acasă din acest rarisim animal... (şi i-a adus un coş plin cu resturile băiatului : capul şi mîinile, iar pe un deget Harpagos a recunoscut inelul copilului său). Ca să nu mai minţi niciodată, Harpagos !

— Nu mai mint, divinule !

— Ca să fiu sigur că nu vei mai minţi niciodată, Harpagos, vei fi îngropat de viu, chiar acum, cu resturile de la friptură...

...Dar de atunci, cît au evoluat moravurile!... Împărații s-au perfecționat. Pînă și cel mai mărunt satrap zice :
— Mințiți-ne !... Vă rog să ne mințiți !...

*
*　*

Dacă lumea ar mai avea maeștrii cîntăreți și rapsozi de altădată, care au umplut cărțile cu pădure și cu lumină dantelată din frunzișul cîntător, ei ar scanda stihurile lor, strigînd :

— Trăiască seniorii tîlhari ! Trăiască asprele stăpîniri care s-au priceput să ridice împotriva lor pe cei mai buni dintre oameni ! Trăiască tiranii care se topesc de iubirea de ei înșiși, ținînd în sclavie popoarele ! Trăiască dependența și urgia despoților, din care s-au născut independența și libertatea ! Trăiască despoții nedemni, fiindcă ei au inspirat popoarelor ideea demnității ! În sfîrșit, trăiască natura creatoare, care, din cerimea ei, a protestat împotriva celor care au prihănit credulitatea umană !...

Selecționate din toate triburile militare, sacerdotale și comerciale, din toate ținuturile, fetele transportate în căruțe strejuite de soldați, hrănite din provizia satelor de itinerar, au fost primite la Suza ca niște mărfuri ce trebuiau recondiționate, instruite, spălate, scoase din tradiționala degradare, devenită uniforma femeilor.

Nici una nu știe carte ; cele mai multe nu știu să mănînce altfel decît cu mîinile în blid și cu disperarea foamei în priviri ; nici una, chiar dacă e o principesă, nu știe să ridice ochii la cer fără o cornută abdicare de la sine ; nici una nu se apără, nu refuză, nu se simte ocrotită ; însă în situația asta, femeia, ca orice marfă, valorează totuși ceva...

Eunucul Hegai a însilozat floarea unei generații și a delegat cîte șapte femei experimentate pentru fiecare fată neexperimentată. Pentru a transforma o maimuțică umană într-o prezumtivă împărăteasă, ministrul plăcerilor imperiale a aprobat fonduri speciale, necesare problemelor de igienă și toaletă, pe o perioadă de douăsprezece luni, de apă și de săpun, de uleiuri și de parfume, de

instrucție verticală și orizontală, fiindcă o curtizană trebuie să știe să lupte pentru idealul ei din toate pozițiile.

Documentele precizează că „în douăsprezece luni de zile" — cît un stagiu militar modern — fetele vor fi frecate cu ulei și cu guma rășinoasă a diferiților arbori din familia burseraceelor, cu sucuri de scoarță de *Commiphora Abyssinica* și de *Commiphora Schimperi*, aduse din Nubia, din Arabia și din Somalia. Erau delicioase aceste unguente cosmetice, parfumate, care îmbujorau fetele ignorante, dar erau impuse de medici, fiindcă aveau proprietăți stimulatoare și antispasmodice, dădeau epidermei o aprindere îmbătătoare, o bucurie a neobișnuitului, un curaj care să nu se intimideze de un împărat dezbrăcat de toate decorațiile sale metalice ; să nu se sperie, să nu zbiere ca la abator, să nu creadă că puțin sînge risipit înseamnă negreșit moartea.

Obstacolele nu proveneau de la virtuțile acestor ființe pubere, ci de la totala lor ignoranță. În douăsprezece luni de obsesie sexuală, imaginația fetelor le sporea mirajul tronului. Visul fetelor, de a fi împărătese, a fost odinioară universal : în folclorul lumii găsim cîntece și poezii despre copilele furate de feți-frumoși, apoi instalate în palate cu totul și cu totul de aur și de cristal. Beția asta nu le trece decît atunci cînd soțul le trimite la arat sau le învinețește în bătăi. Starea de înapoiere a femeii decurge din acest sistem educativ al iluziei.

Aromaticele, miresmele, înnobilarea pielii lor, acoperită de haine orbitoare, alimentația selectă și vinurile dulci transformau primitivele paradise în veritabile tîrfe virgine. Țiitoarele haremului le șopteau că bărbatul este un vînat gustos, cum este fazanul sau potîrnichea, dar fericirea asta — vai ! — ele o vor obține nu de la bărbați, ci tot de la femeile seraiului, meșterite, după moda Arhipelagului, din insula egeeană Lesbos. De ce ? Fiindcă bărbatul e ocupat ! Conduce popoarele ! Iar la jocul cu zaruri, el păcălește chiar și zeii...

Moravurile de harem s-au răspîndit pînă departe, în Europa, într-o societate relativ normală. Dacă n-ar fi, nu s-ar povesti ! Cicerone a denunțat flagelul perversității în discursul său *Pro Celio Rufo*. Din Orient sosise la Roma patima Clodiei Metella, muza poetului Catullus, care

îl înșela cu femeile!... Ar fi puțin de spus despre aberațiile provocate de regimul haremului, dacă, prin funcția lor claustrală, n-ar fi răspîndit imoralitatea! Dacă n-ar fi obligat pe bărbați, incapabili de a-și cumpăra o femeie, să rezolve arșițele lor sexuale tot între ei, între bărbați, întocmai ca femeile între ele!... Dacă haremul n-ar fi populat lumea cu tipul „heredo" degenerați, cu sute de copii făcuți de un singur proprietar al haremului... Dacă dintre acești stigmatizați nu s-ar fi ridicat, la Roma, „nobili" demagogi, ca Publius Claudius, care, cu ispita banului, și-a cumpărat niște părinți fictivi, adoptivi, de origine plebeiană, pentru a deveni tribun al poporului!... Tot de la Cicerone știm că Milone l-a asasinat pe nobilul demagog, în plină Via Appia, ca să scape lumea de un clasic șarlatan. Aici însă, la Suza, haremul se află sub stema sacrată a mistrețului imperial. Cum ar fi putut să rămînă indiferenți captivii aduși din lumea sănătoasă a plugarilor și păstorilor?

S-au petrecut lucruri tulburătoare. Fiecare trib, fiecare popor rîvnește ca viitoarea împărăteasă din provincia lui să fie aleasă, sau, dacă se poate, chiar din stirpea lui. Miniștrii se tem că, în clipa cînd se va afla numele împărătesei succesoare, vor izbucni alte dezordini și, în consecință, au propus ca hotărîrea lui Asuerus să fie cît mai îndelung amînată. Vremea tocește amorul propriu al oamenilor! Se deprind cu resemnarea! Încetineala este mai obositoare decît iuțeala.

Din cauza acestor socoteli, Esthera va fi adusă în patul împăratului de-abia în „anul al șaptelea al domniei", adică după patru ani de la incidentul conjugal cu Vastia, și anume în luna a zecea, care se numește Tebeth.

Esthera se plimbă prin parcurile palatului, se extaziază de priveliștile dinspre apele rîului Choaspes, calmate în cîmpia Suzianei, răspunde fără grabă întrebărilor, dar își tăinuiește originea, așa cum a povățuit-o Mardoheu. Nu sînt destule discordanțe între contemporani? Le mai sporim și prin anceștri? Mai apar și alte urîciuni din fanfaronadele genealogice!...

Sărăcia populară a sporit numărul spargerilor.

Tilharii smulg aurăriile din idoleasca lor încuietoare și le spun:

— Dansați și cu noi!... (Iar comorile dansează; ce pot face?).

Popoarele vedeau ce se petrece peste capul lor, și ele formau opinia publică.

— Împărații, în toate vremurile, au socotit că au ce să învețe de la hoți!

Documentele scrise ce ne-au rămas se împrăștie în evenimente multe și nu se concentrează asupra ideii care să distingă, dintre toate, un înțeles mai elevat. Este totuși izbitor detaliul, repetat de mai multe ori, și anume că Asuerus *căuta un anume lucru* în Cronicile perșilor.

Ce căuta?

Astăzi, toate legăturile au putrezit, iar secretul cronicilor nu mai este secret.

Iată-l: NATURA face risipă de timp, fiindcă are mult, nu se grăbește; omul, ca animal superior, cu viață limitată, nu-și poate îngădui pasul de voie liberă al naturii. El *trebuie să știe,* altfel e pierdut. Este descris în Cronicile perșilor, ca și în Istoria lui Herodot, impasul în care s-a trezit Darius, atunci cînd, în Babylon, nu se mai vorbea despre Nabuco, ci doar despre Semiramida și Nitocris. Pe mormîntul celei mai frumoase femei, al ctitorei piramidei de la Gizeh, ea denunțase secretul fericirii, virtutea moderației. Textual: „Dacă vreunul dintre împărații Babylonului va avea nevoie de bani, să deschidă mormîntul meu și va găsi acolo mai mult decît îi va trebui; dar să se ferească de a-l deschide dacă nu va avea o nevoie într-adevăr mare."

Cînd Darius s-a urcat pe tronul împărăției, în Babylon, a socotit că aurul și argintul din mormîntul frumoasei Nitocris nu au nici un rost să zacă în întuneric, și a poruncit ca metalul acela să fie scos și vărsat în tezaurul împăratului. A fost violat mormîntul ei, dar groparii lui Darius au găsit doar mumia și, lîngă ea, o inscripție: „Dacă n-ai fi fost lacom de bani, n-ai fi cotrobăit prin mormintele morților."

Ce să mai citească Asuerus în Cronici, ca să-i placă?

Pe toată priveliștea, găsim numai tragice rămășițe: soldatesca imperială, care a martirizat Mesopotamia; faraonismul tardiv în criză de faraoni; spartachismul grecesc, care învederase că militarismul nu poate să fie formula civilizației viitorului; mizeria thebană a capo-

ralilor ; imperialismul italic, naufragiat în decrepitudinea unor imperatori dementi ; în sfîrșit, numai trufie umilită găsim, numai genialități ultragiate de expediții împărătești, din Delta Nilului pînă la Golful Persic, numai ethnii instigate și îmbrîncite unele contra altora. Nu exista marfă mai disprețuită și mai ieftină decît omul. Din civilizația Mesopotamiei, care strălucise prin cuceriri enorme, în artă și în știință, rămăsese doar scheletul ei geografic, mutilat și pustiit de războaiele ridicate la rang de Belle-Arte, și care au prezidat cel mai vast cimitir al idealului.

Filozofii bilanțieri ai istoriei au rezumat tragedia aceea plurimilenară, arătînd că totuși spiritualitatea umană a construit, în jurul Mediteranei, un scaun cu trei picioare, destul de instabil, pe care se sprijină întreaga lume modernă : ideea morală a monoteiștilor, ideea estetică a atenienilor și ideea de drept a romanilor. Dar justă o fi această sumară schematizare ? În *Piraui*, care însemna „Dubla mare Locuință" a oamenilor (de unde s-a format cuvîntul „faraon"), geniul egiptean plămădise demnitatea de a exista un soare, prin onoarea celor vii și prin cultul celor morți. Tot în Egipt s-a descoperit calea progresului, prin scribi, prin scriitori, primii constructori ai șoselelor spre cultură. Acolo s-a perfecționat o formă a robiei care avea cel puțin scuza de a servi ca embrion al artelor constructive. Nilul n-a fertilizat numai niște ogoare de întinderea Belgiei de astăzi, ci și inteligențele care au scornit știința Numerelor ritmice, aritmetice și algebrice. Arta monumentală în Egipt s-a născut, orbitoare de frumusețe, la Giseh, la Luxor, la Memfis, la Karnak, ca și sora mai mică a acesteia, pictura, cu vraja desenului neîntrecut în Antichitate. Și pe atunci, tot popoarele erau creatoare, nu împărații !... Romantismul, care a propus umanității idealul „imposibilului", a apărut pe lume, între Tigru și Eufrat, în leagănul Caldeii, Assyriei, în Babylon, la Ninive. Dar după domnia fondatorului Hammurabi, aceste zeități omenești au fost mereu atît de hărțuite și strivite, încît nu s-au mai putut distinge decît prin sîngeroase ferocități, care au pus în umbră creațiile lor, Grădinile suspendate ale Semiramidei, Cărțile de cărămidă ale lui Assurbanipal, scrierea cuneiformă, ingineria canalelor de irigație, sculp-

tura metalelor și pietrelor scumpe. Dintre artiștii și meșteșugarii lor, numai sumerienii nu erau semiți sau hamiți.

S-a petrecut un fapt extraordinar, care s-a repetat mereu de-a lungul istoriei : învingătorii „barbari" au adoptat civilizația învinșilor. Roma învingătoare n-a adoptat civilizația grecilor învinși ?...

Și dacă e așa, cum s-ar mai putea susține că civilizația se reazimă pe un tripod ? Nu există scaun cu atît de multe picioare, ca tronul civilizației... Dar fiindcă assyrienii și caldeenii erau utilitariști, chiar și în religia lor, „eficacitatea" le-a fost fatală. Au supraviețuit popoare dintre cele mai mici. Aceste popoare au perfecționat legislația, adică știința legilor, și au zămislit astronomia și matematicile, au fost eclipsate de superstiția eficacității terorii și masacrelor — opera împăraților rafinați. Ce avea de făcut prăpăditul de împărat împotriva forțelor din natură ? Unica lui glorie ar fi putut să fie iubirea pentru cei mulți, dar atîta slăbiciune nu și-a permis !

Sfîșietoarele versete ale poeților ! Citim despre strigătele de adio ale Andromacăi și ale lui Hector. Ici și colo, pe hărțile turistice, descoperim locul stejarului de la Mamre, fîntîna unde s-au adăpat cămilele sclavului Eliezer. Dincoace, iată drumul ascuns al soldaților lui Zoroastru, din armatele persane, pînă la sudul Dunării, unde ei au întemeiat satrapia tracică. Descoperim liniștea apelor Bosforului, cu înlăcrimata legendă a lui Hero și Leandru... Dar nici urmă din „eficacitatea" flotelor și armatelor cotropitoare, pe care împăratul le-a înecat acolo ! Aproape de apele Helespontului, ne reculegem pe mormîntul Hecubei, și tot în vecinătate, iată mormîntul lui Ajax, despre care Sofocle a scris :

„Oh, atunci cînd demnitatea celui mai nobil neam al Greciei / Se-mpletește, fără țintă, în beznă și în neiertare, / Și cînd paloarea rațiunii trimite surghiunite raze / Fără lumină și fără bucurie / În recea descompunere, / Mai bine e de a muri / În neclintitul și neleganatul somn / Decît să mai cutezi de a trăi și mîine / Atunci cînd sufletul s-a risipit"...

Din glorioasa Troia n-au mai rămas nici ruinele. Acolo, natura clementă a crescut un chinuit polip al secetei, un sat necăjit, care se numește Isarlik. Apele flu-

viale au cărat atîta rumeguş de rocă şi de eternitate pe un prag continental, încît marea a fost respinsă spre larg la mai mult de o sută de kilometri, ca o grădină zoologică, pe care marina a cedat-o infanteriei.

Ca să înţelegem puţinul ce se vede, a fost nevoie de două mii şi cinci sute de ani... În marile biblioteci se exclamă :

— Ce specie inteligentă este omul !...

La Suza, stă întinsă în patul ei Esthera, tulburată de întrebări :

„De ce oare Mardoheu îşi risipeşte timpul plimbîndu-se prin faţa terasei femeilor ? Se nelinişteşte de soarta mea ? Mă paşte vreo nenorocire ? Se îndoieşte el de purtarea mea aici ? Îşi izgoneşte gîndul, ca pe o muscă sîcîitoare. Îşi alege un fir mai fără noduri : Probabil că se simte singur. I-a rămas goală casa... Mănîncă din blidul său, iar în faţă are blidul soţiei care i-a murit demult... Nu are de ce să fie vesel. Odinioară, cînd încă îi mai trăia fetiţa — frumoasă, nu chiar ca mama ei, — o întreba, desigur, în mare taină : «Ce-ai vrea tu să-ţi cumpăr ?... Dar să nu afle mama !...» Mama e totdeauna mai severă ; aşa se cuvine ! Grijulie de înfăţişarea soţului, ea nu se miră că soţul ei mai place şi altora... Nu-şi face iluzii..."

Prin marile ferestre dinspre curte se vede adunat Consiliul imperial, pentru socoteli băneşti. Este ceartă între dregători ! Unul dintre ei urlă ca în gură de şarpe şi se aude pînă în dormitoarele fetelor :

— Nu vedeţi că nu se mai potriveşte rînduiala rămasă de la înţeleptul Darius ? El a cerut de la ţări ca Lydia şi Mysia numai cinci sute de talanţi de argint... de la Syria, Fenicia şi Cypru numai cîte trei sute cincizeci de talanţi... De ce numai atît ?

— Fiindcă, în război, au oferit inamicului un mare ajutor prin trădători... Suziana plăteşte şi azi trei sute de talanţi. În total, din tributuri, se adună nouă mii opt sute optzeci de talanţi de argint şi trei sute şaizeci de talanţi de aur [1]. Nu se mai poate... Bugetul de azi ne-a devenit mic, ca încălţămintea din copilărie... Anul e lung, iar banii sînt puţini.

[1] În valuta modernă, aproximativ 80 de milioane de monede de aur.

— O să fie greu de a ridica dările şi tributurile, fiindcă, din cauza războiului, ogoarele au rămas nelucrate, nu mai avem nutreţ, nu mai avem vite, satele se sting de foame. Trăiesc bine numai tîlharii...

Esthera ascultă cu ochii închişi savanta gălăgie din curte. A zis şi împăratul ceva, dar nu s-a auzit nimic.

Ea îşi şopti :

— Să nu le spui din ce neam te tragi, iar la aur să nu priveşti nici o clipă, ca şi cum nu ţi-ar trebui forma asta a sîngelui.

În patul ei, înzăpezit de dantele, împodobit de încrustaţii scumpe, ea nu se simte nici mai rău, nici mai bine decît pe cele trei scînduri ale patului familial.

Reveriile ei nu sînt vărgate de halucinaţii. I-a mai rămas un strop de copilărie... Să se mistuie şi el !... Că, după copilărie, nimic, nimic nu mai înfloreşte ca acum.

Esthera se duce la fereastră. Mardoheu e tot acolo. Mai face zece paşi, parcă i s-a terminat pămîntul sub picioare. Iată că se întoarce. Cît e de mică planeta noastră !... Mică o fi ?... Atîta cît o vom face !

„...E bătrîn... e obosit, de cînd are o patrie nu mai mare decît un dormitor cu bucătăria ! Dincolo de geam nu mai e patria lui. Şi asta nu de azi, de ieri, ci de pe vremea cînd toţi frămîntau de-a valma mocirla pentru cărămidărie !... Să nu mă mai gîndesc la el... Cum era odinioară masa întinsă de sărbători... În jurul ei, copii, nepoţi, gineri şi nurori, într-o cucernică atmosferă... Nu cerea nimenea iertare : ştia bine că a obţinut-o ! Se serveau mîncăruri tradiţionale, dar mai mult azime, ca să nu se uite gustul austerităţii. În sunetele argintăriei soseau şi alte feluri, aburind, de la cuptor... Dar aici ? Cîte săptămîni vor fi trecut fără sărbători ? Cum trece timpul... Asuerus vrea să-şi aleagă o împărăteasă dintre noi... Nici una nu a fost chemată !... O fi uitat !... Sosesc şi acum căruţe pline cu fecioare. Ţară lată, ţară lungă... Unele sînt atît de copilăroase, încît se tem că vor fi mîncate !... Unde rămăsesem ? Ah, da ! mi s-a spus că are să vină şi vărul meu. Are nouăsprezece ani !... E minunat să rosteşti un nume atît de frumos... El devenea un înger roz, cu părul în inele... După prima privire, amîndoi eram convinşi că nu vom muri unul fără altul.

Își va căuta altă mireasă! Acum, iată-l, a sosit! E gălbior în obraz. Frații lui aleargă după treburi pămîntești, dar el va fi un învățat. Ca să fie cineva învățat, în primul rînd, trebuie să nu aibă pe corp nici o rană, nici barem o zgîrietură: să se asemene leit cu Dumnezeu!... Nu face nici o muncă, cît interpretarea cărților. Cine citește mult se maturizează, devine folositor, înaintea altor copii, dar sănătatea și-a pierdut-o... Se poate face lumii vreun bine fără să fi pierdut ceva?"

Esthera își închide ochii, iar amintirea îi servește numai dulceață, numai frumusețe, fiindcă toți copiii lumii sînt de o singură naționalitate. Sînt serioși, sînt fericiți cu puțin! Nu posedă trecut și, prin urmare, n-au cu ce să otrăvească prezentul.

„...Unchiul a pus deoparte o azimă, ca să împărtășească din ea pe toți invitații. Ce veselie între copii și ce tragedie între bătrîni cînd se anunță, în glumă, că «un cățel» a mîncat din sacra azimă!... Ce hohote de rîs cînd se descoperă că un băiat și-a ascuns o tartă cu fructe, de ieri, și a mîncat-o azi, cînd știut este că de sărbători nu se mănîncă decît ceea ce este proaspăt și nedospit, ca în marile epoci ale restriștii!... Cel mai tînăr dintre băieți trebuia să pună patru întrebări, dintre care a patra o uita totdeauna... «Ce sărbătorim astă-seară? De ce mîncăm în toate zilele pîine dospită, iar azi numai azimă? De ce stăm astă-seară numai pe scaune fără spătare?» Dar întrebarea a patra? Am uitat-o! Natura vrea să mai și uităm, ca să ne putem ierta și iubi... Dar cîtă panică între bătrîni, și cîtă veselie între copii!... Nu se știe de ce, toți uitau întrebarea a patra! Ce catastrofă!... Ilaritatea se molipsea și la adulți. Să trăiască copiii! Tineretul merită un rabat de douăzeci și cinci la sută la întrebări!..."

În praful drumurilor Babylonului găsim urmele labelor furculițate ale dracului! Într-o formă naivă, se spun și alte lucruri cu privire la datoria omului de a fi om, mai presus de animale.

Oamenii de dincolo de Eufrat au o cugetare cam rigidă! Adesea, ei pierd din vedere viața, condiția de încetineală necesară priceperii. În plus, se iau unii după alții...

Esthera, auzind astfel de judecăți, nu se întunecă, nu se formalizează. Dimpotrivă, ochii și simțirea altuia dublează vederile ei și asta o amuză, ca orice problemă inteligentă. Mare lucru este de a gîndi cu două creiere, cu zece, cu o sută, toate de împrumut de la aceia care o contrazic! Folositor este să fie audiată orice opinie constructivă și binevoitoare. „Spiritul de turmă" a lipsit din familia ei. De ce să o supere contradicția? Dumnezeu a avut opoziție, și încă mai are, oho-hooo, încă ce diamantină opoziție! Legislatorul Moralei a avut opoziție! Poeții, rapsozii, profeții, divinitățile mitologiei au avut opoziție, și prin asta, Binele a triumfat! Chiar și opoziția a avut opoziție! Există și oameni sincer-greșitori, dintre cei mai cinstiți. Toți împreună au ajutat popoarele să aspire la libertate, în condițiile ordinii.

Rămasă singură, doar cu conștiința ei, Esthera și-a compus un fel de rugăciune personală: „Dă-mi, Doamne, opoziția celor buni, care să nu mă lase în greșeală"...

Cel mai neîndurător critic al societății, dacă ar fi dublat de un cunoscător al istoriei, ar lăuda eroica voință a omului de a se înnoi necontenit, prin știință și prin armonie colectivă. În secolul al doilea, înainte de éra noastră, cînd înțelepții, scribii și disidenții vechilor datini au încercat să pună în discuție „ortodoxia" bătrînilor, jurisprudența sacerdotală a cedat în favoarea reformelor inovatoare, cerute de strănepoții robilor din Babylon, menținînd doar spiritul transcendent al legii. Atunci — ca și în toate epocile de grea cumpănă — geniul tînăr a ieșit victorios din luptă, tîrînd după el alianța cu cei de toate vîrstele, aducătoare de comoară, de experiență, strigînd așa cum a strigat mai tîrziu Thomasso d'Aquino, doctorul „angelic": „Nu se mai poate trăi fără cultură, *Timeo hominem unius libri*, adică mă tem de acela care a citit o singură carte!"

Deodată se auzi glasul lui Hegai.

Iar e scandal la baie!

Fetele originare de la periferiile cu secetă ale împărăției leșină de extaz cînd văd aici atît belșug de apă!...

Hegai le-a promis un idol care să le apere de apă. El are bune relații cu zeii, chiar și relații comerciale!... Le va dărui ceva frumos.

Firul evocărilor din copilărie s-a rupt.

Mediul social de la palat nu e prielnic reveriei...

TOATE CÎNTECELE SE NASC PE DRUMURI

Azi de dimineață, pînă aproape de ora amiezii, s-a ținut un consiliu de coroană la palat, prezidat de Asuerus. Guvernatorii tuturor provinciilor imperiale, miniștrii, famenii, toți satrapii, toți castrații puterii executive au sosit la Suza ca să aducă împăratului înțelepciune și să primească, în schimb, onoare. Armata a fost consemnată în cazărmi, nu se știe de ce, iar poliția teoretic nu mai doarme. Încolo, e bine !

S-a aflat că, la ordinea zilei, este înscrisă doar citirea unor pagini din Cronicile medo-perșilor, unde lunile și anii trecutului și-au consemnat experiența, ca într-un cenușar de vatră. Cine caută bine prin cenușile vechi găsește soluțiile problemelor noi. Curioasă idee la un împărat incult !...

Au fost aduși în sala de consiliu cei mai buni cititori ai împărăției, cărturari, dintre care unii sînt aproape orbi de bătrînețe. Scribii tineri afișează o mare aroganță, chiar și în fața demnitarilor, fiindcă pretutindeni unde se simte nevoia priceperii lor, scribii sînt mai decisivi decît miniștrii.

Lectura Cronicilor e considerată, prin tradiție, ca un semn prevestitor al schimbărilor de regim. Ca din senin se descoperă o inscripție din vremea domniei lui Cyrus sau una mai veche. Învățații o tîlcuiesc în auzul împăratului ! Și, din te miri ce, cutare sau cutare ministru, cogeamite eunucul, se pomenește pus în lanțuri, cu toată averea lui scoasă la mezat, iar tinerii succesori la putere au prilejul să-și cumpere, la un preț bun, cirezi de vaci, neveste și roabe, mori de apă și păduri !... Aur, nu ! Aurul

celui căzut în dizgrație se adaugă la trezoreria împăratului ! Acolo, și numai acolo, se purifică aurul păcătos !... Din licitația averilor, rămîn de obicei nevîndute numeroase femei de harem, cele mai multe din cauza vîrstei lor. Vor fi redate societății dezmoșteniților, adică libertății. Toate se vor face doftoroaice de oraș, grănicere la porțile unde sosesc plîngînd copiii pe lume !... Ele au aprovizionat cu soldați corpul de gardă imperială ; altele pot fi socotite ca strămoașele industriei farmaceutice : cunosc leacuri și pomezi secrete, otrăvuri și alte adjuvante ale problemelor de ordine internă, fiindcă moartea a fost și a rămas ministrul problemelor averilor de succesiune.

Consiliile de coroană, deși costisitoare și deci rare, fac plăcere împăratului. Invidia dintre popoare grăiește prin gura guvernatorilor provinciali, care se denunță unii pe alții, dau pe față inegalitatea impozitelor, crimele care accelerează circulația bunurilor acumulate, costisitoarele alianțe și sacrele matrapazlîcuri, prin femei, prin trădări ale interesului împărătesc.

După ce Asuerus a adus laudă guvernatorului din Ecbatana, pentru administrația corectă și prosperă ce a introdus el acolo, Bigtan și Tereș s-au ridicat și au spus că treburile merg bine în Ecbatana numai prin oculta folosire a unor socotitori și contabili aleși dintre deportați !... „Dacă toți vom face așa cum se face în Ecbatana, desigur că încheierile anuale vor fi strălucite ; vom fi lăudați de împărat ; vom oferi excedente de mărfuri și de zeciuială ! Dar atunci, nevoiți vom fi să dăm adevărul pe față zicînd : «Ne-am urcat robii în cap, nu mai sîntem stăpîni în țara noastră»".

Ministrul de finanțe, Carșena, spre a potoli zelul patriotic al lui Tereș și Bigtan, a declarat că guvernatorul din Ecbatana nu iubește pe robii aduși de la mare, dar, gîndindu-se la interesul administrației, a angajat dintre aceștia niște contabili serioși, care doar întîmplător sînt greci, armeni, ibri sau fenicieni. „Noi nu dezrobim proștii, dar dezrobim deștepții, harnicii și pricepuții !"

Asuerus a dat din cap afirmativ.

Haman, ministrul de interne, șeful poliției secrete și nesecrete, fiul lui Hamedata din Hagag, a spus că rezul-

tatele economice din Ecbatana sînt admirabile, dar că mijloacele prin care s-a ajuns la ele sînt primejdioase şi repudiabile. Ce era scris în Cronicile medo-perşilor cu privire la lege ?

Secretarul s-a ridicat în picioare şi a citit pasajul cerut de Haman şi autorizat de împărat :

— Legea pentru toată suflarea împărăţiei noastre, compusă din o sută şi douăzeci şi şapte de ţări, o face împăratul.

— Vedeţi ? strigă Haman. Vedeţi ? Robii nu recunosc dreptul împăratului ! Ei susţin că numai zeul lor face legea.

— Cum ai zis că-l cheamă ?

— N-are nume ! Se pronunţă nişte silabe timide, care fac aluzie la el, dar nume n-are ! Şi cum să aibă nume, din moment ce nu există ?

Un fel de zeu civil, care nu există !... Un idol, acolo, cum au toate popoarele ! Chiar şi habotnicii recunosc că divinitatea asta a lor nu locuieşte printre noi !

— Are armată ?

— Cum să aibă armată ? ! N-am spus că e civil ? Asuerus, ca bun persan, admite între eresurile popoarelor toţi şerpii, berzele, peştii şi mistreţii. El surîde cu superioritate, convins că supuşii lui trebuie să se mîngîie cu ceva, ca să poată munci şi să-şi plătească impozitele.

— Totuşi, strigă Haman, acest nimic crede că se poate măsura cu noi !

Împăratul întrebă pe Tarsis, doctor în religiile Orientului, care-i numele pretinsului zeu al robilor.

— *Realitate* e numele lui, un cuvînt format din imperfectul unui verb, *iahveh*, care se traduce prin cuvintele *„a fost ceea ce este“*, adică totul se schimbă neîncetat, în afară de el.

— Păi, asta e chiar natura ! În toate limbile, naturii i se zice altfel !... Şi sînt mulţi aceşti fantezişti ?

— Puţin peste două sute de mii de robi.

Împăratul făcu semn secretarului să citească mai departe din Cronici, iar acesta scandă ca dintr-o epopee :

— S-a scris aici, după decretul lui Cyrus, că învinşii de la Marea cea Mare au început să-şi reclădească cetăţile distruse de război. Cyrus a explicat miniştrilor săi

că cetăţile acelea n-au atacat niciodată Babylonul, dar, fiind aşezate geograficeşte în calea armatelor noastre, spre Mizraim, s-au înfricoşat de noi şi s-au apărat, fără să ne urască, ci doar ca să se salveze. Li s-a pus foc viilor şi ogoarelor, cetăţilor şi satelor. Învăţaţii lor şi meşteşugarii au fost puşi în lanţuri şi trimişi în robie, la noi. Decretul iertător al lui Cyrus n-a fost rodnic, fiindcă braţele bătrînilor rămaşi pe locuri erau neputincioase de a reclădi o ţară, erau săraci şi înfometaţi. Copiii lor au fost sechestraţi pentru corvezile armatelor de ocupaţie, femeile au fost violate şi ucise de soldaţi. Aur şi argint nimeni nu mai avea...

— Necesităţile militare primează ! a conchis Haman.

Secretarul a continuat lectura :

— Astfel, decretul lui Cyrus, care urmărea pace cu victimele nevinovate de conflictul nostru cu Mizraimul, a rămas în stare de intenţie... Aici, urmează un capitol în care se scrie că nişte sfetnici imperiali au mituit comandanţii, ca să nu se reclădească nimic, şi astfel treburile au mers, sau n-au mers, sub domnia lui Cyrus, a lui Cambyze şi a lui Gaumata, exact douăzeci şi opt de ani.

— Cu nici un împărat, învinşii aceia nu s-au înţeles şi n-au meritat generozitatea noastră...

— Apoi s-a trimis împăratului Asuerus o scrisoare, în limba syriacă, prin care i s-a cerut învoirea de a se continua acţiunea de pedepsire a supravieţuitorilor.

— Foarte bine ! mormăi Tereş înspre Bigtan.

— Cine iscăleşte scrisoarea ?

— Sînt mulţi cei care au iscălit-o, precum urmează : Rehum, preşedintele administrativ al autorităţilor de ocupaţie, Simsai, secretarul acestuia, apoi o mulţime de generali, prefecţi şi poliţai : dinieni, afarsactieni, terpelieni, arfasieni, arkevieni, babylonieni, suzakieni, dahevieni, elamiţi, toţi în numele gloriosului lor Osnapar, guvernatorul general al Samariei.

— Adică cei mai buni din toată împărăţia ! strigă Haman.

Netulburat, secretarul continuă :

— Armenii au refuzat să iscălească, zicînd că a fost destulă suferinţă pentru popoarele mici şi paşnice. Nici grecii n-au iscălit, motivîndu-şi refuzul astfel : „Împă-

ratul e mare, împărăţia e mare, puterea lor e nemărginită şi, prin urmare, nu e nevoie de ajutorul celor mărunţi ca noi !...“ În Cronici se mai scrie că, prin mijloace foarte calicite de braţe şi de bani, învinşii au aşezat fundaţiile templelor şi au ridicat zidurile, dar atunci cînd dijmuitorul le-a cerut impozite şi zeciuială, ei au arătat că nu mai pot plăti nimic, spre paguba vistieriei imperiale. În scrisoare se cere să se caute în Cronicile medo-perşilor pagina în care se relatează ticăloşia rebelilor din cetăţile sus-pomenite.

— Există pagina aceea ?

— Da. Scris este că sărăcimea ogoarelor pîrjolite a declarat că nici un veritabil domnitor nu s-ar înjosi ca să asuprească pe cineva, fiindcă jafurile, violurile şi hoţiile nu sînt treburi împărăteşti, ci doar criminale, hoţeşti şi tîlhăreşti. Ei au mai zis că orice împărat se cunoaşte după faptele sale dumnezeieşti, de pace şi de îndurare, şi că modelul împăraţilor este Dumnezeu... Mai jos, se face menţiune, în Cronici, că nu se poate renunţa la impozite şi la zeciuială, nici chiar în cetatea Iebus, fiindcă această milă ar slăbi autoritatea dincolo de Eufrat şi n-ar mai plăti nimeni. Iar împăratul a răspuns : „S-a citit scrisoarea voastră, în faţa mea. Din a mea poruncă, s-a cercetat în Cronici şi s-a găsit că cetăţile rebele au pricinuit vărsări de sînge. Pîrjoliţi gospodăriile şi templele, pînă cînd voi zice eu : «destul» !“

Asuerus interveni :

— Coroana a poruncit aşa : să i se verse sîngele numai aceluia care a vărsat sîngele, iar cei care fac muncă de zidire să fie cruţaţi, fiindcă de-abia în al şaselea an de domnie a tatălui meu, Darius, s-a putut împlini porunca lui Cyrus. Să se oprească jaful şi vărsarea de sînge şi să se muncească pînă voi zice „destul“ !

— Aşadar, se scrie greşit în Cronici ! Este ce am mai afirmat !... a subliniat ministrul de interne.

— Nu, Haman, tu ai spus că robii ar fi scris ceva în Cronici !

Pentru a doua oară se aşternu o linişte mormîntală în consiliu.

— Spune-mi, te rog, Haman, ai avut vreodată vreo pricină cu aceşti învinşi ?

Haman se ridică şi răspunse :

— Viaţa tatălui meu, Hamedata, deci viaţa mea, a fost salvată de un voinic din Iebus, care se numea Saul. Ca prizonier, tatăl meu a văzut pe toţi ai lui trecuţi prin ascuţişul săbiei. Tata însă a fost iertat. Saul cunoştea ilustra mea familie !... Să fiu recunoscător pentru numai atît ?...

— Recunoştinţa, într-adevăr, este un sentiment insuportabil, Haman !

S-a produs ilaritate în consiliu.

Secretarul a citit şi alte pagini despre fapte diverse şi s-a discutat îndelung asupra lor pentru a risipi impresia că Asuerus s-ar afla chinuit de vreo problemă răpitoare de somn.

Haman ar fi povestit, cu hazul lui cuceritor, multe istorii despre rătăcirea metafizică a acestor deportaţi, dar o regulă inflexibilă interzice ministrului să glumească şi să rîdă în faţa împăratului.

Consiliul de coroană s-a încheiat prin expuneri prozaice şi plictisitoare, de contabilitate. Singurele socoteli bine făcute au fost opera modestă a celor care au colaborat cuminte în Ecbatana.

Miniştrii îşi dădeau coate şi se întrebau :

— Ce ne facem cu robii ăştia ? Le punem ştreangul sau le punem rangul ?

Asupra acestei nedumeriri, eunucii s-au risipit pe la treburile lor importante.

*
* *

Graţioasa Asal este o demnă reprezentantă a inocenţei şi are toate podoabele acesteia : e naivă, e curioasă de orice şi, în angelica ei ignoranţă, e fricoasă. Cu sfială, de cîte ori i se pare că nu produce supărare, ea vizitează pe Esthera şi-i cere să povestească ceva, oricum, orice, că ea tot nu înţelege mare lucru.

— Ai văzut, Hadassa, ce se petrece noaptea pe pereţi ?

Asal nu mai poate să doarmă ! Îndată ce-şi închide ochii, ea vede grozăvia literaturii pereţilor !

Ca să o scape din prada vedeniilor, Esthera a invitat-o să doarmă în camera ei, unde pereţii sînt complet lipsiţi de imaginaţie !

Asal a povestit celorlalte fete că Hadassa nu se teme de nimeni...

Casa femeilor a devenit o uzină de înfrăgezire : băile, masajele, ungerile cu uleiuri și miresme de myrt, stacte, onice, halvan și farduri persane ocupă sute de sclave, murdăresc mobilele și țesuturile, cum e firesc într-un arsenal cosmetic.

Cîtorva dintre prezumtivele împărătese li s-au restituit efectele, li s-a oferit un dar și au fost trimise acasă, în provincia lor, ca inutilizabile...

Persanul a fost un om metafizic, care n-a adus multe daruri proprii la masa comună a civilizației, dar rolul lui spiritual a fost acela de a armoniza, într-o sinteză caleidoscopică, tot ce a împrumutat de la indieni, de la babylonieni, de la egipteni, de la arabi și de la ibri. Binele și răul sînt separate de religia lor în viața publică sau particulară. După acest criteriu au fost trimise acasă fetele nărăvite la ritualuri și la vrăjitorie.

Cînd Esthera a fost adusă în lumea palatului, ea nu s-a confundat în media comună a celorlalte fete, dar nici nu s-a izolat de ele. A avea personalitate este o aptitudine tipică popoarelor mici, ca o compensație calitativă a naturii pline de personalități eminamente cantitative. Dacă, după o bătălie, dintr-un regiment rămîne viu doar un singur soldat, soldatul acela reprezintă regimentul. Dacă dintr-un popor atît de cristalizat ar rămîne un singur om, omul acela ar reprezenta poporul, prin geniul individual de a exprima geniul colectiv. Ca produs al forjelor și cuptoarelor de filozofie orientală, Esthera nu se putea pierde. și nu s-a pierdut. Prin care specială armătură ? Prin ce caracteristici permanente și universale ?

Popoarele orientale au ilustrat, în mitologie, spiritul rău din vietățile pămîntului, ca pe un factor de educativă sperietoare. Găsim draci pictați și brodați pe multe drapele primitive. În textele sacrate, și doar în cele tardiv scrise, întîlnim nume ca Satan, Massema, Malkira, Baalzebub, Lucifer, dar dacă cercetăm opera primilor scritori, descoperim numele dracului doar de două ori : o dată în Geneză și apoi în Apocalips (operă tardivă, influențată de calamitățile celor două exiluri). Deducem că Binele trebuie să triumfe, iar Răul rămîne a fi măruntа

șicană a unui lustragiu al păcatului ! În plin romantism modern, poetul Byron descrie pe Lucifer ca pe un auxiliar al Binelui (plăcutul și neplăcutul, împreună).

„— Bine, dar sînteți doi, dintre care unul este bun !"

„— Doar unul este bun ? *Care ?... (Which one ?)*"

Acest ponderat scepticism se află impregant în folclorul tuturor popoarelor lumii, din toate epocile, ca un semn de sănătate populară universală. Înțelepciunea țărănească nu s-a pierdut în aberații metafizice.

Din cauza acestui duh laic, Esthera nu se sperie de nenorocire (pericolele mici sînt mai ades mortale decît cele mari) și nici nu se îmbată de fericire. Seraiul lui Asuerus nu a tulburat-o. Un cîntec primitiv indian spune : „Dacă un lucru e bun, îl voi cunoaște din durata lui, iar dacă nu e bun, îl voi recunoaște ca rău din chiar puterile mele de a-l combate, îl voi învinge, iar geniul bun va „meliora fructele tinere ale rădăcinilor bătrîne".

Mardoheu și-a organizat mica poștă zilnică. Esthera i-a scris că Asuerus încă n-a chemat-o la el.

În timp ce alte fete s-au adaptat cu oarecare greutate la viața claustrată a palatului și nu s-au consolat decît prin luxul îngrijirilor princiare ce li s-au oferit și prin iluzia coroanei, Esthera a suportat relativ ușor trecerea ei de la regimul vieții de familie la acela de fără familie. Desconsiderarea omului îl lasă pe acesta liber de orice jurămînt, de orice angajament. De aceea, tiraniile au favorizat apariția și creșterea celor mai impunătoare personalități umane. Despotismul, refuzînd supușilor drepturi și libertate, a provocat natura umană și a dezvoltat, în fiecare individ, un mic antitiran. Cele mai mari personalități spirituale ale Antichității din Asia absolutistă s-au ridicat. Esthera privește cît de provizorie este fiecare clipă și presimte că totalitatea clipelor nu poate fi decît tot provizorie în secta idealului. Robia umană este o anomalie și naște numai anomalie.

Asal o vizitează în fiecare zi. Ea îi vorbește despre Gandara, țara ei de departe. Cum e Gandara ? Este, binențeles, țara cea mai frumoasă, fiindcă a pierdut-o... Dacă există în lume vreun loc prin care zefirul să plimbe suavul parfum al celor mai înfloriți migdali, locul acela nu poate fi decît țara natală. Dacă răsună undeva vreun

cîntec cu ceva de spus, acela vine din patrie. Dacă razele soarelui se găsesc undeva la ele acasă, locul acela e doar în țară. Puternică este și țara imaginară, înfrumusețată de închipuirea prigoniților. Nu există paradis decît sub formă de paradis pierdut !

— Dar țara ta nu e frumoasă ?

Esthera surîde cu indulgență de întrebările naive ale prietenei sale. Fără iluzia că va fi înțeleasă, îi răspunde :

— Numai de la aceia care au pierdut totul învățăm să iubim ceea ce avem. Îți imaginezi oare priveliștea unui paradis jefuit ? Vor veni unii și ne vor spune că, în țara noastră, n-a mai rămas nici un copac, poate doar un singur palmier la El-Medjel și trei sau patru pe țărmul lacului. Nu vor fi crezuți. Patria nu poate fi altfel decît așa cum ne este sufletul, cu păduri sonore și parfumate, pline de viață. Pe toate drumurile concertează cele mai înlăcrimate privighetori. Cum să nu fie frumoasă ? Oricare patrie este cea mai frumoasă !...

— Daa... Da... îngînă Asal. Temple aveți ?

— Din nefericire, da.

— De ce „din nefericire" ?

— Fiindcă toate religiile sînt o creație prin necesitate ! Dacă oamenii s-ar purta așa cum se cuvine, n-am avea nevoie de atîția zei !

Asal căsca nevinovată, că fetița asta are somnul lesnicios la filozofie.

A sosit iarăși primăvara, decorată de flori și de păsări paradisiace, dezertate din broderia covoarelor. La orele de masă, parcă ar fi fete mai puține în saloane... Într-adevăr, sînt mai puține... Au fost mutate în casa femeilor... Cînd ? Cum ?... Tronul împărătesei continuă totuși să fie vacant...

Seară de seară, una cîte una, fetele au trecut prin purgatoriul nupțial, au cunoscut emoții tari, au cunoscut fericirea de a candida la coroana unui imperiu !... Apoi au fost vărsate la harem sau trimise acasă, în provinciile lor, înghesuite în furgoane militare. Totuși, totuși, ele au avut prilejul de a vizita frumoasa capitală Suza ! Oricît ar fi ele de dezamăgite, Asuerus este nițeluș mai mult !... Ia te uită, omule, că nici din cuptoarele plăcerii n-ai ieșit mai rumenit, nici mai înțelept...

O căldare cu cenușă îți îngroapă inima ciripitoare. Numai Asal, care stă la masa Estherei, n-a observat că fetele s-au împuținat. Nu se mai văd pe nicăieri nici falnica Darh, din Varkana Mării Caspice, nici frumoasa și răutăcioasa Bahar-ciachn, nici blonda Germa. Au murit ? Au ajuns acasă la părinți ? Au fost trimise în casa femeilor ?... Parcă poți să știi... Nu mai sînt aici. Dedesubtul murdăriei și zdrențelor, toată omenirea nu-i altceva decît o piele princiară, tatuată de vînătăi.

După cină, Esthera a ieșit pe terasă și a văzut, din nou, în zarea galbenă-verzuie a lunii, pe Mardoheu, care-și făcea suta de pași printre santinele.

Un sentiment de imensă simpatie a copleșit-o. În tulburarea ei, îndată și-a căutat o resursă de curaj pentru a trăi, șoptindu-și :

— Aici se află sute de fete și femei. Nimeni nu le caută. Părăsite sînt ca semințele cîmpului. Doar pe mine nu mă uită nimeni. Văd umbra unui braț care știe ce face... Nu sînt singură nicăieri...

Pe coridoare, înspre dormitor, a prins de umeri pe Asal, care o căuta.

O căuta de frică ! Se petrec, pe albul pereților, cele mai neînchipuite aventuri ! Iar a apărut o fustuliță albă, pe care a sfîșiat-o pardosul ! Iar se aud niște pisici sălbatice... Poate că n-or fi pisici... Doar cînd cazi între labele lor, afli ce animal a fost...

Esthera a invitat-o în dormitorul ei. Asal vrea să asculte basme, dar Esthera nu cunoaște basme ! În schimb, îi povestește cărți...

— În grădina aceea, bărbatul și femeia lui erau goi și nu se rușinau unul de altul, fiindcă nu greșiseră niciodată. Iar șarpele, care este făptura cea mai șireată, a spus femeii : „De ce să nu mîncați din toți pomii fructiferi ?" „Ni s-a spus să nu ne atingem de toate, ca să nu murim !..." „Cînd veți fi gustat din tot ce există, veți fi egali cu grădinarul ! Veți deosebi cu ușurință binele de rău..." Acum, să ne întrebăm și noi : trebuie oare să deosebim binele de rău ? Desigur, cu necesitate ! Chiar și cu prețul de a muri ? Da, chiar și cu acest preț ! Nu pare un sfat necugetat. O minte chinuitoare este mai scumpă decît o minte nelucrătoare.

Pe Asal o interesează doar „dacă Eva era frumoasă“ !...

— Nu se știe, nu se știe, dar probabil că era...

— Iar după ce au mîncat din fructiera șarpelui, au constatat că erau goi... Prima lor grijă a fost de a-și face haine din frunzele de smochini. Șorțul pus dinainte a fost cea mai veche haină a omului. Și, interesant, Asal : nu de frig, ci de rușine ! Superior sentiment... Vîntul, zburînd prin grădină, a spus la urechea grădinarului ce se petrecuse la umbra mărului cunoașterii. A chemat la el pe cei doi vinovați. Interogatoriul a mers greu (fiindcă acum raționa și omul, nu numai grădinarul !). Grădinarul nu i-a mai întrebat dacă au făcut ce făcuseră : se trădau din faptul că gîndeau ! Ce era să mai facă ? A trăi înseamnează a distruge treptat tot ce am avut la naștere ! Totuși, oamenii se țin unul după altul, fiindcă sînt mai slabi și i-a unit spiritul defensiv în fața primejdiilor. Nu e decît un basm... Avem mare nevoie de ocrotirea grădinarului... Printre blesteme, a fost și acela de a munci. Bun blestem ! Să-i mulțumim ! Numai un părinte înțelept putea fi atît de binevoitor. Să muncim ! Să învățăm cît de grea este creația. Să zăbovim pe pămînt pînă vom învăța meșteșugul zeiesc de a face nepieritor orice bun lucru pieritor ! Ideea de a cunoaște a pornit de la femeie. Dar mai frumos decît povestea este ceea ce vedem în fiecare zi : plugarii, învățații, cărturarii, meșteșugarii, preoții, leviții și filozofii lumii lucrează după îndemnul șarpelui : deosebesc binele de rău ! De aici putem înțelege că nici șarpele nu lucra chiar așa, de capul lui. În afară de puterea grădinarului, nici o putere nu există. Într-un cînt al lagidienilor, ni se vorbește despre un mic demon, poate un zeu, nu se știe, care doar atîta putea face : explica zeilor partea care vine de la oameni, iar oamenilor le explica ceea ce vine de la zei. Acest demon este Iubirea. Mijlocește între umanitate și divinitate !... Iubirea a rămas un prunc căruia i s-a oprit vîrsta, ca să nu îmbătrînească... Nu e nobil, nu ! Poemul lagidian ne spune doar cum s-a născut Frumusețea. Un zeu bogat, care se numea Poros, divinitatea alegorică a „muncii pe apucate“, și a „expedientului lucrativ“, s-a îmbătat de nectar. Beat, el a ieșit în grădină și s-a culcat sub o tufă de roze. În jurul casei lui Poros se milogea

și cerșea pe la porți zeița cerșetoriei, care se numea Poenia, adică Nevoia, că, pe vremea aceea, ideile erau umblărețe, ca să nu murim de întunecime. Iar în nefericirea ei, s-a gîndit așa : „Poate că mă voi despovăra de lipsuri dacă voi face lui Poros un băiat. El are numai fete.“ Poenia s-a culcușit lîngă el și, din dragostea lor, s-a născut demonul Eros, fiul mizeriei gînditoare și al belșugului beat de nectar !... Eros a fost un copil cu ochii la stele, cu capul plin de închipuiri și de cîntece, dar a moștenit blestemul de a dormi mereu pe lîngă porțile bogaților !... Tot pe sub cerul secerișului de stele ! Tot prin grădini cu tufe de roze și tăpșanuri de iarbă, dar mereu sărac ca maică-sa, Nevoia, și fericit ca taică-său, Poros. Vrea să fie generos, dar n-are din ce ! Vrea să fie statornic, dar e umblăreț, ca toți cerșetorii ! Povestește cu farmec, ca toți aceia care au suferit mult, dar tot ce este fermecător trăiește doar o singură zi, ca rozele ! Oamenii îl uită, că au și ei alte necazuri... Se stinge prin caracterul mamei sale și reînviază prin lipsa de caracter a tatălui său ! Eros nu culege nimic pentru el singur, dar adună Frumusețea pentru toți... Ceea ce cîștigă i se scurge în buzunarul cui are buzunare !... Nu se plînge de nici o lipsă, fiindcă ar însemna să-și disprețuiască mama ; nu se bucură de nici un dar, fiindcă știe, de la Poros, că bogăția nu este izvorul fericirii ! Atunci, ce rost mai are să trăiască ? Ți-o spun, Asal : e mai necesar decît pîinea, cu toate că el poartă prin lume doar ecoul fericirii altora ! El e fluierul, el e mierla, e cîntecul dintr-un rug de mure. Dacă întorci privirile după el, ești pierdut !... Iată, Asal, portretul artistului, sufletul scriitorului, ecoul suferințelor de lîngă pămînt.

Primăvara sosise călduță, cornățelul de lună se ridicase. De la amiază nu trecuseră mai mult de nouă ore. Asal dormea lîngă Esthera, pierdută pe văile basmului.

Hegai a intrat în dormitor, a trezit pe Asal, a îmbrăcat-o, somnoroasă cum era, și a dus-o la stăpînul tuturor destinelor din o sută și douăzeci și șapte de țări.

A doua zi s-a aflat că Asal a murit. Nu i-a priit fericirea ! Fetele prea mici n-au talentul de a fi femei.

Nici nu i s-a observat lipsa de la dejun.

PE UNDE CRESC ROZELE...

La prima lumină dintre noapte și zi, sub buzele roze ale răsăritului, toate micile statui umane din seraiul lui Asuerus se deșteaptă, somnul li se risipește de ciripitul păsărilor din parc sau din colivii, își șterg ochii cu pumnii, apoi, de-a lungul unei ore leneșe, aceste zeițe își încep toaleta de dimineață.

În pragul ușii au apărut sclave și eunuci fără grad, fericiți de a saluta fetele, strigîndu-le să le fie de bine, cu politețea lor neargăsită.

Dar, la ora de dimineață, nu toate par frumoase. Prinții, satrapii, artiștii din provincii care au selectat sutele de fete au demonstrat gusturi și interese personale. De la viața primitiv-liberă pînă la viața civilizat-captivă, pe toată gama, se desenează numai și numai mitologia frumuseții subiective. Țipînd de frică și de plăcere, sutele de nuduri, îmbrîncite reciproc în bazinul cu apă parfumată, constituie un bazar de forme și de culori. Unele provin din țara splendorilor Nilului, unde gustul egiptean le-a vrut înalte, cu coapsele înguste, ca ale băieților, și cu sînii ca niște jumătăți de măr domnesc. Altele au urmat comandamentele religiei și au devenit frumoase doar prin îngrășare. Sînt bondoace, oacheșe, de culoarea umbrei lor, cu părul pînă la călcîie, cu obrajii zugrăviți de fard, rotunde pretutindeni, ca sferele. Cele slabe și înalte acuză de sluțenie pe cele pitice și grase, iar acestea nu pot suferi schelăria aceea de oase lungi ale fetelor din neamul lui Nefertiti. Esthera își privește consorele cu o amabilă indulgență, așa cum a fost educată, dar fără adorație. Să nu-ți faci chip cioplit !... Iată că

natura face !... Să facă, fiindcă natura are mai multă treabă decît omul și știe ce-i trebuie. Cînd, ieșind din baie, se privește în oglindă, Esthera se vede frumoasă, dar nu crede că trebuie să se încreadă în ceea ce provizoriu pare desăvîrșit ; spiritul nu este numai ce se vede.

Ea s-a așezat pe o bancă, lîngă un boschet, îmbătîndu-se de atîta grație în mișcare. Unele zeițe se scarpină, iar altele ar vrea să nu se mai spele... Unora le-au înflorit formele ! De le-ar fi veșnice !... Altora, frumusețea li s-a culcușit doar în ochi. Dar este destul ca una dintre ele să-și țuguie buzele, ca să spună ceva, pentru ca să vezi cît de mult și de subit ea devine urîtă... Poate că toate statuile lumii, cele mai divine ca formă, s-ar urîți dacă s-ar mișca, dacă ar vorbi. Sau, dimpotrivă : vorba înțeleaptă face nevăzută materia informă sau diformă...

Dar ea își șoptește cu îndoială :

— Poate că te înșeli, Esthera !...

Deodată răsunară goarne. În curțile vecine se aud tropăind niște comandanți brutali și niște urlete de soldați. De cînd e lumea, plăcerea cea mai aleasă a santinelelor este să doarmă în post !... Cînd ți-e lumea mai dulce, afli că „momentele sînt solemne" ! Incompatibile cu cei somnoroși ! Atunci, se lasă cu bătaie ! Din te miri ce, se lasă cu bătaie !

Consiliul de miniștri și-a început lucrările mai devreme decît de obicei. Hegai, șeful suprem al eunucilor, care este un surîs de sus și pînă jos, ca o păstaie care-și pierde boabele, s-a arătat azi foarte încruntat. Se petrec lucruri deosebite, nimic nu stă pe loc.

În marea sală a dregătorilor au sosit și satrapii provinciilor, din o sută și douăzeci și șapte de țări. Care de care mai misterios.

Asuerus șușotește întrebări, iar primul-ministru le rostește cu glas tunător, în auzul generalilor decorați și înfricoșați :

— Sublimul nostru stăpîn dorește să știe dacă răscoalele din Nubia au fost înăbușite.

Carșena, care e militar, n-are nici o șovăire :

— La cele șase cataracte ale Nilului nu mai mișcă decît trupele noastre.

Revolta de la Napata s-a stins...

— Adînc-cugetătorul nostru Kșaiarcha vrea să știe pentru ce s-au revoltat grecii de la marginea apuseană, interioară împărăției, simultan cu ajutorul grecesc trimis la cataracte ?

— Fapte fără legătură între ele, întîmplătoare...

— Suavul nostru împărat întreabă : care au fost faptele întîmplătoare ?

Carșena răspunde ca un ministru bine informat :

— Între Tigru și Eufrat, pe canalele navigabile dintre fluvii, au fost scumpite taxele de navigație, iar poporul s-a revoltat. Dacă transportul e scump, firesc este să se scumpească și făina. Țăranii s-au răzvrătit...

— Întreabă împăratul : cine a scumpit taxele ?

— Taxele au fost scumpite de armatorii greci din regiunea canalelor artificiale.

— De ce ?

— Fiindcă toate canalele acelea au fost săpate cu cheltuială grecească și sînt ale lor, cu toate că ne prind bine și nouă.

— Tot nu rezultă de ce au fost sporite taxele.

— Foarte simplu : fiindcă sigla, moneda persană, care valora șapte oboli și jumătate, și-a pierdut puterea de cumpărare pînă la trei oboli, iar obolul care valorase o șesime din drahma grecească a slăbit pînă la a cincisprezecea parte.

— Și de ce a scăzut sigla persană ?

— Din cauza războiului, orice marfă se scumpește și orice ban scade... Pe unde trec soldații, suferă plugarii și păstorii, aurul și mărfurile se ascund, iar pentru a le scoate la iveală, trebuie să le plătească mai scump... Fiecare produs de agricultură sau de păstorie urăște armatele, care cumpără forțat, la preț mic. După ce toate s-au scumpit, grecii au ridicat taxele de navigație, pe canale, ca să-și poată cumpăra și ei pîinea aceea scumpită...

— Întreabă înțeleptul nostru împărat dacă ministrul Carșena știe că zidul Mediei, care a fost clădit de Nabucodonosor între Tigru și Eufrat, ca un baraj defensiv împotriva invaziei nomade din Mesopotamia de șes, a fost spart. Cine l-a spart ? Cine a îngăduit ca, în Babylonia propriu-zisă, să se plimbe în libertate negustorii greci cu mărfurile lor ?

— Zidul n-a fost spart de negustorii greci, nici de populațiile înconjurătoare, ci chiar de babylonienii din interior, pentru a favoriza pătrunderea mărfurilor în Babylonul înfometat.

— Nemaipomenitul nostru împărat este curios să afle în ce stare se află orașele noastre apusene, din punctul de vedere economic...

— Sublimul nostru, în marea lui generozitate, a trimis, în ultimii trei ani, sau, pentru a face mai bine socotelile, în ultimii cincisprezece ani de război și de revolte succesive, a trimis numai soldați, care consumă mult și nu produc nimic ! Acești soldați, cînd n-au mai găsit de mîncare la cazan, au căzut la pace cu grecii, care mai păstrau cîte ceva, prin hambare, pentru speculă... Au plătit orice preț, că foamea, se știe, se uită la pîine, nu la bani !... Marile orașe, care au fost odinioară numite *evdaimon*, adică niște podoabe însuflețite și prospere, nu mai sînt *megali* (mari), ci se usucă, pustiite de trupele trecătoare sau staționare, iar oamenii le numesc *érimoi*, orașe pustiite. Arta persană a construit acolo niște parcuri superbe, care în limba noastră sînt numite *paradaiza* (grădini), iar grecii le numesc *paradeisos*, adică raiuri cerești. Nimic n-a mai rămas din ele ! Și cînd n-a mai rămas nimic, zidul din Media nu mai avea ce să păzească !... Oamenii l-au spart, părîndu-li-se că sărăcimea de dincolo de zid, plugarii și meșteșugarii, ar mai avea ceva de mîncare...

— Minunatul nostru Kșaiarcha întreabă dacă peltaștii noștri (infanteriștii cu scut și lance) au încercat să respingă atacul populației la zidul din Media...

— Nevoit sînt să reamintesc sublimului că, despre chestiunea asta, am mai vorbit în consiliul de miniștri. Peltaștii ? Care peltaști ? Ei sînt soldați greci ! Ei nu mai sînt omogen înarmați, ca altădată, din cauză că nu toți mai au sulițe ! Luptă cu *máhaira* (cu cuțitul), ceea ce slăbește lupta de la distanță, de intimidare ; iar de aproape, cuțitul totdeauna varsă prea mult sînge civil... Jambierele de bronz la picioare *(knimis)* au devenit rare. Peltaștii nu mai au nici zale metalice pe sub tunică *(thorax)*, nici căști *(krános)* pe cap.

— Ar dori să afle înțeleptul nostru împărat pentru ce nu ați cumpărat cele de lipsă ?

— N-am cumpărat, pentru că meșteșugarii cer să fie plătiți cu aur. Dar noi, la Suza, știm că daricul persan a fost retras din circulație, chiar din poruncă împărătească. Ne lipsește aurul. Rareori, cînd mai găsim cîte un daric de aur, nu ne mai costă, ca altădată, douăzeci și șapte de drahme de argint grecesc, ci mai mult de două sute de drahme... Nu putem cheltui atît pentru a avea *oplitai* (hopliți greu înarmați)...

— Vrea să știe împăratul pentru ce nu v-ați completat armamentul cu sulițe de lemn ?

— De cînd departe-văzătorul nostru împărat a poruncit să se taie pădurile, pentru a se construi marea flotă de război, s-a scumpit lemnul, așa încît tot aur ni se cere în comerțul lemnului.

— Dorește să afle împăratul ce gîndesc grecii despre pregătirile noastre militare...

— Grecii, cum îi cunoașteți !... Sînt politicoși. Dorim să exterminăm pe greci ? Ei zic : Să poftiți !... Vă așteptăm !... Ei zic că grecii sînt gazde bune și se poartă elegant cu musafirii, după cum au fost poftiți sau nepoftiți !... Trufia lor este nemărginită !

— Urăsc pe perși ?

— Grecii nu urăsc popoarele, dar urăsc elitele conducătoare chiar și în țara lor !... Cel mai zdrențăros grec îți declară că el e fiul lui Apollo ! Că el cîntă mai frumos decît Pan, un simplu zeu al turmelor... Cu privire la geniala politică a lui Kșaiarcha, grecii afirmă că noi am îmbrățișat arta ciobănească a lui Pan, fiindcă ar fi mai pe înțelesul tuturor ! Iar Apollo — patronul lor — are să lungească urechile împăratului nostru, așa cum le-a lungit pe ale regelui Midas, ca să-l cunoască toată lumea ca arbitru obiectiv în materie de prost-gust ! Grecii au limba ascuțită, dar sabia tocită. Încă puțină răbdare, și vin ei la scadență...

— Alte nemulțumiri ?

— Criză de săpun ! Chiar și la Suza... Nu mai găsim *sîsamon* (susan). Lipsește acest ulei de susan de cînd plugarii au gustat din boieria de a fi soldați, de a trăi bine fără cheltuială...

— Mîncarea trupelor cum este ?

— Pînă acum trei ani, noi serveam combatanților două mese pe zi *(amfidorpistón)*. Acum nu putem oferi mai mult decît un *deipnon* (masa de seară). Însă entuziasmul trupelor a crescut !

În consiliul de miniștri s-a produs ilaritate.

— Cum explicați voi creșterea entuziasmului în condițiile înfometării trupelor ?

— Iată cum : cînd soldații mîncau de două ori pe zi, toți înaintau pe jos, în marș forțat. Acum, din cauza anemiei lor, îi transportăm în căruțele de merinde, că tot sînt goale !... Iar din căruțe, soldații strigă din toate băierile inimii lor : *„Trăiască Kșaiarcha !"*... Oricum ați vrea să interpretați chestiunea asta, entuziasmul a crescut, deși combatanța a scăzut...

Consiliul a luat act de patriotismul Ministerului Victoriilor Imperiale.

Asuerus se plictisise de știrile optimiste, invariabil urmate de dezastre. Nu mai merge ! Trebuie altceva ! El așteaptă cam de mult să-i vină o idee, dar, după cum se știe, ideile sînt celebre prin nepunctualitatea sosirii lor.

*

* *

În acest timp, Mardoheu primise vești de la Esthera prin devotamentul lui Lunde.

Privind prin fereastră cele două lumi, una de speranțe și alta de îmbuibare, el se așeză la masă și scrise cîteva pagini, cu intenția de a-și risipi sentimentul singurătății.

De invidiat ar fi acela care ar fi izbutit să păstreze, fie și fragmente, din corespondența lui Mardoheu, definitiv pierdută, certă doar prin aluziile scrierilor tardive, în documente de taină ale cîtorva cărturari din Babylon.

Dar gîndirea lui se deduce din faptele lui. Spațiul conștiinței umane este atît de geometric dimensionat, de înalt, de vast și de adînc, încît sufletul a fost recunoscut și de știință. Mardoheu crede că aducerea oricărui popor în stare de robie constituie iluzia cea mai imbecilă a oricărei politici... Cu cît sclavia caută să fie mai absolută,

cu atît mai vîrtos oamenii se strîng, ca în stupul albinelor, ca în muşuroiul furnicilor, iar cel mai mic incident, de la urdiniş, se transmite pînă în cele mai mici celule.

Într-un consiliu de miniştri, la Suza, s-a discutat dacă n-ar fi mai bine ca deportaţii de la Mediterana să fie risipiţi ca o făină în vînt. Metafora asta n-a avut succes; n-a convins pe nimeni! Tereş s-a ridicat şi a declarat că atunci cînd într-o împărăţie există şi cîini turbaţi, mai înţelept este de a-i izola într-un singur loc, decît să fie lăsaţi risipiţi pe toate drumurile. Soluţia ultimă, a exterminării, Tereş n-a rostit-o, resemnîndu-se la un enunţ principial:

— Ne aflăm în stare de război, adică în plină politică externă! Nu putem face simultan represiuni interne! Exterminarea este o specialitate a politicii interne!

— Are dreptate! Are dreptate!... au zis toţi miniştrii.

Mardoheu se îndoieşte de aparenţele ce defilează pe sub privirile sale şi se bizuie pe alianţa cu timpul, cu certitudinea că numai ce a fost este durabil.

Alte veşti de la palat: primele fete care au văzut faţa împăratului au primit îngăduinţa de a lua cu ele, în apartamentele femeilor, tot ce au vrut. Marele eunuc Sahasgas, adjunctul lui Hegai, le-a instalat în cele mai fermecătoare cutiuţe, de baie, de toaletă, de dormit şi de reverii delicios-plictisitoare.

În scrisoarea de la Mardoheu, el povăţuieşte pe Esthera să nu se arate ademenită de vreun lucru, oricît de frumos ar fi, să nu ia nimic din casă fetelor atunci cînd ar fi mutată în casa femeilor, chiar dacă obiectul acela i l-ar fi oferit împăratul:

„...Tu eşti o fată ridicată de jos, din popor. În starea noastră provizorie, mai sincer provizorie decît a altora, nimic nu poate să strălucească mai frumos decît speranţa de a ne obişnui cu anomalia. Noi am mai prînzit cu feţe împărăteşti. Nu s-a uitat «recunoştinţa» lealităţii noastre. Leală trebuie să rămîi şi tu, fără a aştepta vreo răsplată. Fii curajoasă şi voioasă, fără timiditate; arată tuturor că ei, ca oameni, pot fi o comoară, dar şi tu eşti una. Poartă-te ca şi cum nici n-ai fi observat că împăraţii

maimuţăresc divinitatea. Dacă cineva doreşte să te atragă la vorbă, vorbeşte-i, lăsîndu-l dator cu răspunsuri la cele o mie de întrebări cu care îl vei ciurui... Cel mai uşor de jefuit este omul sărac! Dar dacă, dimpotrivă, cineva îţi face o destăinuire, fă-l să înţeleagă că tu ştiai mai mult de jumătate din ce ţi-a spus, şi că cealaltă jumătate nu trezeşte interesul tău!... Celui care vorbeşte prea mult nu-i pune nici o întrebare, priveşte-l ca prin geam, ca să nu-i rămînă nici cea mai slabă umbră a îndoielii tale... Fii corectă şi prudentă faţă de duşmanul făţiş: dacă nu vorbeşti cu el, nu vorbi nici despre el. Caută să cîştigi stima duşmanului. Este buna cale spre pace. Nu vorbi despre tine însăţi, fiindcă persoana întîi a brevetat în lume genul plictisitor... Dacă prietenia duşmanului nu e sănătoasă, cu mult mai urîtă e duşmănia prietenului. Pentru orice greşeală, cere scuze; dar mult mai cuminte este să nu ai nevoie de scuze... Cînd vei oferi cuiva un dar, impune-ţi o modestie mai mare decît atunci cînd l-ai accepta. Cu alte vorbe, fii mîndră cînd primeşti şi fii umilă cînd dai... Pe prietena ta să o complimentezi pentru bunul-gust dovedit în alegerea unei rochii urîte, poate că rochia aceea a fost drapelul ei: arată-i că nu l-ai uitat şi salută-l cu o caldă simpatie, convinsă că există suflete atît de slabe încît se încîntă numai dintr-atît!... Ţine minte răul ce ţi se face, dar iartă pe răufăcător, ca să sporească puterea ta. Dacă împăratul îţi va oferi coroana lui, întreabă-l dacă nu cumva coroana lui este făcută din bucăţi... Şi asta nu în glumă, ci doar pentru a-l ajuta să rămînă om întreg... Toate bucuriile discută-le înainte de masă, iar toate necazurile *după*... Pe acela care linguşeşte mărimile, cu scopul de a scădea pe cei mici şi slabi, fă-l să iasă din discuţie, ca un fluture de la spălătorie!... Dacă ai ceva înţelept de spus, nu uita să vorbeşti totdeauna la urmă... Vorbele sînt lanţuri la gura omului... Este mai uşor să faci decît să promiţi... Chiar dacă uiţi ce a spus altul, ţine minte ce-ai spus tu, ca să nu te contrazici... Pe acela care te plictiseşte cu patima lui oarbă, fă-l să povestească şi altora plictiseala lui, ca să se sature lumea de urîciunea pisălogilor... La orice recepţie, prudent este să soseşti ultima şi să pleci prima... Înainte de un mare ospăţ, mănîncă singură acasă,

apoi du-te la ospăț, ca să nu ți se cunoască foamea... Privește oamenii în ochi, dar nu neglija să le studiezi mîinile, că și ele vorbesc foarte interesant... Gesticulația este un vocabular... Nu te face soare nocturn, ca să nu te umilească soarele diurn... Așteaptă vremea înfloririi nesilite și nu face din patul odihnei un pretoriu de judecată... Sufletul omenesc este ca un cîine de vînătoare : nu-i da drumul înainte, ca să nu-l găsești, într-o zi, ucis, lîngă vînatul lui... Iubește cu dezinteresare : este o armă invincibilă... Oricît de neagră ar fi cioara, ea are ochii verzi, ca blonzii !... Așa a vrut Creatorul lumii, pentru a asigura victoria realului asupra aparențelor... Salută diminețile cu speranțe și serile cu regrete... (Și așa mai departe.)

Orice fată visează, în afară de sufletele captive, care visează matematic !... Visează memorabile proverbe !... Putem să locuim în ideal cînd vrem. Atîrnă numai de noi. Pe urmele suferințelor cresc rozele..."

MAREA ÎNTÎLNIRE

Esthera a fost chemată de împărat în luna Tebeth, a zecea, din al șaptelea an de domnie, deci în anul 478 î. e.n.

Asuerus moștenise de la tatăl său Darius o bogată colecție de țări bătute în războaie navale cu grecii și extenuate în represiunile sîngeroase interne, contra mezilor, assyrienilor și babylonienilor de la Ninive. După etica persană, toate popoarele constituiau o lume de frați, astfel încît toate războaiele erau niște brutalități intime și fraterne, chiar dacă erau purtate dincolo de frontierele așa-zis naționale, urmate de ocupație militară. Comandanții armatelor complotau nu numai împotriva suveranității ultragiate, ci și împotriva tronului de la Suza. Distanțele enorme, ca și lipsa comunicațiilor dintre împărat și trupele sale acordau generalilor puteri discreționare, și astfel multe greșeli ale subalternilor au creat în jurul capului lui Asuerus o aureolă de ignoranță, care a dus la îngroparea flotelor și soldaților în Marea Egee, la prăbușirea podului de vase peste Helespont, la rușinoasa înfrîngere a Babylonului la Thermopyle și în Atica, la imensele naufragii babyloniene de la Salamina, pînă tîrziu, cînd Kimon l-a bătut pe Asuerus atît de crunt, la Cipru, încît, pentru a întoarce o foaie a istoriei, Artaxerxes, fiul lui Asuerus, și-a asasinat tatăl, punînd capăt concepției acestuia despre fraternitatea internațională.

Nu este mai puțin adevărat că, după ce au fost distruse țările așezate de-a curmezișul drumului înspre Africa, s-a născut un spirit timid de alianță între micile popoare de la Marea cea Mare, pentru a rezista agresiunii cu forțe unite.

Burduşit de bătăi, Asuerus gustase teribile calamităţi, dar şi inedite arşiţe sexuale asiatice şi africane, care-i plăcuseră mult.

Corăbierii atici şi italici, care predicau în Babylon că e mai profitabil comerţul decît războiul, ziceau, mucaliţi şi indulgenţi :

— Împăratul vostru nu-i atît de crud, cît de slab la geografie ! El a descoperit totuşi ceva de preţ, şi anume că ideile nu pot fi învinse cu armatele...

De cînd haremul Coroanei se împrospăta cu tinere fierbinţeli georgiene, caspiene, negrese, arabe, semite, ateniene şi altele, comedianţii de piaţă zeflemiseau, într-un stil omagial, pe Asuerus, scandînd în versuri şi în proză că „numai în serai se poate studia etnologia" !

Chemarea Estherei în faţa împăratului, prin manevre de alcov, fusese amînată ani de-a rîndul. Acum, evenimentul a tulburat clicile politice, care erau numeroase. Bigtan şi Tereş, care susţinuseră îngrămădirea deportaţilor ibri prin centre urbane anume, pentru a-i avea la îndemînă şi pentru a-i nimici mai uşor, se bizuiseră pe abilitatea ministrului Haman, sperînd că Esthera va fi scoasă din competiţie şi că nu va fi invitată în faţa sublimului. Acesta însă părea să fi uitat de toate problemele rămase vraişte de cînd voia să se însoare negreşit, cum am zice azi, cu „Miss Babylon" !...

Era limpede că Haman nu reuşise să molipsească pe Asuerus de patima sa.

Textele existente, referitoare la Esthera, sînt succinte. Cum femeilor Antichităţii nu li s-a oferit loc în lojile istoriei, se ştie foarte puţin despre Esthera, una dintre cele mai impunătoare personalităţi în lupta de trezire a conştiinţei populare în Babylon.

Pentru a evoca întîlnirea unui împărat îmbuibat de toate satisfacţiile cu o umilă fată născută şi crescută în condiţia robiei babylonice, documentele obligă pe cercetător să pornească invers, adică de la rezultate înspre fazele intermediare ale convorbirii lor. Din scrierile persane, aramaice, hebraice etc., rezultă că Esthera spera să obţină o radicală schimbare la faţă a despotului, în favoarea deportaţilor de la Mediterana. Esthera a izbutit, într-o singură noapte, ceea ce Halima avea să obţină, de-

sigur mai tîrziu, în „o mie şi una de nopţi", după o legendă tot atît de persană ca şi sursa inspiraţiei ingenioasei Şeherezade.

Ce-a putut să propună Esthera acestui bărbat sătul de toate ?

Nimic mai mult decît ceea ce se constată în sistemul educativ al tuturor Estherelor istorice sau neistorice : un ideal de simplitate.

Ne putem astfel închipui pe Esthera dormind şi visînd ceea ce s-a petrecut la decisiva ei întîlnire cu Asuerus.

La ospăţul lor, „în doi", ea nu şi-a pierdut capul, în extaz şi în mirostare. O auzim spunîndu-i că puternică şi eternă e numai natura, iar grandoarea umană decurge din fapte, niciodată dintr-o coroană de aur, intimidantă ! Binefacerile pot fi aşteptate şi din marele Babylon, după cum au venit multe din ţări foarte mici, ca Grecia şi Israelul, mijlocii ca Egiptul, sau uriaşe cum e China.

La astfel de neobişnuite vorbe, Asuerus a putut să o întrebe :

— Dar n-ai văzut popoarele îngenunchind în faţa mea ? N-ai auzit rugăciunile ce mi se adresează ?

— Rugăciunea este semnul slăbiciunii ! Ne rugăm fiindcă nu ştim !

După mai mult de zece secole, monoteismul islamic a impus o ordine superioară pe aceste întinderi geografice. Mohamed avea să scrie : *„A te ruga înseamnă a nu şti"*, şi : *„Cerneala savanţilor este mai preţioasă decît sîngele martirilor"*. Şubredă trebuie să fie ţara în care munca creează plugari flămînzi, iar rugăciunea — demnitari graşi !

— Nu te simţi, Hadassa, fericită în măreaţa capitală, la Suza, lîngă scaunul domniei mele ?

— Dacă n-am fi săraci şi fricoşi (fiindcă ne temem de tîlhari, dar şi de demnitari), nu s-ar fi construit atîtea cetăţi, nu s-ar fi inventat atîtea arme, nu ne-am fi înghesuit în oraşe şi n-am fi împuternicit atîţia împăraţi ! Am fi rămas la ogoare şi la turme. Dar răul pe care l-am amintit ne-a învăţat să facem mai binele şi să suportăm un rău mai mic : acela de a ne tăvăli de bucurie, prin

țărînă, cînd trece împăratul! Supușii tăi te onorează, dar pe credit: în așteptarea faptelor tale! Le vei despovăra brațele și spinările? Domnia-ta? Nu e nici o îndoială! Toți oamenii se nasc domnitori! Ei se înalță sau coboară începînd chiar de la naștere! Onoare au și eunucii!... Dacă m-ai chemat în fața ta, presupun că dorești să facem împreună ceva mai de preț decît aurul.

— Adică?

— Prin libertate, să nu se mai înțeleagă trîndăvia! Prin onoare, să nu se mai înțeleagă tributuri!

— Dar tu nu știi ce vorbești, Hadassa! Supușii mei, cînd s-ar istovi mai puțin, s-ar apuca de spart, de furat și de crime!

— Știi de ce? Fiindcă nimic nu le aparține! Nimeni nu sparge vasul făcut de el pentru el. Sclavii te păgubesc, pe unde pot, fiindcă nu i-ai asociat nici la carte, nici la libertate, nici la o viață îndestulată.

(Nu, nu este probabil ca Esthera să fi grăit împăratului în stilul academic al unei profesoare de sociologie, dar cum aceste idei constituiau temelia triburilor monoteiste, nici în vis n-ar fi gîndit altfel).

— Popoarele tale ar deveni atunci brațele voinței tale, ar fi mai voinice dacă ai binevoi să le retragi lanțurile, ca să se spele și să gesticuleze ca împărații, nu ca sclavii.

— Dacă ai fi împărăteasă, ce ți-ai dori?

— Aș dori ca toate celelalte femei să aibă cît am eu! Destul de puțin...

— Nu toți supușii mei merită atît cît le atribui tu. A guverna este o treabă grea... Neînchipuit de grea!

— Tocmai fiindcă e grea, credeam că e nevoie de tine! Dacă nici tu nu izbutești, de ce nu te dezici? De ce nu chemi pe altul, sau pe alții?

— Atunci, pacea dintre supuși ar deveni mult mai improbabilă...

— Unirea este secretul puterii. Vino, să-ți arăt ceva!

Esthera se ridică de la masă și, în fața ferestrei, se opri, ca dinaintea unui tablou.

— Privește! Vezi pe cîmp, departe, o mulțime de oameni? Îi poți număra după felinarele lor. Ar fi posibil ca acolo să nu fie umanitatea! Dar puțin mai departe, vezi un căruțaș singur, cu necazul lui, cu felinarul lui? Un om, un nimica toată, un individ neînsemnat, dar întreabă-te: „Nu cumva acolo o fi umanitatea?..." De ce să nu-ți pui și întrebarea asta? Ești atît de sigur că nimeni nu te-ar ajuta? De ce să nu-i unești pe unii cu alții? De ce să cauți mereu comorile în pămînt și să nu le cauți în inimile supușilor? Sinceră ți se pare tăcerea ce te întîmpină din toate ținuturile tale? Numai cu slugile tale vorbești? Nici cei mulți împotriva celor puțini, dar nici cei puțini împotriva celor mulți, ca în împărăția ta!

Cutezanța ei nu izvora dintr-un suflet obișnuit.

— Frica este tronul tău! Cînd vom face rînduială în cutiuța asta (și-și trecu palma peste frunte), nu ne vom mai închina la eunuci și la viței!

— Dacă ai fi cunoscut cruzimea caldeenilor, n-ai fi vorbit așa!

— Caldeenii sînt cei mai autentici dintre babylonieni, savanții culturii akkade și summeriene! Au fost vreodată Suza sau Persepolis ceea ce a fost Dour-Sharroukîn?

— Ei n-au adus în stare de sclavie decît popoarele iubitoare de independență! Teocrația lor militară a lovit țările de la Marea cea Mare.

— Ei, îmi place! Voi procedați altfel? N-ați suprimat din armată decît preoția! Despre rest să nu mai vorbim!

— Robii n-au cunoscut decît pedepse corporale! Prin tortură și bătaie ei au învățat anatomia!

— Din cauza asta au sculptat ca nimeni, înainte de eflorescența egiptenilor! Mii de artiști caldei au împodobit cu statui vasta cetate de la Dour-Sharroukîn! Au existat vreodată cetăți bogate ca Ninive, Tyrul, Sidonul și Byblos? Ce-a făcut sabia Babylonului pe-acolo? Hai, mai bine, să vorbim numai despre viitor! Dacă vom da în judecată trecutul, nu va mai fi niciodată pace pe pămînt!... Să fim mai buni decît strămoșii...

Mica Esthera nu putea fi călită de istorie, dar despre isprăvile lui Merodach-Baladan, Sargon și Sennacherib

citise și ea în cartea de sub perna ei, de-acasă. Nu era o erudită, dar cunoștea suferințele popoarelor. Faraonul Taharhu a sărit odinioară, cu armatele, ca să ajute o țară mică... Dacă un asemenea limbaj al faptelor nu i se părea extraordinar, ci doar un gest de umană întrajutorare, lumea de azi se consideră edificată de inscripția documentului : „Asuerus s-a îndrăgostit de Esthera mai mult decît de toate celelalte femei. El a pus coroana împărăției pe capul ei."

Oricît de mediocru și de vanitos era împăratul, el n-ar fi acceptat patentele ironii mușcătoare cu care l-ar fi tratat Esthera :

Ce împărat clement ! Ce minunate masacre interne a săvîrșit el în Caldeea, la Ninive și la Sardes ! Ce glorioase bătăi și-a gravat pe piele, în războaiele din Mediterana ! Cu cîtă generozitate politică și-a scufundat propriile sale flote, cînd s-a întîlnit cu grecii ! Cît de frumos a rămas totuși, la patruzeci de ani, după vlăguirea vieții sale de harem ! Cu cîtă eleganță sufletească s-a despărțit de Vastia și de toate ființele devotate !... O perfecțiune fizică și morală ! Nu există nici un conflict între morala ei și amoralitatea unui imperiu care funcționează ca un abator ? Unicul său ideal o fi acela de a se reînsura cu o fecioară și de a domni pe acest tron-mauzoleu ?

Nu e plauzibil ! Pe un ton sau altul, lupta dintre ei a fost scurtă și hotărîtoare.

— După gîndirea ta, Hadassa, omul și-ar constata păcate chiar și în paradis !

— Bineînțeles ! Acolo însă nu ți-aș putea trimite, în ziua ta aniversară, vreo fecioară, cum e datina pe-aici ! Dar ai fi mai frumos decît un împărat, fiindcă atunci ai fi un om.

*

* *

La întîlnirea Estherei cu Asuerus, ea a folosit o forță de seducțiune mai inflexibilă decît sexualitatea, care a zguduit pe monarh.

— Fata asta îmi vorbește ca un med !

Prin înrudirile împăratului cu mezii, el își amintea că acești arieni, care ocupaseră platoul iranian, aveau în mare stimă pe assyrienii din nord-est ! Cei mai filozofi dintre soldații epocii, singurii care au ruinat definitiv Ninive și puterea lui Assur ! Mezii aceia descoperiseră pozitivismul intuiționist al religiei triburilor de la Mediterana. Cugetarea mezilor, de la mijlocul mileniului, nu mai păstrase nimic din ceea ce fusese tribal, nomad și fanatic, devenind un bazar de împrumuturi din miezul tuturor popoarelor. Continuau să fie politeiști, fricoși ca toți idolatrii, și, în consecință, feroci, dar cînd au năvălit asupra Lydiei guvernate de Mermnades, în luptele de la rîul Halys, atît mezii, cît și lydienii au aruncat armele și au îngenuncheat cînd au văzut că un zeu necunoscut le retrage lumina solară ! Era eclipsa de soare de la 28 mai 585 î. e. n. Eclipsa aceea a pus sfîrșit războiului printr-o revelație divină ! Exploatînd astfel de fenomene cerești, spiritualitatea monoteistă și-a făcut loc în lumea misticilor desperați de cruzimea umană. Inamicii s-au împăcat, s-au îmbrățișat, au declarat că rîul Halys trebuie să rămînă, pentru totdeauna, frontiera dintre ei, și se zicea că pacea de la Halys a fost comandată chiar de Dumnezeu ! De acest zeu civil !

Amintindu-și celebrul episod din Cronicile perșilor, Asuerus s-a înduplecat să asculte vorbele Estherei, după care, ca un veritabil persan, și-a putut spune : „Nu trebuie să persecutăm pe nimeni !"

La banchetul civilizațiilor antice, ofranda Persiei a rămas prețuită pînă astăzi : înțelegerea binevoitoare a aproapelui. Esthera îi vorbise ca un med. Asuerus s-a îndrăgostit de ea.

Acum se ivește mai limpede judecata împăratului, la marea lui întîlnire cu Esthera : ea va aduce sub coroană o idee încă neîncercată în opera de guvernare, și anume : prescripția greșelilor trecutului, în vederea construcției unei lumi ameliorate.

— Mezii mei, da, strănepoții Medeei, magiciana care a ajutat pe Jason să aducă în Colchida, odată cu lîna de aur a Argonauților, gîndirea orientală în lumea hellenică ! Numai Esthera, fata asta, mi-a adus aminte de ei... Ni-

meni nu este de disprețuit! Cine a creat lumea a știut că va fi nevoie de toți și de fiecare, nu numai de unii!

Așa gîndea Persia.

Literaturile clasice eline și latine, obsedate de zeitățile mitologiei, rareori s-au ocupat de rănile umanității, iar cele medievale, impregnate de mirosul vestmintelor clericale și imperiale, cu atît mai puțin. Din imediata vecinătate a dramei imperiului medo-pers, șantajul sexual al Lysistratei lui Aristofan apare ca minor și înveselește pe supraviețuitorii unui război:

— Ați văzut cum parfumul de fustă a îmblînzit infernul?

— Filozofia lui Zoroastru din *Avesta!* N-a luptat și el, ca bun cetățean al mezilor, pentru risipirea întunericului inculturii și pentru triumful unui zeu al luminii? Influența lui s-a răspîndit mai mult în Iran, unde perșii l-au iubit... A trecut mai puțin de un secol de la moartea lui, și totuși, fără multe cărți, popoarele au învățat, de la Zoroastru, să renunțe la metodele sîngeroase ale educației!... Inutile și păgubitoare sînt războaiele... Iranienii mezi, bactrienii, perșii și parthii au priceput că singurul lor rost în lume este de a lupta contra răului Ahriman! De aci pînă la zeul unic și civil nu mai era decît un pas! Omul-carte a fost cel mai bun om... Să facem oameni-cărți!

Nu poate fi nici o îndoială că, în nopțile și zilele următoare, Esthera a risipit ceața care desparte diferitele mentalități. Dar acest proces nu se dezvolta numai la palatul din Suza. Încă din glorioasa epocă davidiană, monoteismul respinsese zeii falici și alți idoli. Sub influența misticismului, care-și pierdea terenul, grecii și latinii au înscris în lexicoane idolatria printre erori. Nu numai în viața sacerdotală, ci mai ales în viața laică: să nu-ți faci idoli! Legea morală, amplificată după locuri și popoare, arăta latinilor că verbul *eo, ivi, itum, ire* (a merge) căpăta un înțeles asociativ între sexe — căsătoria însăși deriva din acest cuvînt — prin compusul *coeo, coivi, coitum, coire,* și nimeni nu se rușina ca de o expresie obscenă. Iubirea era scara înspre superioritate.

Asuerus a respectat libertatea de conștiință a Estherei și a prețuit curajul ei. Textele repetă cu insistență solicitudinile acestui împărat mărginit, și care spunea:

„— Împărăteasă Esthera, care este dorința ta? Cererea ta îți va fi împlinită, chiar și dacă mi-ai cere o jumătate de împărăție!“

Eva izgonise pe Asuerus din somnolență, ca odinioară pe Adam din platitudine!

Haremul nu era nici obligatoriu, nici interzis, ci facultativ, ca un semn distinctiv de avere. Nici atunci, nici azi, popoarele sărace n-au întreținut haremuri din motive economice.

În sfîrșit, prima victorie notabilă a Estherei asupra soțului ei a fost aceea de a-l face să priceapă că actul sexual nu făcea parte din bezna instinctelor și poftelor, ci din sacralitatea actului de asociație, spre familie, spre nație, spre internație, spre o lume de reciprocă întrajutorare.

La Suza și în toate marile cetăți pribegeau pe toate drumurile femeile lepădate, fie din aversiuni sentimentale, fie din faptul că ele nu mai erau bune la muncile cîmpului.

Fără a zăbovi asupra unor datini vechi, tribale, Esthera a convins pe Asuerus că nici o încuietoare, nici o fortificație nu l-ar salva, atunci cînd cei răi ar fi mai numeroși decît cei buni. Desele părăsiri și divorțuri nu erau altceva decît gunoaiele haimanalelor, aruncate în sarcina societății ordonate.

Greșelile trecutului, devenite uneori tradiții, vor trebui considerate ca *idola temporis* (greșelile trecutului).

Iată unica zestre cu care Esthera s-a măritat.

Despre serbările încoronării sale se știe foarte puțin. Din trei rînduri de text, aflăm că împăratul a invitat la un ospăț, în saloane diferite (că erau mulți), pe demnitari, pe funcționari, pe servitori și pe toți dezmoșteniții. Fapt fără precedent! Ce exemplu de egalitate umană!...

Se menționează că s-au decretat despovărări de impozite și iertări în toate provinciile, au fost golite pușcăriile și a fost barem o zi cînd soarele a văzut împărăția înseninată de dansurile agricultorilor, păstorilor, meșteșugarilor, negustorilor, ca și cum stănoagele sociale ar fi fost abolite barem pentru o clipă.

Iertările de dajdii erau o noutate revoluționară, în Babylon, dar, în uzanțele deportaților, acestea aveau forța

unei tradiţii. Existau drepturile părinţilor, dar şi ale copiilor ! Drepturile bărbaţilor, dar şi ale femeilor ! Ale bogaţilor, dar şi ale săracilor ! Ale prinţilor, dar şi ale servitorilor ! Ale pămîntenilor, dar şi ale străinilor ! Şi ceea ce apare ca aproape neverosimil, drepturile condamnaţilor din temniţe !...

Graţierile acelui moment poartă pecetea personalităţii omeniei rezonabile, prestigiul unor străvechi umanităţi. Este tot ce se ştie despre nunta Estherei.

COMPLOTUL

Sus, la palat, e lumină multă, se aude muzica, foiesc rochii de mătase chinezească, dansurile se topesc în aerul parfumat, căldura umană exală numai iubire şi bunătate. Eleganţa şi politeţea ascut şi înfierbîntă instinctele.

Dacă muzica ar fi închipuită ca o pasăre de vînat, între două lumi diferite, una aristocratică şi alta populară, prima care s-ar repezi s-o vîneze ar fi aristocraţia, amatoare de lascivităţi. Opulenţa este mai pătimaşă de desfătare decît virtutea, care nu dispune nici de mult timp, nici de alte mijloace ale voluptăţii.

Concertele de la palatele popoarelor clasice primitive au fost sărace în corzi, bogate în instrumente de suflat şi de percuţie, toate dezacordate, într-un atonalism cu strămoşi în antichitatea cea mai rafinată. Cu toate că ploile şi furtunile căzute asupra corzilor corăbiilor cu pînze au revelat fenicienilor vibraţia muzicală şi au condus geniul uman la invenţia viorilor, harfele totuşi au precedat melodismul de coardă, iar Esthera a recunoscut, la Suza, faima Mediteranei şi emoţia de harfă a tradiţiilor de acasă. Operele plastice din jurul ei, încărcate de simbolismul platanilor cu foi de aur, toate capodopere figurative, erau nişte rătăciri în comparaţie cu suavitatea muzicii, această artă a fraternităţii fără hotare. Dar mozaicul sufletesc al simfonismului epocii suna altfel, fără nici o asemuire cu lirismul sufletului dansant al Sudului.

Din cînd în cînd, femei-sclave traversează vasta curte, intră în depozitul cu materiale şi ies de acolo cu braţele încărcate de lumînări. Noaptea e lungă, iar lumînările sînt scurte ; trebuie înlocuite.

La bucătărie, ethiopiene grase și bactriene slabe, în dogoarea focului, încarcă tărgi cu bucate, fripturi vînătorești, fazani și sitari, cerbi întregi, pîini cu stafide, vinuri și fructe pe ramurile lor.

Alte roabe cară la haznale, pe alte tărgi, talere cu mîncarea începută și părăsită. Soldații de la corpul de gardă s-au săturat numai din bunătățile refuzate. În grădini, cîinii își îngroapă oase. La marea poartă a palatului s-au adunat săracii din Suza. Deocamdată, ajung pînă la ei lumina ferestrelor, mirosurile de carne și de vin și, ca o adiere, din cînd în cînd, melodii amestecate cu cascadele rîsului tînăr.

Ce să se facă cu atîtea resturi de bucate scumpe ? Din îmbuibarea celor fericiți mănîncă și zdrențăroșii sosiți cu traistele cerșetoriei, cu femeile, cu copiii, ca să nu rămînă nimeni flămînd. Nu li se vede pe față nici o suferință. Veseli, unși pînă la urechi de hartanele de fazan, rup cu dinții ca dintr-un dușman. Vinul însă li se refuză. Ar mînca, desigur, cu altă lăcomie dacă ar fi și ceva de băut ! Dar soldații își fac provizii din vinul rămas în pocale. În butiile deschise, la corpul de gardă, sînt scurse toate licorile și siropurile ; se ia și din cele neîncepute.

— Nu e țara asta cea mai fericită ? N-avem noi pe cel mai deștept împărat ?

Unii beau și cîntă, alții au adormit. Nu se mai vede nici o santinelă. Numai o sută de caldei, dacă ar da acum un iureș prin sălile de mese și de dans, ar văduvi imperiul de elite !...

Protocolul palatului n-a invitat pe oricine ; a ales bob cu bob, pe prinți, pe guvernatori, pe zeloșii satrapi care merită recunoștința lui Asuerus, și a respins cîțiva eunuci-miniștri, despre care se știe că ar fi dușmani ai robilor din alt neam.

Codul politeții dintre ranguri reglementează cu finețe tributul de respect cuvenit fiecăruia. Protocolul are grija să arate demnitarilor că sînt și ei de mare însemnătate, dar „numai atît“ ! Se lasă cu supărare, într-o parte, balanța asta de ponderi farmaceutice ? Se îndreaptă spre celălalt talger, cu minus sau cu plus, fiindcă nimeni nu e indispensabil, dar toți sînt utili.

Doi eunuci-miniștri ai palatului, care cred că fără ei s-ar înțepeni osiile corpurilor cerești, marii deștepți Bigtan și Tereș, au rămas pe dinafară ! N-au fost omiși din greșeală. Împăratul a cerut ca amîndoi să fie șterși de pe lista invitaților, zicînd :

— Buni, în felul lor, dar pătimași...

După moda orientală, Bigtan și Tereș au venit totuși la festinul dat în onoarea Estherei ! S-au plimbat prin curți, prin grădini, ca să fie văzuți, pentru ca oamenii să spună :

„Iată cît de nerecunoscător este Kșaiarcha !...“

Sau :

„Bigtan și Tereș... niște miniștri atît de capabili... iată că au fost uitați la ușă, cu slugile...“

Alți fameni nepoftiți n-au venit.

În curțile palatului, Bigtan și Tereș au întîlnit înalți funcționari ai Cancelariei imperiale, care s-au arătat nedumeriți de grosolana omisiune a lui Asuerus.

— Nu e nici o omisiune ! Azi începe o nouă epocă ! De aci înainte, are să ne cînte o găină nouă ! N-are să se mai audă cocoșul !...

Bigtan și Tereș, tot discutînd, meșteri în a tîlcui pe cele mari dintre cele mici, s-au oprit în micul parc din fața corpului de gardă, unde s-au așezat lîngă ei cîțiva funcționari, fie lingușitori, fie spioni, care păreau nedumeriți. Se ivesc rar ocaziile de a asculta doi înțelepți care cunosc atît de bine prezentul !... În istorie, partea cea mai puțin cunoscută este prezentul ! Îl trăim, îl vedem, îl judecăm, dar nu-l cunoaștem !

— Trecutul îl putem citi în istorie, viitorul, în cărțile profeților, dar prezentul este un fel de nevralgie căreia nu știm ce să-i facem !... suspină Tereș, cu erudiție.

Bigtan interveni, plin de el, ca un oracol :

— Toate provinciile au fost dezamăgite. Nu s-a putut găsi în o sută douăzeci și șapte de țări, nici o fată demnă de coroana imperiului !... Ni s-a cocoțat pe cap fata unui răzvrătit, care a fost spînzurat, vinovat de nesupunere în fața lui Meghilo, viteazul nostru de la Sardes, pe rîul Hermus. E adevărat că generalul acela a fost învins de leprele grecești, dar Menghilo rămîne pentru noi un erou ! Ei bine, tatăl Hadassei l-a sfidat pe Meghilo și a plătit-o

cu capul !... Hai, acum, să zicem că nu ştia cine-i Meghilo ! Dar pe celălalt, pe Mardoheu, unchiul Hadassei, împăratul îl cunoaşte... Ei bine, în ziua cînd se sărbătorea victoria armatelor noastre, Mardoheu s-a dus la templu, unde şi-a turnat un sac cu cenuşă pe cap !... Nu-i convine rînduiala de la noi.... Nu se mai teme ! Nepoata lui e împărăteasă !

Funcţionarii palatului ascultau, îşi lungeau figurile, îşi prosteau privirile şi se întrebau dacă nu cumva aerul nopţii are urechi.

— Cum e şi viaţa asta ! Sub fiecare lucru se află alt lucru... şi mai la fund, altele ! Ne atrage întunericul, că numai el desluşeşte ceea ce ni s-a părut la lumină !... zise unul.

— Apăi da ! Se aude că fericirea n-ar fi chiar generală... Dar oricare fetişcană din ziua de azi se visează păduche de coroană ! Vedem multe, dar nu sînt toate bune ! După ce a fost izgonită Vastia, a început să curgă aurul : sute de familii bogate au dat sicli şi darici şi talanţi de aur şi de argint doar pentru atît : să i se şoptească împăratului că e mai bună cutare mireasă decît alta ! S-au îmbogăţit famenii care au intrare la împărat... Ce mai încoace şi încolo, cei care se îmbogăţesc sînt totdeauna bogaţii ! Să fim chiar atît de baktrieni încît să credem că sublimul nostru n-a aflat de tîrguiala asta ? În locul lui, oricine ar fi scuturat lanţul ! Ca să-i sature pe aceia de a se mai tîrgui cu aşternutul lui !

Tereş, isteţ şi indulgent, zise :

— Aici este o chestiune politică !

— Ce politică ? Fiecare vrea să-şi mărite cu împăratul o nepoţică de ginerică ! S-o aşeze pe tron. Să ne mărităm pe chioara sau pe cocoşata, fiindcă barem atîta putem şi noi, că d-aia sîntem minunea lumii !

Bigtan dădu din cap, ca un măgar care se apără de muscă :

— Au fost aduse cele mai frumoase fete : nici chioare, nici cocoşate. Să fim drepţi ! S-a bucurat împăratul de ele ? Pe toate drumurile, pînă la Suza, ofiţerii şi-au bătut joc de fecioria lor. Pînă să le cheme împăratul, după un an, unele au şi născut copii, chiar la palat ! Ai cui sînt copiii ? Ai împăratului ? Nici vorbă ! S-a urmărit

acest scop pentru a dovedi că fetele noastre sînt nevrednice, destrăbălate... Ai văzut ce puritate de fecioară i-a trimis robul răzvrătit ? Să învăţaţi de la Hadassa cum trebuie să fie fetele noastre ! Una prea mică, din Gandara, a murit ! Mă rog ! Era prea mică ! Dar astăzi clocoteşte provincia Gandara împotriva miresei...

— De ce ? Mireasa a omorît-o pe Asal ?

— Rubedeniile ei sînt vinovate ! Hadassa a aşteptat trei ani la palat, iar Asal a fost chemată în primul an ! Aici a fost o lucrătură subţire a robilor... Are împăratul vreo vină ? Cînd bărbatul se apucă de treabă, el nu se mai întreabă dacă fata moare de plăcere sau moare că i se rup toate în ea... A murit ? A murit ! Unii vor zice că vinovată e provincia Gandara, care face fete prea mici !... Dar noi ştim ce ştim !

Tareş nu se coboară pînă la trivialitatea lui Bigtan. El se menţine la nivelul principiilor :

— Noi nu avem nimic cu Esthera, cu Hadassa... Dar, ca sfetnici ai împăratului, sîntem îngrijoraţi de ura ce se ridică împotriva Coroanei din familiile care au plătit ca să li se ia fetele, sau, dimpotrivă, ca să nu li se ia ! Rîd hamalii, prin porturi, strigînd după fete : „O să te facă Asuerus împărăteasă, aşa cum te fac şi eu !“ Sau : „Impozitul săracului e robia, iar impozitul bogatului e curvia“. Singurii care s-au abţinut şi n-au trimis fetele la Suza au fost armenii... Dar armenii sînt oameni ? Cunoşti vreun popor pe care să-l fi învins armenii ? Numai cine n-a vrut nu i-a bătut ! Armenii mor cu cinstea în braţe ! Aşteaptă să triumfe dreptatea... Şi să vezi că, dacă va ieşi sau nu va ieşi basma curată istoria cu robii, vinovaţi vor fi tot armenii ! Ăştia sînt vinovaţi profesionişti, nu glumă !...

— Aici e filozofia mare ! E la mijloc chestie politică... parcă poţi să ştii ?

— „Politica“ a fost răspîndită de greci. Doar ei o înţeleg. Pentru oamenii de la noi, „politica“ răsună ca „dracul“ în biserică ! Cine aude vorba asta, numaidecît tace şi se duce acasă. De ce să-şi facă singur rău ?

Tereş se distinge prin iscusinţă : el ştie să facă politică, fără aluzie la ea. El se îndreaptă înspre ofiţerul din gardă şi-l întreabă amical :

— Cum te simţi sub noua domnie?
— Eh, meseria noastră este de a muri... Nu e unul care să ne ceară mai puţin. Soldatul e soldat!...
— N-ai vrea să fii general? Generalii mor ca prinţesele, acasă.
— Fără glorie! Grecii, care ne bat mereu, au nişte generali care mor eroic, dar e adevărat că nu se îmbogăţesc! Hei, dacă aş fi şi eu general...
— General te fac!
— Cîte parale să-ţi dau?
— Nimic! Îţi alegi trei soldaţi de încredere, îi plantezi la uşa dormitorului miresei, iar cînd va apărea „el", îl arestezi ca pe ultimul tîlhar! Îl aduci la mine! Îl punem în lanţuri şi-l arătăm poporului! Va fi o sărbătoare mai mare decît nunta... Mîine vei fi general!

Nu se ştie dacă ofiţerul ţinea atît de mult să fie general, mai ales că băuse cam mult, ca şi funcţionarii aflaţi de faţă, bucuroşi să nu mai audă vorbindu-se de politica asta, sinonimă cu complotul. S-au retras şi s-au culcat. Nu s-a întîmplat nimic deosebit în noaptea nunţii. Dar urechile nopţii erau urechile lui Mardoheu.

Ca om încercat, care păţise multe, el a înţeles că Tereş şi Bigtan uneltesc împotriva împăratului numai fiindcă Esthera se află lîngă el.

Textul babylonian relatează, printr-o singură frază, aceste uneltiri: „Mardoheu, aflînd de vorbele astea, le-a comunicat împărătesei, iar Esthera le-a transmis soţului ei, ca din partea lui Mardoheu".

În următoarele trei zile, după o lungă linişte, comandantul gărzii a fost chemat în faţa împăratului, într-o sală plină de miniştri.

— Spune-mi tot ce trebuie să ştiu despre gardă! Ce se mai petrece pe acolo? Ce zic soldaţii? Ce mai zici tu? Cum te simţi? Cum, şi mai ales unde şi cu cine ai sărbătorit prima noapte de nuntă a împăratului?

— Sublimule şi supremule, toţi soldaţii şi ofiţerii au mîncat, au băut, au dormit în cea mai medo-persană fericire...

Asuerus se întoarse înspre un ministru, exclamînd:
— Iată un ofiţer care trăieşte în realitate şi în adevăr! Altceva nu ştii nimic? Îl cunoşti pe Tereş?

Militarul păli, galben ca ceara. I se păru că împăratul i-a întîrziat înmormîntarea, în vederea acestei conversaţii.

— Tereş are multe idei. Ai vreun motiv să mi le ascunzi?

Ofiţerul a priceput că orice răspuns defensiv i-ar fi fost inutil.

Audienţa părea terminată.

Pentru nedenunţarea complotului şi cu circumstanţa uşurătoare a beţiei festive, i s-ar putea acorda ofiţerului onoarea de a fi spînzurat chiar în curtea interioară a gărzii, dar sentinţa a mai zăbovit, fiindcă vinovatul a cerut îngăduinţa de a-şi uşura inima.

Faţă de o sentinţă atît de aspră, ofiţerul dorea să comunice împăratului un mare secret al tuturor soldaţilor din gardă. În Orient, a cîştiga timp este o tactică înţeleaptă.

I s-a dat cuvîntul, iar comandantul a spus, în rezumat, următoarele:

— Ca ostaş, încă din copilărie, am fost învăţat să nu mă tem de moarte. Dacă nu mă sperie moartea mea, cum o să mă sperie moartea împăratului care mi-a dat învăţătura asta? Dar toţi soldaţii au văzut că războiul produce morţi şi răniţi, văduve şi orfani, în timp ce palatul procură numai decoraţi şi recompensaţi! Împăratul declară războiul, iar soldaţii îl cîştigă... La ora victoriei, strigăm: „Trăiască împăratul!" La ora înfrîngerii: „Învinşii la spînzurătoare!" Vin eunucii şi fac dreptate soldaţilor şi ofiţerilor care n-au fost eunuci... Eunucilor nu li se întîmplă nimic. Ostaşii de la Suza au învăţat barem atît: să nu intervină în lupta dintre bogaţi! Aşa m-am gîndit şi eu: Am nevastă şi copii. Ce caut eu, un modest ofiţer, în lupta dintre Bigtan-Tereş şi împărat? Eu i-am numit? Eu i-am cocoţat? Împăratul să se descurce singur! Să nu arunce pielea mea, de om sărac, în rivalitatea lui cu eunucii! Parcă ştiu eu cum se va termina lupta dintre ei? Dacă sînt omorît, bineînţeles, îmi este indiferent cine mă spînzură! Împăratul sau duşmanii lui? Pentru mine, aceeaşi porţie de boabe! Ca om sărac, n-am ce cîştiga de la nimeni... Fără interes, de ce să risc? Mai mult: soldaţii de la corpul de gardă au

băgat de seamă că acela care vine să ucidă pe împărat nu este niciodată un pîrlit din popor, ci totdeauna un demnitar, un famen galonat, un satrap boierit, pe care garda îl salută, îl onorează în sunet de goarnă la sosire! E drept că numai la sosire. „Fii mic și prost, la locul tău!“ așa m-a învățat împăratul! L-am ascultat. Toată viața mi s-a cerut să fiu prost, iar acum voi fi spînzurat sub acuzarea că n-am fost deștept...

Asuerus a ascultat vorbele ofițerului. Și-a adus aminte că indolența este prima însușire a babylonianului pașnic.

Spre stupoarea tuturor demnitarilor ce se aflau la judecată, ofițerul a fost iertat și trimis la comanda gărzii, fără nici o pedeapsă. Asuerus a apreciat sinceritatea ofițerului.

Dar ceea ce a mirat mai mult pe eunuci a fost, la despărțirea lor, vorba lui Asuerus:

— Du-te și spune soldaților că greșitorul sînt eu, numai eu!

Procesul celor doi funcționari, care auziseră și nu denunțaseră pe Bigtan și Tereș, n-a fost mai concludent.

Primul funcționar a spus:

— Eu, ca simplu slujbaș, lucrez numai din ordin. Inițiativa mea este interzisă și pedepsită. Eu n-am voie să văd nici binele, nici răul. Eu trebuie să-mi laud protectorii. Dacă îi critic, pier, îmi nenorocesc familia. Acum sînt întrebat pentru ce n-am denunțat pe Bigtan și pe Tereș. Să presupunem că n-ar fi vorba de ei, ci de unul dintre voi, care mă judecați. M-ați ierta vreodată dacă mi-aș lua permisiunea de a vă denunța? Treaba asta nu e de nasul meu! Eu sînt un biet funcționar... Ați hotărît ca funcționarii să fie despărțiți de cei cu avere și cu rang. De ce mă chemați să apăr tocmai eu rangul și averea? Ce caut eu în lupta dintre voi?

Al doilea funcționar a spus că zelul nu rentează! Pentru oamenii mărunți, împăratul este un om care conduce țara singur, fără să consulte pe nimeni. Singur s-a vrut, singur să rămînă! Așa a vrut el! „Împăratul e puternic și n-are nevoie de ajutorul funcționarilor mici și proști, ca mine... Ce-avem noi comun cu politica?“

După un sfert de oră de deliberare, împăratul a pus pe un judecător să citească următoarea sentință:

„Ascultînd pe cei doi funcționari ai palatului, acuzați de a nu fi denunțat complotul lui Bigtan-Tereș; Ascultînd și părerea sublimului nostru împărat, prezent la judecată,

HOTĂRÎM:

Cei doi funcționari, vinovați de tăinuire, sînt condamnați să rămînă buni în grad pînă la a șaptea generație, avîndu-se în vedere că ei îndeplinesc condiția de birocrați, incapabili de orice inițiativă, în afară de bleaga lor obediență în serviciu. Ei vor fi onorați ca niște reprezentanți ai analfabeților ancestrali, pe cale de dispariție. Odată cu prezenta hotărîre, birocrația este promovată la rang de Monument Istoric Arheologic.

(Ca de obicei) Semnează: *Indescifrabil*“

Funcționarii erau o clasă socială aparte și se distingeau prin știința lor de a scrie și citi. Scrisul și cititul erau aproape exclusiv socoteli aritmetice și contabile. Greșelile de ortografie și de calcul nu făceau parte dintre culpe, dar constituiau criterii de înaintare și de retrogradare, desigur numai în principiu; numirea și destituirea în slujbe erau hatîruri și favoruri ale satrapilor provinciali, interesați de a avea cel puțin un agent secret în cancelariile palatului de la Suza. Prin acești funcționari, împăratul afla „tot ce mișcă“ în țările sale. Populațiile fiind eterogene și adesea rivale, dornice de a nu sta în propta forțelor surde și oarbe ale robilor, detestau pe funcționarii ce se voiau „neutri“, lipsiți de opinie, tehnicieni și specialiști, ca niște „eunuci naturali“, născuți, nu făcuți!

Omul de rînd, plugar, meșteșugar sau militar, cînd auzea că un astfel de individ a dispărut, ridica din umeri și zicea:

— Nici n-am știut c-a existat...

A doua zi după proces, complotiștii Bigtan și Tereș au fost declarați „neîntregi la minte“, adică „jumătăți de oameni“; iar jumătăți de oameni fiind, împăratul a poruncit să se ridice o singură spînzurătoare pentru amîndoi. Au fost înălțați pe un singur ștreang, sub privirile prostite ale mulțimii, care nu mai înțelegea nimic.

Sub ștreangul înfrățitor, vîntul de primăvară sufla prin bărbile lor, iar la cîțiva pași mai încolo, un cerșetor cînta

din fluier, în speranța că mila colectivă are să dezbăiereze pungile pentru el, simbolul mizeriei strămoșești.

*

* *

Bigtan a fost unul dintre principalii păzitori ai pragului împăratului, un om de o deosebită inteligență. Numai patima îl împovăra. El a fost med de origine, cu o stare materială mijlocie, din Ecbatana, om de 60 de ani, eunuc, îmbogățit din comerț, bun cunoscător al religiei și istoriei. În tinerețe, el a slujit sub domnia lui Darius I, ca intendent al armatei, și a adus servicii prețioase, în faimoasa înșelăciune prin care monarhul persan a reușit să-și treacă trupele dincolo de Tigru, în lupta contra unuia dintre Nabucodonosori (al III-lea, fiul lui Nabonid).

În timpul revoltei din Suziana, Bigtan a fost factorul principal în represiunea teribilă asupra răsculaților, conduși de locotenentul imperial Vidarna, omul care a săturat, pentru multă vreme, veleitățile de independență ale poporului elamit.

Slugarnic cu împăratul, arogant cu subalternii, Bigtan a promovat în popor numai și numai lozinci împărătești : „Dacă avem lumină, de la Asuerus avem ; dacă avem ploaie, tot de la el ; somnul liniștit, cu nevasta și cu copiii, toate sînt darul împăratului ; să ne deschidem bine ochii, fiindcă fără ajutorul împărătesc, ne înghit nenorocirile, bolile, dăjdiile, corvezile fără plată, pușcăriile. Să fim fericiți că-l avem pe el !“

Bigtan n-ar fi pierit dacă din ambiție nemăsurată nu s-ar fi aliniat la remorca lui Tereș. Precedentele politice din imperiu nu l-au învățat nimic. Dizgrația care lovise pe Memucan, în împrejurările cunoscute, n-a fost fără consecințe în viața politică a imperiului. S-a făcut dovada că împăratul e sensibil la nemulțumirile popoarelor sale. El scoate, din rebeliuni, argumentul decisiv pentru a recompensa ori pentru a pedepsi un demnitar, oricît de sus-pus. Cel puțin acesta a fost înțelesul evenimentelor pentru turma negrăitoare a supușilor.

Cu bune intenții s-au comis cele mai oribile atrocități. O formulă zendă, scumpă omului politic elamit, re-

comandă : *humatem* (gînduri bune) ; *hukhtem* (vorbe bune) și *huarestem* (acțiuni bune). E un întreg program. Sistemele de guvernare, în Mesopotamia, n-aveau o virtute intrinsecă, ci erau bune sau rele, în funcțiune de capacitatea oamenilor care le aplicau. Metode morale, strict științifice, pot fi folosite în scopuri imorale, după cum metode mai puțin riguroase, și de o selecție arbitrară, pot servi cauze de o mai sinceră spiritualitate. Și invers : normalul nu e totdeauna banal ! Din cînd în cînd se întîmplă și lucruri normale care produc o mirare fără de margini !

Cum, în multe provincii, bîntuie mitul vitejiei lui Nabucodonosor, ici și colo apare în răstimpuri cîte un fals Nabucodonosor, care-i poartă numele, pune stăpînire pe o cetate și face, între ziduri, un fleac de război civil contra unității imperiale. Astfel, un arameian, care se numea Aracka, s-a declarat și el Nabucodonosor ! S-a pus în fruntea unei răzmerițe, în Babylon, iar splendidul lui cap a căzut în mîinile generalului med Vindapharnès, care l-a tratat fără menajamente. Vindapharnès fusese propus împăratului chiar de Bigtan. Amîndoi au făcut cariere de invidiat.

În timpul războaielor cu grecii, Bigtan s-a menținut într-o rezervă plină de înțelepciune. Părerea lui a fost că perșii nu trebuie să se lase atrași în lupte navale, pe care el le considera pernicioase coeziunii imperiului, fiindcă se știa că, după fiecare luptă pierdută, se isca o nouă revoltă în interior. Întîlnirea perșilor cu grecii, la Sunium, în drum spre Phalerès, a însemnat primul avertisment tragic dat Asiei Minore. Durerea a fost suportată de împărat, dar stima pentru Bigtan a crescut în ochii lui.

În sfîrșit, Bigtan a luat poziție împotriva politicii lui Cambyze, în Egipt, a îndemnat pe Darius să facă o călătorie la Memfis, să restaureze o pace reală și sinceră cu clerul din Mizraim, scoțînd din temnița Suzianei pe marele-preot Saïs, dîndu-i misiunea de a compensa, cu bani, caseta împăratului, pentru pagubele cășunate de brutalul său predecesor.

Darius a făcut totul, întocmai cum l-a învățat Bigtan.

Cînd Darius a semnat faimosul decret, prin care autoriza reconstrucția templului în Iebus — era în anul 520 — famenii lui Bigtan au făcut împăratului o fermă opo-

ziție, susținînd că un astfel de lucru nu este bine gîndit. El a pus în linie argumentele lui, care erau strategice și politice, susținînd că templierii n-au talente strategice și, ca atare, pot fi neglijați. Robii să fie ocrotiți, dar să nu li se lase misiunea de a păzi Marea cea Mare, tocmai la un punct sensibil, la fruntaria de apus, fiindcă sînt puțini și nu se pricep să facă măceluri. În afară de asta, ei sînt mai ales comercianți, cu geniul fantezist al afacerilor. Ridicarea lor va crea multe greutăți imperiului, prin legăturile lor cu lumea întreagă, ca și prin concurență economică. Învinșii, oricare ar fi ei, să fie respectați în țara lor, dar să nu fie aduși în Babylon, că vor spori inegalitățile sociale. Nu toate popoarele știu atîta carte, și vor fi ademenite la aventuri antiimperiale. Noi avem elite savante, dar și plebe analfabetă.

Darius a crezut că Bigtan își apără interesele amenințate și a pus la îndoială și la bănuială spusele consilierului său, iscălind celebrul act, cunoscut în istorie sub numele de „Decretul lui Darius". În anul 517, cînd sacerdoții din Mizraim au gemut de durere și de doliu, din cauza morții Boului Apis, Darius s-a asociat la nenorocirea nemiloasă care lovise glorioasa prințaraie și a oferit o mare sumă de darici aceluia care va găsi pe demnul și sacrul Bou Succesor, spre fericirea nețărmurită a sătrăpiei clericale de la Memfis. La sanctificarea sublimului Bou, împăratul Darius și curtea sa au lepădat doliul și au adus daruri, foarte apreciate de divinul animal, în ieslea lui divină, chiar de către Bigtan, ambasadorul și trimisul extraordinar al suveranului său pe lîngă Boul Apis.

El a exprimat, în cuvinte emoționante, regretul pe care Darius îl resimțea pentru greșelile politice ale lui Cambyze, în Mizraim, care, intrînd în Memfis, în anul 524, asasinase chiar cu mîna lui un Bou Apis, excepțional de sfînt și de-abia întronat. Bigtan n-a uitat să spună că, dealtfel, blestemul Boului a ajuns din urmă pe asasin, fapt demonstrat atunci cînd, încălecînd pe cal, Cambyze, din greșeală, s-a înfipt în propriul său pumnal, cu care suprimase superlativa vită sacră, murind deci de cuțitul crimei sale.

Discursul lui Bigtan a cutremurat și a convins pe misticii credincioși de sincera lui adorație față de patrupeda zeitate.

Acesta a fost Bigtan : un om politic și un diplomat.

Colegul său Tereș era mai tînăr : arăta ca un bărbat trecut de 50 de ani, persan, cu toate că se născuse în Saka Humavarka, în nordul Indiei, la izvoarele fluviului Indus. El a moștenit o mare avere, coborîtor dintr-o veche familie de preoți. Nu s-a amestecat niciodată în politica de război a împăratului ; în schimb, a fost întrebuințat ca negociator abil și răbdător, în al doilea an al domniei lui Asuerus, în anul 483 î. e. n., după ce trupele din Heptanomida fuseseră bătute în Delta Nilului. Atunci Khabbisha, care domnise doi ani la Memfis, a fost pedepsit. Akhemenes, fratele împăratului, s-a instalat ca vicerege în locul lui, iar pacea socială (tot cu preoții) a fost restabilită de Tereș. Era o fire liniștită, de aparențe modeste, și se bucura de reputația de a fi un fals-blînd. La toate problemele de stat pe care împăratul voia să le trateze cu dezinteresare, cel mai indicat era Tereș. Fanatic religios, prin tradiția familiei sale, Tereș avea și el un stigmat sufletesc : ura cu putere pe toți cei care erau altceva decît zoroastrieni !... Se distinsese ca orator, avea talente mai argăsite decît ale altor fameni, scrisese poeme politico-economico-religioase, fusese mare exploatator de păduri, era proprietar de nave pe Eufrat — un senior, un om cuprins. În tot imperiul se știa că Tereș e Bigtan și că Bigtan e Tereș !... Un lanț de oameni și de interese înconjurau regiunile bogate : toate ale împăratului, dar exploatate de Bigtan și Tereș... Lanțul era în mîna lor, lanțul aducător de bunuri !

O întîmplare jenantă, o catastrofă epocală a lovit cu cinci ani în urmă familia lui : o soră a ministrului Tereș s-a măritat cu un rob din Hena. N-a știut nimeni la început, dar un astfel de act n-a putut fi multă vreme tăinuit. S-a încercat, prin toate căile, divorțul forțat. Femeia a scris împăratului, arătînd că e fericită cu soțul ei, că așteaptă un copil și că nu divorțul se urmărește, ci moartea ei. Asuerus a chemat în audiență pe Tereș și i-a pus în vedere că-l ține „răspunzător cu capul" de viața femeii și a bărbatului ei.

De atunci, lucrurile s-au mai liniştit, dar Tereş părea frînt în credinţa lui, blajin ca un leu căruia i s-au scos molarii.

Ca să nu displacă împăratului prin vreo felonie, pe de o parte, iar pe de alta, pentru a nu ajunge la spînzurătoare, în eventualitatea uciderii cumnatului său, Tereş a organizat o gardă costisitoare, pentru paza acestuia şi a soţiei lui. Postura asta de fanatic rasist şi de ocrotitor al unui cumnat din altă rasă a devenit la Suza subiectul comicăriilor şi cancanurilor, la palat şi prin saloane. El a încercat cîteva lovituri piezişe, căutînd să implice pe cumnat într-un simulacru de revoltă, la Hena. Ancheta împăratului a stabilit că, la Hena, nu se revoltase nimeni, iar în zilele acelea, pretinsul insurgent se afla în capitală, în Suza, după treburi. Cu acest prilej, Tereş şi-a dat seama că garda plătită de el îl minte, nu-şi face datoria cu destulă vigilenţă, şi, în consecinţă, el riscă oricînd să-şi piardă capul. Desperat, sub ameninţarea permanentă a spectrului morţii, Tereş a chemat la sine pe cumnat, i-a propus o sumă mare pentru a se despărţi de femeia sa, iar faţă de refuzul obstinat al acestuia, Tereş i-a oferit o rentă viageră, cu obligaţia de a se păzi singur, din banii proprii. Robul s-a uitat cu scîrbă la bani şi i-a vorbit aşa :

— De ce să risipeşti o mare avere pentru ca să împiedici moartea unui nefericit şi a ta ? Nu ţi-ai făcut bine socotelile ! E o afacere proastă pentru amîndoi ! Mai bine primeşte-mă în casa ta timp de o lună de zile. Şi oriunde te vei duce, pe la prieteni, pe la rude, prin tîrgurile şi negoaţele tale, să mă iei şi pe mine. Iar în faţa oamenilor, la masă, cînd vei vrea să bei vin, tu să ridici paharul şi să zici : „Eu beau pentru sănătatea şi norocul acestui străin, pe care mi l-am făcut frate şi i-am dat pe sora mea ca soţie. Cine mă cinsteşte pe mine o dată, pe cumnatul meu să-l cinstească de două ori, fiindcă el n-a avut gînduri rele contra nimănui, în timp ce eu am uneltit contra vieţii lui." Şi discursul acesta să-l repeţi pretutindeni, pînă ce îţi voi spune „destul" ! Voi sta liniştit lîngă tine, nici înainte, nici în urmă, ca un frate, ca un egal.

Tereş s-a învoit. Dar a doua zi, cumnăţelul s-a înfăţişat cu un sac pe cap, încins cu o funie, şi a declarat că acela avea să fie costumul pe care-l va purta de-a lungul celor treizeci şi trei de zile, cîte avea luna aceea. Foarte supărat, demnitarul Tereş şi-a plimbat veneticul astfel înhăinărit, lăudîndu-l şi glorificîndu-l, aşa cum fusese legămîntul.

Aflînd împăratul de mascarada asta, l-a adus pe Tereş în faţa tronului şi l-a felicitat pentru nobleţea lui dezinteresată faţă de un nefericit. Dar ura lui Tereş contra cumnatului creştea în fiecare zi... La sfîrşitul lunii de supliciu amical, cumnatul a spus lui Tereş :

— Din partea mea, te rog să aştepţi numai binele. Eu însă trebuie să-mi tem viaţa, ca şi mai înainte, fiindcă tu mă urăşti... Cel mai cuminte lucru ar fi să mă dai uitării pe mine şi pe ai mei, pentru ca să nu ne mai împiedicăm unul de altul în viaţa asta scurtă şi plină de nesincerităţi...

Apoi a plecat la Hena.

De atunci, aceşti oameni nu s-au mai revăzut, cu toate că la Suza toată lumea zicea :

— Tereş, fără cumnatul său, nu e întreg !

Este posibil ca sfidarea imperială, zvîrlită asupra uneia dintre cele şapte familii nobile, în persoana lui Memucan, să fi inspirat celor mari şi celor mici socoteli politice interesante. Deocamdată, au supravieţuit seminţele răzbunării, dar mîine vor fi florile, şi poimîine roadele ! Atunci vor apărea alţi oameni, care vor urî fără să ştie de ce, cu acest corosiv sentiment al ignoranţei, şi nesăţios.

Ura e ca patima jocurilor de noroc : cînd pierzi, joci chiar şi cheia de la dormitorul familiei ! Fapt este că Bigtan şi Tereş au plănuit o politică nouă.

Cu mult înainte de nunta Estherei, ei au scris unui bătrîn magistrat din provincia Athura (la Arbeles), atrăgîndu-i atenţia asupra samavolniciilor de care se plînge poporul. Au fost ridicate copile, pentru a fi trimise la Suza. Multe dintre ele n-au sosit niciodată în capitală şi nimeni nu le mai aşteaptă. S-au dijmuit averi sub teroare. Dreptatea judecătorilor ar fi bună, dar costisitoare şi înceată. Unii au luat apărarea fostei împărătese Vastia, influenţaţi de femeile lor ; alţii au vorbit de rău ho-

tărîrile împăratului, iar aceştia n-au fost judecaţi, nici barem anchetaţi. Legile interzic punerea în discuţie a actelor Coroanei, pentru a nu se produce tulburări în ţară la schimbarea stăpînirii. La Suza se ştia că aceia care au agitat prea mult chestiunile interne ale împărăţiei sînt nişte oameni dintr-un popor prea mîndru şi cu legi deosebite. Ei ar vrea acum să pună în locul Vastiei o femeie din neamul lor, pe Esthera-Hadassa, cu toate că nu vor izbuti, se scrie în epistolă. În încheiere, Bigtan şi Tereş au amintit judecătorului un fapt istoric recent, sub domnia lui Cambyze : cînd împarţi dreptatea, să nu uiţi că te aşezi pe un scaun capitonat cu pielea tatălui tău, care a fost jupuit de viu pentru nedreptate sau corupţie ! Pielea aceea s-a cam ros, în treizeci şi cinci de ani, şi ar fi timpul să i se pună o piele nouă... „Bagă de seamă, să nu fii tocmai tu acela care să înnoiască mobilierul pretoriului !..." Şi aşa mai departe.

Scrisoarea a speriat pe bătrînul demnitar, dar el nu a scos-o la lumină, mulţumindu-se doar să pună mai mult zel în atribuţiile lui. Însă, după un răstimp, o scrisoare similară a fost trimisă în Raga, alta în Sparda (la Sardes), alta în Babirus, alta în Armina. Încet şi cu linişte, Bigtan şi Tereş lăsau pe cei timoraţi să creadă că, după remanierile iminente în locurile înalte, cei doi miniştri ai palatului vor primi puteri excepţionale.

Totuşi, nu s-a întîmplat nimic.

Viaţa politică a imperiului resimte oboseala războaielor civile şi militare. Nimeni nu ştie ce va aduce ziua de mîine. Prudenţă !... Prudenţa a durat pînă în clipa cînd Mardoheu a descoperit complotul lor. Iată-i acum, pe Bigtan şi Tereş, proaspeţi sub roua dimineţii, înfrăgeziţi pentru îngropăciune :

— Ce e şi cu măreţia asta omenească...

LUPTA CU „CIVILUL"

În casa lui Haman s-au adunat la un ospăţ prietenii, rudele, cuscrii şi complicii provinciali, la care s-au adăugat, ca la un consiliu de familie, soţia şi copiii lor, personaje mute, fără rang, fără cuvînt.

După ce vinurile dulci le-au amorţit prudenţele şi temerile, Haman le-a comunicat că împăratul a fost cuprins de o mare dragoste pentru el, cel mai capabil dintre miniştri. Nu trece nici o zi fără să-l cheme ca să-l întrebe de una, de alta, că sînt multe ! Asuerus a poruncit tuturor slujitorilor lui să se încline pînă la pămînt în faţa lui Haman. Într-adevăr, numai pînă la pămînt ; mai jos nu !

Se petrec lucruri de neînţeles ! Bigtan şi Tereş, care aveau convingeri hamaniste, au fost spînzuraţi, iar Haman, şeful acestora, este preţuit ca bijuteria împărăţiei ! Bucuria asta l-a umplut pe Haman ca pe o bute de vin ales...

S-a gîndit şi Haman ! Cum să nu se gîndească ?! Şi a descurcat binişor acest mister. Iată cum îl explică :

— Bigtan şi Tereş au fost pedepsiţi, dar nu pentru că ei dispreţuiau pe robii de dincolo de Eufrat, ci pentru că prihăniseră hlamida împărătesei-succesoare prin vorbe necugetate. Un caz izolat ! Hadassa nu mai face parte din problemă ! Ba mai mult : s-a dovedit că Bigtan şi Tereş au pus la cale un atentat care ar fi îndoliat o sută douăzeci şi şapte de ţări dacă ar fi reuşit... Au făcut-o ? Au plătit-o ! Trebuie să mai avem în vedere şi „chestiunea politică" : împăratul nostru este o ofrandă a cerului, un gînditor şi un artist ! Misterul nu se discută,

fiindcă se destramă! Tot ce hotărăşte împăratul, din gramatica divină se trage... S-a observat că nu numai la conducerea popoarelor, dar şi la treburi mai mici, ca operele de artă, zeii inspiră capodoperele, iar oamenii doar le iscălesc... Zeii dictează, iar noi scriem! Noi n-avem nici o valoare! Tot ce posedăm, din dărnicia împăratului provine. Bigtan şi Tereş au răstălmăcit prea mult deciziile lui Kşaiarcha! De ce au luat apărarea Vastiei? Zeii s-au supărat şi nu le-au mai dictat!

Toţi comesenii găsesc că raţionamentul lui Haman este genial:

— Aşa este, după fapte! Loveşte-l pe rob, oriunde îl vei întîlni, că nu-l apără nici o lege, dar nu se cuvine să-l implici pe împărat, pe sublimul nostru, care ne umple inimile şi ne satură ochii de strălucire, numai pentru că iubeşte pe Hadassa. I-a plăcut nu fiindcă era de neam străin, ci fiindcă era frumoasă. Ce, noi nu ştim cum ne vin căldurile? La ora vrăjilor tinereţii, prima urîtă care ne iese în cale ni se pare o zeiţă...

— Întocmai aşa zic şi eu. Cît de bine îl cunosc!...

Şi s-a mai băut un rînd de pahare. Cînd Haman se afla în al şaptelea cer, el simţi nevoia de a ferici şi pe ceilalţi:

— Cine nu-şi ia vorba înapoi, cine jură pe minunata făptură cerească a împăratului, nu se va clătina niciodată. Aşa e firea mea: sînt un om de caracter! Toţi au simţit bronzul din care sînt făcut. Toţi, dar nu chiar toţi! Să vă spun ce mi se întîmplă, nu mai am linişte... Mi-a intrat o muscă în ochi... Musca se numeşte Mardoheu, blestematul unchi al Hadassei. Mardoheu este singurul care nu se prosternă în faţa mea şi îmi întoarce spatele cînd mă vede. Că nu mă poate suferi, ca reciprocitate, asta ar mai merge! N-am să-i pretind de-a avea concepţia unui om de stat. Ar fi să-i atribui prea mare importanţă. Dar de cînd Hadassa poartă coroana împărăţiei, întîlnesc prea des pe Mardoheu la palat. Aveam intenţia să-l chem deoparte şi să-i atrag atenţia asupra purtării sale primejdioase, fiindcă au observat-o şi alţii! Dar dacă i-aş spune, bunăoară: „Măi omule, cînd nu te înclini în faţa mea, tu sfidezi porunca împăratului... şi ai s-o păţeşti, că am sute de martori", i-aş face, astfel, un

serviciu! Să-i apăr eu zilele? Să şi le apere singur, dacă poate!... Vom vedea noi, pînă la urmă...

Auzind vestea asta, oaspeţii deveniră mai puţin guralivi, mai îngrijoraţi. N-a mai ridicat nici unul paharul. E lucru drăcesc aici, la mijloc! Genialul Haman zice că are un duşman! Numai unul? Mardoheu o fi singur? Există vreun deportat care să fie singur? Are de partea lui pe nepoata împărăteasă! El a făcut-o împărăteasă! Cine a făcut atît de mult, poate să facă şi mai puţin... Acest mai puţin ar fi lupta împotriva lui Haman! Are motive să-l urască? Fie că Haman o fi urzit complotul de la palat, cu Bigtan şi Tereş, fie că nu, acum a scăpat de ei! Secretul lor a intrat în pămînt. Dar Mardoheu ştie! Iar dacă ştie, ce să facă? Să întîmpine pe Haman cu trandafiri? Nu fac robii daruri de-astea, îi ştim noi!... Le-a spus zeul lor: întîi pedeapsă şi apoi răsplată. Lupta dintre Haman şi Mardoheu e deschisă. Unul acuză pe celălalt că unelteşte împotriva împăratului. Cine va fi arbitrul acestei lupte? Asuerus, desigur! Nu e probabil că el îşi va lovi rudele, pe Mardoheu şi pe Esthera. Atunci, ce mai rămîne din genialitatea lui Haman? Tot ce vine de la oameni, tot atît de uşor dispare...

Haman a bănuit că oamenii lui de la masă îl judecă şi se îndoiesc:

— Se pot face multe presupuneri, zise el, căruia parcă i-ar lipsi ceva. Dar în acest moment, sublimul regretă că s-a pripit cu spînzurătoarea celor doi savanţi, famenii lui. Prin moartea lui Bigtan şi Tereş, mulţi au avut impresia că împăratul a trecut de partea robilor. Oricît ar fi Kşaiarcha de puternic, are totuşi interesul de a dezminţi acest aspect. Facem războaie pe care le pierdem, numai ca să importăm ambiţioşi? Ca să dovedească tuturor că nu el proliferează uri interne, Asuerus trebuie să mă ţină lîngă el, fiindcă oricine ştie că, dintre toţi, eu sînt adevăratul şi cel mai sincer duşman al străinilor. El îmi cunoaşte ideile şi bine-i prinde filozofia mea!

La masa unui demnitar atît de puternic, cine ar fi cutezat să-i arate fundul prăpastiei?

Unul dintre invitaţi, fără să afirme nimic contradictoriu, s-a distins prin întrebări:

— Deportaţii ştiu că tu eşti omul mare, nădejdea împărăţiei?

— Bineînțeles !

— Tu n-ai aflat că robii au și ei religia lor ?

— Asta o știu și copiii !

— Nu ți se pare firesc să te evite, fiindcă ai o altă concepție despre puterile spirituale și pămîntești ?

— Nu pentru asta mă urăsc ei. Dacă m-aș înjosi să stau la masă cu sclavii, deci și cu el, nu m-ar urî !

— Împăratul nu stă la masă cu Esthera și cu Mardoheu ?

— Vrei să-mi spui că mă aflu în conflict cu împăratul, și nu cu Mardoheu ? Fals !

— Bigtan și Tereș puteau fi salvați ?

— După tradiție, se știe că noi n-am avut niciodată vreo împărăteasă aleasă dintre învinși. Popoarele noastre au convingerea că spînzurarea celor doi miniștri a fost un act apolitic...

— Care popoare ? Care convingere ? Tu, eu și încă vreo sută de bogați însemnează „popoarele" ? De ce nu spui lui Asuerus ceea ce ne spui nouă aici ? A greșit sau n-a greșit ?

— Nu. Împăratul a respectat datina atunci cînd a izgonit pe Vastia, dar a nesocotit-o atunci cînd a ales pe Esthera. Căsătoria lui putea să fie prețul păcii cu o țară vecină.

— Și acum, ce trebuie să facă ?

— I-am spus : să-și aleagă un om capabil, care să continue buna politică a lui Bigtan-Tereș.

— Pe cine să aleagă ?

— Păi... îîî... să căutăm... de exemplu... pe îîî... la urma urmei, pe mine !

— Așa, da...

— Nu văd pe altul mai potrivit...

— Ar fi și greu ! Chiar imposibil ! De ce ți-e frică de Mardoheu ?

— M-am gîndit ! Dar e nuca tare ! N-am găsit soluția problemei...

— Și Mardoheu constituie o „problemă" ?

— Uciderea lui n-ar rezolva nimic. Ai mai pomenit unul ca el care să fie singur ?

I se păru că vorbise prea mult. Prea multe întrebări la masa asta !... De la o vreme încoace, o parte din omenire tace, iar altă parte întreabă. Nimeni nu afirmă nimic ! A pătruns nedumerirea printre eunuci !

— Nu mă mai întrebi ? Întreabă-mă ! Noi am avut la ospăț fel și fel de musafiri sosiți să mă descoasă ! Nu i-a mai văzut nimeni !

— Dacă te-ar distra moartea, cu plăcere !

Isteața nevastă a lui Haman se mișcă brusc, contrariată de imprudența bărbatului ei :

— Ce vremuri fericite au fost odinioară ! Știa omul ce are de făcut peste șapte ani de aci încolo... Acum, nu mai e sigură nici ziua de mîine, de cînd am progresat.

— Ar fi trebuit să fi devenit niște zei !

— Zeii nu se fac din țăranii nespălați !

— Spălați-i, și o să vedeți ce zei avem printre noi !

— Niște fiare care nu se gîndesc decît la răscoale, ca în Ecbatana !... mormăi Haman.

— Răscoale ? Desigur, atîta timp cît saloanele pregătesc războaie, bordeiele vor pregăti ce se mai poate !

Haman nu mai răspunse.

Ospățul s-a terminat într-o atmosferă înălțătoare. Toți își ziceau :

„Haman este un om de geniu... un suprageniu..."

*

* *

La Suza, ca și în toate marile capitale, nu exista ceea ce s-a numit mai tîrziu „opinia publică", dar există străbunica acesteia, „gura lumii" ! Satrapii provinciali sosesc aici cu vești senzaționale, ce se răspîndesc mai repede la piață decît în cancelariile ministerelor. Jocul intereselor se întețește sau scade, sub influența acestor mitologii. Averile lui Bigtan și Tereș au fost confiscate : s-au calicit aproape o sută de persoane simandicoase și cheltuitoare. Și cum nu cunoșteau nici o meserie, au devenit, de la o zi la alta, „elemente reformatoare" ! Cînd n-au mai avut bani, au început să aibă idei. Cîteva proiecte de căsătorie au fost desfăcute sau abandonate. Din cauza confiscării averilor, multe alianțe de interese trebuie să se numească alianțe de amor. Și e greu să se iubească !... Nobilii nu acceptă astfel de metamorfoze !... Era bună nepoata lui Bigtan pînă mai ieri, cînd era boga-

tă, dar acum, cînd nu i-a mai rămas decît fusta, nimeni nu mai moare de dragul ei.

Astfel, se spune la Suza că Haman a vrut să se debaraseze de Bigtan și Tereș! Chiar el ar fi introdus pe Mardoheu la corpul de gardă, unde se urzea complotul. O astfel de descoperire, urmărită cu subtilitate de Haman și servită urechilor Estherei de unchiul ei, valorează aur :

— Iată că Haman nu urăște! Cît devotament prestează el Coroanei! De aceea, astăzi, împăratul îl recompensează! L-a ridicat mai presus de oricine!...

Pînă aici, totul pare lesne de înțeles. Mai sînt însă unele lucruri care rămîn enigmatice :

Pentru ce Mardoheu refuză să salute pe Haman? Pentru ce îi întoarce spatele, îl provoacă și-l disprețuiește, sub privirile buimăcite ale tuturor?

A doua enigmă :

Pentru ce Haman nu-l arestează? Este probabil că Haman vrea să sugereze poporului că protectorul lui Mardoheu ar fi chiar împăratul! Deci, Haman gîndește întocmai ca Bigtan și ca Tereș. Atunci, pentru ce doi miniștri au fost spînzurați, iar Haman a fost recompensat? Treaba e tare încurcată!

Haman, în culmea puterii sale, a cerut audiență la palat și a șoptit, cu toată confidențialitatea necesară, la urechea și în barba împăratului, că Tereș și Bigtan au fost niște ticăloși, au ridicat brațele asupra vieții sublimului, deci au fost pedepsiți.

Apoi, eternul cuplet istoric, de instigare :

— Trăiește, risipit prin toate provinciile, un popor care n-are nimic comun cu celelalte popoare și care uneltește să stîrpească împărații... Nu trebuie să-l lăsăm în voia lui... (Și așa mai departe, bis cu refren.)

Persanul îl privea sceptic, gîndind că n-ar fi cuminte să-și cumpere o marfă de care n-are nevoie, adică să încurajeze ura între popoarele imperiului. Stări conflictuale mute și ascunse rezidă și mocnesc în toate religiile. Să-și facă bubă mare dintr-o zgaibă neînsemnată? Țările plurinaționale pot cultiva patriotismul, dar nu și fanatismul național.

Haman a insistat.

— Tezele politice ale lui Bigtan și Tereș se mențin, exclusiv, prin dușmănia față de succesele robilor cu știință de carte. Timpul trece, iar bigtanismul și tereșismul progresează, cuprind populații care habar n-aveau de existența acestor vulcani de idei. Noi n-avem nevoie de ideile lor! În clipa cînd nu vor mai exista ei, va dispărea și amintirea celor doi spînzurați! Iată, împărate : pentru binele și liniștea domniei-tale, voi vărsa, în trezoreria palatului, zece mii de talanți de argint, ca un dar din partea oamenilor de afaceri, iar în schimb, voi scoate din concurență minoritatea asta de contabili și de socotitori de la Ecbatana, care au acuzat de hoție și de crimă pe slujitorii Coroanei. Chiar dacă, prin absurd, așa ar fi, împăratul nu trebuie să accepte o învinuire gravă ca asta. Dispunem de mijloace pentru a extirpa hoții, dar nu putem lăsa să planeze îndoială asupra cinstei guvernatorilor împăratului. Îi putem destitui, aducînd alții mai buni, dar sentința robilor acuză de incapacitate chiar pe împărat!

Asuerus nu știa să scrie, dar purta asupra lui tiparul, sigiliul, mai vechi decît toate tipografiile : inelul de pe degetul arătător. L-a scos și l-a oferit lui Haman, ca pe un însemn al puterii de a iscăli pe împărat. Ministrul va organiza acțiunea plănuită, de pedepsire a robilor de dincolo de Eufrat, așa cum va crede el mai potrivit.

Nu se poate concepe ființă mai fricoasă decît un împărat. Toată brutala lui forță din panică i se trage.

Haman și-a convocat prietenii, admiratorii (lingușitorii trebuie să trăiască pe spinarea lingușitului!) și le-a expus dificila acțiune ce avea să urmeze.

Logica încă nu fusese inventată. Locul acestei științe îl avea zarul de os, cu șase fețe numerotate, care se numea *pur* și avea forță de lege deliberată.

În luna Nisan, în al doisprezecelea an de domnie a lui Asuerus, s-a dat cu zarul pentru a se programa zilele exterminării deportaților, intensă la scara geografică, dar limitată cronologic la scara calendaristică, adică : repede! Să nu rămînă nici unul! Și nu așa, pe îndelete, ci toți deodată! Din cauza lor nu plouă! Din cauza lor nu învățăm carte! Din cauza lor sîntem niște nenorociți!

Chiar şi în faţa lui Haman, mamelucii lui au mărturisit o sinceră oroare :

— Nu cumva comitem un exces ? Trăiesc printre noi mulţi robi care se poartă după buna-cuviinţă, sînt harnici şi leali. Ce facem ? Ucidem aşa, orbeşte ?

Haman a rostit un răspuns care a devenit istoric, în sensul că, în multe ţări, în multe secole trecute şi viitoare, vorbele lui au fost repetate întocmai :

— Fiecare dintre noi cunoaşte cel puţin un străin cumsecade ! Ar rezulta că trăiesc atîţi străini cumsecade cîţi oameni sînt ! Dacă ar fi aşa cum zici, n-ar exista problema lor...

Alţii au ridicat o obiecţie care nu mai privea calitatea lor umană, ci cantitatea lor :

— Acest măcel masiv se va întoarce împotriva noastră. Vor fi ucişi cei buni, cei care ne-au dat bani cu împrumut, cei care de Ziua Iertării ne-au iertat datoriile. Barem dacă i-am deosebi pe cei generoşi de cei meschini sau săraci... Să moară doar aceştia din urmă, deci mai puţini...

Şi al doilea răspuns al lui Haman a rămas antologic, în panoplia armelor îndelung utilizabile :

— Voi nu cunoaşteţi psihologia învinşilor ! Credeţi că fiecare rob trăieşte izolat ? Cînd ai zgîriat un prizonier, toţi ceilalţi îşi bandajează degetul.

— Totuşi, Haman, aceşti captivi au clădit case, au plantat livezi, au muncit la noi. Cu toate că nu sînt numeroşi, se simte în mod binefăcător contribuţia lor la economia împărăţiei. Sînt patrioţi şi se pricep să construiască şi să administreze.

Haman se smulse ca dintr-o vrăjitorie :

— Împăratul a judecat ! Mi-a încredinţat inelul său cu sigiliu, ca să mă apuc de treabă !

Satrapul a insistat :

— Nici eu nu-i iubesc, dar sînt dator să-ţi spun : după ce nu va mai supravieţui nici un rob, după ce acest pustiu de bine pe care îl faci va fi trecut, se va vedea şi partea de rău a binelui. Deci se va zice : Kşaiarcha a comis un act de imprudenţă atunci cînd a lăsat inelul său pe mîna lui Haman ! Cine te va mai apăra ? Vei rămîne singur, ca şi Bigtan, ca şi Tereş !... Împăratul nostru o fi negînd el zeii, dar să ştii că îi imită... Se vrea unic şi se sustrage de la răspunderea supuşilor ! Toţi zeii sînt atei : nu se închină nimănui ! Nici împăraţii !

Haman izbucni :

— Tu eşti şarpele ! Tu eşti trimisul duşmanilor la masa mea ! Tu m-ai ciuruit cu întrebări, ca să mă slăbeşti, la ospăţul din casa mea ! Vei pieri !

*

* *

Pregătirile măcelului au necesitat instrucţiuni speciale. Călări pe cai, sute de curieri au plecat azi cu scrisori de la Haman. Zarul a hotărît ca exterminarea deportaţilor de la Mediterana să fie săvîrşită în luna a douăsprezecea, care e luna Adar. Inelul împăratului a lucrat sîrguincios : să se aibă în vedere o tehnică superioară a crimei colective ; să nu fie cumva omişi bătrînii, copiii, femeile, bărbaţii distribuiţi la corvezi şi la alte munci, pe ogoare, în oraşe, în sate, pe corăbii, pretutindeni. Ordinul iscălit cu sigiliul împăratului să fie afişat la toate autorităţile, fără nici o fereală de ochii victimelor. Cuţitele, securile, măciucile, ştreangurile să fie pregătite, iar în ziua anume indicată cu sacra autoritate a zarului, fiecare cetăţean să ştie ce are de făcut. Să se lucreze radical în minimum de timp.

Porunca împărătească a fost publicată pe un perete de minister la Suza. Un secretar ştiutor de carte o glăsuia fără întrerupere : „Vor fi ucişi... vor fi tăiaţi, într-o singură zi..." Oamenii nu mai înţelegeau nimic. Perplexitatea lor era sporită şi de fireasca întrebare de pe buzele tuturor :

— Dacă aceştia sînt vinovaţi, pentru ce au fost spînzuraţi duşmanii lor, Bigtan şi Tereş ? Dacă, dimpotrivă, sînt nevinovaţi, pentru ce să-i omorîm ?

Popoarele primitive, care au cunoscut forme ingenioase de tiranie, n-au observat şi nu s-au priceput să se opună acestui fenomen morbid : absolutismul, descralizînd tot ce atingea, şi în primul rînd viaţa morală.

În prima zi după afişarea poruncilor cu instrucţiuni de exterminare, capitala Suza a fost lovită de un fel de pareză a civilizaţiei : pieţele de alimente au intrat în

criză, negustorii nu şi-au mai deschis prăvăliile, comerţul a luat un caracter confidenţial şi aproape clandestin, băncile şi zărăfiile şi-au oblonit oficiile de schimb şi de împrumut. Puţinii ştiutori de carte erau consultaţi în privinţa ştiinţei nenorocirilor. Muhaielele şi spionii sînt singurii care îndeamnă lumea la calm, în gura mare, chiar sub zidurile de afişaj :

— De ce v-aţi speriat ? Împărăţia noastră este mare, iar împăratul — neîntrecut în înţelepciune. Aveţi ceva de ascuns ? Aveţi vreo pricină cu stăpînirea ? Nimic din toate astea... Fiţi liniştiţi, că nu vi se întîmplă nimic !...

Din mulţime, unul strigă :

— Despre nevasta mea zice împăratul ceva în porunca aia ?

— Ce vrei să zică despre nevastă-ta ? Du-te acasă şi fă-i copii sănătoşi !

— Cu nevastă-mea ? Tocmai treaba asta nu mai vrea s-o facă ! Plînge, săraca !

— Dar cu ce ai supărat-o ?

— A supărat-o Dumnezeu, cînd a făcut-o străină, dincolo de Eufrat ! Zice împăratul ceva de ea ? Vezi că nu mai sufli nici o vorbă ? Făcuşi gura puică ! O nevastă care plînge peste strachina cu ciorbă nu mai face copii... Să faci bine de-a spune împăratului că şapte rînduri de oameni au să se deşerte pe groapa lui pentru scrisorile ce-a trimis el în ţară !

Glasul cetăţeanului nu se mai auzi, năbuşit de ţipetele represiunii poliţieneşti.

Înainte de căderea serii, au apărut în Suza nişte străini învăţaţi, care au rostit cuvîntări în faţa templelor mazdeene :

— Nu vă temeţi... Apăraţi-vă nevestele şi copiii, ginerii şi cumnaţii, că voi n-aţi venit aici de bunăvoie, n-aţi tîlhărit pe nimeni şi nu aţi intrat în cîrdul răilor... Dacă în acest secol, viaţa noastră s-a ieftinit atît, încît să fie sîngerate omenia, frăţia, patria, matria, filantropia şi toate cinstitele filii, curînd vine rîndul fiecăruia la ştreang şi la cuţit, că a intrat spaima în casa famenului care s-a certat cu filozofia, cu religia, cu ştiinţa, cu cîntecele, se teme de lumină, dar şi de întuneric, de viaţă, dar şi de moarte, de zgomot, dar şi de linişte, s-ar

vrea bogat, dar şi sărac, prezent, dar şi absent, nebun, ca şi cum i-ar fi pătruns un gîndac negru în cap, urlînd că vrea să salveze lumea...

Dintre aceşti cuvîntători, nici unul n-a putut fi arestat, fiindcă erau înconjuraţi de luptători, care n-au înlesnit muhaielelor să se apropie de ei.

Au sosit la Suza întrebările celor nelămuriţi, cam numeroşi :

— Mulţi de origine străină sînt născuţi aici : ce facem cu ei ?

Li s-a răspuns că locul nu schimbă sîngele !

— Ce înseamnează un străin ?

Haman, în nobila lui mărinimie, a consultat chiar pe un candidat la moarte, cerîndu-i definiţia lui însuşi. Acela i-a răspuns :

— Străin este acela care s-a lepădat de orice idolatrie.

Alţii, mai judicioşi, sau sub influenţa diferitelor religii, secte şi temple, au transmis la Suza tulburări de conştiinţă mai complicate, ca bunăoară :

— Cum putem noi să condamnăm un zeu, oricare ar fi el şi al cui ar fi, pînă nu ştim cine e, ce vrea, cu ce se ocupă şi dacă ne loveşte sau nu în interese ? Omorîm oameni numai fiindcă ni se pare că...

Dintre demnitarii executivului, cei care s-au înfricoşat mai mult au fost judecătorii. Ei văzuseră multe şi ştiau că romantismul se plăteşte scump. După masacru, se va dori pacea internă cu orice preţ. Va fi căutată cota de vinovăţie ce revine pe cap de judecător ! Am scăpat de unii ! Acum să scăpăm şi de aceia care ne-au ajutat să scăpăm de primii. Însă, nici o piele de judecător nu consimte să capitoneze fotoliile din pretoriu !

Magistraţii chemaţi la consiliile guvernatorilor provinciali au pretins ca robii să-şi delege pe cel mai înţelept dintre ei şi să explice autorităţilor babyloniene, caldeene, suziene, şi aşa mai departe, care sînt deosebirile ce i-ar putea despărţi legal de ceilalţi oameni.

Aşa s-a făcut. Pînă în luna Adar, timpul ar putea să mai răcorească patima fierbinte a crimei.

La Sardes, în Lidia, în Caria, în Cilicia, în Frigia, în Capodocia, în Syria, în Caldeea, la Persepolis, în Partia

și în Margiana, în Armenia și în Media, în Segartia și pînă în Bactriana, aproape de Indus, s-a înfățișat judecătorilor cîte un înțelept rob, delegat de comunitate. Invariabil, acești împuterniciți au ținut un serafic limbaj :

— Nu putem să vă descriem pe zeul nostru, pentru că nici noi nu l-am văzut, dar oricine caută în inima sa bunătatea, dreptatea și iubirea de oameni descoperă că Dumnezeu locuiește chiar în noi ! Omul este zeul... Trebuie să ne purtăm cu o umană divinitate unii față de alții.

— Zeul vostru nu v-a spus cum este și ce vrea ?

— Desigur, noi avem o descriere desăvîrșită, făcută chiar de zeul nostru, în fața profetului nostru Ilie, care poate fi citită în partea a 19-a din *Cartea Regilor*. Este un portret, clar și convingător, dacă vreți să-l înțelegeți, și unde s-a scris așa : „Ieși și înfățișează-te pe munte, în fața Eternului... Și iată că Eternul trece, precedat de un vînt puternic, care dezrădăcinează munții și sfărîmă stîncile. Dar Eternul nu este în acest vînt. După vînt, pămîntul s-a scuturat. Dar nici în acest cutremur nu este Eternul. După cutremur s-a întins focul. Dar nici focul nu este Eternul. Apoi se zvoni o voce slabă și groasă. Ilie și-a înfășurat fața cu mantaua, a plecat și s-a oprit la intrarea cavernei. Acolo el auzi pe cineva care îi spuse : *«Ce faci, Ilie, pe aici ?»*“ Asta e tot ! După cum vedeți, zeul nostru e numai părintească dulceață...

Judecătorii, lipsiți de imaginația vorbitorului, se priviră unii pe alții cu jenantă nedumerire. Nu îndrăzneau să rîdă. Portretul rostit de robul înțelept depășea limitele simplității, dar nu ajungea pînă la înțelegerea celor mai complicați. Toți avură impresia că, de la un zeu inexistent, este mult și atît, ca un fir de păr de la o broască ! Însă omul metafizic credea că oferise o dovadă zdrobitoare de bună-credință a poporului său... Fiecare măsoară pe altul după adîncimea sa.

Printre magistrați se găseau destui care detestau pe habotnici și-i evitau, ca să nu fie bănuiți. Dar ca persani, nu admiteau patima care țîșnea din toate cuvintele ordinului trimis de Haman. S-au retras pentru deliberare, și acolo un judecător a declarat :

— Guvernul de la Suza pare că vrea să dreagă tot ce a stricat printr-o pripită sentință de moarte, în pricina Bigtan-Tereș... Acum se caută o otreapă care să spele mîinile criminale. Să caute otrepa în altă parte, dar nu printre judecători ! Famenii se schimbă, dar pe noi ne jupoaie de vii și capitonează mobilierul judecătoriei cu pielea noastră !... Justiția este de un singur fel : justiția justă ! Acum se caută justiția unui interes ! Marfa asta n-o avem în prăvălie !...

La Suza, cînd s-a aflat că judecătorii caută să amîne măcelul prin acțiuni procedurale, Haman a oprit brusc cercetările în curs.

— Nu avem nici cea mai mică nevoie de judecători. Noi căutăm executori ! Avem destui ! Avem mai mulți decît ne-ar trebui ! Fiecare familie exterminată înseamnă o gospodărie cîștigată de făptași ! Interesul e mai dibaci decît încîlceala din capul unor judecători, care nu se pricep nici să-și facă udul fără să consulte legea !...

Însutit neplăcut-sensibilă s-a arătat vistieria, mai precis, ministrul de finanțe. Popoarele noroiate în biruri întîrziate și sporite de dobînzi sînt totdeauna mai stingherite în anotimpul de primăvară, cînd recoltele par încă nesigure, în funcție de ploi, de coacere vremelnică, de brațele muncilor intermediare, încă neplătite, în plus, de nenumărate riscuri, ca focul, furtul, lăcustele și alte calamități endemice. Cu mare greutate se strîng dările, dar zeciuiala a dispărut cu totul. Țăranii de la plug zic : „Vom plăti la toamnă ... Acum se zărește raiul ! Ca supuși vrednici, omorîm pe cutare și pe cutare, punem mîna pe argintul din casa lor, le luăm vitele, le vindem gospodăria, ne îmbogățim ! Atunci poate să vină și finanțul ! Îi vom plăti ce i se cuvine, apoi ne punem pe trai bun !“

Robii colonizați care au dat bani cu împrumut nu pretind să li se restituie datoriile, fiindcă după luna lui Adar, ce mai pot banii pentru ei ? Însă au citit și ei sentința lui Haman, întărită de sigiliul împăratului, și au raționat așa : „Orice impozit se percepe exclusiv pentru îmbunătățirea unui viitor comun. Morții, care prin definiție sînt lipsiți de viitor, ce mai au în comun cu viitorul !“ În consecință, ei n-au mai plătit dările, stricîndu-și buna reputație de plătitori corecți... Piețele s-au

pustiit de mărfuri, fiindcă s-au retras și grecii, și armenii, și fenicienii, chiar și toptangiii de la Ninive. Statul, în criză de încasări, a încetinit și el plățile. Tîlhăria de drumul mare a sporit, fiindcă fără violență nu se mai poate cîștiga nimic!... În scurtă vreme, banul s-a scumpit, fiindcă nici o zărăfie nu mai acordă credit. Nu se mai investește nici un ban, fiindcă în Babylon singura stabilitate consecventă este instabilitatea! Toate acestea costă bani în economia imperiului. Dacă viața omului s-a ieftinit, de ce să ne mai trudim, de ce să mai creștem copii, în ce să mai credem? Te ridică stăpînirea de acasă, cunoscîndu-te ca bun caldeean, sau ca bun assyrian! Din Arbeles ți se cer niște bani pe care nu-i ai și ești ucis!... Nu-i nimic!... Întîi îl omori, și apoi cauți dacă era rob de dincolo de Eufrat... La mai mare! Astăzi poți să omori pe cine vrei, și nu te sîcîie nici o muscă dacă declari: „Am crezut că mortul fusese prevăzut în scrisorile lui Haman..." De-abia după crimă se cercetează dacă era cazul! Ai scăpat de creditori? Ai scăpat! Au fost jefuite cîteva bănci și zărăfiile de negoț mărunt. Nu s-a întîmplat nimic! S-a zis că bancherii erau templieri, cu toate că erau greci, sau din toate popoarele! Zadarnic au protestat familiile grecești! Vremea asta va mai dura pînă în luna Adar. Cînd se va termina treaba, întreg pămîntul va deveni un paradis general!...

La 13 din luna Adar va fi ceva feeric!

În palatul de la Suza nu se mai termină praznicele sardanapalice, ospețele în onoarea lui Haman. Țara e în sărbătoare, fericirea a coborît pe pămînt și nu oriunde, ci chiar aici, ca un semn de grație cerească și de admirație divină față de înțelepciunea împăratului și a satrapilor lui!...

Persanii s-au dus la Mardoheu și i-au spus că toată tragedia asta ar putea fi evitată.

— Salută-l, omule, înclină-te pînă la pămînt în fața lui Haman, ca să scăpați de la o moarte sigură, apoi vom vedea noi de ce-și pierde ursul blana!

— Noi glumim de toate și înveselim lumea chiar și cu necazurile noastre individuale! Dar acum este la mijloc legea... Cu cele serioase nu se glumește. Murim toți sau ne salvăm toți, dar nu ne cereți să precupețim cuvîntul

legii. Nu stă în puterea noastră să înșelăm la cîntarul conștiinței.

Sclavii nu se deosebeau prea mult de așa-numiții cetățeni-liberi: sărăcia era o boală populară și națională; persecuții nu se făceau, dar nici promoții de valori! Cîteva sute de familii cu dare de mînă știau carte și furnizau împăratului niște înțelepți eunuci (chirurgicali sau prin vocație divină). Stupoarea creștea cu atît mai năvalnic, cu cît nici rudele de sînge ale împărătesei n-au fost exceptate de la urîciunile lunii Adar.

Țăranii și meșteșugarii, comercianții și corăbierii au fost cuprinși de teroarea că deasupra lor domnește un împărat necugetat și că Bigtan și Tereș au știut ce fac. Iar grecii, care sînt chiar mai puțin numeroși decît templierii, și-au luat curajul de a vorbi deschis, prin porturi:

— Xerxes al vostru își zvîrle popoarele la hazna *(eis afedrónai)!*

„Cînd Mardoheu a aflat despre ceea ce se făcuse — cu această sobrietate se exprimă documentul — el și-a sfîșiat veșmintele, s-a acoperit cu un sac și cu cenușă și a ieșit în oraș, strigînd cu tărie și amărăciune."

Această supremă formă de protestare primitivă, devenită clasică în societatea epocii, semnifică *o revoltă de unul singur*, care nu face victime, ci cu anticipație oferă spectacolului public *autojertfa nevinovatului*. Ieșirea individuală din albiile uniforme ale decenței semnifică o voluntară cădere din umanitate, care voia să spună:

„Iată, m-ați scos dintre oameni, călcînd toate legile... Iată păcatul învingînd virtutea... Iată începutul prăbușirii în animalitate... Să știți că m-ați înscris în fruntea crimelor voastre, dar prin asta ați intrat în șirul numărului rău curgător, și nu veți scăpa..."

În toate vremurile, hainele au fost costisitoare, iar pentru cei săraci, chiar mai scumpe. Omul care și le sfîșie respinge nedemnitatea de a fi neom.

— Veți fi goi și în patru labe, ca mine, dacă veți nesocoti omenia.

Nu era decît o avertizare pentru cei lipsiți de imaginație.

Chiar și în această revoltă individuală, persecutatul judecă solidar cu societatea:

— Vă spun ce simt eu, ca să nu ajungeţi şi voi la deznădejdea mea...

În ţinuta aleasă de el, în zdrenţele sale sfîşiate şi cu sacul pe cap, Mardoheu s-a apropiat de poarta palatului, unde protocolul impunea un costum mai decent.

În toate regiunile, semenii lui au ieşit în pieţe, îmbrăcaţi ca şi el, în hainele sfîşiate, pe ultima treaptă a speranţei. Toţi au postit : blocul social trebuie să fie slăbit, barem prin atît... Au dormit pe pămîntul fără aşternut, ca să-şi amintească fiecare de nevrednicia preistorică a omului din peşteri. Au plîns, ca atunci cînd legea nu deosebea între cel bun şi cel rău. S-au expus bolilor şi morţii, ca să nu mai aştepte josnicia de la divinitatea umană.

Limbajul gestului tradiţional, de a-şi sfîşia hainele, n-a fost înţeles totdeauna just, iar literaturile lumii antice prezintă această lacună.

Domnişoarele din suita de onoare a Estherei, văzînd pe Mardoheu la poarta palatului, într-o ţinută de protestare, care ar fi putut să supere pe împărat, au alergat, cu sufletul la gură, la ea şi i-au arătat ce lucru grozav se petrece la poartă.

— Care dintre împăraţii lumii ar putea suporta o astfel de dezminţire a fericirii poporului ? În timpul marilor serbări, care au durat şase luni de zile, împăratul nostru a inspectat absolut toate ţările Coroanei şi s-a convins că suferinţa a fost definitiv suprimată, că nu mai plînge nimeni părăsit şi desperat, ci, dimpotrivă, lumea rîde, cîntă şi dansează, iar cauza acestei fericiri unanime este înţeleapta domnie a lui Asuerus, de la Marea cea Mare pînă la Indus. Acum, dacă ar privi prin fereastră, ar vedea un bătrîn cu barba albă, în haine degradatoare, tăvălindu-se în ţărînă, ca un vierme, strigînd că nici o lege nu-l ocroteşte şi nici un om nu-l apără... O asemenea realitate ar putea să pună pe marii demnitari în cea mai penibilă postură ! N-ar fi politicos !

Esthera îşi aruncă privirile în piaţa palatului şi se îngrozi de indiferenţa cu care trecătorii îl ocoleau pe bătrîn, fără să-l întrebe de durerea lui.

Ea zise :

— Indiferenţa unora !... Aşa începe nenorocirea tuturor...

— Stăpînă, dimineaţă a rozelor, rouă a grădinilor, gîndeşte-te că s-ar putea întîmpla o catastrofă imensă ! Ce-ar zice Kşaiarcha, dacă ar demisiona satrapul justiţiei sau ministrul poeziei şi al extazului ? Trimite grabnic unchiului tău o haină demnă de privirea împăratului ! Fie-ţi milă de chinurile nobilului suflet al sublimului stăpîn... Bătrînul acela să-şi şteargă numaidecît lacrimile şi să ceară iertare pentru criza lui de pesimism... Să-şi lepede sacul de pe cap şi să strige bucuria lui de a trăi în ţara noastră, celebră prin lipsa de suspine, Babylonul !

Esthera a trimis lui Mardoheu un strai cuviincios, dar el l-a respins cu cea mai strigătoare energie.

Ce mai rămînea de făcut ? Cu fiecare clipă ce trecea, sporea primejdia ca Asuerus să vadă, sau să afle de la famenii lui că s-a ivit Nefericitul Necunoscut — unicul — pe care nu l-a satisfăcut nimeni, lăsîndu-l în prada desperării şi singurătăţii.

— Să vină Haman ! a poruncit Esthera.

— Haman nu e aici.

— Să vină Hathac !

— Hathac doarme, dar îl aducem numaidecît.

Eunucul Hathac, pe care împăratul îl detaşase în slujba casei Estherei, sosi buimac, ştergîndu-şi ochii cu pumnii, surîzător ca omul cu achiu, după ospăţ, dar servibil, afişînd politeţea aceea pe care o şlefuieşte frica.

— Du-te la poarta palatului, Hathac, şi întreabă pe omul acela : ce i s-a întîmplat şi pentru ce a ales el această protestare ?

Peste cîteva clipe, sărind, din trei în trei, treptele scărilor de marmură, căzînd mereu pe naturalele lui perne de amortizare, Hathac ajunse să stea de vorbă cu Mardoheu, iar domnişoarele imperiale urmăreau, din fereastră, scena mută dintre ei.

Bătrînul, istovit de convulsiile în care se zbătuse prin praf, îşi domină dezordinea spiritului şi, prin fraze întrerupte, reuşi să spună ce-l durea, în auzul soldaţilor de la corpul de gardă :

— Haman... acest supraîmpărat... a promis împăratului nostru că va aduce la vistieria palatului zece mii de talanţi de argint, ca preţ al crimelor programate în ziua de 13 Adar, în toate provinciile. Pentru zece mii de ta-

lanți vrea împăratul moartea sclavilor pe care i-a adus armata dintr-o mică țară învinsă ? De două săptămîni se pregătesc și se ascut cuțitele și topoarele, se ung cu ceară ștreangurile, ca să nu scape nici unul dintre noi. Nu ne-a judecat nimeni, ne purtăm cuviincios și muncim pentru înflorirea împărăției care ne-a umilit și ne-a pîrjolit gospodăriile... Are nevoie împăratul de zece mii de talanți ucigînd două sute de mii de nevinovați ? Vrea împăratul să îmbogățească slugile lui Haman prin moartea unor dezarmați ?

— De unde știi tu aceste lucruri ? Cine a hotărît măcelul de la 13 Adar ? De unde ai aflat că se pregătesc cuțitele și ștreangurile ?

Mardoheu arătă lui Hathac o copie de pe ordonanța afișată în Suza și în orașele provinciale.

— Te rog, Hathac, să duci acest ucaz domnesc în palat și să-l dai în mîinile împărătesei, iar dînsa este rugată să citească, în fața soțului ei, toate vorbele scrise aici, întărite de sigiliul imperial... Să ceară iertare pentru cei proscriși și să restabilească pacea și liniștea...

Hathac se dezmeticise din somnolență. O spaimă rece îl invadase.

Cu iuți pași mici, foșnitori în subțirimea șalvarilor galbeni ca razele soarelui de vară, el regăsi pe Esthera și-i spuse, fără ocolișuri, ce s-a uneltit și ce poate să mai survină în țară și la palat, potrivit cu relatarea lui Mardoheu.

Dificultatea cea mai mare (și aproape de neînvins) pe care o ridica mesajul lui Mardoheu era caracterul de urgență al audienței la Asuerus.

Împăratul, care și el tot un om este, cunoaște din propria lui experiență intempestiva rupere a stărilor de relativ repaus ! În mijlocul unui consiliu de miniștri, unde se examinează probleme de o matură chibzuință, natura îi poruncește și lui uneori să se ridice de pe scaun, că îl doare burta ! În plină gravitate și solemnitate, el e nevoit să se ocupe de capriciile unui stomac supraîncărcat, cu toate că un act de piraterie, în Golful Persic, a păgubit împărăția, iscînd o stare de război nedeclarat ! Sau tocmai în clipa cea mai dramatică a discuției politice, un nasture, sau o legătură a șalvarilor i s-a rupt, și iată

cum împăratul este nevoit să suspende dezbaterile problemelor capitale, pentru a-și suspenda pantalonii, cu urgența unui lucru de nimic, lăsînd baltă toată complexitatea internațională ! Plîngerile trimise de oameni la palat, fiind ale altora, mai fiind în plus și foarte numeroase, nu pot fi considerate ca urgente și, astfel, cancelariile împărăției devin niște adevărate „Spitale de Probleme Urgente“, puse la regim de răbdare și de așteptare... Audiențele sînt programate cu liniște, rațional, cu stimă și sfială pentru efortul solicitat demnitarilor. Nu se poate guverna sub biciul urgențelor... După o anume oră din zi și din noapte, evenimentele n-au voie să se mai întîmple ! Dar ele curg, ca grindina, peste ogorul simțitor al celor umili. Bunul-simț îndreptățește păgubitoarele încetineli ale oricărei administrații, în toate țările, în toate vremile. Politica este o artă a posibilului, așa cum o tălmăcește orice înțelept.

Esthera a rugat pe Hathac să comunice lui Mardoheu că, după o rînduială cunoscută de toată țara, nimeni nu poate intra în cabinetul de lucru al împăratului dacă nu este chemat, iar cine calcă datina merge la o moarte sigură. Ca în orice regulă, există și excepții, care o confirmă : dacă împăratul ridică sceptrul său de aur înspre greșitorul intrat nepoftit, i se acordă iertare. Ghinionul este că n-au trecut decît treizeci de zile de la ultima întrevedere a Estherei cu soțul ei și, deci, nu pare probabil că ea va fi chemată cu urgența dorită de Mardoheu.

Bătrînul știe că viața aristocraților este parazitată de un nefast formalism și că geniul oricărei administrații constă în forța de a desproblemiza problemele. În consecință, Mardoheu a răspuns lui Hathac :

— Să-i spui împărătesei așa : În oricare domnie înțeleaptă, primul minister, cel mai însemnat dintre toate, este Ministerul Greșelilor Publice, care ascultă poporul și înștiințează stăpînirea. Pentru popor se fac toate, și deci trebuie mereu întrebat. Audiențele să le rînduiască cei care suferă, nu cei care dorm. Eunucii nu sînt poporul. Bolnavii cheamă pe doctori, nicidecum doctorii pe bolnavi. Esthera, du-te la bărbatul tău, chiar și nechemată, cu riscul de a muri ! Dacă începe măcelul poruncit de Haman, să nu-ți închipui că te vei salva singură, în timp ce poporul tău va fi nimicit. Dacă vei tăcea la

ceasul greu, noi totuşi vom respira şi ne vom mîntui prin alte mijloace, dar tu vei pieri, tu şi casa părinţilor tăi. Dar mai ales, *întreabă-te dacă nu cumva ai ajuns împărăteasă pentru un timp ca acesta...*

Ultima frază este singura cu aluzie la misiunea şi solidaritatea omului de jos cu acela care a ajuns sus. Restul se referă la o etică specifică locului.

Astfel de vorbe au concreteţea unor pietre căzute pe cap. Esthera a fost atinsă, iar hotărîrea ei, comunicată lui Mardoheu, a fost aceasta :

— Toţi din neamul nostru, din Suza, împreună cu tine, lăsaţi-vă fără pîine, nu mîncaţi şi nu beţi timp de trei zile şi trei nopţi, iar eu cu întreaga curte vom posti, ca şi voi. Apoi, cu gînduri curate, voi înfrunta rînduiala şi voi apărea în faţa împăratului, iar dacă îmi va fi dat să mor, voi muri. Fii senin. Îmi voi face datoria...

Cu mulţumirea de a afla că nepoata lui nu se ruşinează de cămaşa umilinţei şi că pune la inimă durerea celor mai nefericiţi decît ea, bătrînul s-a ridicat din ţărînă şi a plecat acasă, îndulcit, ca şi cum soarele s-ar fi oglindit în zdrenţele lui.

Ziua scădea ca un cîntec, şi acestui om istovit de zbucium i se păru că toate frunzele şi buzele, într-un vînticel de seară, îngroşau o voce slabă, ca să-i repete un verset popular :

„Tu eşti cel puternic, îndurător şi milos, tîrzielnic la mînie, abundent în bunătate şi adevăr..."

El era !

În drum spre casă, cunoscuţii şi vecinii nu-l mai salutau. Se temeau să-i mai arate prietenie. Ce se petrece în ţară, în Suziana persană, nu le place, dar n-au ce face ! În capitală, nu toţi, ci doar unii îşi ascut securile şi topoarele pe tocile. Sînt oameni cu socoteli ! Au imaginaţia interesului. Pentru un moft de crimă, vor pune mîna pe o gospodărie ! Ce, e de colea ? Datoraşii sînt bucuroşi să scape de creditori ! Şi cum ? Printr-o acţiune generală de patriotism ! Haman apără popoarele şi pe împărat ! Dacă n-ar fi aşa, nu i s-ar fi dat inelul cu sigiliu ! Umblă robii să ucidă pe împărat ? Cine ar ucide pe împărat ar vrea să spună că el este mai tare decît împăratul ! Asta ne trebuie nouă ? Vrem noi un stăpîn mai puternic ? Nu

ne este viaţa destul de grea cu slăbănogul de pe tron ? Ne-am săturat de biciul de cînepă şi vrem un bici cu plumbi ? Trăiască Kşaiarcha !...

Aşa gîndeşte omul locului : credul şi fricos, el se teme de a-şi dori mai binele. Priveşte şesuri vaste, obositor de tăcute ; priveşte văzduhul indiferent, care nu-l ajută ; priveşte cascada timpului care mobilează şi demobilează lumea cu oameni ca el, care vin şi pleacă. Chiar de la naştere, el învaţă să nu plîngă, să nu se sperie de grozăvia asta... Se închină la idoli, cerşeşte de la pietre, de la ape, de la lumina solară, fiindcă de la oamenii cărora se roagă cel mai mult nu e nici o nădejde... Cum să nu pună mîna pe cuţit ? Cum să nu fure ? Cum să nu mintă ? L-a învăţat careva ce să facă ? Trăiască împăratul şi miile de satrapi, de subsatrapi şi de arhisatrapi, care au spus viermilor pămîntului că totul le este interzis în afară de actele desperării. Nu vă mişcaţi, ca să se poată mişca împăraţii şi satrapii, într-un lărgămînt nelimitat de vreo lege...

Dacă oamenii cu topoarele pe tocile l-ar fi auzit pe Mardoheu şoptindu-şi cu glas tare, ca toţi bătrînii, şirul gîndurilor lui de victimă facilă, poate că nici atunci n-ar fi înţeles mare lucru. Dar, dincolo de deznădejdea prigonitului, nu mai este nici ură, nici durere, nici umilinţă, ci numai un milos dispreţ pentru imitatorii ordinari ai lui Dumnezeu, care se cred a fi mai mult decît o umbră.

Un vecin care trăgea după el un cărucior încărcat cu balegă uscată, pentru focul de la bucătărie, culeasă de pe drumuri, îl salută cu o furişată privire.

Veştile sosite la Suza, dinspre Apus, sînt cît se poate de proaste. De cînd curierii care vestesc catastrofe nu mai sînt ucişi, sinceritatea creşte, dar optimismul scade. Toţi miniştrii s-au pus de acord în a repeta în faţa împăratului că „avem finanţe, dar n-avem bani" !

— Dar unde sînt banii ? întreabă cu inocenţă Asuerus.

— Represiunile militare costă, sublimule ! Recoltele au fost sărace ! Concurenţa mărfurilor străine a uscat economia ţărănească ! Acum, cu ce stăm mai bine este cu entuziasmul patriotic !

— Adică ?

— Toţi satrapii provinciali raportează că treburile merg bine !

— Şi merg ?

— Să ne spună Marsena cum !

Grecul ăsta deştept nu e niciodată pesimist şi are talentul de a istorisi cel mai atroce masacru cu surîsul pe buze, convins că numai la vremile de restrişte este necesar să fim optimişti. Dimpotrivă, cînd nu mai încăpem în piele de fericire, s-ar cuveni să ne îngrijorăm, temători că ar putea să urmeze o nenorocire.

— Ia spune-ne, Marsena, ce ştii tu mai mult decît mine în privinţa afacerilor din ţările mele ?

— Nimic deosebit de ceea ce ştim toţi !

— Toţi, în afară de mine ! Ce s-a întîmplat ?

— Dezordinile provocate în Mizraim, de Khabbişa, ne-au costat ! Ai trimis la faţa locului pe fratele tău, pe nobilul Akhemenes, însoţit de o suită costisitoare, de generali, de stat-majorişti, şi, desigur, cu armament, cu bani, cu spioni specializaţi şi cu eminenţi cuţitari, pentru a restabili ordinea în Delta Nilului. De atunci, au trecut cinci luni de zile, şi tot ce aflăm, prin curieri şi prin negustori, este că nubianul Khabbişa este bine sănătos ! Akhemenes are de furcă cu el ! Cusurul acestui Khabbişa este că aparţine şi el unei patrii, pe care o iubeşte !...

— Şi ce vrea Khabbişa ?

— Zice să dejunăm în familie, la noi acasă, în Babylon, că n-avem ce căuta în ţara lui !

— E tîlhar ?

— Depinde ! Prinţul Artaxerxes Longomanul, bastardul marelui Darius I, este sau nu este tîlhar ?

— E fratele meu vitreg, cum să fie tîlhar ? Zicem noi aşa despre el, fiindcă unelteşte contra coroanei mele, dar e fiu de serai împărătesc...

— Aşa este şi Khabbişa ! Un bastard decăzut din a douăzeci şi şasea dinastie psametică. S-a proclamat rege în Lybia, cu toate că e contestat de Sais şi de Memfis. Are o armată civilă, cu soldaţi şi ofiţeri...

— De ce o armată civilă ?

— Deocamdată e civilă, fiindcă n-are destule arme, dar va deveni militară ! Fură mereu armament persan ! Cîştigă toate bătăliile !

— Dacă e prinţ nobil, ce are cu noi ? Ce rău i-am făcut ?

— Pretexte, sublimule, pretexte ! Khabbişa nu ne-a iertat de faptul că asasinul Boului Apis, de la Serapeum, a fost un persan ! Chiar şi prea luminatul împărat, chiar şi tu, care n-ai motive să îngropi soldaţii noştri în Mizraim, ai recunoscut că uciderea sacrului Bou a fost o greşeală politică ! N-aş şti care o fi valoarea strategului Khabbişa, dar el a descoperit ceva foarte periculos : că nemulţumirile naţionale, din orice ţară, constituie zestrea inamicului ! Prin urmare, el a trimis în ţara noastră un tînăr chipeş, voinic, înflăcărat, lybian sărac, care n-are ce pierde, şi care a reuşit să ridice populaţiile babyloniene împotriva domniei de la Suza. Ai înţeles că vorbesc despre mercenarul Chamach-Irbî, pe care încă nu l-am putut prinde, şi care ne-a costat, pînă acum, sute de mii de darici de aur. El a izbutit să ne provoace răs-

coale populare, în spatele frontului nostru de la Apus. Luptăm şi azi cu el!

— Dar prin ce a ademenit Chamach-Irbî graniticul patriotism al ţărilor noastre?

— Înţeleptule, tînărul ăsta spune oamenilor: „Suferinţa voastră este nemăsurată!“ Iar ai noştri îl cred! Se zice că el ar fi un fel de mag, un iluminat... Linguşeşte pe ţăranii de la plug, strigîndu-le: „Voi aveţi mărețe idei, dar nu ştiţi!“... Cum poate avea cineva idei şi să nu fi aflat că le are? Totuşi, oamenii îl urmează! Dacă am fi dus cartea la sate, aşa cum au făcut alte neamuri, şi dacă fiecare ţăran ar fi altceva decît o statuie a întunericului, Chamach-Irbî ar fi fost spintecat, dar vezi, aliatul lui cel mai însemnat este neştiinţa din poporul de jos. Iată boala nedureroasă de care suferă Babylonul...

— Care e situaţia actuală a lui Chamach-Irbî?

— El intră prin sate, spune ce spune şi pleacă. A doua zi se aprind ca prin farmec hambarele de cereale ale satrăpiei. Oamenii simpli pun fruntea în ţărînă şi zic: „Aşa a vrut destinul!“... În primăvara trecută au fost măcelăriţi mai mulţi poliţişti decît vite. Aşa le-a fost destinul!... De cînd Chamach-Irbî vrea să fie rege al părţii apusene, partizanii lui domină două treimi din lungimea navigabilă a Eufratului pînă aproape de Golful Persic. Caldeii invidiază Suziana, că o văd bogată şi înarmată...

Aici, Marsena se opri, ca în faţa unui obstacol al inteligenţei sale.

— Continuă, Marsena! Şi?...

— Toţi fură armament de unde pot! Şi-au dat seama că demagogul şi complotistul Chamach-Irbî descuie toate magaziile! Pe urma lui rămîn grîne, miere, vinuri, şi astfel, în timpul din urmă, n-au mai fost incendiate hambarele! Este mai practic să le jefuiască! Am avut primari de sat care au trecut de partea insurgenţilor. Chamach-Irbî le-a dublat lefurile, că a pus mîna pe vistieria de la Ninive, şi are bani... N-am stat nici noi cu braţele încrucişate. Au rămas pe acolo văduve şi orfani mai numeroşi decît după un război! Dar cu ce rezultat? Satele au priceput că represaliile, cu cît sînt mai violente, cu atît sînt mai scurte. Violenţa nu e un sentiment de durată, ca şi entuziasmul! Ce-i o pedeapsă împărătească?

Ia, ceva aşa, „de ţinut minte“! Intimidantă, dar nu vindecătoare. Nu se vindecă nici o boală exclusiv prin bătaie!... Mai trebuie şi altceva! Ei, altceva ei n-au pomenit! Şi atunci, ce fac? Pîndesc şoseaua care duce la Sardes, atacă transporturile noastre militare destinate Mizraimului, iar prinţul Khabbişa aşteaptă pe Akhemenes să-i ceară bani de drum, spre a se întoarce la Suza! Ce veşti bune mai pot veni de la el? Nu vedeţi că sîntem nevoiţi să ne apărăm de naţionali mai mult decît de străini?

Asuerus ascultă, se încîlceşte în contradicţii. Ar dori să se opună concluziilor lui Marsena, ştiind că nu numai nubienii şi libienii, dar şi grecii, din peninsula lor, ar ofta fericiţi în clipa cînd armatele persane s-ar retrage din Delta Nilului. Dar prudent n-ar fi!... Mai cuminte ar fi dacă, în locul acestor audienţe, cu fracţii din guvern, el ar convoca un mare Consiliu de coroană! Cu cît ar invita mai mulţi, cu atît opoziţia ar fi mai slabă!

— Marsena, care au fost elementele care ne-au rămas credincioase în faţa lui Chamach-Irbî?

— Sublimule, nimeni nu ne-a trădat făţiş. Ca la orice război civil, nu se ştie cine cu cine merge! Agricultura şi comerţul au cel mai mult de pierdut, cînd se produc dezordini. Ele au interesul stabilităţii şi păcii. Interesul este o formă a patriotismului lor. În categoria asta se află perşii, elamiţii, mezii, grecii, ibrii şi toţi corăbierii responsabili de mărfuri. Însă, prin natura lucrurilor, pacea e mai dificilă decît războiul: pentru a face pace, este nevoie de cel puţin doi înţelepţi, dar pentru bătaie, este destul ca unul să sară!... Este şi mai greu atunci cînd acela care sare este cel mai îndreptăţit, cum au fost assyrienii, hărţuiţi şi prăpădiţi în gospodăriile lor de nişte aventurieri războinici!

Aluzia lui Marsena pica usturător pe sensibilitatea împăratului. Babylonul n-a fost clement. Assyrienii tac, dar n-au uitat!...

După micul consiliu de miniştri, Asuerus a rămas singur, ca să mistuie ce auzise. Fără învinşi, fără învingători, pacea cu Mizraimul devenea o problemă urgentă! Dar nu părea deloc probabil că nubianul Khabbişa l-ar fi lăsat să se desprindă din ostilităţi fără alte umilinţe.

Răscoalele stîrnite de Chamach-Irbî l-ar obliga pe împărat să se arate mai necruțător, dacă acestea ar fi o problemă internă.

„Nu ! Chamach-Irbî reflectă altă față a lui Khabbișa și, deci, în ciuda aspectelor tîlhărești, acești oameni fac, în felul lor, politică externă !... Cînd se încurcă ițele și zilele nu mai sînt festive, soluția tratativelor ar fi cea mai potrivită, dar cu ce oameni ? Cu famenii care, scoși din socoteli aritmetice, privesc în Nirvana, mirați ca vacile la muls ? Cu Sethar, care nu poate nici să-și tragă pantalonii fără să consulte codul datinii rituale ? Cu Marsena, care mi-a declarat, în plin Consiliu, că eu știu să fac operații de *împărțire*, dar nu sînt bun la *adunare*, adică n-am concepția unirii ? Cu Haman, care culege sicli de la negustori numai cu lozinca : „Moartea-n ibri" ?... Un veritabil împărat nu admite decît oameni dezinteresați ! Tarsis e prea bătrîn și va trebui înlocuit, fiindcă are amețeli, cînd se crede pe vremea tatei, ca ministru al lui Darius !... Cine e dezinteresat ? Memucan, da ! El înfrunta orice risc pentru adevăr ! Însă nu știu de ce, s-a săturat de măreție și s-a retras la țară. Am trimis la el un eunuc isteț, care i-a sugerat să vină la Suza, să-mi ceară iertare pentru atitudinea lui în întîmplarea cu Vastia ! N-a venit și nu va veni decît dacă-l invit eu ! Ar fi cam mult ! Consiliul de coroană ar fi un pretext pentru a-l îmbuna !"

Privind în jurul său, gustînd amărăciunea singurătății pe care și-o asumă orice autocrat, Asuerus citi, pe un perete, teribila inscripție smălțată de rubine și turcoaze, cu ornamentații de fast persan : „Nu uita că vorbești cu împăratul și că fiecare cuvînt te poate costa viața dacă nu ești sincer"...

— Iată o inscripție anacronică ! Mie îmi sfîrîie creierii după soluții politice, și ei pretind să mi se propună soluții sincere !

Totuși, consiliul a fost convocat.

După zece zile, înțelepții imperiului se înghesuiau la garderoba palatului, unde poliția i-a dezbrăcat pînă la piele și i-a îmbrăcat în haine de ceremonie, lipsite de buzunare (în consecință și de arme), și astfel purificați au fost introduși la locurile lor, în jurul tronului.

Un eunuc a înștiințat pe sublimul Asuerus că trustul inteligenței îl așteaptă.

— Memucan a venit ?

— Cum să fi venit ? Afacerea aia... cu ancheta...

— Cum se poate ?! Un slujitor atît de valoros, ca Memucan... Dar Tereș ?

— Păi... spînzurătoarea dublă... cu doi înțelepți pe-o singură cracă... s-a uitat ?

— Barem Bigtan a venit la consiliul de azi ?

— Tocmai despre el vorbeam ! El avea locul doi la înălțime...

— Cum este cu putință, în împărăția mea, să se întîmple lucruri atît de importante fără știrea mea ? Cei mai buni sfetnici ai mei, uciși !... Îmi plîng de milă... Cheamă la mine pe Marsena. Numai pe Marsena !

Ministrul, cu surîsul lui plăcut și respectuos, deși e grec după maică-sa și med după tată, intră și se înclină cu măsură, simți sceptrul atingîndu-i umărul, se îndreptă, ca un soldat, și așteptă să i se pună întrebări.

— Marsena, cum prevezi tu că se va termina consiliul de azi ?

— Sublimule, slaba mea pricepere în știința nenorocirilor nu mă ajută să fiu profet !

— Memucan n-a venit. Ce facem ?

— De la un caracter ca el, nu putem aștepta vreo abdicare de la sine. Mă întreb însă dacă ne mai trebuie un astfel de om...

— Bizară părere ! Vrei să mă lămurești ?

— Memucan a fost atît de grav și de nedrept lovit și ofensat de Coroană, de guvern, de satrapii provinciali și de magistrați, încît el nu va mai putea niciodată să mai guverneze obiectiv. De aci înainte, vom avea nevoie de miniștri incapabili !

— De ce ?

— Pentru că au apărut idei bune, care trebuie urgent compromise ! Babylonul este un imperiu prea mare și prea contradictoriu compus, pentru a purcede la reforme grabnice. Prea multe popoare înjugate la interese care le sînt străine ! Prea multe nevinovății încarcerate...

— Crezi ?

— O pace socială, aici, la noi acasă, mi se pare mai dificilă decît o pace albă cu Mizraimul, pe care l-am dezonorat. Memucan cunoaşte bine legile şi datinile, problemele şi soluţia lor, dar cea mai mică cedare sau destindere internă va trezi duşmăniile care ne înconjoară şi ne va primejdui frontierele. Chiar şi Memucan ne împinge mereu la conflicte cu grecii, pe care nu i-a studiat destul... Acum, ca să nu fiu suspectat, revin şi zic: să aducem între noi pe Memucan! Amînăm consiliul şi peste zece zile îl redeschidem, în prezenţa lui, dar iluzii să nu ne facem!...

Aşa s-a făcut.

Într-adevăr, după aproape două săptămîni, Memucan se înfăţişă împăratului, senin, ca şi cum nu i s-ar fi adus nici o vexaţie. Asuerus s-a bucurat, în văzul tuturor, ca pentru o reabilitare.

Bătrîn, la aproape 70 de ani, cu o barbă care, nemaiputînd să fie ornamentală, se resemnase de-a fi o barbă de erudiţie, Memucan văzuse, de-a lungul vieţii sale, şarlatani triumfători şi înţelepţi umiliţi. Conştient că, peste puţin timp, el avea să nu mai fie nici Memucan, nici demnitar, nici om, ci doar o ţărînă netrebnică, se mîndrea de a fi învins şi lepădat toate ambiţiile, scopurile şi idealurile, inclusiv pe acela de a muri netorturat. În gîndirea lui, oamenii deveniseră nişte fanfare atît de orgolioase, încît i se părea că unica virtute stimabilă era de a sluji umanitatea cu mijloacele slabe ale unei elite. Unul se naşte împărat, iar altul se naşte sclav, dar acest hazard n-are nimic comun cu geniul partitiv din natură, care a decis ca geniul ei să se afirme independent de stupida ierarhie a găinilor dintr-un coteţ. În prilejurile cînd el era consultat, bătrînul răspundea invariabil:

— Nu ne guvernăm bine, fiindcă nu selectăm ca natura! Abuzăm de puterea averilor acumulate, ne suim pe cap piraţii înnobilaţi, ne închinăm la cetăţile înarmate şi dispreţuim pe înţelepţii fără provizie! Apoi ne mirăm de a pieri ca nişte şoareci care s-au bizuit pe generozitatea pisicii!... Ne merităm soarta, fiindcă babylonia se află în stare de război cu natura!...

Tinerii prinţi ai Babylonului rîd de tribulaţiile acestui maimuţoi-filozof. Însă, cînd vîrstele bătrîne constată

că ele au pierdut mult din simpatia mulţimilor tinere şi dispar ca nişte insuliţe, foste continente, cei mai inteligenţi se apropie de hulitul Memucan şi descoperă că natura uneori, în marea ei clemenţă, rezumă o generaţie întreagă într-un singur individ.

Ca orice om, Memucan are şi slăbiciuni. Prejudecata lui, de a-şi adora ţara care-l ignoră, i-a atras favoarea celui mai acuzat dintre acuzaţii lui: favoarea împăratului!

Cînd i-a venit rîndul să vorbească, s-a ridicat şi a expus nişte socoteli tot atît de practic-patriotice ca şi ultima cuvîntare a lui Socrate, în temniţă:

— Luminate stăpîn, şarpele lui Zoroastru este pîndit de ochii de bufniţă ai Athenei. De ce ne repezim asupra Mizraimului, cînd ştim prea bine că am fost şubreziţi, pe mare şi pe uscat, de victoriile greceşti? Să se fi uitat, oare, că grecii au incendiat cetatea Sardes? Poate că ne-am resemnat prea repede, zise el, fixînd cu gravitate pe Asuerus. Nu discut valoarea rangului unei cetăţi distruse, populată mai ales de greci, dar subliniez insulta adusă marii noastre puteri şi întreb pe împărat: în ce stadiu se află construcţia flotei noastre de război? Dezordinile dinspre partea apuseană a împărăţiei, deci şi cele de la Sardes, de la Ninive şi de pe marea şosea strategică, oricît de neplăcute, se cuvine de a le interpreta ca pe nişte replici defensive şi legitime ale Mizraimului devastat de armatele noastre. Să cerem medalii Mizraimului pentru că l-am invadat şi l-am dezonorat? Sîntem o ţară mare. Dar cu cît sîntem mai puternici, cu atît ni se pare că frontierele noastre sînt mai puţin sigure! Ne apărăm numai revărsîndu-ne geografic peste cei mici? Ce valoare poate avea o prietenie cîştigată exclusiv prin ameninţare? Dacă ne stă în proptă un elefant, căutăm alt elefant mai mare şi-l zdrobim, dacă putem... De mii de ani s-a turnat atîta zoologie în istorie, încît am rămas la epoca provizoratului victoriilor militare. Şi atunci, bineînţeles, s-au rafinat mijloacele de a răpune elefantul! Khabbişa şi Chamach-Irbî nu sînt decît nişte păduchi, în comparaţie cu elefantul, dar iată că aceste gîngănii ne pot da o boală gravă, dăm din colţ în colţ şi nu ştim ce să le facem!...

Haman îl întrerupse printr-o întrebare care a consternat pe toţi cei din consiliu :

— Ai făcut aluzie la deportaţii de la Iebus ?

Memucan nu-i răspunse.

— Răspunde la întrebarea lui Haman ! îl încurajă suveranul.

— Nu, n-am făcut nici o aluzie la aceştia. Ei nu ne încurcă, pentru că ei nu urmăresc scopuri realizabile. Eu m-am referit la boala de care suferă politica noastră internă...

— Care boală ?

— Somnul ! Dormim... S-ar zice că toată lumea doarme în ţările noastre ! În afară de greci, de robi, printre care şi ibri, sîntem foarte mulţumiţi ! Mai e cineva ca noi sub soare ? Visăm ! Ni se pare că luna ne va pica în pălărie !... Vitele trăiesc din cugetare puţină şi din muncă multă, dar oamenii au datoria de a gîndi mai mult, pentru a trudi mai puţin decît vitele... După cum vedeţi, nu ne doare nicăieri ! Într-adevăr, ignoranţa nu este o boală dureroasă, şi ar trebui să fie... Nu ne doare, dar e o boală mortală ! Dacă vom inventa mereu probleme artificiale, pentru a le ocoli pe cele reale, n-avem decît să-l lăsăm pe Haman să ne facă fericiţi... Grecii, egiptenii şi caldeii lui Chamach-Irbî ne lovesc pe unde pot. Fiecare grec, fiecare egiptean, fiecare inamic se gîndeşte frumos la patria lui. Noi nu ne gîndim la nimic !... Culcaţi-vă, dormiţi, că pe noi ne apără împăratul !... Ei bine, împăratul, împreună cu toţi miniştrii şi cu toţi satrapii, oricît de puternici ar fi, nu pot să apere o sută douăzeci şi şapte de ţări ! Organizăm masacre la Marea Moartă şi la Marea cea Mare, tolerăm persecuţii locale împotriva celor care ne strică somnul. Este interzis de a ne trezi din somn ! S-ar zice că ne e frică de oamenii deştepţi ! Şi, bineînţeles, pe cei nesomnoroşi îi vom masacra, îi vom sili să doarmă cît mai adînc ! O fi asta o treabă înţeleaptă ?

Asuerus păru tulburat ca de o ofensă şi zise :

— Rapoartele de poliţie aduse de Haman afirmă tocmai contrariul ziselor tale. Robii de dincolo de Eufrat n-ar fi chiar atît de inocenţi, fiindcă ei zic că aşteaptă

sosirea unui salvator, nu ştiu care e numele lui, şi care nu ne face zîmbre din ochi dulci. Ce-i adevărat în asta ?

— Împărate, vorbe sacerdotale ! Pentru robii aceia, patria lor este chiar gîndirea lor ! Salvatorul lor ? Nu e decît *o direcţie de mers*, un îndreptar al cugetului, o halucinaţie a idealului, un îndemn la muncă şi la înfrăţire cu toţi oamenii. Luptăm cu atîtea greutăţi, şi pornim contra nălucirilor ? Eu am fost invitat aici pentru a discuta probleme serioase, şi iată despre ce vorbim !

Asuerus îi aruncă o privire încurajatoare, iar Memucan continuă :

— Haman acuză robii că nu şi-au pierdut speranţa ieşirii lor din robie. Orice pasăre captivă la libertate visează ! Aşteptăm oare ca pasărea să ne declare că i se pare colivia delicioasă ? Legiferăm nesinceritatea obligatorie ? Eu nu sînt rob, nici antirob, nici filorob, dar cred că este mai bine ca omul să trăiască cu un ideal în robie decît fără ideal în propria lui patrie, ca atîţia geniali eunuci...

De pe scaun, fără să se ridice, Haman strigă :

— De unde ştii că popoarele noastre trăiesc fără ideal ?

— Din vulgaritatea magilor, vrăjitorilor şi şarlatanilor care vînd iluzie cerească şi culeg avere pămîntească ! Din desperare s-au născut toate religiile. În ţările unde se înmulţesc sectele şi metafizicile, sigur să fii că e mică nădejdea pusă în oameni ! Aşa au apărut profeţii.

Haman strigă, din nou :

— Pe Valea Eufratului am răstignit[1] destui fanatici, care agitau speranţe *ilegale* ! Toţi nebunii ziceau că sînt profeţi !

---

[1] Supliciul răstignirii, adică moartea prin crucificare, este de origine medo-persă, însuşită şi de justiţia romană în provinciile cucerite la răsărit, ca o pedeapsă mai degradatoare decît spînzurătoarea. Astfel, Cicerone, în *In Verem* (cap. V, 64), scrie despre răstignire : „*Crudelissimum teterriumque supplicium*“ („Chinul cel mai crud şi mai oribil“). Tacitus scrie în *Annales* (cap. IV, 3 şi 11) : „*Supplicium servile*“ („Supliciu de sclavi“), preconizat de Ahura Mazda (Ormuzd). Romanii au răstignit rebelii la Cartagina (Josephus Flavius, *De Bello Judeorum*, cap. V şi VII). Titus a răstignit pe rezistenţii de la Iebus, iar Varus, Quadratus şi Felix au crucificat mii de prizonieri nelatini. Nici o religie monoteistă nu a admis răstignirea, şi se ştie că Pilat din Pont a fost un demnitar roman.

Asuerus interveni cu o intonaţie oarecum interogativă :

— Eu ştiam că profeţii erau nişte scriitori...

— Nişte apologeţi ai luptei spre o lume mai bună, aşa cum astăzi unii idealizează viitorul. Tot ce poate fi mai nerealist şi mai optimist. Poeţi de geniu, unii dintre ei. În nici un caz nişte nebuni... Ei au fost un fel de judecători anticipativi, care ofereau contemporanilor modelul unei vieţi ireproşabile.

— Dar cui se adresau ei ?

— Păstorilor şi plugarilor, deci numai unei lumi a simplicităţii. Astăzi, ei ar fi anacronici, fiindcă nu mai avem turmele primitivilor, şi nici ogoarele lor.

— Şi ce ziceau ?

— Adevăruri eterne şi de pretutindeni. Bunăoară : „Decît să ardeţi vite de sacrificii, mai bine este să hrăniţi sărăcimea ! Nu mai duceţi tributuri zeilor, ci mai bine purtaţi-vă cu cinste în lume, ca să nu aveţi nevoie de hatîrul iertării zeilor !“ Primii care s-au supărat pe profeţi au fost regii, care au supus la tortură pe aceşti poeţi rezonabili.

— Dar ce le imputau ?

— Predicau dezvăţul zeilor şi al regilor de a trăi din plocoane ! Ei au lovit regii chiar în lista de bucate ! „Jos cu beţivii din Efraim ! Cei buni vor conduce lumea, iar cei răi vor pieri ! Pacea lumii o vor face săracii !“ Şi aşa mai departe. Oamenilor din toate popoarele lumii, poeţii aceia le-au spus : „Cel mai mare duşman al vostru este întunericul din voi ! Învăţaţi carte, şi veţi fi liberi !“ Dar aşa cum a strigat şi Haman, adevărurile astea se plătesc scump : au fost supliciaţi. Chiar şi Haman a răstignit destui, pe Valea Eufratului, sub motivul că erau nebuni... N-aş putea susţine că scriitorii profetici s-au bucurat de vreun succes imediat ! Dreptatea lor a ieşit la lumină de-abia după ce mesajul lor a ajuns la cei mărunţei şi necăjiţi. De atunci, idealurile s-au mutat în viitor. Mulţi trăiesc numai pentru nălucirea asta. Mă mir că, din cauza lor, Haman nu mai doarme bine... Pierdem un timp preţios cu astfel de lucruri. Somn uşor, Haman ! Vise plăcute ! Pînă astăzi, nici o invazie nu s-a retras din faţa poeţilor ! Situaţia în Babylon este atît de gravă, dezordinile lui Chamach-Irbî sînt atît de păgubitoare, încît, dacă împăratul însuşi nu se încumetă de-a se duce la faţa locului, aş propune ca Akhemenes să fie chemat în ţară, din Mizraim, şi trimis acolo unde se simte mai multă nevoie de el.

În cuvîntarea sa, Caracas, ministrul problemelor militare, sigur de el însuşi, a declarat că pericolul este exagerat.

— Populaţia din Babylon nu urmează pe Chamach-Irbî, care va cădea de la o zi la alta, ucis de cuţit. O delegaţie diplomatică a fost trimisă din Suziana, cu daruri, în capitala răsculaţilor. A trecut de atunci o lună de zile. Delegaţia încă n-a fost primită, şi deduc de aici că Chamach-Irbî mai trăieşte ! Cînd o va primi în audienţă, Chamach-Irbî va simţi pe piele tot ce merită ! Mai are puţin de trăit... O expediţie, în acest anotimp, ar fi extrem de costisitoare. Ca militar, eu sînt partizan al tratativelor diplomatice !

Tarsis, care şi el e med, dintr-o mamă greacă, se arată mai subtil :

— Răsculaţii duc lipsă de bani. Eficientă ar fi fost doar o echipă restrînsă, trimisă de împărat, fără alt armament decît banii. Incoruptibilii ne costă mult ! Idealiştii pretind să le dăm banii, înainte de orice ! Vor ceda în faţa acestui argument irezistibil, mai puternic decît flota de război pe care o construim acum împotriva grecilor. Dacă nu cedează nici la oferta banilor, vom asedia cetatea Babylonului şi o vom cuceri prin înfometare. De-abia atunci soldaţii vor intra în acţiune. Vinovaţii istoriei sînt totdeauna săracii ! Noi avem bani ! Lumea aşa e făcută : sau cu bani, sau cu ideal !

Asuerus, văzînd că metoda lui Tarsis întruneşte cele mai multe opinii, a însuşit-o ca fiind mai prudentă şi mai puţin costisitoare decît un război. Cu privire la flotă, el spuse că pregătirile vor fi încheiate peste doi ani. Trupele nu vor fi concentrate în ajunul atacului contra grecilor, ci toate noile contingente vor fi instruite în Capadocia, în lunile de vară. În timpul iernii, ele vor staţiona în Lydia, unde clima e mai dulce.

— Armata va fi astfel compusă : perşii, exclusiv în marină ; mezii, exclusiv în infanterie ; vor avea arcuri

și săbii; cissienii și hyrcanienii, exclusiv în avangarda trupelor de debarcare; assyrienii, cu căști de bronz, vor menține ordinea în cetățile cucerite; bactrienii, arienii și parții, cu sulițe și lațuri de funie, sînt destinați poliției frontului; indienii vor căra armamentul în spatele frontului; ethiopienii negri, din Mekran, vor ataca Athena; sagartienii, din regiunea Arbeles, vor seconda atacul ethiopienilor; transporturile pe cămile vor fi făcute de armeni. În linii mari, acesta este planul meu. A doua problemă, a represiunii în Babylon, mi se pare foarte urgentă. Nu mai am timp pentru a chema de la Memfis pe fratele meu, Akhemenes. Mă voi duce chiar eu, apoi voi lua comanda flotei din Marea cea Mare, pentru răfuiala cu grecii.

Hotărîrile au fost consemnate în cronicile politice ale imperiului, iar înțelepții s-au despărțit.

După două luni de zile, dintre toate propunerile formulate în consiliu, cele mai naive și mai iluzorii s-au dovedit cele formulate de Caracas, ministrul problemelor militare: Chamach-Irbî n-a binevoit să primească în audiență delegația trimisă ca să-l asasineze!...

Banii propuși de Tarsis au fost trimiși în Babylon, dar s-au evaporat în buzunarele încăpătoare ale celor care aveau misiunea să-i distribuie elementelor străine și „incoruptibile". În lipsa acestora, banii au dispărut în corupția națională!...

Cînd a sosit iarna, Babylonul a fost asediat. Rezistența lui Chamach-Irbî s-a prăbușit după cinci luni. Cetatea Babylon s-a măcinat în foame și în boli. La începutul verii, Chamach-Irbî, văzînd că nu-i sare în ajutor nici o țară vecină, s-a predat.

Asuerus l-a chemat pe Chamach-Irbî la Suza, i-a vorbit frumos, l-a întrebat de una, de alta, l-a ospătat la o masă înconjurată de miniștri, iar cînd s-au servit vinurile dulci, niște sclavi au adus, pe o tavă cu jeratic, două fiare înroșite în foc. Chiar împăratul s-a ridicat și, cu mîinile lui, i-a făcut această onoare — i-a scos ochii! Nu l-a ucis. L-a trimis în Babylon, în stare de libertate, ca să-l judece credincioșii lui! Nu se știe cum a pierit.

Membrii guvernului revoltaților s-au refugiat în templul lui Bel-Marduk, unde soldații i-au masacrat. Statuile

de aur ale templului, comoara de odoare și de pietre scumpe au fost expediate la Suza. Idolii au fost topiți la monetărie. Asuerus a bătut, din metalul lor, medalii pentru a recompensa căpeteniile expediției. I-a mai rămas destul aur și pentru alte afaceri.

Populația autohtonă a cetății Babylonului a avut o soartă tristă. Timp de cinci zile, soldații au avut îngăduința să violeze fetele și femeile de toate vîrstele. Bărbații au fost încolonați în formații militare și trimiși în minele din Elburz și la lucrările de canalizare. Malaria și alte boli i-au suprimat într-un singur anotimp.

Victoria a fost serbată la Suza. Poporul a cîntat și a dansat, într-o totală lipsă de imaginație, fiindcă nici un inocent nu-și poate închipui cît de ușor coboară omul în animalitate și înfăptuiește ceea ce niciodată n-ar fi făcut în condiții de viață normală.

UN BĂIAT CĂUTA UN CÎINE...

La palat, împărăteasa Esthera nu e umbra care a fost odinioară Vastia. În lunile de campanie militară, cînd ea a rămas singură, cu suita ei de doamne, s-a interesat de traiul captivelor din serai, vizitîndu-le, cu daruri şi cu vorbe mîngîietoare. Multe îmbătrîniseră şi profesau „medicina ilegală". Pătiseră atîtea, încît posedau un fel de „doctorat al supărării" şi se pricepeau să uşureze, chiar şi să tămăduiască bolile fără de număr ale tinerelor ignorante, îmbujorate de iluzii. Li s-a organizat un spital. Celor care au dorit să se întoarcă în provincia lor, de unde plecaseră cu douăzeci de ani în urmă, li s-a dăruit o zestre de bani şi unele obiecte necesare la alcătuirea unei gospodării. Emanciparea lor a fost un dar din partea Estherei, care, provenind dintr-un neam fără haremuri şi fără dispreţ pentru femeie, n-avea sentimente „imperiale".

Dar, la scurt timp după plecarea împăratului pentru represiunea din Babylon, s-a prezentat la corpul de gardă al palatului un tînăr de 18 ani, rupt de oboseală şi de foame. Venea de departe, fără merinde, fără bani, numai cu un fluier păstoresc.

A cerut să mănînce, făgăduind că, după ce va mai prinde puteri, va cînta soldaţilor.

— Am să vă cînt pînă veţi zice : „Ţi-ai plătit fiertura, odihneşte-te !"

Era un băiat frumos, mai mult scund decît înalt, cu o privire umbroasă, visătoare.

— Cu flautul ăsta, iată, numai cu fluierul, vin tocmai din Gandara, de şaptezeci şi trei de zile, pe jos. De

multe ori picam de somn şi leşinam de foame, dar am cîntat ca să mănînc şi să-mi plătesc căpătîiul, pe unde mă prindea noaptea. Oamenii nu sînt nici buni, nici răi, aşa cum îi ştiţi... Te miri din ce trăieşte omul...

Soldaţii au făcut cerc în jurul lui. Ca şi haremul, cazarma nu e o lume, fiindcă-i lipseşte femeia, o jumătate din ea. Cîţiva bactrieni, din regiunea învecinată Gandarei, i-au arătat bunăvoinţă. Un subofiţer din Haraiva a poruncit să i se pregătească băiatului un vas cu apă de spălat şi un pat de odihnă, nu mai lat de două scînduri. Dar băiatul nici n-a vrut să audă.

— Vă cînt cinstit, pentru cît am mîncat, apoi vreau să fiu dus numaidecît în faţa împăratului, fiindcă am să-i spun ceva...

Toţi au rîs, crezînd că e o glumă, dar călătorul nu glumea.

— Dar cine eşti tu, ca să vezi pe împărat ?

— Nu e şi împăratul meu ? Nu i se zice „împăratul nostru" ? După şaptezeci şi trei de zile de drum, mă înlăturaţi, numai fiindcă sînt păstor ? Nu plec de aici ! O să mă duceţi în faţa lui ! Vă asigur eu ! Ştiu eu ce zic ! După cum vedeţi, n-am nici o armă, n-am decît fluierul. Dacă vreţi, vi-l las şi pe acesta. Nu plec fără să fi văzut pe împărat ! Vouă n-am ce să vă spun...

Un gradat a fost de părere că tînărul ar fi bun de pus în lanţuri. La temniţă !

— Daaa ! Şi la temniţă stau bucuros. Acolo nu sînt tot oameni ? Aştept să mă primească împăratul. Daaa !... Şi mă va scoate el de acolo, ca să nu-i moară toate femeile, şi ca să nu moară el...

— Eşti vrăjitor ?

— Nu.

— Eşti mag ?

— Nu.

— Atunci, ce eşti ?

— Un băiat cu un fluier... Daaa !... Şi asta e foarte mult, nu-i aşa ?

— Dar de ce umbli şchiop ?

— Frate dragă, am fost muşcat de un şarpe. A fost rău, crede-mă. Am zăcut mult, dar n-am murit... Ei, mă duci la împărat ?

Ofițerii s-au întrunit în cancelaria lor și au hotărît ca unul dintre ei să se prefacă a fi împărat, ca să afle secretul tînărului. Dacă a făcut el atîta amar de drum pînă aici, o fi avînd ceva de spus...

Comandantul și-a pus uniforma de paradă, s-a decorat cu toate medaliile lui și ale celorlalți, apoi a cerut să i se înfățișeze păstorul din Gandara.

Intrînd în sala de audiențe, băiatul nu-și pierdu cumpătul. El măsură de sus pînă jos pe presupusul împărat, urcat pe un tron de perne.

— Tu ești împăratul ?

— Eu sînt. Ce vrei să-mi spui ?

— Vrei să trăiești ?

— Desigur, ca oricare, păcătosule !

— Iată ce vreau să-ți spun : chiar dacă nu ești împăratul (după cum cred, judecîndu-te după mîinile tale muncite și aproape murdare), știu și eu barem atît : că acela care minte moare ! Ai și tu o credință... te va lovi credința ta, nu eu ! Dacă vrei să mă înșeli, ai să plîngi. Este adevărat că aici, la palat, a murit o fată din Gandara, care se numea Asal ? A fost adusă ca țiitoare. Nu avea decît vîrsta de paisprezece ani. Nu era chiar femeie de cules... Se zice că a murit de bucurie că va fi împărăteasă... Știi ceva de ea ?

— Într-adevăr, Asal nu mai trăiește. A fost cumva sora ta ?

— Nu soră. Ea a fost fiica stăpînului meu. Numai turma lui am păstorit-o în Gandara. Dar Asal ieșea la cîmp, cu slugile ei, și îi arătam florile cum se închid, flori care mănîncă muște, îi arătam stelele ! Că le cunosc pe nume, cum cunoști tu ofițerii ! Și iacă așa, fata aia m-a privit cu milă și nu se rușina de mine. Dacă îmi spui că Asal a murit, eu ce să mai zic ? Orice lume, în afară de turma oamenilor, e blîndă. Cine nu e blînd nu știe să cînte... Ce poate un cioban pentru sau contra unui împărat ? Altceva aș vrea să știu : dacă a fost îngropată după legile noastre.

— Fii liniștit, băiatule, în privința asta. După lege...

— E în cer sau e în pămînt ?

— Nu înțeleg !

— Cei săraci sînt puși pe stînci și dați vulturilor, adică putrezesc în cer, iar cei bogați sînt puși în pămînt, unde e mai scump. Tu nu vezi că toți murim de dragul pămîntului ? Are cineva destul ?...

— Asal a fost îmbălsămată de un mag.

— A mușcat-o vreun cîine înainte de a fi fost pusă în țărînă ? [1]

— Bineînțeles, a mușcat-o cîinele oficial... al palatului.

— Dă-mi-l mie cîinele acela, împărate, că e tot ce-mi mai rămîne din fata asta. Am să-i cînt din fluier, la oi.

Atunci, falsul împărat a izbucnit în rîs, și toți ofițerii, ascunși pe după mobile, au ieșit, făcînd mare haz.

Băiatul a înțeles că fusese păcălit.

— Dacă nu-mi poți da cîinele, asta înseamnează că tu nu ești împăratul ! Vei muri, vei muri repede, mincinosule ! strigă el înspre comandant. Iar cine te va mai atinge, din clipa asta, va muri de bubă albă, de lepră ! Să nu mă închideți în temniță, ca să nu vă găsiți copiii morți în pat, și părinții și femeile.

Apoi, către ofițerii din jur zise :

Ridicați pe omul acesta, că îl văd murind mai curînd decît mă așteptam...

Comandantul își aplecase capul în piept, și cu mîinile își rupea strînsoarea tunicii militare. După cîteva clipe, el înțepenise în jilț.

Nimeni nu mai rîdea.

El le ghici gîndul :

— Dați-mi cîinele acela, și plec, cu toate că sînt prăpădit de oboseală. N-am dorit răul nimănui, dar ce pot face ? Stăpînul meu din Gandara m-a lăsat să dorm gol, fără o velință, în fîn, numai cu această cămașă. Dar, după cum știți și voi, ca soldați, somnul e mai tare decît frigul ! Am dormit așa, sub stele, că pe la noi plouă în două zile din trei, la munte. „Un suman, am zis, dați-mi și mie un suman, oricît de rupt !..." „Dar cine are un su-

[1] Herodot scrie că înainte de înmormîntare, cadavrul trebuie să fie mușcat de un cîine sau de o pasăre. Cicero, în *Tusculanes*, scrie *„Magorum nos est non humare corpora suorum, nisi a feris sit ante laniata"*, adică : „Obiceiul magilor este de a nu se înhuma corpurile lor înainte de a fi fost mușcate de fiare sălbatice".

man de prisos ?“ „Bine, stăpîne, dar dacă nu-mi dai sumanul, mă tem să nu ți se întîmple vreun necaz... Bagă bine de seamă, să nu-ți moară fata...“ Suman nu mi-a dat, iar Asal a murit. M-am gîndit cum să mă apăr de frig : bunăoară, să dorm în timpul zilei, la soare, iar noaptea să umplu cu vitele, ca să mă mai încălzesc. Poate că nu știți : nici oile, nici vacile somnoroase nu pasc. Pe cînd dormeam, în toiul zilei, oile mele au intrat în ogorul unui hindus, și acela m-a bătut. N-am de ce să fiu supărat. Omul avea dreptate, îi făcusem pagubă... Moțăiam doar cînd turma se așeza ca să rumege. Cînd mă trezeam, la apusul soarelui, găseam oile risipite, nu mai știam unde e măgarul, cîinii dormeau și ei, la umbră, iar tăurașii se împungeau între ei, pînă la sînge. Toate astea costau mai mult decît un suman ! Dar cine nu-și greșește socotelile ? Într-o zi am luat-o la fugă printr-o miriște, după un berbec mai lacom. Nu m-am mai putut uita pe unde călcam și am călcat o viperă. A fost greu... Trei săptămîni mi-am supt cu gura otrava din picior. Cînd m-am ridicat din fierbințeală, am aflat că Asal murise, la Suza. Ce vină avea ea că n-am suman ? Sînt pricini cărora nu li se vede legătura... Mai bine să vă cînt ceva pînă mi se aduce cîinele, că trebuie să plec. Cînd fiecare va avea sumanul său, nimeni nu va mai muri nevinovat...

Un soldat îl rugă să nu cînte. Se temea să nu i se întîmple și lui ceva.

— Mai bine ai face să pleci fără cîine !

— Din Gandara pînă aici, și tot fără cîine ? Spălați pe omul acela cu apă rece, că n-a murit...

Dar nici unul nu vru să pună mîna pe cadavrul comandantului.

— Îl spăl eu... A greșit ! Cine nu greșește ? Să nu mai rîdeți de omul sărman, ca să nu muriți...

— A murit. Nu-l mai spăla !

Băiatul se așeză în genunchi și începu să-l frece cu o cîrpă udă pe frunte, pe piept, cam peste tot, pînă auzi un oftat din inima mortului.

— V-am spus eu că n-a murit ? Lăsați-l să doarmă. Pînă mîine se face bine... Mi-ați adus cîinele ?

Un ofițer, trezit la altă realitate decît aceea de cazarmă, se scuză :

— E tîrziu. Cum să găsim cîinele oficial ? Cîinele savant doarme la ora asta. Să așteptăm pînă mîine, și vom vedea ce e de făcut.

Dar tînărul îi dădu un răspuns surprinzător :

— Dacă voi ați fi binevoitori față de mine și dacă, în mod cinstit, ați dori să mă vedeți plecînd, liber, așa cum am venit, în sfîrșit, dacă n-ați nutri un gînd ascuns, ați fi prins orice cîine de pe drum și mi l-ați fi dat, zicîndu-mi : „Acesta este !...“ Iar eu v-aș fi crezut, fiindcă nu pot să dovedesc contrariul. Dar voi nu vă gîndiți la durerea mea ! Nici eu nu pot crede că un îndemn milos mă reține la voi în noaptea asta. Vă repet : Duceți-mă să vorbesc cu împăratul cel adevărat !

— Împăratul nu se află aici. El comandă armata în Babylon. N-ai auzit de Chamach-Irbî ? La ora asta, nimeni nu te poate primi, decît dacă te-ar chema pe nume. Care e numele tău ?

— Lais...

— Vei rămîne aici pînă mîine.

— N-am grai bun ! Nu v-am convins ! Ar fi mai bine să plec. Poate că voi veni în altă zi.

Ofițerul făcu străjerului care păzea intrarea un semn nelămurit. Își spăla mîinile și aștepta să se execute muta lui poruncă.

Dar soldatul își ridică brațele și spuse că nu vrea să se atingă de acest străin.

Curînd, alt soldat, de afară, aduse o pereche de lanțuri.

— Dar mîine cine mi le scoate ? întrebă păstorul.

— Tot eu, tot eu... Nu te mișca, să nu-ți sfărîm oasele cu ciocanul. Niturile astea n-au să te strîngă prea mult...

— Tu n-ai să mai ajungi a-mi desface niturile ! Mîine vei fi greu bolnav, iar pînă seara, eu voi fi liber fără ajutorul tău !

O santinelă îl conduse la carcera vecină, în care de obicei erau ținute la arest santinelele adormite în post.

Băiatul își reluase fluierul și-și cînta de foc, în capcana întunecoasă.

— Rău s-a făcut cu acest om! spuse un soldat bătrîn.

— Luați-i fluierul!

— Nu e bine... Lăsați-i tot ce a fost al lui... N-a făcut nici un rău. A salvat și pe comandant.

— E un vrăjitor.

— Cînd toți vom fi vrăjitori ca el, viața ne va fi mai ușoară. Dacă s-ar fi aflat aici comandantul nostru suprem, Artaban, toți am fi fost mai blînzi.

Pînă la ziuă s-a auzit cavalul băiatului, fără istov. A cîntat, în arestul lui, fără pîine, fără apă.

La răsăritul soarelui i s-au scos lanțurile. A fost condus la interogatoriu. Un ofițer îl acoperi de acuze:

— Mi-ai omorît un ofițer și un soldat. Ce vrei tu de la noi?

— Să fi murit doi oameni? Nu se poate! Erau mai răi decît i-am crezut eu? Sînt sigur că amîndoi trăiesc! Voi spuneți cam multe minciuni...

A fost reluată povestea cu Asal și cu cîinele. Ofițerul nu înțelegea nimic.

— Vrei acum să omori și cîinele?

— Eu nu omor pe nimeni. În Gandara nu ucidem. Numai cine ne-a dat viața are dreptul să ne-o ia!

— Dar cu fluierul ai putea să omori un cîine?

— Nimeni nu moare de cîntec, dar poate muri de inimă stricată. Cînd omul se măsoară cu dulceața cîntecului, constată că e rău, și moare... Cîinele nu are păcate. De ce să moară?

— Legile noastre comandă la spînzurătoare pe asasini.

— Foarte bine! Vreți o nenorocire mai mare? Ești tinerel. De ce îți bați joc de un păstor? Eu v-am respectat, dar nu v-am crezut minciuna. Vrei să se aleagă între tine și mine chiar acum? Cine a mințit moare! Arată-mi oamenii pe care i-aș fi omorît! N-ai nici un mort! E rîndul altora să moară înaintea mea.

— Mă amenințí?

— Gîndire de om fricos! Cum să te ameninț, cînd de-abia m-ai scos din lanțuri? Cu ce? Cu fluierul? Dacă

ați cînta oamenilor, ați cuceri mai multe cetăți... Dați-mi cîinele și vă las cu bine și cu sănătate.

— Ești vrăjitor?

— Vrei prea mult de la mine în prețul unui cîine! Mai bine să-ți cînt...

— Să aud!

Băiatul începu să cînte din fluierul lui, dar ofițerul se ridică urlînd:

— Nu mai aud! Vai de mine, nu mai aud...

— Vorbele mele le auzi?

— Da, le aud.

— Ai sufletul curat. Liniștește-te!

— Să prînzești la noi... îți vom da cîinele... apoi vei pleca...

— Nu mănînc la voi! Aștept la carceră pînă veniți cu cîinele. Convingerea mea este că n-ați înmormîntat pe Asal după lege și vă temeți să-mi dați un animal oarecare, în locul celui care trebuia să fie... Vă e frică să mințiți.... Iată un semn bun!

— Ce teamă ar fi asta?

— Oh, ar fi rău de voi!

Un soldat îi aduse atunci un cîine galben, mic, slab, flocăit de alți cîini, fricos. Se vedea de departe că nu era cîinele savant, cîinele oficial.

— Ia-l!

— Sînteți siguri că nu e alt cîine? Eu îl cer ca să-l cresc și să-l iubesc, în amintirea lui Asal. Dacă mă înșelați, o să plîngeți...

— Ia-l și du-te!

Tînărul păstor își scoase din sîn o sforicică, pe care o păstrase cu sfințenie de la plecarea din Gandara. Mulțumi celor de față, salută, își duse fluierul la buze și ieși cîntînd.

Ofițerul îl conduse pînă la poarta principală, dinspre piață.

— De-acuma, nu mă veți mai vedea niciodată! Cu ce fior se spune o vorbă ca asta! Milioanele de ani ne despart din clipa asta... În munți, pe unde umblu, nu se află nici de moartea împăraților, necum de a soldaților... Tu ești comandantul! Artaban te numești! Iată ce-ți spun:

dacă m-ai înşelat din voia altora, vei tîrî după tine un picior mort, ca acesta al meu. Dacă mi-ai făcut un dar cinstit, vei fi împărat. fiindcă cinstea este o putere mai mare decît a oamenilor de rînd. Voi, oamenii mari, sînteţi orbi ca nişte pisici. Voi aţi putea schimba lumea, dar nu vreţi ! Vă place minciuna...

Zicînd, păstorul Lais ieşi cu linişte, într-o înserare răcoroasă, trăgînd după el jigodia de cîine galben. Acesta îl urma cu o încredere mai mare decît a oamenilor.

Lais îşi duse cavalul la gură şi începu cîntecul cel mai frumos pe care-l ştia. Copii, femei, vagabonzi, permisionari în haină militară se adunară în urma lui şi îl conduseră pînă la zidurile exterioare ale cetăţii Suza, pe unde trece rîul Choaspes spre Eufrat şi Golful Persic.

Acolo, el se opri şi întrebă :

— Are careva o bucată de pîine pentru animalul ăsta ?

O femeie îi aruncă un rest de azimă.

— Din ce neam eşti tu, femeie ?

— Eu sînt din ţara lui Beniamin.

— Tu şi ai tăi veţi călca pe covoarele tuturor împăraţilor, în vecii vecilor. Auzi ? Aşa va fi !

Băiatul rupse de la botul cîinelui o fărîmă de azimă, ca să guste şi el, apoi, tîrîndu-şi piciorul cu o trudă resemnată pînă la obişnuinţă, se cufundă singur în negurile nopţii. [1]

Dacă nu privim înainte şi în urmă, peste gardul zilelor noastre, nu înţelegem nimic din dialectica naturii.

Nu ştim care anume zi este mai istorică decît alta, sau care conţine mai multă sămînţă de viitor decît alta. Incidentul cu păstorul, la corpul de gardă al palatului, nu poate lumina pe nimeni. Au sunat goarnele la ora lor, s-au plimbat prin grădini femeile haremului, miniştrii au sosit să raporteze consiliului de guvernatori fapte obişnuite, ca în orice zi banală.

Este linişte la palat. Artaban s-a dovedit, încă o dată, un ofiţer diplomat, cu mult tact, şi va fi ridicat la rang de ministru al armatelor, în locul lui Caracas. Singur Haman, cu congestia lui de putere, sîcîie ca o muscă marea plictiseală imperială.

— Vine şi azi Haman la dejun ?

— S-ar putea altfel ?

---

[1] După cîteva săptămîni, comandantul Artaban, muşcat de cîinele său, a rămas şchiop. După aproape zece ani, în vara anului 465, în complicitate cu Megabyze şi cu eunucul Aspamithres, numit şi Mitridates, el a asasinat pe împăratul Asuerus. În ziua cînd ofiţerul a încercat să se urce pe tronul medo-perşilor, Artaban şi cu cei doi complici au fost strangulaţi, iar încoronarea lui Artaxerxes I s-a făcut simultan cu funeraliile celor trei mincinoşi.

Plutarch, în *Themistocles* (cap. 27), relatează întîmplarea pe care istoria, pînă la un anume punct, o acceptă, pentru moralitate.

UNDE ALERGI, TEDJEN, APĂ MURDARĂ ?...

— Carne... carne... la toate colțurile se vinde carne ! Se vinde, dar nu se cumpără. N-avem bani. Dacă nu plouă ?! Parcă noi nu știm de ce nu se vinde carnea ? Nu mai vrem carne, chiar dacă am muri de foame !

— Măi omule, tu vorbești în bobote !... Dacă te duc la închisoare ?

— Să știi de la mine că Tereș n-a fost prost ! Pe vremea lui ploua...

— O să plouă și acum ! Doar nu Tereș ne dădea ploaia !

— Dă poruncă să plouă, ca să nu mai fie atîta carne pe piață ! Să nu mai tăiem vitele de nevoie ! Să vindem carnea la preț bun, nu așa cum se vede ! Pute orașul de carne stricată ! Cînd o să ne întrebați unde sînt cirezile, ia, numai așa, o să vă arătăm aia... Nu mă duci la pușcărie ? De ce nu mă duci ? Ești mare polițai la piață ! Du-mă ! Parcă eu nu știu că nu mai e loc de nimeni ? Țărani, numai țărani ! Printr-o ușă intră unii, iar prin alta pleacă acasă alții. Ce vină au ? Au omorît pe cineva ? Nuuu !... Ba chiar cine omoară un rob primește cinstea împărătească... Vaci să nu omoare ! Dacă ne dați apă pentru vite, nu mai tăiem nici una !

— Ia hai, vino tu încoace ! Muhaielele să pună în lanțuri pe scîrnăvia asta a lui Tereș ! Vrea ploaie ! Îi dăm noi ploaie !...

De cîteva zile, astfel de incidente se produc la Suza și în toate orașele. Legume și fructe nu se mai văd, nici grîu, nici secară, nici orz, nici barem neghină ieftină. În schimb, s-a ieftinit carnea și s-a umplut orașul de muște. Nu se știe de ce mor copiii. În fiecare cetate, țăranii-precupeți

îngroapă carnea care a putrezit în așteptarea clienților. Turte nu se mai găsesc. S-au scumpit pîinea și toate alimentele de cînd s-a ieftinit țăranul. Iată, vine vremea aratului de toamnă, și nu se mai găsesc boi !... Se pun oamenii la jug, că și ei sînt buni la ceva ! Dar munca la jug a scumpit prețul robilor. Un prizonier slab, din munții Saces ai Turkestanului, a ajuns să coste aproape cît un vițel de doi ani. Pînă nu demult, femeile nu erau căutate la muncile agricole. Bune de nimic ! Din senin, din nimica toată, curgea sînge din ele și trebuia să le scoți de la jug... Acum, și ele cer plată mai mare !... Au aflat că nu mai avem vite ! Cine a avut nevoie de bani, și-a vîndut femeia și lucrează la șoselele militare. Armata, bineînțeles, are pîine ! Dar cine să mai crească copiii ? Dacă băieții sînt mai crescuți, mai voinici, se vînd la preț bun și ei... Băiatul de 11 ani costă cît o capră cu lapte. Dar ce să facă ? Cine cîștigă prea puțin se apucă de furat și, în felul acesta, mulți își regăsesc părinții la închisoare... Nici afacerea asta nu mai merge ! Cumperi marfă vie și ți-o trimite stăpînirea la pedeapsă...

Iată și tragicomedia șarlataniei :

Cei mai căutați dintre oamenii aleși sînt vrăjitorii. Ei s-au acreditat în ignoranța popoarelor ca niște specialiști în problemele de soartă și își zic „sortieri", au pact serios cu dracul ! Zeii ne-au lăsat în seama lui !

De cînd aerul și-a pierdut măduva și s-a uscat, seceta a scos pe vrăjitori din vizuinele lor și bat drumurile, ca vînturile, reușind să cîștige o pîine, chiar și din gospodăriile înfometate. Vrăjitorii sînt produsul spiritualității assyriene, lucrează cu geniile inferioare, cu demonii și cu seminția acestora, vicleni și hoți, dar știu un singur lucru : că realitatea în care trăiește omul nu mai e suportabilă. Populațiile fug cît mai departe, afară din realitate, după puteri, după averi, după gusturi. Unii sînt atît de istoviți de lipsuri, încît adorm îndată ce au mîncat. Alții își plătesc alimente alese și sînt atît de odihniți, încît nu ațipesc decît după ce-au băut o fiertură de mac. Adorm în artă și se deșteaptă tot în artă. Dacă nu mai cade ploaia și ogoarele s-au ofilit, nu mai rămîne de trăit decît în irealitate !... Dezamăgiți de zeii lor, plugarii și meșteșugarii se adresează vrăjitorilor. Pot și ei

Clubul cărții digitale 2022

ceva! Preoţii n-au putut să aducă ploaia! De voie, de nevoie, flămînzii au recunoscut că dracul e matematician... Poate că va ploua!...

Magii sînt oameni culţi şi dispreţuiesc breasla vrăjitorilor. Au şi ei puteri mari, dar numai asupra divinităţilor care fac binele. Nu se ştie precis cum trebuie să mai fie binele acela, nici în ce măsură, nici cînd... Binele general scapă înţelesului debil. Dracii se pretind mai meşteri!... Nu vînd nimic cu toptanul, ci doar cu firul. Vrei cîştig sigur la recoltă? Vrei să-ţi reuşească o crimă? Vrei să pui mîna pe o fecioară de neam nobil, care să se zvîrcolească în averi în faţa ta? Vrei o moştenire grabnică? Plăteşte în mod separat pentru fiecare drăcărie aliată!...

— Dar ce vremuri! Ce vremuri am ajuns să trăim, suspină caldeul sărac. Nu se mai nasc vrăjitorii de altădată, care ghiceau totul şi conduceau forţele văzduhului cu nişte vorbe bolborosite! Se speriau demonii de ei!... Azi, de cînd trăim în civilizaţie, au apărut vrăjitori falşi, magi falşi...

Ţăranul med se ridică din zdrenţele lui şi iese la drum, unde s-a adunat toată lumea iluziilor în jurul vrăjitorului.

— Te rog să vii şi la mine acasă...

— Acum? Acum, la timpul cel mai potrivit! Că e veselie în cele douăsprezece case ale cerului! Nici astrologii împăratului nu ştiu ce ştiu eu...

— Ia, pofteşte, intră în casa mea.

— Vei călca pe covoare... Ia, vino în lumină, să-ţi văd ochii. Aşa!... Ai fost cineva mare, altădată. Mare-mare ai fost!... Ce-ai fost?

— Am fost sergent în armată.

— Vezi că te-am cunoscut? Stelele s-au uitat la tine! Copiii ăştia sînt ai tăi?

— Două fete sînt ale mele, cealaltă a venit dintr-un sat vecin, pentru o traistă de grăunţe, că nu mai are pe nimeni...

— Sînt cam buboase, cam vlăguite fetele tale.

— Dacă nu plouă...

— Ascultă! Îţi prezic că fata cea mică a ta, peste zece ani, se va mărita şi nu va avea copii!

Ţăranul sărută mîna vrăjitorului, uluit de atîta perspicacitate!

— Nu te îndoi de vorbele mele. Dar fata cea mare a trecut de paisprezece ani?

— Are cincisprezece ani împliniţi.

— Vrei să ţi-o fac frumoasă şi să o măriţi numaidecît?

— Ar fi fericirea noastră dacă ar aduce în casă averea unui tînăr mai bogat decît noi...

— Să-mi dai un ied dacă vrei să-ţi ghicesc!

— N-am nici un ied.

— Ia-l de la cineva, fură-l, cumpără un ied pentru norocul fetei tale, că te fac bogat de azi într-un an... Fata asta are să fie împărăteasă!

— Bine! Îţi dau un ied dacă o faci cum ziseşi!

— Trebuie s-o vrăjesc deosebit... e ceva mai greu. Ai auzit de făcăturile aşa-zise *stribili*?

— Nu ştiu... n-am învăţat carte.

— Să rămînă fata singură cu mine, aici. Să-i fac eu un *stribili* să se închine popoarele la ea! Dar să fim bine înţeleşi: îmi dai un ied!

Fetele mai mici au fost poftite afară, iar vrăjitorul s-a apropiat de cea mare, cu nişte priviri demonice. Tatăl ei, milos şi îngrijorat, o încuraja să aibă încredere, să se supună voinţei învăţatului vrăjitor:

— Fii supusă, fată! Dumnealui te face împărăteasă, la Suza...

Dar se pare că *stribili* este un exorcism savant şi complicat.

Vrăjitorul avu grijă şi de emotivitatea bunului tată.

— Poate că ar fi mai bine să ieşi şi tu. Ca să nu ai vedenii. Nu trebuie să vezi. Du-te în mijlocul drumului, că te chem cînd voi termina!

— Am să fac întocmai cum zici, dar, te rog, lasă-mă să rămîn lîngă ea, ca să nu se sperie fata, că nici ea n-a mai pomenit *stribili*...

Vrăjitorul întinse fata pe nişte ţoale, o pipăi de-a lungul corpului, îi puse urechea pe sîn, ca să-i asculte inima, îi cercetă picioarele, de la glezne pînă la şold, îi risipi orice sentiment de frică, o făcu să zîmbească de

plăcere, apoi se apucă de ea, cu cea mai sinceră nerușinare.

Tatăl fetei privea dintr-o abisală prostie și nedumerire înspre vrăjitoria *stribili*. Auzea gemete și miorlăieli pisicoase, minunîndu-se de marea știință a vracilor, dar se gîndea că nimic nu e adevărat și că totul e o simplă vedenie. Din moment ce fata se simte bine și nu protestează, înseamnează că bunul geniu zeiesc sau drăcesc înfrumusețează pe amărîta lui de fată pentru a fi împărăteasă.

Dar eternul și universalul scepticism țărănesc l-a trezit și, scărpinîndu-și ceafa, după un sfert de oră, el zise cu glas tare :

— Dacă n-aș fi sigur că o stribiliește, aș jura că-mi strică fata !

După alte cîteva minute, vrăjitorul a terminat ! Era mulțumit că puterile văzduhului, în luptă cu măreața lui știință, au cedat. În calea fericirii fetei nu se mai afla nici un obstacol. Va fi împărăteasă ! Chiar și el era oarecum obosit.

— Acum, lăsați fata să doarmă. Începînd de azi, în fiece dimineață, fata să se spele cu apă și cu leșie, să cînte, să rîdă, că așa se cuvine pentru a fi frumoasă... O las sub puterea deliciilor și voluptăților împărătești. Dă-mi iedul, că plec.

Gospodarul ceru îngăduința timpului necesar pentru a găsi iedul de împrumut la un vecin și ieși grabnic din casă, lăsînd vrăjitorul să-l aștepte.

După o oră, cînd el se întoarse cu un ied în brațe, găsi pe învățatul făcător de minuni așezat lîngă fată, pentru un supliment de *stribili*, gratuit acesta.

Despărțindu-se, miraculosul om dărui tatălui fetei, într-o pungă, niște praf de flori uscate :

— Să pună punga asta sub pernă și să aștepte, că toate puterile mele au rămas aici, la voi. Să mănînce și ea mai mult. E cam slabă pentru a fi împărăteasă !... Se va face frumoasă. Va ajunge departe, la Suza...

Tîlhăria înflorește sub toate formele. Toate ticăloșiile reușesc, fiindcă tradiția, superstiția, ignoranța, despotismul, exploatarea, toate și-au întins brațele, ca într-o horă a nenorocirii populare.

Țăranul scînci interogativ înspre savantul vrăjitor :

— De-ar sosi mai repede ziua de 13 Adar ! Pe la noi se zice că...

— Da, am auzit și eu. Nu pare ceva serios...

— N-o fi, dar acum e vorba de treaba cu cuțitul. Ce facem ?

— Știința mea cuprinde numai lăuntricul, arcanele, tarotul, misterele. Tot ce pică în afară nu mă privește.

Fata, văzînd că vrăjitorul se pregătea să plece, se strecură sfioasă spre el și-i șopti ceva la ureche, dar el se trase cu un pas înapoi și răspunse :

— Nuuu ! *Stribili* se face numai o dată. Cu mine ai terminat ! Alege-ți un împărat ! Poate fi și sergent... Te-am pregătit cum e mai bine !...

— N-ai să mai vii pe la noi ?

— Nu cred ! Să te speli, să te hrănești, să rîzi, să fii veselă... De aci înainte, ești partea fericirii ! Pentru un ied, cred că... destul !

Ea se retrase ca să plîngă puțin, după datină.

*

* *

Estimp, robii de la Mediterana, slăbiți de postul lor negru, lihniți de foame și de sete voluntară, protestau împotriva beznelor patimilor omenești. Fiecare își făcea, în inimă, o răzmeriță de unul singur, cu încrederea că astfel, suferind individual, va ajuta pe cei lipsiți de imaginație. Poate că divinitatea va avea mai multă milă de creația lui...

Esthera a postit timp de trei zile, împreună cu domnițele ei de onoare.

În a patra zi, cînd, în marea curte, împăratul se ciorovăia cu ministrul său de finanțe pentru pasiva grevă a impozitelor și împărțea închisori și spînzurători rebelilor, s-a deschis poarta și a apărut, rugătoare, împărăteasa.

Simplul scîrțîit al porții a umplut de îngrijorare pe sfetnici : va fi nevoie de un ștreang în plus pentru a se asigura secretul politic violat de un nepoftit.

Dar, spre stupoarea tuturor, Asuerus, văzîndu-și soția înfruntînd moartea, cum numai femeile știu să facă, și-a întins sceptrul înspre ea, în semn de încuviințare.

Haman lipsea de la consiliu. Problemele financiare ale imperiului nu-l interesează.

— Ce vrei tu, Esthera ? Care este dorința ta ? Orice mi-ai cere, va fi mai puțin decît atîta cît cere de la mine o țară !

Cît cere țara ? Atît cît merită ! Dacă ea ar fi cerut o jumătate din împărăție, jumătate i-ar fi dat, convins că a fost modestă...

Vorbă tipică mentalității primitive : orice preț să fie dat pentru triumful binelui !... Aceeași vorbă a fost rostită de Irod, care, văzîndu-și fiica intrînd pentru a cere capul lui Ionatan, i-a spus : „Cere-mi ce vrei, și-ți voi da ! Chiar și o jumătate din împărăție !“...

Legendele populare pomenesc de împărați întregi, care valorau mai puțin decît un cuvînt înțelept !...

— Dacă împăratul va chibzui că bine m-am gîndit, a spus Esthera, doresc ca Haman să fie poftit la masa pe care i-am pregătit-o...

— Cum dorești tu, Esthera !

Asuerus a trimis patru ambasadori, ca să aducă pe Haman la ora prînzului.

Aflînd de invitația împărătesei, Haman chemă pe slujitorii garderobei sale, pe îmbrăcători, pe încălțători, pe parfumătorii de barbă încrețitori, care-l făcură suav. Se urcă într-o caleașcă și porni la palat, convins că împăratul, primindu-l, se va înroși de emoție, de onoare și de filozofie.

Împăratul și curtea lui l-au primit ca pe o zeitate. Excesul de onoare ce i s-a arătat l-a amețit după primele pahare. Invitații transpirau numai nectar, de dragul acestui genial sfătuitor al Coroanei ! Mîncă, bău, măsură pe împărăteasă de la creștetul capului pînă la coada rochiei care mătura covoarele... Împărăteasa i-ar fi plăcut mai mult dacă ar fi vorbit, dar Esthera tăcea...

Haman băuse cam mult. Împăratul l-a trimis acasă cu un buchet de roze la picioare. Îngropat în flori, cetățenii din Suza îl ovaționau, iar cîinii de pripas, numeroși în foamea și fastul elamit, la marginea drumului, se miroseau și se cățăleau, ca în curtea cazărmii, ca pretutindeni, împlinind ceea ce lipsea acestei apoteoze.

A doua zi, cînd amintirea din ajun devenise certitudine și dulce somnolență orientală, solii palatului i-au adus vestea că Esthera dorește să-l vadă din nou la masă, la un festin mai bogat și mai potrivit cu excelsa persoană.

— Nu mai poate trăi fără mine ! Să spuneți împărătesei că i-am ghicit gîndul și vin la masa ei, spre fericirea tuturor, în primul rînd a noastră !

Nu se mai urcă în trăsură. Mersul pe jos constituie semnul forței consolidate. Împărații n-au curajul de a fi pietoni ! Dar el, Haman, are acest curaj ! Dincolo de sublimitatea omului se află modestia ! Toată lumea rămîne cu gura căscată atunci cînd constată că un divin, un suprem, un idol solar mușcă dintr-un măr, printre anonimi :

— Vezi-l cît e de la fel cu noi !... E leit ca noi, omul nostru !...

Cu inima plină de muzici, Haman se legăna într-un vis absolut real. Dar, cînd ajunse la poarta palatului, găsi acolo pe Mardoheu, care se așezase în țărînă. Bătrînul se uita la el ca printr-un geam, fără să-l vadă. Nu s-a ridicat să-l salute.

— Măi, robule, tu nu mă vezi trecînd ? Nu mă saluți ?

— Vezi-ți de drum...

— Nu mă vezi ?

— Vezi de tine ! Vezi de tine !

— Eu sînt Haman...

— ...cel Mare !

— Și ce zici ?

— Vezi de tine ! Aia zic !

Înfășurat în mantia lui albă, peste care sfidarea lui Mardoheu căzuse ofensator ca găinațul unei păsări cerești, Haman intră în marea sală a ospățului.

Nu-l așteptau acolo decît împăratul și Esthera.

Prînzul în trei l-a reconfortat. O cinstire ca aceasta nu se mai arătase nimănui. Dintr-o împărăție de o sută douăzeci și șapte de țări, nici un demnitar nu fusese găsit demn să stea lîngă el, la o masă atît de intimă.

După trei ore, Haman se destăinuia soției sale, Zeres, în pat, amețit :

— Nu e nimeni ca mine ! Nu am egal ! Acolo unde apar eu, se face piață ! Cînd încep să vorbesc, mintea ome-

nească se simte purtată prin nişte locuri nemaiumblate ! Cei mai isteţi, mai împovăraţi de întrebări nedezlegate văd în mine pe omul salvării omenirii. Aşa sînt oamenii neînsemnaţi : ei pretind de la conducătorii lor să facă minuni în fiecare zi ! Şi le voi face ! Popoarele doresc să petreacă... Lasă, că avem pe împăratul ! Face el minunile ce ne trebuie ca să putem dormi ? Nu face nimic ! S-a băgat de seamă că nici o coroană nu e făcătoare de minuni ! „Să le facă Haman, că e priceput şi genial !“ a zis Kşaiarcha. După cum vezi, Zeres, totul e bine şi frumos, doar un singur lucru nu-mi place : Mardoheu îmi ţine calea şi mă urmăreşte cu ura lui. Cu cît împăratul mă creşte, cu atît el mă scade, mă sfidează, mă expune scîrbei soldaţilor şi trecătorilor, ca şi cum aş fi ultima stîrpiciune a pămîntului. Chiar azi mi-a spus să mă îngrijesc, să văd de mine, ca şi cum aş fi bolnav, ca şi cum m-ar fi năpădit sminteala... Ce să fac ? Nu mai am linişte ! Nu mai mănînc, nu mai dorm ! De împărat nu mă tem, dar Mardoheu îmi strică isihia...

Zeres l-a povăţuit să ridice o spînzurătoare, naltă de cincizeci de coţi, adică aproximativ douăzeci şi cinci de metri, ca să fie pregătită.

— Mîine, în timpul ospăţului de la palat, să ceri de la Kşaiarcha îngăduinţa de a spînzura pe acest duşman al puterii imperiale ! Numai aşa lucrurile vor reintra în ordine.

*

* *

În timp ce Haman trăia feeria triumfului şi slăbea în instinctul lui de apărare, se petrecea în capitală şi în alte oraşe actul de protestare pasivă a robilor condamnaţi : greva generală a vieţii, refuzul de a trăi în societate. O parte destul de mică a populaţiei şi-a provocat o stare de letargie, o demitere de la ritmul vital al convieţuirii, şi iată că se cunoaşte, ca şi cum corpul omenesc ar purta o rană la un deget...

Dar, oricît de neînsemnată era această minoritate, ea a influenţat conştiinţa şi opinia celorlalţi, obligîndu-i să se întrebe : ce s-ar întîmpla atunci cînd samavolnicia unui

satrap, încurajat de succesul crimei, ar consacra spînzurătorile şi instrumentele de tortură printre instrumentele politice de educaţie a popoarelor ?

Cu inima „moale ca o apă“, societatea aceea, oricît de incultă şi de primitivă, era totuşi prevenită în privinţa efectelor generale, toate decurgînd din imoralitatea sistemului de guvernare.

Postul în cenuşă şi-n ţărînă, sfîşierea hainelor au protestat împotriva injustiţiei sociale, care se vădea ca o forţă calmă în creştere. Apelul la raţiune nu bătea la uşa fiecăruia, ca astăzi, prin presă, prin carte, prin teatru, prin cinematograf, prin radio şi televiziune. Starea de ignoranţă şi de mizerie a fost condiţia tuturor atrocităţilor. Totuşi, partea curată şi sănătoasă din gloatele umilite inspira potentaţilor de toate calibrele o spaimă surdă. Chiar dacă omul a fost părăsit în animalitate, el simte totuşi că viaţa lui nu mai are nici un preţ dacă nu-l apără morala colectivităţilor.

Robii din Babylon ştiau, din propria istorie a poporului lor, că orice individ abuziv ajunge negreşit, cu fărădelegile sale, la o frontieră nevăzută, unde nu mai găseşte complici. Această frontieră înconjoară lumea conştiinţelor, indiferent de naţie, indiferent de religie, indiferent de stare socială. Acolo începe opera de justiţie a forţelor reflexe şi populare, ridicate din exasperare. Agricultorul de la Mediterana, deportat în Persia şi în Suziana, contabilul din Media, negustorul din porturile Golfului Persic, livădarul din plantaţiile Carmanei şi Sagartei cunosc, din istorie, urmările teribile, punitive, ce au sosit după ce un prinţ al dreptăţii şi al poeziei, David, şi-a sfîşiat hainele, în clipa cînd i s-a adus vestea morţii lui Saul : „Rupeţi-vă hainele, încingeţi-vă cu saci şi plîngeţi în faţa lui Abmer“, le-a spus viteazul David. Iar el însuşi a mers în urma sicriului, aşa cum a povestit Samuel. N-a fost uşoară soarta nelegiuitului ! Prin mijloace primitive, inventate de el, omul s-a ridicat pe două labe şi a descoperit că fără omenie nu se poate trăi... Aşa au gîndit popoarele acelea.

...Apoi au sosit vestitorii la David şi i-au spus că Absalom a ucis pe toţi fiii împăratului şi că n-a mai ră-

mas nici unul dintre ei. El s-a ridicat, și-a rupt hainele și a protestat pasiv, nu fără consecințe binefăcătoare.

...Răii din Ai au ucis treizeci și șase de oameni : i-au urmărit de la poartă pînă la Sebarim și i-au bătut, pe valea aceea, iar poporul a rămas încremenit și cu inima moale ca o apă, așa cum s-a scris în cronicile sapiențiale.

....Împărații tăiau și spînzurau. Dar în sufletele lor se îngrămădea o spaimă cu mult mai mare decît a victimelor, zicînd : „Ce ne vom face noi, împărații, cînd popoarele se vor trezi la cartea legii și la dreptate ?"

Așa a fost drumul anevoios, prin misticism, prin științele ezoterice, de inițiere misterioasă, prin nepriceperea arcanelor tradiționale și cabalistice, mereu înspre domnia ideilor raționale, înspre o lume mai dreaptă. A fost cea mai eroică epocă din istoria omului pe pămînt. Un imens respect datorează umanitatea acestor sfîșietori de haine, care au povățuit-o să dea ascultare înțelepților.

Pînă și răul are un sfîrșit, gîndeau primitivii strămoși ai civilizației. Iată, trei prieteni ai lui Iov, care au aflat despre nenorocirile lui și au plecat de acasă, pentru a-i plînge de milă și a-l mîngîia. Dar, de departe zărindu-l, nu l-au mai recunoscut, atît îl desfigurase suferința...

„Lume a animalelor, primește-ne, fiindcă nu merităm să fim oameni..." „Voi striga cu glas tare, din pricina ta..." „Voi face un cîntec de jale despre tine..." „Împărate, nu te încrede în trufia ta !..." „Cine mai era ca Tyrul, pe care l-a nimicit marea... ?" a scris cel mai intelectual dintre judecătorii babylonieni, Ezechiel.

Textele acestea sînt cunoscute chiar și de poporenii modești.

Din tulburarea provinciilor medo-perse se profila, de pe acum, pe bolta cerească, forța morală a legii.

Tradiția nu era un cadavru și devenea mlădioasă atunci cînd era mînuită cu omenie și cu simțul progresului.

Asuerus n-a călcat oare tradiția, izgonind pe Vastia, pentru a evita rebeliunea femeilor și ruperea contractului social în familiile imperiului ?

Desigur, a călcat-o ! A avut în vedere o rațiune mai puternică decît tradiția și decît libertatea : principiul ordinii, mai urgent necesar decît al libertății individuale.

De asemenea, Esthera n-a înfrînt tradiția atunci cînd a intrat în sala Consiliului imperial, nechemată ?

Fără îndoială, a nesocotit tradiția ! A făcut-o pentru o cauză mai mare. Dar și atunci, ea a căutat un precedent istoric... Și l-a găsit, fiindcă tradiția implică abaterea de la ea, care e jurisprudența. Odinioară, un bătrîn și-a trimis copiii în Egipt, ca să restituie argintul găsit în gura săracilor aduși de acolo. Pe bună dreptate, Egiptul trebuia despăgubit de fapta unor greșitori. Cu orice risc : „Dacă trebuie să rămîn fără copii, lipsit să fiu ! Trebuie să dau egiptenilor ce este al lor..."

Singura formă a naționalismului său era morala.

Documentele tac în privința convorbirilor dintre Esthera și soțul ei, dar nu uită să dea pe față un fapt mai elocvent decît vorbele : „În noaptea aceea, împăratul n-a putut să doarmă. El a poruncit să i se aducă cărțile memoriilor, Cronicile persane, și a cerut să i se citească din ele."

Cine i-o fi inspirat acest scrupul de a fi corect, de a fi consecvent, de a nu disprețui pe nimeni, de a nu idolatriza pe nimeni ?

Lectura Cronicilor, la cîte vreo pagină, a ajutat pe Asuerus să-și șoptească în barbă :

— Iată, aici am greșit... M-au înșelat aparențele, sau spusele miniștrilor mei, și am dat o hotărîre nedreaptă. Cît de ușor se poate greși !... Dar aici ce se scrie ? Da, și aici e o bubă !... Citește ! Bigtan și Tereș au conspirat și au încercat să suprime viața mea. Eu nu aveam nici o cunoștință despre uneltirile acestor doi păzitori ai porții mele. Iar robul Mardoheu, adus în lanțuri din țara lui pustiită, n-a purtat ură contra împăratului, i-a fost milă de aceia care greșiseră față de el. Iubirea lui de om întrecea orice alt sentiment. M-a încredințat de primejdia care mă păștea. Așa este scris ? Așa ! Atunci eu, care doar prin grija lui am scăpat din capcana ce mi se întindea, ce-am făcut pentru binefăcătorul meu ? I-am mulțumit ? Nu ! Am aflat că necazurile lui — cine nu are și necazuri ? — l-au adus la poarta palatului meu și s-a zvîrcolit în țărînă ca ultimul dintre neajutorați, iar eu n-am mișcat nici un deget pentru el... S-a făcut ceva pentru acest om ?

Sfetnicii aulici, care se aflau de față, au răspuns că nimeni nu s-a sinchisit de suferința lui Mardoheu.

Acum se făcea ziuă. Roua, lacrimile, rozele apar ca niște daruri ale aurorei. Se mai întoarce o foaie, iar pînă la căderea nopții următoare, se scriu alte splendori, alte urîciuni. Din fereastra Cancelariei împărăției se vede pe cer un balaur gros, de ploaie, așteptat de oameni și de vite. Nourul acela se află încă departe, și plouă din el, ca o perie deasă de apă, dar apa nu ajunge pînă la pămînt, ci se isprăvește în aerul fierbinte, precum o draperie prea scurtă, suptă de aerul secetos.

Slujitorii au început să stingă lumînările, să răzuiască ceara care pătase marmura și covoarele. Prin ferestrele deschise, se aud cuiburile păsărilor cîntătoare, strofele puilor îndulciți de primele muște. Trăiesc, în Babylon, insecte care nu văd niciodată decît aurore, trăiesc puțin, o singură dimineață, numai ca să ungă vocile privighetorilor.

— Aurora, împărăție trecătoare, învață-ne cum să trăim, fără a ne înjosi !...

Apar culori neprevăzute, se-ntind cărări de lumini care nu duc nicăieri, izbucniri rapide care irizează golul aparent sub care trăim. Gheața și focul fac domuri, arcuri și ghirlande pentru nimeni, pentru ea, pentru fața ascunsă a cui le face pe toate. Coroane și evantalii se răsfrîng în propria lor clipă de floare.

Se aud trompete la corpul de gardă.

A sosit Haman în zorii zilei și s-a oprit în pridvor, ca să întrebe dacă împăratul s-a trezit.

Asuerus, care nu dormise nici o clipă, citind istoria nerecunoștinței imperiale, l-a auzit și l-a invitat, ca să-l felicite pentru hărnicia de a fi venit cu atîta grabă la lucru.

— E divină dimineața, Haman, nu-i așa ? Cîtă lumină, poezie și muzică...

— Sublimule, este ora solemnă, cînd în toate închisorile se execută pedepsele capitale. Se pun ștreangurile, se lucrează pentru fericirea țărilor tale !...

— Dacă este așa, atunci, Haman, te rog să-mi spui ce trebuie să se facă pentru un om care jertfește atîta pentru viață și pentru onoare ?

Aluzia asta l-a atins plăcut : „Pe cine să onoreze împăratul mai mult decît pe mine ? Pentru clipa și întrebarea asta, am construit spînzurătoarea destinată lui Mardoheu, naltă de cincizeci de coți. Bine m-a povățuit nevasta !..."

Își adună în gură saliva lingușirii, așa cum se cuvine, și ceru ceva care să placă omnipotentului :

— Dacă împăratul dorește să ofere cuiva voluptatea recunoștinței sale, pentru viață și onoare, atunci să poruncească de a i se aduce veșmintele imperiale, pe care el însuși le îmbracă, să i se aducă apoi un cal din elita de cai, călărită de împărat, să i se ofere toate acestea omului de merit, împreună cu coroana domniei. Să fie chemați cei mai de seamă seniori ai puterii, care slujesc tronul, și să îmbrace în strălucire pe omul recunoștinței tale. Nobilii tuturor țărilor noastre să-i ducă dîrlogii calului, să-l plimbe prin toate drumurile cetății Suza, strigînd : „Așa înțelege împăratul să fie cinstit omul demn de viață și de onoare ! Așa și numai așa : în straiul împăratului, cu coroana împăratului, pe calul împăratului..."

Gustul hiperbolic pentru scoaterea realității din albiile bunului-simț, ca să o instaleze în exagerare și în imposibil, este caracteristica psihologiei omului rupt de societate și fără măsură.

— Bine, Haman, prea bine ! Grăbește-te să se facă așa cum ai spus, spre marea cinstire a robului Mardoheu, pe care-l vei găsi în țărînă, la poarta palatului. Să nu uiți nimic din ce ai spus !

Un om normal ar fi înțeles că i s-a rostit sentința unei decapitări morale : s-ar fi retras în ultima demnitate și ar fi refuzat acest aperitiv al degradării înainte de sfîrșit.

Haman n-a șovăit. S-a dus direct la Mardoheu (care i-a întors spatele), l-a abordat cu vorbe bune, l-a salutat și a încercat să-l sărute. L-a adus la palat, l-a îmbăiat, l-a parfumat, l-a coafat, cu toți sclavii în jurul lui, l-a îmbrăcat în mantaua împăratului, l-a urcat pe calul cel mai falnic din grajdurile stăpînului și, trăgîndu-i dîrlogii auriți, l-a plimbat prin cetate, strigînd ca un precupeț ambulant :

— Așa înțelege împăratul să onoreze un om demn de viață și de onoare ! Salutați pe acest om de merit și de ome-

nie, salutați pe Mardoheu, ca pe un egal al împăratului, în haina împăratului, pe calul împăratului! Nimeni nu se poate considera nici deasupra, nici barem lîngă Mardoheu! Ascultați și învățați din cele ce vedeți și auziți... Trăiască Mardoheu, cel mai vrednic și mai devotat supus din întreaga noastră împărăție! În genunchi! În genunchi, oameni buni! Un astfel de om nu veți vedea sub soare în fiecare veac!...

Se adunaseră haimanalele drumurilor din Suza, laolaltă cu oamenii de bine, gospodarii, meșteșugarii, negustorii, cărturarii, și salutau pe Mardoheu, dar cu greu își țineau rîsul față de Haman, atletul urilor sterpe, care făcea propaganda unui neam destinat pieirii chiar de el! Perșii, care înțelegeau mai bine decît alții că gloria lui Mardoheu semnifica o lecție a triumfului umilinței, pentru toți îngîmfații cetății, își dădeau coate cu grecii surîzători, spunîndu-și cu ironică taină:

— Politica, frate, politica!... Haman, un om de geniu, înțeleptul înțelepților, auzi-l ce zice!...

Alaiul a străbătut cetatea în sus și în jos. Un med, care era beat, a scuipat în obraz pe Haman, zicîndu-i:

— La mai mare, Haman, să-i speli calul nu prea departe de coadă, pentru cît rău ai făcut tu negoațelor noastre... pentru cîtă spaimă ai adus în familiile ajunse rău pe aici! Să trăiești și la mai mare, Haman, ministru al nădejdii împărăției!...

Vagabonzii, care se jucau cu arșice și zaruri pe maidane, rîdeau trivial, le sîngerau bubele de la gură de atîta rîs. Viața populară, lipsită de magneții culturii, sau de alte străluciri, în afară de niște confuze aspirații, părea trivială, în sensul filologic al cuvîntului, adică *tri-vialis*, „pe trei cărări", ca apa și ca orice energie risipită, imaginea progresului.

Dar oamenii Antichității își simțeau existența amenințată, ca spectatorii dintr-un cinematograf care s-a aprins și care trebuie grabnic părăsit, indiferent de locul viitoarei lor așezări. Nu-i zguduia decît măreția, care izbucnea intermitent din potmolul uman, făcînd să vibreze doar durata unei clipe, și cădea. Ca și scoarța planetei, care se răcorea de vulcanicii gheizeri fierbinți, natura umană se calma în creațiile geniului babylonian,

mai vechi decît civilizația. Ce știau forțele acelea? Întîmplarea, care a fost și a rămas partea „inexplicabilă" a vieții, era mai frecventă decît azi. Dar ca și acum, se năștea un pictor care nu știa să picteze, un compozitor care habar n-avea de compoziție, un poet care nu găsea reședința poeziei, întocmai ca artiștii primitivi ai unei veritabile Capele Sixtine a picturii de peșteră, în Pirinei, sau ca poetul orb care, dintr-o neștiință nemărginită, ne-a lăsat totuși *Iliada* și *Odiseea*. Totuși, este numele istoriei. Dintre aceștia s-au ridicat inspirații care au ilustrat Renașterea, compozitorii care au acoperit glasul metalelor mute și surdul care a cîntat apoteoza dansului și fraternitatea, eroismul de a trăi și dialogul cu eternitatea. Lumea era cartea de poezie a lui Dumnezeu, cu destule strofe proaste! În orice caz, nu toate erau sublime! Ca și azi! Toată arta și toată știința din neștiință s-au făcut! Unii autori erau atît de rudimentari, încît s-ar fi zis că adineauri, doar de cîteva minute, coborîseră din maimuță! Paradoxul este că dintre ei s-au distins marii maeștri ai clasicității. Cuptorul nestins în care se scrumeau popoarele a făurit idolatria spiritului. Ce titanică și cantitativă muncă! În locul cel mai cîinos, omul s-a chinuit. Stîncile cioplite cu dalta și cu ciocanul au început să vadă, surzii au conceput armoniile sferelor cerești, pleoapele li s-au zdrențuit de atîta lacrimă, inventînd contrariul și imposibilul, pînă ne-a obișnuit cu greul de a exista. Nu toate creațiile erau de talia unui Tutmes al II-lea, sau a arhitecților piramidelor, sau a lui Praxiteles. Ratajele erau mai numeroase decît desăvîrșirile. Natura mioasă, întocmai ca Peer Gynt, vărsa la cazanul de retopire toți nasturii nereușiți! Urîtul, mediocritatea, tot natura le-a inventat, pentru a ne sădi îndoieli și false miraje. Artiștii se asemuiau cu monștrii. Din cauza asta, un înțelept a scris că dăm mîna cu unul, cu altul, dăm mîna cu milioane de oameni, și nu știm cînd am dat mîna cu Shakespeare!

N-avem nici un motiv pentru a disprețui pe aceia care n-au văzut făclia idealului moral în brațele vînjoase ale lui Mardoheu. Dar atunci, ca și oricînd, acolo, ca și oriunde, omul a creat ceva mai de preț decît ființa lui, mai durabil decît materia, ceva care să scuze existența lui.

Un rob, un deținut dintr-o temniță, nu s-a bosumflat; n-a zis, ca atîția : „*Tocmai mie* să mi se întîmple asta ?“ A gîndit să facă binele. Și l-a făcut, în țara robiei sale. N-a așteptat vreo deosebită gratitudine, ci și-a botezat copiii cu numele modestiei : „Efraim“, adică „Rodnicia-Pămîntului“, și „Manasse“, adică „Uitarea“. Sub flamura umilității, cei mai mari binefăcători ai lumii nu s-au ridicat din leagăne de aur și de mătase, ci din copăile caselor sărace.

Astfel, după magnifica strivire a orgoliului hamanist, Mardoheu s-a dus acasă, și-a dezbrăcat straiul imperial, care efemer îl împodobise, și-a pus pe spinare haina de sac a condiției umane și a reintrat în lumea fără blazoane a semenilor săi. Trecerea lui voluntară de la grandoare la austeritate este un fenomen rarisim în istorie.

Cum însă supliciul robilor (premeditat și fixat la o dată precisă) nu fusese înlăturat, după ce Mardoheu a predat palatului calul și coroana, el și-a acoperit fața, ca un mort, și s-a întors la poarta împăratului, pe țărîna ce-i rămăsese ultimul adăpost.

Cetatea Suza, care șoptise că sclavii sînt amatori de străluciri omenești, ca și famenii galonați, a avut prilejul de a vedea cu stupoare că, printre cei mulți, se află cel puțin unul care nu se încrede în iluziile fericirii unipersonale și că nu este posibilă satisfacția individuală în vîltoarea unui ocean de suferințe generale.

La căderea serii, Mardoheu s-a sculat din țărînă și s-a retras să se culce în restriștea gospodăriei sale.

Cel mai covîrșit de emoțiile zilei a fost Haman. Soția și prietenii lui îl așteptau, vînzoliți de grele presimțiri. Nimeni nu-l mai admira, toți prevedeau că trufia acestui demnitar răsfățat îl va duce la un teribil deznodămînt.

Acum era prea tîrziu. Scrisorile cu îndemnuri scelerate fuseseră răspîndite prin toate provinciile. Lingușitorii cei mai dezgustători ai puterii necugetate, îndeosebi ai Coroanei, vorbeau ca niște iconoclaști :

— Să nu ne facem idoli !

Un demon universal, cunoscut de toți muritorii, consola pe Haman și-i inspira încredere în orice firicel de iarbă de care el s-ar agăța.

— Asuerus mă prețuiește. Esthera mă invită cu insistență la ospețele ei. Nu mă vor părăsi, ei au nevoie de mine. Cinstind pe Mardoheu, mi-au sugerat să pun mai multă diplomație în faptele mele. Gloria împăraților este, de fapt, opera dregătorilor obscuri.

Pe cînd se frămînta în ipoteze și convulsii imaginare, luptînd cu o spaimă rece care mirosea oribil a ștreang, au sosit eunucii casei imperiale, pentru a conduce pe Haman la festinul Estherei.

*

* *

— Unde alergi, Tedjen, apă murdară, din care nu se mai adapă nici vitele cele mai însetate ? Unde ți-ai pierdut argintul izvoarelor, împreună cu peștii tăi de sidef, care sînt ideile apelor reci ? De unde ai adunat atîta întuneric lichid, guvernat de broaștele-țestoase din nămolurile strînse din Keschef-Roûd ? Chiar și pe tine, Tedjen, te țin minte, la vîrstele lăsate în urmă, spre izvoare, unde, pe ambele maluri, înainte de a fi trecut prin cetatea Herat, aveai două cîmpii de flori pe țărmuri, ca două buze roșii de tinerețe, printre care sclipeau, ca dinții, casele albe ! Cum ai putut să uiți imnul cascadelor printre stînci și curbele grațioase ale albiei tale ? Iată-te mohorît și negru, te tîrăști ca un șarpe, pînă te sug nisipurile și te usucă, lăsînd pe pietre numai țeste infecte !... Cine este mai blestemat decît tine, Tedjen, rîul care nu ajunge niciodată la vreun alt rîu, rîul care nu se unește cu nimeni, nu se limpezește lîngă nimeni, și moare departe de țărmurile mării ? Te suge pămîntul, ca regretul, ca suspinul de a fi o greșeală a munților...

Iar Tedjen, împovărat de imundele fecale și gunoaie, răspunse, strecurîndu-se printre cadavrele aproape putrede ce-i pluteau pe spinare :

— Numai eu și cu tine sîntem așa, omule !... Și nici de asta nu sînt sigur, fiindcă, în spurcăciune, mă întrec cu rîul Margh-ab, apa lui Merv, care se isprăvește ca și mine, ca și noi, în pustiile văi afgane. Dar privește în jurul meu, ca și în jurul tău, și spune-mi dacă cineva s-a obosit pentru a face din noi ceva mai bun decît

sîntem... Mai cunoşti furtuni fierbinţi şi violente ca în Sistan? Ai mai întîlnit pe vreundeva cirezi şi oameni pe care gerul îi face statui de gheaţă pînă în primăvară, cînd îi mănîncă viermii? Cunoşti munţi mai puţin ospitalieri decît Zagroşii, de la apus, sau Suleimanii, de la răsărit? Cunoşti vulcani mai băloşi de pucioasă decît vîrfurile Demawend, unde, în calea stîncilor aprinse, nu se poate apăra ciobanul decît cu toiagul? Cunoşti oraşe cu mai multă trudă şi sînge la temelie, construite de cei mai buni oameni ai lumii, la peste cinci mii de picioare deasupra mării, ca oraşele Kirman, Şiraz sau Rhagas [1], sau Tebriz, Iezd sau Ispahan? Au fugit pădurile, şi privighetorile, şi izvoarele... Nu vezi că singurul cîntec care a mai rămas geme în noroaiele mele? Mila împăraţilor ne-a fost ca şi mila stîncilor! Nu mă urî! Sînt chiar oglinda ta, omule al nimănui...

Călătorul care întreabă locurile dintre Persia şi Afganistan, pe marginile lacului Zarr, în Sistan, vede nişte ruine despre care istoria nu ştie nimic. Se află acolo ruine mai vechi decît cuneiformele paralele, mai vechi decît assyrienii, decît mezii, decît israeliţii. La Bedakşan, cerul şi pămîntul au rămas să vorbească singure, că nu mai rămăsese nimeni... De milioane de ani, stelele stau de vorbă cu Munţii Rubinelor...

Întrebi pe Strabon, pe Aristobul, pe Herodot, dar toţi se scuză: nu ştiu nimic de ei... Cînd, tîrziu, au sosit pe acolo perşii, pămîntul era atît de neospitalier, încît le-a spus:

— Aici nu vă primesc!...

Dar cinci generaţii de oameni au luat cu binişorul brutalele asprimi ale materiei şi ale nemateriei, „numai pentru uzufructul lor", cum a scris Polybios, şi s-au înstărit, pînă astăzi, cu preţul înţelepciunii, în lupta lor sîngeroasă. Omul! Nici o altă zeitate nu l-a ajutat. Geniul persan a zis:

— Să fie apă!...

După două sute de ani de morminte, a sosit apa pe piscurile acelea vitrege. *Quanot*, spun arabii supraomeneştilor munci de construcţii capilare-subterane; *karîz*,

---

[1] Teheranul de astăzi.

spun persanii aceloraşi artere de apă, care leagă munţii izvoarelor cu seceta oraşelor. Nu se mai cunoaşte nimic din focul solar diurn, nici din gerul nocturn. Minunea asta a făcut-o omul.

Geografii arabi, ca şi europenii, sînt de acord că acest imens platou a fost odinioară acoperit cu o groasă cuvertură de apă, din care n-au rămas decît trei lacuri, pe pat de piatră: Urmia, care e persan; Van, care e turcesc; şi Gökcé, care se află în Armenia, tustrele alimentate din sorginte comune, despărţite doar din punctul de vedere administrativ, suspendate la peste patru mii de picioare deasupra nivelului mării. Dar, în jurul lor, o coroană de bătrîne zăpezi eterne duce mai departe lupta pentru singurătate. N-ar fi fost aşa dacă împăraţii n-ar fi decretat că marfa cea mai ieftină trebuie să rămînă omul; dacă progresul material n-ar fi sfidat chiar pe creatorul acestuia. Şi te mai miri, omule, că Tedjen este atît de murdar şi moare înainte de orice confluenţă, înainte de orice deltă? Nu eşti şi tu ca şi mine? Atît de puţin te cunoşti?

Jos, în cîmpie, în Suziana, abundenţa de apă, ca şi alternativa lipsă a ei sînt calamităţi egale. Primăverile sînt scurte, cu flori efemere, care cîntă lumii un singur cîntec, o singură culoare, şi mor sub arşiţă şi geruri. Aici, plopul tremurător — *populus tremula* — cel mai afectuos dintre arborii sensibili, a fraternizat cu platanul, cu ulmul şi cu salcia. Primul este o vană mîndrie; platanul s-a făcut marinar şi piere în naufragii, catarg de profesie; iar ulmul e copacul-plugar, strămoşul fierului de plug. Dar vouă, oamenilor, care-mi plîngeţi de milă, vă spun:

— Murdari ca mine veţi fi. După victoriile greceşti, pe mare, contra perşilor, platanul n-a mai construit corăbiile, şi l-aţi stîrpit, l-aţi tăiat din rădăcină. Ulmul n-a mai întărit plugul, fiindcă despoţii au crezut că popoarele se pot lipsi de cereale, dar nu şi de soldaţi. Prinşi în interminabile războaie, ploile şi vîntul au spălat humusul pîinii voastre, iar cine s-a întors acasă teafăr a constatat că pămîntul fugise! N-aţi mai găsit decît suprafeţele! Aţi pierit de foame şi de sete... Şi mai puteţi compătimi apele rîului Tedjen? Acum, să presupunem că v-aţi trezit! Aflu de la voi că nu ştiţi ce a fost pe aici mai înainte!... Să vă spun eu: a fost omul! A fost răz-

boiul ! N-am pomenit vreun animal mai nemilos : a distrus pădurea şi fauna, ca să aibă, în locul mitologiei, o religie. A distrus religia, ca să aibă o filozofie. A distrus filozofia, ca să aibă simţ practic. A distrus pe cei care aveau idei şi pe cei ce nu aveau ! Dar, o revanşă pîndeşte şi pe acest sublim destrăbălat. V-aţi certat cu mama voastră, cu Terra... cu ţărîna ! Nu mai rîdeţi şi nu mai plîngeţi soarta apelor Tedjen ! Sînteţi cu mult mai murdari !... Vă e frică de a gîndi fără să căscaţi !... Încetul cu încetul, frunza copacilor putrezeşte pe piatră şi regenerează humusul genezic. Munţii şi rîurile aşteaptă să nu mai fiţi, pentru a repune problema creaţiei unei noi lumi. Sînteţi foarte evoluaţi ! Din cauza asta, nici viul grai, nici tiparul nu vă mai tulbură. Aţi îmbătrînit ! Cu ştiinţele pirotehnice ale lumii veţi ajuta voi natura să vă iubească ?

— De ce, Tedjen, de ce ?

— Fiindcă numai omenia ar putea face dreptate tuturor regnurilor de viaţă, zoologice, botanice şi istorice. Omul este moşier ? Se vrea singur pe pămînt ? La sărăcia asta de creaţie, natura nu va consimţi ! Uniţi-vă într-o idee dreaptă, şi atunci vom sta de vorbă despre destinul vostru...

— Tedjen, care a fost greşeala noastră ?

— Aveţi vocaţia tiraniei ! V-aţi aliat numai cu animalele care au acceptat robia şi măcelăria. Aţi exterminat tot ce a fost măreţ dintre monumentele naturii. Şi n-aţi observat că mamutul vă pricinuia mai puţin rău decît muştele, viermii şi microbii. Aceştia să fie oare ultimii voştri judecători ? De cînd aveţi mai puţini duşmani mari, vă măcelăriţi între cei mici ! Vi s-a părut că maxima glorie ar fi crima ! Urlă popoarele, dar nu de frica animalelor, ci de frica oamenilor !.... Sînteţi răspunzători de fiecare tiran, de fiecare satrap, de fiecare despot. Fiindcă nu v-aţi unit ! Mii de Hamani aşteaptă să vă salveze !...

Părăsind valea Tedjenului, pămîntul zbîrcit de nelucrare şi de bătrîneţe, ici şi colo, mai mîngîie puţina risipitură de oameni care cultivă cireşi dulci, piersici şi mere neculese, unele din anul trecut, rămase pe ramuri, ca nişte morţi neîngropaţi. Mai la sud, cresc migdalii, dar migdalele sînt fără miez. Nu se zăreşte nici un om... Au

dispărut strugurii şi pepenii, s-au retras *Camelus Dromaderius*, cămila cu o singură cocoaşă, şi *Bactrianus*, harnicele motoare ale nomadismului beduin. Cînd au dispărut vitele şi bălegarul, omul şi plugul, toate s-au resemnat la epoca cuaternară !... Din cînd în cînd, cîţiva negustori, babylonieni, înarmaţi ca tîlharii, străbat pustiul, ca să vîndă ocrul de Hormuz sau de Halûl şi să cumpere merinde cerealiere, aduse din nord. Satele răzleţe, rămase, după războaie, fără drumuri, fără carte, fără lege, duc lupta cu leul, cu vulturul şi cu eretele, cu mistreţul şi cu hiena, cu lynxul şi cu şacalul. Mirosul de sînge al omului este simţit de la zeci de kilometri, dar sînt şi unii care scapă.

Au fost războaie pe aici, politică externă apocaliptică !... Totuşi, au mai rămas femei, bătrîni, copii, nu mulţi, dar destul pentru a se înmulţi.

În prima zi a anului, în luna Fervadin [1], marile serbări populare protestează împotriva războiului prin daruri de fructe. Nu se mai fac arestări şi nu se mai vînd, la tarapana, averile ţărăneşti, ipotecate împăratului. În a şasea zi după Anul nou, este Ziua Speranţei, imitată, nu se ştie cum, după Ziua Iertării a robilor de la Marea cea Mare. Dar ce speră oamenii ?

— Noi aşteptăm ploaie... Ploaie ne puteţi da ?

În a şaisprezecea zi a lunii Mihr, se aprind focuri pe vîrfurile munţilor şi se dansează, dar, în fiecare an, şacalul sfîşie multe fete. Se stropesc unii pe alţii cu apă curată. Este singurul belşug după care oftează ţăranii... Sărbătoarea asta nu comemorează nimic şi se numeşte *„Bucuria de a exista"*. Altă bucurie nu e.

Pe aici au domnit împăraţii.

N-a mai rămas nimic.

Asuerus, care a domnit în anii 485—465 î.e.n., pe un tron consolidat de trei sute şi cincizeci de ani de istorie, în afară de gloria Estherei n-a avut cu ce să se laude. S-a ridicat împotriva Greciei şi s-a întors lingîndu-şi rănile. Salamina şi Plateea, Thermopyle şi viteazul Leoni-

[1] După calendarul persan al achemenizilor, anul nou începea la solstiţiul de vară, deci la 21 iunie. Mai tîrziu, după sasanizi, începutul anului a fost mutat la echinocţiul de primăvară, în luna Fervadin, adică în martie.

das au fost bolile care i-au pus coroana în panoplii. Nu a construit el cea mai mare flotă de război, pentru a o îneca în valurile Helespontului, cu pateticul și superbia descrisă în versuri de Eschil? Tîrziu, foarte tîrziu, în anul 1839, niște umili pescari, de la Athos, au găsit, în nisipurile mării, urma trecerii sîngeroase a sublimului împărat: o lădiță cu trei sute de darici de aur!... Mica drahmă a avut cu ce să se mîndrească!... După convulsiile infantile ale mezilor, care n-au avut decît o sută și cincizeci de ani de istorie, victoriosul împărat a pierit de cuțitul eunucului său, Mitridates, și al comandantului gărzii palatului, Artaban... Să domnești peste cel mai poet și cel mai generos popor al Asiei Minore, ca să faci cu el doar războaie și înrobiri?... Unde alergi, Tedjen, apă murdară?

Nu suferiseră și perșii?... Nu gemuseră sub robia afgană?...

În culmea puterii lor militare, perșii au oferit lumii un spectacol zguduitor al bunătății și înțelegerii. Ei n-au profesat nici prozelitism politic, nici religios. Monedele și medaliile lor, chiar și sub sceptrul satrapilor, au venerat, în efigie, pe Ahura-Mazda, pe Baal, în sfîrșit, înțelepciunea grecească, pe Pallas Athena. Așa gîndeau popoarele, greșit numite primitive.

Dar împărații n-au înțeles.

— Unde alergi, Tedjen, apă murdară?

Corpuri femeiește pictate, cupe de aur zvîrlite, la ospețe, în apele mării, incendii celebre de hambare țărănești, incesturi și fratricide, iată ce n-a fost omis din *Cronici!* Nimic despre cei mulți și umili, nimic despre popoare. Toate lojile istoriei au fost ocupate de împărați.

Herodot istorisește expediția lui Sataspes, care n-a reușit să înconjoare Africa pe ocean. Împăratul Asuerus — din ambiție ratată — l-a răstignit pe o cruce de lemn, așa cum Alexandru Makedonul, fiul lui Filip, cu trei secole înainte de răzmerița din Iudeea, a crucificat pe brahmanii revoltați, după distrugerea cetății lui Musicanus. Idealul de a avea împărați!...

Cîini de vînătoare și cai de cavalcadă! Nisip de aur și chintale de miresme și farduri! Mortalitatea imperială a fost mai teribilă decît mortalitatea naturală!...

— Unde alergi, Tedjen, apă murdară?...

PROSTIA RĂPEȘTE OMULUI PÎNĂ ȘI PLĂCEREA DE-A FI MORT...

Cînd Haman a ajuns la palat, un soldat de la corpul de gardă l-a condus în sala de recepție, unde ministrul a avut neplăcută surpriză: nu-l aștepta nici un maestru de ceremonii, nici barem un majordom! Nu se vedea și nu se auzea nimeni. Marea ușă era încuiată. Trupețul a împins zăvorul unei intrări laterale, a apucat cu o mînă energică mantaua înaltului demnitar, i-a trecut înainte și, cu o cazonă lipsă de protocol, i-a poruncit:

— După mine!

Spaima lui s-a dovedit mai mare decît indignarea. Dar, în clipa cînd a simțit că-i lipsește covorul de sub picioare, călcînd pe un pavaj de cărămidă, a protestat, slab, interogativ:

— Tu nu știi cine sînt eu?

— O-he! Cine nu te știe?

— Nu pari prea obișnuit cu gesturile alese...

— Păi, n-ai mai văzut soldați?

— Știam că soldații fac istoria împărăției și istoria universală...

— În orele libere, soldații mai fac și corvezi de-astea!... Dar omul se miră numai la început, pe urmă se obișnuiește...

— Nu ești persan?

— Nu!

Au parcurs împreună un lung coridor întunecos, ca un viaduct de carceră, și cu un aer greu mirositor.

— Pe-aici, dacă nu-ți place mireasma, încearcă să respiri prin c...!, zise soldatul cu grosolănie.

— Fermecătoare vorbe!

— Vezi ce repede te-am fermecat ?
— Din ce sat ești ?
— Satul meu ? Satul mi-e inima ! Aici ne oprim. Ce zici de sera de flori ? O floare în plus nu strică !
El scutură cu palma un jilț, stîrnind un nour de praf, și pofti pe Haman să se așeze.
Santinela se distingea printr-o barbă neîngrijită și printr-o sinceră lipsă de săpun. Pantalonul îi era rupt la genunchi. Din încălțămintea lui, două degete mari ieșiseră, ca la balcon, să privească libertatea de afară.
Între două coloane răsucite, de marmură, se răsfăța în lumină o imensă urnă de lut ars, din care se înălța — insultător de necuviincios — un arbust indian de *Amorpho-phallus* înflorit, care, prin niște spadice androgine și prin forme de o virilă obscenitate, materializa în vegetal o imagine de spasm sexual, tipic vertebratelor.
— Multe învățăm noi și de la flori... glumi grosolan deșca din gardă. Mănînci destul de des la palat, nu ? Cred că se mănîncă bine... Și nu te-a costat prea scump !... Cînd a fost nunta, am băut și eu un pahar de *esmyrnismenon oinon*, vin amestecat cu myrt. Că mireasa poartă numele myrtului... Și-a ales o meserie bună !... E plăcut să fie cineva împărăteasă, ce zici ?...
Haman își mistuia presimțiri proaste și îi displăcea trupețul.
— Și de ce crezi tu că... nu reușesc să te distrez ? Stau cîteodată întins pe căpriorii patului, în dormitor, și mă gîndesc, pînă începe capul să mă doară... O împărăteasă a fost lăsată pe lume ca o comoară nesecată de virginități... Totul îi strigă : „Ești o primăvară !..." Cînd îți iubești tronul, nu mai ai nevoie să iubești pe nimeni ! Să iubești oamenii, pare a fi ceva greu. Este ca un abuz de persoană !... Ce am eu cu alții ? Am auzit un bătrîn care îți spunea : „Vezi de tine, vezi de tine !"... Așa e ! Întîlnești bărbați și femei care te satură definitiv de a-i mai iubi !... Și de ce ? Fiindcă toți sînt niște calici ! Totdeauna îi doare ceva, sau li se face foame, sau sete, sau somn, sau cad picniți de o boală... Unii chiar și mor. În loc de o singură durere, iată două !... Dar cînd ești împărat, sau barem satrap, nu-ți pasă de nimeni ! Nu tot așa este cu Esthera, cu Hadassa ! Ține mult la tine, te apreciază...

— Dacă știi cine sînt, de ce m-ai adus aici ?
— Nu e gata mîncarea. Se hotărîse să mîncați numai „în doi" !... Ar fi fost mai plăcut... Dar a venit Kșaiarcha și a rugat-o pe Esthera să-i dea și lui ceva din bunătățile voastre. I s-a făcut milă de el, așa că veți mînca „în trei" !...
Haman își aminti că Esthera îl invitase cu un scop anume, cunoscut încă din ziua cînd ea intrase nechemată în sala tronului. De atunci trecuseră multe zile, prilejurile de a vorbi se repetaseră, dar ea nu-i spusese nimic. Ce forță, de a urî pe cineva în tăcere !
Timpul se scurgea în așteptare.
Deodată, Haman tresări, luminat de o idee genială : Ce-ar fi dacă s-ar întoarce ? Și către soldat :
— Bunule soldat, dacă mîncarea încă nu e gata, mă duc la mine acasă, revin eu mai tîrziu...
— Roagă-te ca eu să nu fi auzit ce-ai zis acum ! La palatul lui Kșaiarcha s-a îndătinat altă rînduială decît la orice altă ospătărie din Suza !
— Da, înțeleg, dar voi reveni puțin mai tîrziu, ca să nu-ți răpesc timpul de odihnă, bunule !...
— Ești generos cu timpul nostru de odihnă ! După 13 Adar o să ne odihnim, invidiați de toată lumea ! Cum să pleci acasă ? Stai aici ! Fiecare trebuie să fie undeva.
Un paj veni în fugă, chemînd pe Haman la dejun, cu o familiaritate la fel de inuzitată. Soldatul se retrase fără nici o formalitate, ca după o treabă plictisitoare. De-abia atunci Haman reintră în pielea lui de demnitar.
În marea sală se afla un număr redus de invitați, înalți funcționari și scribi, care își completau reciproc frazele învățate pe dinafară, toți de o odioasă politețe și răceală ; nu s-au emoționat de sosirea lui Haman, ca după un protocol de speluncă.
Perechea imperială a coborît o scară magnifică, în triumfale sunete de harfă. Oaspeții s-au cufundat în gesturi de venerație și de salut, la care parcă ar fi colaborat deopotrivă știința, artele și religia.
În clipa următoare, tolăniți pe divanuri puțin mai scunde decît masa, oaspeții așteptau ca împăratul să risipească fricoasa lor prudență în alegerea subiectelor de

conversație. După un „cod al vieții", laic și sacerdotal, de obicei sublimul era acela care descuia limbuția famenilor lui prin cîteva banalități personale despre măreția naturii, ca : „Azi a fost o ploaie auriferă", sau : „Soarele, care e un poet consacrat, ne-a fericit cu raze blînde". Dar de cînd îngrozitoarea secetă înfometează țările sale, arșița suziană a devenit o pacoste politică, tot atît de indezirabilă ca și soarta flotei persane din Mediterana. De la un timp încoace, se tace despre toate problemele imperiului și, din cauza asta, orchestra palatului este mai ascultată decît în anii ploioși, acompaniată de tacîmuri.

Un scrib al bibliotecii crezu că va binedispune comesenii spunînd :

— Aflu că Haman a avut oarecare neplăceri cu un soldat din gardă...

Asuerus îndreptă înspre ministru o privire interogativă.

— Nu, răspunse Haman, a fost la mijloc o confuzie. Santinela era un rob, care nu m-a cunoscut și m-a tratat ca pe un egal.

— E posibil, Haman ? Noi n-avem soldați robi, în gardă.

— Desigur, m-am înșelat. Nu, nu era un rob.

— Din moment ce ai vorbit cu el, de unde știi că nu era rob ?

— Mi-a spus-o chiar el. Dar pot să cred ce zice un rob ?

Asuerus rîse de oscilanta convingere a ministrului său și adăugă :

— Astăzi, pe orice om care ne displace îl putem declara rob, deportat, trădător, și nu sare nimeni ca să-ți spună că ai greșit !

— Ah, sublime stăpîn, l-am presupus din seminția robilor fiindcă se pricepea la politică.

— Așadar, totuși rob a fost !

— Nu putea fi altfel decît așa cum a spus împăratul : noi n-avem robi în gardă !

— Tu, Esthera, ce crezi despre istoria asta ?

Împărăteasa se înveseli subit :

— S-a înșelat vreodată Haman ?

Din conjecturala mică discuție de la ospăț cu Haman, comesenii au reținut ceea ce astăzi s-ar numi un snobism admirativ al noutății. Observația ministrului despre soldat („se pricepea la politică") era elogioasă și dezvălui stima babylonienilor față de deportații de dincolo de Eufrat, care deosebeau obișnuitul de neobișnuit, moralul de imoral, teologalul de laic. Era firesc ca spiritul-critic să fie mai dezvoltat în lumea celor care veneau *dinafară* și care simțeau mirosul datinilor stagnante și mlăștinoase, oricare ar fi ele.

„Se pricepea la politică !" (Adică e rob, deci nu e prost !).

Vorbă grea pe buzele unui demofag ! Snobismul molipsea rigiditățile cadaverice ale tradiționalismului.

Mai tîrziu, în Evul Mediu, clericalii au încercat să restaureze absolutismul care devastase umanitățile, recomandîndu-le *„perinde ac cadaver"* („supune-te ca un cadavru"). Dar s-au lovit de „snobii" epocii ! De cînd e lumea, snobismul a fost un factor de progres, cu toate că totdeauna ridiculizat.

Viclenia hegemonilor a falsificat patriotismul pînă la confuzia grosolană cu tradiționalismul. Orice progres, orice noutate au fost considerate ca „antipatriotice" !

Contactul cu popoarele înrobite și deportate s-a cristalizat ca un veritabil import de idei „indezirabile" ! Astfel, și robia babyloniană, care a durat șaptezeci de ani, a născut pe enciclopediștii vremii, care laicizau și desacralizau tot ce atingeau.

Binecunoscutul cuplet reacționar n-a dispărut :

„Hei, noi avem tradiționalele noastre tradiții ! Noi, ehei, am inventat chibritul cu gămălia în capătul cellalt ! Nu găsim destule povețe în istoria strămoșilor ?"

— Desigur, găsim ! Nimic nu e de disprețuit. Dar oare numai parcela de soare național pregătește viitorul ? Există regiune înghețată care să fie limitrofă cu vreo regiune toridă și caniculară ? Nu vedem cum toate se petrec *piano-pianissimo,* într-o dulce tranziție între contraste ? Fenomenul acesta nu ne spune nimic cu privire la construcția păcii universale ? Consultăm istoria națională ca pe un lucru firesc, dar trebuie să consultăm și alte istorii. Geografia, sora mai mare a istoriei, se supune.

— Ce avem de învățat ?

— Orice istorie națională ucenicește la istoria universală. Unii de la alții învățăm, indiferent de prestigiul datinii. Dacă n-am gîndi și n-am acționa așa, n-am mai perfecționa decît războaiele și masacrele.

Împăratul Asuerus nu putea ști ceea ce știu generațiile de azi, dar ca om, ca persan și ca soț al Estherei, și-a depășit vremea, zicînd :

— Cine nu vrea să învețe necontenit, lovește în interesele patriei !

— Care patrie ?

— Patria prezentului este fapta trecutului. Dar grecii au un cuvînt care lipsește din graiurile de aici : *Paraskevazo*, care însemnează truda de a pregăti viitorul.

Acum se mînca atît de liniștit, încît se auzeau acordurile harfei și melancoliile cornului dintr-o orchestră dezacordată. Cu o zoologică filozofie, fiecare se simțea singur.

După o lungă pauză, Haman își reluă revanșa, afirmînd, spre mirarea celor mai bătrîni de la masă, că mulțimile ignorante și flămînde sînt mai fericite decît bogații și savanții imperiului.

Asuerus avu impresia că, prin insinuări marginale, ministrul său îi face o opoziție de uzură, de tocire a amorului-propriu. Haman ridică din umeri, nemulțumit :

— Fericirea prin ignoranță ar fi o nenorocire mai mare decît nefericirea prin știință.

Esthera surîse ironic :

— E senzațională descoperirea lui Haman ! Dacă așa crezi, Haman, de ce nu te lași flămînd ? Nu vrei să fii fericit ? Dacă știi care e drumul fericirii, de ce nu-l urmezi ? De ce vii la ospățul împăratului, în loc să te duci la pășune, ca ignoranții și ca flămînzii ?

Împăratul își apucă paharul ce-i stătea înainte și, cu ochii spre Esthera, își trădă oarecare nerăbdare :

— De mai multe săptămîni ai amînat mereu, împărăteasă, o dorință a ta. Ți-am răspuns, chiar de atunci, că orice mi-ai cere, sînt gata să-ți dau, chiar și o jumătate de imperiu ! Spune-mi acum, ce dorești ?

Buzele ei au tremurat ca și cum i-ar fi mototolit primele cuvinte, desigur, cele mai spontane. Nu voia să împovăreze supărarea cu mai mult decît putea duce. Era limpede : se aflau, față în față, o morală fără patrie și o patrie fără morală ; o lume guvernată de geniul popular al binelui, atinsă de geniul absolutist al răului ; iar de cealaltă parte, o lume inocentă care comitea răul, din neștiință dirijată, în dezunire, sub instigația urii de rasă, condiția puterii imperiale.

Esthera se smulse din congenitala modestie a femeii, presimți că sosise clipa de a sluji ideea pentru care venise acolo și, cu un glas îngroșat de durere și de greață, spuse :

— Stăpîne, dacă am har în fața ta și dacă socotești că avem îndatoriri față de cei mai puțin fericiți decît noi și cărora li s-a pus capul la preț, rugarea mea este asta : salvează viața mea, care e în primejdie ! Ajută-mă să ocrotesc viața neamului din care m-am născut ! Din cauza coroanei ce port, prin voința și iubirea ta, toți robii aduși de dincolo de Eufrat vor fi masacrați. Îngăduie-mi să pun robia lor sub paza mea !

Ca dintr-o amintire somnoroasă, toți comesenii și-au recitat textul scrisorilor lui Haman, poruncitoare de crime și jafuri la 13 Adar.

Vorbele Estherei dădeau pe față indolența culpabilă a împăratului.

Ea a continuat :

— Află, împărate, că am fost vînduți, eu și toți robii aduși de la Marea cea Mare. Zilelor noastre li s-a pus număr, cu întărirea de sigiliu al Hamanului tău. Urmează să fim stîrpiți de pe fața pămîntului, asasinați, în disprețul legilor medo-perșilor, distruși în gospodăriile noastre, unde nu avem nici un lucru furat sau nemuncit. Dacă am fi fost doar vînduți, ca sclavi și ca slugi, aș fi tăcut, fiindcă aici sclavia a fost consfințită prin legi. Dar paguba cea mai mare nu e moartea noastră, ci faptul că toate crimele se vor comite în numele împăratului, ca ca și cum el ar fi interesat la fărădelegea asta. În privința bunului renume al Coroanei, nimeni nu te-ar putea despăgubi, oricît argint ți s-ar aduce...

În clipa aceea, Asuerus și-a dominat calmul, pentru a-și aminti revoltele și incendiile lui Chamach-Irbî în Babylon, măcelul de la Sardes, vărsările de sînge din țara caldeilor, șantajele comerțului de pîine, tăierea ne-

socotită a vitelor, criza de agricultură, tîlhăriile îngăduite armatelor sale, toate în numele împăratului, toate spre folosul unei mușițe de satrapi lingușitori, singurii care prin scris-citit au confiscat conștiința omenească și s-au îmbogățit, spre paguba popoarelor ignorante.

Oricum ar fi interpretate faptele și vorbele, se denunțase faptul că necinstea taie și spînzură, numai și numai fiindcă sentimentul popular zace în ignoranță. Pînă la ideea apelului la popor n-ar mai fi fost decît distanța unui singur pas, dar adesea pasul a șovăit, a zăbovit, fiindcă nu s-a încercat nici o „pregătire" — *Paraskevazo* !... — a popoarelor, de nici un fel, nici etică, nici economică, nici culturală. Într-un astfel de întuneric, democrația n-a fost posibilă atunci, după cum niciodată n-ar fi posibilă.

Cu o sinceră îngrijorare, Asuerus prinse, ca între faruri, ochii înlăcrimați ai Estherei și o întrebă :

— Dar cine este vînzătorul ? Cine a cutezat să poruncească măceluri în numele meu ?

— Asupritorul și dușmanul păcii, al Coroanei și al poporului meu este Haman, omul care ne onorează masa !...

Gloriosul zeu al satrapilor, Haman, își scăpă din mînă tacîmul și dumicatul, iar brațele îi alunecară ca niște ramuri tăiate.

— Vei muri !

Cine i-o fi tunat aceste vorbe ! Nimeni ! Îl lătra conștiința !

Împăratul își lipi palmele de paharul rece, în speranța că gheața îl va calma. Îndată se ridică de la masă și ieși în grădină.

Toți invitații au părăsit sala, îngroziți, alergînd pe scări, înspre cancelarii. Au rămas neclintiți, pe divanele lor, numai Esthera și Haman.

În grădina amețită de parfumuri, Asuerus alunecă printre tulpinile agățătoare, pe sub pergolele de roze care-și dădeau sufletul sub tăișul soarelui.

Persanul, prin superstițioase tradiții, ceru florilor ajutorul inocenței lor vegetale.

„Sînt un om celebru ca o statuie, și iată-mă singur în nevoia de a lua o hotărîre ! Știu să izgonesc apa și să o aduc, știu să fac din țările mari niște arhipelaguri mici ca să le pot guverna, dar acum, cînd mi-ar trebui doar

o clipă, ca o insulă, nu mă pricep să tai din materia asta, din timp, nici o fărîmă de sămînță gînditoare...

Timpul ne biciuiește mai usturător decît spațiul. Popoarele mele muncesc, mănîncă și se duc la odihnă, cu încrederea vitelor de plug, care pasc iarba lor puțină, la poalele unui vulcan de dezastre. Iată că dau cinstire unor complotiști care mă lingușesc, la masa mea, uneltind la pericole supreme, în numele patriei, în numele legii. Ce să fac ? Sînt singur, cum numai un împărat poate fi..."

Se așeză pe o bancă, într-un boschet de dafini parfumați.

Niște grădinari, departe, își coseau fînul, cîntînd.

Un vultur alb, imens, pe cerul verzui, ca sticla feniciană, își ducea la cuib piciorul unui cadavru omenesc.

Lîngă el, o viespe carnasieră ucisese un gîndac, de două ori mai mare decît ea, și aterizînd mereu, ca să se odihnească, purta la puii ei o pradă a amoralității din natură.

„În împrejurări similare, din trecut, cum s-a procedat ? Da, da... Îmi amintesc că în lumea grecească s-a întîmplat ceva asemănător. Un prinț spartan, Pausanias, fiul lui Cleombrotos, din neamul lui Agides, a fost comandant de vas, la Plateea. Ne-a făcut mult rău acest grec, care a încercat să-mi vîndă Grecia... N-am avut atîția bani, că aș fi cumpărat-o. Dar el învățase pe greci să gîndească patriotic, să domine marea, dorea să ocupe Ciprul și Helespontul, și a fost, de fapt, profesorul de ură grecească împotriva perșilor. Față de poporul său, Pausanias avea merite ! Acoperit de glorie, el a uneltit împotriva autorității de stat. Se voia despot. I s-a făcut proces. A fost judecat și condamnat. Pausanias s-a refugiat în templul Athenei Halhioke. Acolo, nimeni nu se mai putea atinge de el, fiindcă se afla sub protecție zeiască... Foarte bine ! au zis grecii. Să-l protejeze și să-l hrănească zeița ! L-au ținut asediat pînă a murit de foame ! Dar Pausanias era un erou pe mare și pe uscat, nu o slugă, ca Haman. Flămînzea în templu, nu mînca la masa mea !... Ce pedeapsă i se cuvine ?"

În antichitatea mesopotamiană, perșii au gîndit cu înălțime și cu noblețe, iar mai presus de acestea, au în-

ţeles principiile eticii convieţuirii paşnice. Soţul Estherei nu era un barbar, ci un om din fina floare a elitei, la care s-a putut ridica un mediocru ca el, învestit cu puteri imperiale, aproape nelimitate.

Obligat să judece pe altul, Asuerus începea prin a se judeca pe sine. Chiar şi amoralitatea împăraţilor a făcut — la nevoie — substanţiale împrumuturi la morala ignorată. Dulcea cruzime a răzbunării nu făcea parte dintre gusturile persane.

„Răzbunarea este josnică, deşi, în nobile texte, există nenumărate exemple de «răzbunare cerească» sau de «răzbunare divină». Sînt eu ceresc ? Sînt eu divin ? Nu se cuvine să învinuiesc cîinii turbaţi !... Vinovatul sînt eu, care i-am dezlegat... Haman nu e omul meu ? Să nu mă grăbesc ! Să mai aştept ! Răzbunarea este un fel de mîncare ce se serveşte rece... Să împiedic pe Haman de la masacrul pe care l-a uneltit, dar să nu-l ucid... Gîndeşte ca un animal, ca un vultur, ca o viespe, şi miroase a cadavre, ca tot ce este admirabil în istoria lumii... Dar nu e nici singurul, nici ultimul animal ! Ce vrea el ? Să omoare pe toţi deportaţii aduşi aici de la Mediterana ? De ce «pe toţi» ? Pe toţi vrea el să-i facă martiri ? Toţi robii merită onoarea martirajului ? Chiar dacă Haman e pătimaş, nu e scutit de a fi deştept... Sclavii n-au şi ei păcătoşii lor ? Pe toţi îi punem sub aureola unei morţi nedrepte ? Treaba asta s-ar cuveni mai degrabă unui apologet al lor ! «I-am ucis, stăpîne, fiindcă erau excepţionali !» În acest mod, indivizii cei mai obişnuiţi şi mai cuviincioşi ar pieri ca nişte genii ce s-au măsurat cu mine ! O insultă mai perfidă, nici un savant n-ar fi scornit ! Şi iată cum prostia atinge sublimul ! Dacă m-aş duce la Haman şi i-aş spune : «Hai, Haman, să facem împreună un despotism luminat ! Să comitem numai crime inteligente ! Îţi place sîngele vărsat ? Îţi place moartea nevinovaţilor ? Pofteşte ! La discreţie, Haman ! Ce nu fac eu pentru tine ?! Hai să omorîm pe toţi hoţii, pe toţi tîlharii şi mincinoşii lumii !» Ştii ce ni s-ar putea întîmpla ? Am ucide o mulţime de fraţiori şi rubedenii înainte de a fi venit rîndul robilor ! Crima flămîndului este mai uşor de înţeles decît crima îmbuibatului ! Ambii sînt vinovaţi, dar lacomii au o culpă în plus : a prostiei patente ! Îmi vei spune, Haman, că robii ar avea talentul insurecţiei ! Este posibil. Fac ei oare mai multe războaie decît noi ? Crede-mă, problema asta nu este de resortul ministerului tău ! Lasă-te de filozofia cuţitistă ! Nu pentru prima oară, nerozia slujitorilor, unită cu bezna de sub pălărie, au compromis curatele intenţii ale stăpînirii !"

Se mai calmase Asuerus.

Dar reintrînd în sala festinului, din pragul uşii, el văzu pe Haman zvîrcolindu-se pe divanul Estherei, făgăduindu-i (era beat de vin şi de succes !) o evadare plăcută, de alcov. Vorbele lui nu ajungeau pînă la auzul împăratului, ci se stingeau în şoapte şi libidinoase suspine. Gura lui, decorată cu o barbă domnească (firesc să fie gura decorată, fiindcă gura muncise cel mai mult !), se tîra ca o larvă şi ca un tibişir pe braţele marmoreene ale Estherei.

— Sub ochii mei încerci tu să sileşti pe împărăteasă ? răcni Asuerus.

Ordinara greşeală a lui Haman nu era una de metodă, ci de veche tradiţie în istoria palatelor. Deocamdată, era doar confuzia nebunului în alegerea persoanei. A rămas clasică confuzia comisă de un aristocrat între Cornelia, mama Grachilor, şi o Colombină de estradă, pe care a ciupit-o !...

Sufletul-judecător, care sălăşluieşte pînă şi în cei mai leproşi dintre decăzuţi, l-a silit pe Haman să-şi învăluie faţa cu haina, conştient că îşi pierduse asemănarea umană sau că trebuie să-şi ascundă capul, sediul greşelii.

Harbona, ministrul domesticităţii, s-a temut ca nu cumva împăratul să se prăbuşească şi a alergat în sala ospăţului, cu ajutorul lui de doctor al bolilor sufleteşti, strigînd :

— Am un leac bun pentru durerea ta : în curtea casei lui Haman se află o spînzurătoare înaltă de cincizeci de coţi, ridicată pentru Mardoheu, şi care nu-i s-a potrivit ! Însoară pe Haman cu spînzurătoarea-văduvă, că e neumblată, absolut feciorelnică, şi el a construit-o !... Spînzură-l acolo, ca să putem continua ospăţul...

Ca o desăvîrşită gazdă persană, Asuerus a condus pe Haman pînă la uşă, unde muhaielele l-au ridicat pe braţe

și l-au dus acasă, cu mare alai de cerșetori, de soldați și de roabe sclivisite.

În căminul lui nu mai era nimeni. Cîțiva bețivi îi jefuiau casa, cu un zel aproape patriotic, golindu-i apartamentele de mobile, covoare, haine și bani.

Un maestru de ceremonii al ștreangului așeză pe un scaun cu spătarul din piele de mistreț pe sublimul ministru al ordinii publice. Îi vorbi cu un respect ireproșabil, rugîndu-l să-și înlăture eșarfa de la gît pentru a i se lega funia. Era o funie de mătase, cu nodul alunecător și parfumat cu ulei de aloe.

Soarele roșu scădea în chindie.

— Nu vei simți nimic, Haman, n-avea nici o grijă !... Ca și în viață, sus, la înălțime, nu-ți mai pasă de nimeni ! Ești îmbăiat, îmbrăcat, parfumat... Iată, a sosit și cîinele oficial, cîinele savant, care va avea treabă cu tine de-abia mîine... Rangul tău este sacru, nu te dăm vulturilor, avem cîini învățați ! Știu că ți-au plăcut trandafirii de Șiraz : îi vei avea. Vrei nodul la gură, sau nodul la ceafă ? Cum vrei ! Chestiunile de gust nu se discută... Unora le place nodul pe-o ureche, din cochetărie, ca podoabele capului... Moda e modă !... Fii deștept, spune ce ai pe inimă. Lasă încolo ambițiile ! Prea multul răpește omului pînă și plăcerea de-a fi mort...

Mulțimea se îmbulzea din toate părțile, iar poliția o ținea la o distanță respectuoasă. Printre cerșetori și vagabonzi, apăruseră gospodine aproape dezbrăcate, sau cu talerul în mînă, așa cum le găsise grozava veste, la bucătărie.

Haman avea mîinile legate la spate. O muscă i se puse pe nas și el rugă pe maestrul de ceremonii să i-o alunge. O picătură de durere în plus ar fi putut să reverse cupa.

— Încă puțin, și scapi de muște ! Acum... dă-mi voie ! Toaleta... Să te șterg la nas. Este o modă distinsă, occidentală. Acolo, la Marea cea Mare, în Italia, dacă ești nobil, n-ai voie să fii mucos la spînzurătoare, că stă scris în lege : *„Ut nulla narium excrementa viserentur“*... cu alte vorbe, să nu-ți curgă mucii la solemnitate !...

Au sosit doi intelectuali din serviciul superior al supliciilor, în vederea conversației cu condamnatul, care nu trebuie să se plictisească. Aici, politețea este un cult respectat.

Haman zise :

— Aș vrea să vă ofer un bacșiș... mă rog, tot ce am în buzunar... dar, cum sînt legat, vă rog să binevoiți de-a vă servi singuri. Nu vă jenați...

Muhaielele i-au găsit în căptușeala hainei cinci darici de argint, pentru care au mulțumit.

— La nobilii adevărați nu găsim nimic în buzunar !

— N-aveți pentru ce ! zise Haman.

— Totdeauna ai fost sincer și modest ! Te-ar deranja dacă ne-ai spune, pentru istorie, cîteva impresii personale ? Arta lumii se dă în vînt pentru a cunoaște ultimele cuvinte...

— Cum să nu ! Cu plăcere ! Orice condamnat la spînzurătoare are interesul să lungească vorba, pentru a mai cîștiga timp...

— Îți recunoști vreo vină ?

— Multe lucruri am învățat și puține am aplicat. În război ne iscusim să ucidem inamici ! Unii susțin că și inamicii sînt tot un fel de oameni... Dar tocmai cînd am avut prilejul de a-mi dovedi iscusința, mi s-a spus că nu trebuie să-i omor pe aceia, ci pe ceilalți ! În general, ne enervează numai existența *altora !*

— Noi avem un împărat mare...

— Nu m-am priceput să ghicesc mistrețului în palmă !

— Kșaiarcha te-a onorat cu ceremonia asta excepțională...

— Există moarte pe măsură, dar există și moarte de confecție. Nu scapă nimeni...

— Ai vreun regret ?

— Regret că mor atît de singur. Rămîn după mine niște Hamani mai capabili decît mine ! Mii de ani, de aici înainte, veți întîlni Hamani perfecționați... Vulpea nu cunoaște decît o singură rușine : că au păcălit-o găinile ! Feriți-vă de găini !...

Savantul făcu semn muhaielelor că vorbitorul s-a isprăvit.

L-au ridicat. Scripetele a scîrțîit uscat.

Pînă noaptea tîrziu, populația capitalei Suza a privit cu spaimă și cu stupoare silueta legănată de vînt a celui mai celebru dintre tehnicienii crimei babyloniene. Spre ziuă, s-au adunat hultanii pustiului, care l-au ciugulit de pe funie, ca pe un strugure.

*
* *

Vestea despre sfîrşitul lui Haman s-a risipit ca vîntul. Admiratorii lui nu mai erau de găsit! În imensa lui casă, ocrotitoare ca o cloşcă, din care au fost furate toate lucrurile, s-au instalat la repezeală cerşetorii, vagabonzii, prostituatele şi cîţiva flotanţi caldei. Ca prin minune, în cîteva ore, princiara locuinţă a demnitarului s-a transformat într-o cocină a flămînzilor. Cei instigaţi să pună mîna pe gospodăriile deportaţilor s-au simţit cît se poate de bine în căminul instigatorului.

Într-un mod la fel de inexplicabil, patima lui Haman se topise ca un fulg de zăpadă. Într-o sută douăzeci şi şapte de ţări ale coroanei lui Asuerus nu mai găseai nici un fanatic, nici barem de leac! Nici unul!...

Toţi criminalii-aspiranţi, toţi valoroşii debutanţi, convertiţi la o angelică blîndeţe, şi-au îngropat cuţitoaiele ascuţite cu cheltuială, toporiştile, ştreangurile şi alte unelte de tortură, lăsînd în bătăturile caselor numai şi numai obiecte inofensive, inocente.

Pînă mai ieri-alaltăieri nu se găseau slujbe. Scribii, contabilii dădeau tîrcoale autorităţilor, ca să fie angajaţi. Acum se găsesc şi slujbe, fiindcă toţi funcţionarii departamentali din provincie au fugit în bejenie, ca în faţa unei invazii, simţindu-se culpabili de a fi contribuit la organizarea ştiinţifică a zilei de 13 Adar. Potrivit filozofiei populare, ţăranii din Suziana şi din Media şi meşteşugarii din centrul industrial (manual) de la Ecbatana au tras concluzia că un satrap mort valorează chiar mai puţin decît un măgar viu.

La uşa caselor robilor, unde nu mai intrase şi nu mai ieşise nimeni, încît le crescuseră buruienile în prag, au apărut cinstitele feţe ale vecinilor :

— Ce mai faceţi ? De mult nu v-am mai văzut! Vă credeam plecaţi la Suza, unde viaţa e mai frumoasă! Cum ? N-aţi mîncat ? De cînd ? Şi de ce, mă rog ?! Aţi citit porunca lui Haman ? Şi v-aţi speriat numai de atît ? Nu ştiţi voi ce buni vecini sîntem noi ? Noi vă stimăm, vă iubim... Voi, ca nişte nobili ibri ce sînteţi, aveţi datoria să ne scoateţi din greşeală, că de la Zoroastru, pe care nu-l putem citi, nu ne-am ales cu mare lucru! Cum ? A murit Haman ? Cînd ? Noi nu aflăm nimic... N-are cine să ne înştiinţeze! Ce-avem noi cu Haman ?

Hyrcanienii au inimi de cremene, nu cunosc mila şi nu plîng niciodată, n-au nici o simpatie pentru robi, fiindcă, zic ei : „Suferă şi deportaţii, dar barem ei ştiu de ce suferă! Noi, care sîntem de aici, de ce suferim ?“

Cînd hyrcanienii au aflat despre poruncile lui Haman, s-au revoltat şi au pus foc la reşedinţa sătrăpiei, ca şi cum s-ar fi solidarizat cu mutrele condamnaţilor. A sosit stăpînirea, care a arestat cîţiva fruntaşi hyrcanieni, întrebîndu-i :

— Ce aveţi voi cu străinii ăştia, care dispreţuiesc toate legile ? Voi sînteţi printre cei mai temuţi viteji ai împărăţiei. Vă temeţi de acra lor aguridă, pînă la a şaptea generaţie ?

Hyrcanienii nu s-au speriat şi s-au apărat :

— De ce să le luăm viaţa ? Noi le-am dat-o ? Cine i-a adus aici ? Au venit ei, de bunăvoie, ca să ne supere ? Nu i-aţi tîrît în silă, şi cu lanţuri de picioare ? Vitejia s-o încercăm numai între egali. Dacă ucidem un iepure, nu înseamnă că am fost viteji!... Şi tocmai asta ni se cere să facem! În casele lor nu găsim nici o armă. Porunca de la Suza zice că trebuie să furăm, să pîrjolim şi să omorîm, ca să ne îmbogăţim, că ne apără împăratul... Vrea să ne ştie bogaţi ? Atunci, mai uşor ar fi să jefuim hambarele sătrăpiei! Dar, vezi bine, de la satrapi nu trebuie să furăm nici un bob de grîu!... Care mai este regula ?

CRIMA INOCENTĂ A PRIMITIVULUI

După o săptămînă au apărut ziarele.

— În Babylon ?

— Desigur, în Babylon, şi pretutindeni, pe pămînt, de cînd e lumea-lume !

Tipografie nu există, nici ziare, dar tipar există (pecetea inelului), şi opinie există !...

Primii ziarişti ai lumii au fost actorii. O piaţă persană lucrează ca o instituţie de presă, ca un organ al opiniei publice. E greu de ascuns adevărul. Se înfăţişează la piaţă autorităţile imperiale şi cele municipale, care elaborează articolul de fond, sub forma unei liste de preţuri ! O muhaia, cu gura mare, strigă nişte amabile antrefileuri, cursive, sfaturi plictisitoare, foarte isteţe şi utile. Iată ce zic ziarele comedianţilor :

— Oameni buni, nu vă mai aruncaţi murdăriile prin fereastră, că se spurcă păsările pe care le duceţi la bucătărie şi turbează cîinii, fără a mai spune că strică poezia publică a celor fără treabă !... S-a aflat că unii dintre negustorii de apă îşi toarnă, în sacale, diferite lichide gratuite ! Să nu permiteţi escrocheria asta, că vă puteţi îmbolnăvi ! Nu cumpăraţi apă veche, şi nici vin nou ! Vi se aduce la cunoştinţă că trei tîlhari, care au aruncat un copil mort în casa unui străin, la o sărbătoare pascală, au fost descoperiţi şi spînzuraţi aici, lîngă piaţă, îi puteţi vedea, fiindcă, şi în starea lor inofensivă, veţi afla de la ei că nu e practic să săpaţi groapa altuia !... Se aduce la cunoştinţa plugarilor să nu mai cumpere femei bătrîne, fiindcă în curînd vom scoate la vînzare vaci şi juninci, care au mai multă putere ! Deocamdată, se interzice tăierea vitelor, fie sănătoase, fie bolnave... În comerţul de sclave, începînd de azi, nu se va mai admite plata în cereale, ci numai în dinarici. Totuşi, se îngăduie plata în produse agricole doar atunci cînd sclava devine mireasa cumpărătorului şi preţul plătit constituie hrana familiei... Se aduce la cunoştinţă tuturor că fata cea mare a satrapului de la Sipora-pe-Eufrat a fost furată, iar cine află unde se găseşte ascunsă, dacă ne arată adresa tîlharului, primeşte în schimb o capră cu lapte şi un ied...

Astfel de ziare apar pe toate pieţele persane şi sînt foarte apreciate. În zilele cînd nu se aud, populaţia lansează zvonuri otrăvite !

Nici „pagina veselă“ nu lipseşte din organul opiniei publice. Într-o magherniţă, mai la o parte, se bucură de cel mai spontan succes rubricile de critică, produse de actori-scriitori, în general de „caraghioşi“, cum au fost numiţi mai tîrziu de civilizaţia arabă, semnificînd doar „ochi negri“ (obraji vopsiţi).

Se reprezintă piese cu personaje clasice în literatură : satrapul, ţăranul, femeia, soţul legitim (care nu ştie pe ce lume trăieşte), dansatoarea (care reprezintă amorul fatal), amantul (care, fără să vrea, convinge pe femeia adulterină că tot mai bun este soţul legitim), prostul (care vorbeşte ca un înţelept), deşteptul (care calcă numai în gropi) şi aşa mai departe, ca la spectacolele de bîlci.

Acum, piesa cu cel mai indiscutabil succes aduce în scenă comedia din familia fratelui împăratului, trimis în Mizraim, fără să i se rostească numele : nevasta (vopsită ca la teatru) intră desperată la împărat, dar nu la un împărat civilizat din Mesopotamia, ci la unul imaginar, din epoca de piatră, la un suveran de peşteră.

— Sublimule, fă pace bună cu ceilalţi împăraţi şi trimite-mi bărbatul acasă ! Am auzit că pe acolo pe unde umblă el, îl agaţă femeile, că e tînăr şi frumos, are cuţit de cremene şi vorbeşte peste o sută de cuvinte culte !...

Iar sublimul, care totdeauna reprezintă ultimul răcnet al înţelepciunii, răspunde că bărbatul ei se poartă ca un erou şi va veni acoperit de glorie.

— Păi, din cauza războiului m-o fi uitat !... Umblă prin atîtea ţări, vede atîtea femei... Eu sînt cinstită şi îl aştept... Din cauza lipsei lui de acasă, ultimii doi copii i-am făcut cu altul...

Gură-cască e un gen eminamente numeros. Se rîde, se zice că actorii exagerează, dar „ceva“ tot e „la mijloc“ !... Aluziile politice sînt de un atroce realism :

— Ce trebuie să facă un om pentru a se îmbogăți ?

— Foarte simplu : sau muncește douăzeci de ani, sau, la 13 Adar, omoară douăzeci de robi !... Se zvonește că se va înființa un minister al greșelilor publice !...

Vorbele astea de piață sînt produsul unei gîndiri îndulcite cu umor. Toate popoarele sînt imaginative cînd nu cunosc adevărul.

Prin doamnele de onoare, prin ofițerii de la corpul de gardă, prin eunuci influenți, bogați și cu casele mereu pline de negustori străini, de diplomați — unii și alții, spioni de lume bună — s-a aflat că Esthera a obținut de la Asuerus revocarea dispozițiilor de masacru.

— Trebuie să fie adevărat, fiindcă, iată, au ieșit robii la piață după provizii, nu-și mai sfîșie hainele, stau de vorbă cu vecinii și cu prietenii, chiar și cu necunoscuții, fără pic de supărare, ca după o glumă proastă, repede uitată.

*

* *

Redresarea opiniei și a sentimentului general a fost un fenomen de emoție colectivă, de care istoria e plină. Noile scrisori trimise de Esthera în toate provinciile imperiului, sigilate cu inelul lui Asuerus, au nimicit dispozitivul scelerat ; în toate orașele au fost citite îndemnuri la omenie.

Ca un slujitor al binelui, Mardoheu scrisese, ziua și noaptea, ordine împărătești, rînduise echipe de curieri-călări, de cămile, de cai, de arme, bani și merinde înspre regiunile cele mai expuse exceselor.

Confuzia din spiritul oamenilor sporise atît de stupid, încît nimeni nu mai credea nimic ; slăbise și încrederea în împărat. Se șoptea că, în locul lui Haman, fusese spînzurată o păpușă, iar el, ascuns undeva, în palat, aștepta ora unor răzbunări mai cumplite.

A fost nevoie de alte scrisori mai energice, prin care autoritățile au fost autorizate să pedepsească tocmai pe

aceia care executau ordinele lui Haman, complotînd prin case, depozitînd arme și unelte ale crimei.

Acestea au fost poruncile din a douăzeci și treia zi a lunii Sivan.

Se pare că lucrurile nu mergeau cu simplitatea clarului scris. Ziua de 13 Adar nu fusese socotită doar ca o colectivă crimă, ci una promițătoare de recompense. În calea fericirii care se revărsa peste roboții măcelului, se așternuse un covor de flori. S-au asociat prin căsătorie multe perechi tinere, a căror zestre avea să fie jaful. Complicii la masacru s-au încuscrit între ei, s-au împrumutat cu bani, au petrecut la nunți, fără grijă ! „În ziua de 13 vom fi bogați !...“ Acum, visul lor se spulberase, lăsîndu-i datori la zarafii regionali, fără alt gir decît porunca lui Haman și sigiliul împăratului !...

Unii s-au intimidat și au îngropat armele. Frontul crimei a slăbit sub raportul numărului, dar nu și sub acela al ferocității. Cei care datorau sume mari zarafilor au menținut starea de încordare și au adaptat nevoile survenite la noua dispoziție a lui Mardoheu :

— Măcel sau nemăcel ? Ambele sînt poruncite cu pecetea împăratului ! Atunci cînd ordinele se bat în cap și nu mai știm ce să facem, interesul personal se face arbitru ! Vom căsăpi robii de la care avem ceva de furat, apoi vom lăsa judecătorii să aprecieze... Între timp, punem mîna pe tot ce ne trebuie și ce ne place.

Alți curieri au fost porniți în mare grabă din Suza, cu alte porunci :

„În ziua de 13 Adar, toți robii proscriși, amenințați cu pieirea, să fie gata de a se apăra. Să nu ierte pe nimeni. Cine se va ridica să ucidă, să fie ucis !“

În toate furtunile pe care le iscă patima sînt antrenate și energiile tembele și nemilitante. Psihoza crimei pune rațiunea în stare de eclipsă. Prinderea neutrilor și înregimentarea lor în taberele rivale pregătea o răfuială a hazardului. De vreo consimțire voluntară și liberă la crimă nu mai poate fi vorba : de frică, bunii și răii vor comite, în mod premeditat, fărădelegile nedorite.

Întrebarea pe care și-o pun poporenii și inocenții este de a ști : în care dintre tabere s-a ascuns dreptatea ? Șovăielnicii pierd invariabil. Pînă și infirmii, care nu pot comite nici binele, nici răul, își tem viața.

Scrisorile au ajuns la destinație și au fost afișate, ca și la Suza, dar oamenii ridicau din umeri ; nu se mai încredeau în nimic. Primul care-i va prinde îi va arunca în noroaiele crimei.

Mardoheu a raportat împăratului munca și rezultatele obținute. Bine ar fi ca totul să reintre în făgașul unei păci înțelepte, dar în calea bunelor intenții se ridică munții inconștienței, ai imoralității, ai teroarei reciproce.

Înveșmîntat într-o mantie de culoare purpurie, cu revere și manșete albe ca floarea crinului, purtînd pe cap coronița de aur a meritului și virtuții, Mardoheu se arătase mulțimilor în cetate, se expusese ovațiilor, ca să înțeleagă mulțimile și să spulbere orice dubiu în privința hotărîrii lui Asuerus și a Estherei :

— Nu vrem nici un fel de conflicte între supușii împărăției ! Vrem pace și bună învoire. Lăsați timpul necesar pentru a interveni după lege, după omenie, autoritatea ocrotitoare a tuturor...

A fost clipa unică pentru a despătimi o problemă de stat, creată în mod criminal și artificial de un slujitor dement.

În toate orașele s-a cîntat și s-a dansat, ca la o primitivă sărbătoare a Drepturilor Omului.

Cei fără minte, fără cultură din tată în fiu, au întîmpinat cu omenie pe robi și i-au îmbrățișat. Unii din sinceră simțire, alții din spaima legii pendulului : S-a exagerat într-o direcție ? Se va exagera și în direcția contrară !

— Vrem o lege, vrem o pace bună între noi, învățați-ne să fim buni ! strigau femeile cu copii.

Dar sămînța răului încolțise, înflorise și acum dădea roadele urîciunii.

*

* *

Vacarmul religios și dogmatic pe care se bizuise Haman n-a înflăcărat pe nimeni în Suziana persană, și cu atît mai puțin în zărăfiile Babylonului și Ninivei, pe care numai problemele economice le mai mișcă.

Suza, prin poziția ei mărginaș-geografică în imperiu, are două aripi inegale : una foarte scurtă, înspre răsărit,

pînă în India, și altă aripă, vastă și infirmă, spre apus, pînă la Marea cea Mare, în Mizraim și Ethiopia. Nefiind o capitală centrală, poruncile de pace socială ale Suzei n-au ajuns pretutindeni din cauza precarității mijloacelor de comunicație. Poruncile lui Haman, întărite cu sigiliul lui Asuerus, au înfricoșat satele. Robii nu figurau printre nemulțumirile sătești. Ibrii n-au avut niciodată vreo priză în masele inculte. Dar cum satele gîndesc prin dezbateri colective, în fiecare zi, la căderea serii, se adună bărbații, la răspîntiile drumurilor, și se întreabă unii pe alții, care mai de care mai nelămuriți :

— Mîine ce nenorocire mai vine ?

Niște negustori au sosit de la Suza și caută mărfuri rurale, cînepă, legume, grăunțe, chiar și neghină, că e foamete în capitală. Nu plouă, nu e iarbă, gospodarii și-au tăiat vitele, iar vinovat de aceste calamități ar fi marele eunuc Haman. Negustorii mai spun că un rob de jos, un cărturar al lor, a fost onorat și plimbat, prin capitala Suza, de toată nobilimea palatului, care striga :

— Așa înțelege împăratul să cinstească pe omul bun și cinstit...

Haman a fost spînzurat sub ochii admiratorilor lui, iar robul Mardoheu, după onoarea ce i s-a arătat, s-a dus acasă și s-a îmbrăcat cu halatul lui de culoarea vîntului, cum au toți săracii, fiindcă el nu vrea să fie nobil. Numai atît se povestește.

Țăranii ascultă și nu pricep nimic, dar întreabă :

— E vreun bine pentru noi în toate astea ?

— Ce bine să fie ? De douăzeci de ani eu trag plugul cu nevasta, cu rudele și cu vitele, cînd s-a întîmplat să am și vite... Nu știam de ce sîntem atît de prăpădiți. Acum, de curînd, ni s-a scris, de la stăpînire, că numai robii aceia cu știință de carte ne împiedică de a fi fericiți. Fără ei, noi am fi făcut raiul pe pămînt. Au sosit curierii de la Suza, cu vestea bună că s-a descoperit, în sfîrșit, pentru ce ne chinuim, flămînzi și fără vlagă : Ibrii, omule ! Murim, fiindcă nu știm nimic din ce e pe lume...

— Împărăție mare ! Avem de toate, avem și dușmani. Dar porunca aia, de la Suza, mi-a plăcut ! Să omorîm ce e învins și captiv ! Iacă, eu am luat cu împrumut de la o bancă grecească, din Athura, o jumătate de talant de aur, pînă la recoltă. Zaraful grec știe că o să am grîu,

la mijlocul verii viitoare, şi mi-a dat banii, cu dobîndă. Acum, moartea-n socotitori! Am să mă duc la zaraf. De unde să ştiu eu că n-o fi şi el tot neam de rob? La înghesuială, mai luăm pe cuţit şi cîte un zaraf grec! Scăpăm de creditori!...

Din ciocnirea patimilor cu interesele, au scînteiat idei vagi, larvare. Înainte de a fi început marele măcel, gospodarii care trăiau şi ei în condiţia sclaviei au ascuns în casele lor mulţi deportaţi de la Apus şi oameni din alte seminţii. Plugarii îndatoraţi la zarafi au ocrotit zarafii, zicînd cu o ţărănească simplitate :

— Băncile astea sînt ca fîntînile şi vom avea nevoie de ele... Dacă vom răsturna fîntînile, ca să aibă toată lumea apă, vom rămîne şi fără fîntîni şi fără apă... Să pedepsim nelegiuirea, dar să nu suprimăm negoţul legiuit, că nu se poate trăi fără negoţ...

Chiar şi în triburile assyro-caldeene, ţăranii stimau pe negustori, ca pe o avangardă în ştiinţă, în arta de a rîndui o societate omenească, de la arat pînă la cărat, de la sămînţă pînă la recoltă, apoi de la recoltă pînă la pîine, fără pagubă, totdeauna cu cîştig. Fanatismul tribal le arăta acum că s-au înşelat! Că soluţia cea mai simplă era totuşi crima, fiindcă, în toate întrecerile, cei care nu ştiau carte pierdeau sistematic :

— Nu ştim! Pierdem mereu, fiindcă nu ştim!

În puzderia de sate şi cătune, pe verticala de la Ninive pînă în sudul babylonic, ignoranţa şi mizeria au format un bloc social, care constituie o adevărată forţă. Cresc acolo cei mai frumoşi copii şi mor cei mai frumoşi bărbaţi, înainte de vîrsta de 40 de ani. Doctorii au observat că pescarii trăiesc mai mult decît agricultorii şi păstorii, fiindcă se spală mai mult.

Pescarul Tultulh e vlăguit, la 25 de ani, dar, cu toate că încă nu e bătrîn, trece drept un înţelept. Urăşte pe robi, dar nu mai mult decît pe mezi sau pe perşi. Pe malul Eufratului, o moabită tînără, care aduna scoici, l-a ajutat să aducă în sat o povară de peşte, din care Tultulh i-a dăruit şi ei cîţiva. La scurtă vreme, cum s-o fi gîndit el nu se ştie, Tultulh s-a însurat cu moabita.

Această femeie i-a şoptit că Eternul a tras un colţ de perdea din cer, a văzut frumoasa purtare a pescarului şi-i va trimite noroc în casă şi copii sănătoşi, fiindcă a dărui doi peşti unei fiinţe sărace e o binefacere mai însemnată decît o vrajbă între învăţaţi despre natura divinităţii.

Acum, moabita nu mai era nevoită să iasă după melci şi după scoici. Spăla şi cosea rufăria peticită a pescarului : era fericită cînd îl vedea intrînd în casă, flămînd şi ars de soare, cu traista de peşte.

Tocmai cînd erau mai mulţumiţi de şirul zilelor lor, au sosit poruncile criminale de la Suza. Aflînd de ele, trebuind să-şi pregătească şi el o secure şi un cuţit, pentru ziua de 13 Adar, pescarul s-a întunecat la faţă şi n-a mai putut să mănînce la masă cu femeia lui. Sub teroarea ordinelor semnate de împărat, el şi-a omorît nevasta.

— Are să treacă! zice el.

— Ce să mai treacă, Tultulh, că ai omorît-o... Cum ai putut să omori o nevastă harnică şi cinstită? Îţi făcuse vreun rău?

— Nu-mi făcuse nici un rău. A fost o femeie bună... Cînd era mai obosită, zîmbea, aştepta să o trimit la culcare.

— Atunci, de ce ai ucis-o?

— Am venit acasă, noaptea, tîrziu. Trecînd prin curte, am văzut-o dormind cu capul pe masă, lîngă feştilă şi lîngă blidul cu mîncare, acoperit cu o pînză. Mă aştepta... Am intrat. Nu i-am spus nici o vorbă. Văzîndu-mă că tac, m-a întrebat dacă nu cumva ea a greşit cu ceva faţă de mine. Nu m-am mai putut stăpîni şi am urlat la ea : *„Tu eşti din neam de ibri!..."* Nevasta a izbucnit în plîns, de sărea cămaşa de pe ea. Am lăsat-o să plîngă toate lacrimile din corpul ei mic. Cînd ea şi-a pus capul pe braţe, pe scîndura mesei, am scos securea şi i-am despicat capul drept în două, ca pe un bostan.

— Dar dacă era nevinovată, de ce ai ucis-o?

— Nu mai era nimic de făcut : venisem cu securea!...

* * *

Țăranii din sat se tem de tîlhari. De cînd nu mai este nimic de furat, toți hoții se făcuseră polițiști, plătiți din vistieria imperială, și își meritau simbria, pentru că își cunoșteau meseria.

Tînărul preot Reelaia, slab ca un ogar și cu ochii adînci în cap, plin de bizare certitudini metafizice, a adus lui Mardoheu numai știri întristătoare, pe care amîndoi le suportă bine. S-au obișnuit cu veștile rele, fiindcă altele mai vesele lipsesc... În timpul postului, bătrînul Ioahaz a murit. Ca un bun școlar, el își repetase zilnic lecția din casa lui Mardoheu :

— Să trăim pentru binele acestei cetăți !

A lăsat unsprezece darici de argint, pentru îndulcirea unei familii împovărate de copii.

Eliasaf, negutătorul de cămile, a fost găsit pe malul rîului Choaspes, cu un cuțit în inimă. Bunul Eliasaf, care condusese convoiul și care dăruia tot ce cîștiga, pierise ca un nelegiuit.

La Hena, în cazarmă, au fost masacrați șapte deportați apuseni... Nici unul nu era ibri ! Lunde, soldatul cu un singur ochi, s-a dus la magnificul Manalebdata, cerîndu-i să oprească iuțeala de cuțit care bîntuia în trupele de ordine. Sublimul satrap a ordonat ca Lunde să fie pus în lanțuri. Asupra acestei vorbe, soldatul s-a repezit la el și i-a tăiat beregata.

— Încolo e bine, Dumnezeu să fie lăudat !

Reelaia spune că de cînd au fost afișate noile scrisori imperiale, de revocare și de rezistență la măcel, mulți partizani ai lui Haman au devenit niște lingușitori partizani ai străinilor. A-i respinge, ar fi greu, dar a-i accepta, este infinit mai greu !... Legați de pămîntul feudal și de stăpînii trecători, ei nu cunosc nimic din ce este permanent în ordinea materială, nici în ordinea morală. Ca niște inocenți, ei execută orbește porunci, din care nu înțeleg nimic :

— Ucide-l pe dumnealui !

— S-a făcut ! L-am ucis !

Nu li se dă nici o răsplată, dar în schimb „sînt bine văzuți" !

Ceea ce exasperează chiar și pe cărturarii perși este optimismul neobosit al robilor în privința unității viitoare a omenirii : într-o zi, toți oamenii vor fi niște soldați civili ai înfrățirii. Atunci, *Istoria lumii va deveni o carte sfîntă, fiindcă nu va mai conține decît adevărul.* Cum poate babylonianul să creadă o asemenea balivernă, cînd el știe că bugetul de război al imperiului este uriaș, și totuși insuficient ?...

Grecii, cu spiritul lor practic, nu fac controverse ideologice în Babylon. Dacă partenerul de afaceri este convins că el reprezintă perfecțiunea umană, grecul nu-l contrazice niciodată. Vocația grecească antiimperialistă, cînd a constatat că fanatismul este fratele geamăn al despotismului medo-pers, l-a menajat pe despot, nu l-a criticat, nu i-a arătat cît de mult degenerează popoarele prin analfabetism și prin religii rivale, sau prin lipsa libertății de conștiință (grecii n-au vocația martirajului). Își văd de treburile lor. Înrobiți unei înfrîngeri, doresc să se întoarcă în patria lor, dar nu dușmănesc Babylonul. Dacă i se fură o găină, robul religios nu se supără, în timp ce grecul se revoltă. Dimpotrivă, dacă i se insultă credința, robul se înnegrește de supărare, dar grecul rămîne indiferent. Sub masca indiferenței ideologice, Athena a lucrat mai eficient pentru prăbușirea hegemoniilor mesopotamiene, în timp ce religioșii au luptat pedagogic numai pentru întronarea moralei, leali chiar și față de asupritorii lor.

Cetatea Corintului a fost mai crunt răzbunată decît alte cetăți pîrjolite, chiar dacă ele au suferit mai mult decît idealismul atic, greu încercat și acesta. Însă, pentru un gînditor al istoriei, patriotismul local apare mai tolerabil în ochii împăraților decît religiile, care acționau pe plan internațional, și acest fapt se explică : absolutismul tiranilor care administrau popoarele a avut perspicacitatea de a deduce că lupta contra idolatriei provoca vătămare împăratului-idol. Oricare idol îmbătrînește și moare. A decreta provizoriul printre eternități constituie o eroare, și, de

fapt, „idola“ înseamnă, în grecește, eroare. Destinul speciei umane și al civilizației nu pot fi indisolubil legate de șubrezenia clipei trecătoare. Dar cine gîndește așa, avertizat să fie: va avea de furcă, în vecii vecilor, cu împărații! Unica lor eternitate admisibilă sînt ei înșiși! Fenomenul scurgerii timpului să nu se atingă de hlamida imperială! Într-un univers lipsit de orice punct fix și stabil, tirania se vrea fixă și stabilă! Idealul imperialist a fost conceput imuabil, și-l constatăm neschimbat, în toate epocile, obtuz și sîngeros. Morala, etica, știința dreptului, dulcea clemență populară, înscrisă printre cutumele popoarelor, jurisprudența, toate la un loc n-au îmblînzit beția de putere nelimitată a despoților. Conflictul lor cu religiile devenea inevitabil, arătînd că nici acestea n-au eliminat absolutismul, ci, pur și simplu, l-au mutat în divinitate!...

Într-adevăr, nu voința de putere imperială a șubrezit religiile, ci științele pozitiviste și exacte, rațiunea. Pentru acest trofeu spiritual a fost nevoie de două milenii și jumătate de sacrificii și de durere, și el s-a numit Democrația.

Babylonul oferă imaginea unui individualism colectiv care s-a ciocnit violent de colectivismul individual al reformatorilor.

Tot ce a urmat este de logica naturii. Există și astăzi, pe fundurile calde ale oceanelor, niște viermi care ajung uriași, adică pînă la o lungime de doi metri: sînt eunicele inelare. De oriunde s-ar rupe acest animal, inelul de ruptură devine capul restului! Propriu vorbind, nu e un cap, fiindcă nu are mai multă zestre decît oricare fragment inelar, dar acești feerici viermi, de toate culorile, creează indivizi la fiecare ruptură. Ultimul inel, care nu se mai poate divide, încetează de a mai fi „individ“, cînd, de fapt — filologic vorbind — de-abia ceea ce nu se mai poate divide ar trebui să fie individ; incapacitatea se numește individ în natură.

Observația asta a sugerat lumii gînditoare o serioasă însumare a noțiunii de unitate în colectivitate. Filozofia și viața practică au agățat individului multă mitologie, care merită o critică științifică. Fizica, psihologia, biologia, chimia și sociologia dezmint ceea ce-și arogă componentul individual al societății.

Individuus, adică fragmentul ce nu mai poate fi divizat, nu încetează de a fi o colonie de elemente ignorate, toate divizibile, la rîndul lor, instincte ce se tîrăsc și se hrănesc, se dezvoltă în dauna însușirilor mai slabe și apar la maturitate, eventual decisive, ca ecloziunea unei personalități. Acest bazar de dotații atavice și de oculte biruințe organice face revoluție chiar și în sacul de piele al individului, care tot colectivitate este și el. El trebuie vegheat ca un manometru. Nici o societate superioară nu se poate abandona în seama pornirilor individuale, mai ales pentru că nu sînt niciodată individuale. *Orice individualitate tot un plural rămîne. Din clipa în care constatăm pluralul inevitabil, îl putem ameliora prin concursul reciproc al colectivităților, ca în democrație.*

Pe înserat, gospodarii mărginași din Suza țineau sfat pe șanțurile drumurilor, întrebîndu-se cum să-și apere nevestele și odraslele.

— Ce ne facem? A intrat vrajba între împărat și eunuci... Și se bat între ei numai cu trupurile noastre...

— A nu ști este a muri grabnic și ieftin...

— Dacă l-ai fi auzit pe bătrînul acela, Mardoheu, vorbind... Știe chiar și să scrie. Vorbește ca din carte... „Omule, tu ești statuia divinității! N-o mînca, n-o măcelări, că omul este chipul perfecțiunii...“

Au pornit împreună în susul rîului.

Deodată au auzit niște strigăte desperate. Un tînăr med a încercat să treacă pe celălalt mal, fără să știe să înoate, și acum se îneca la apa adîncă. I-a sărit în ajutor un rob negustor, care venea acasă călare pe măgar. Într-o clipă a descălecat, și-a zvîrlit haina și s-a aruncat în valuri. S-a zbătut, a gîfîit, dar l-a salvat. Cînd l-a scos la liman, tînărul a vrut să-i mulțumească, dar salvatorul a rupt-o la fugă, părăsindu-și măgarul și haina, rămase pe țărm.

— Hei, omule, stai să-ți mulțumesc că mi-ai salvat zilele!

Dar omul fugea, şi a dispărut într-un smoc de pădurice, unde noaptea cădea mai grabnic. Îi era frică de recunoştinţa oamenilor !....

— Slabă împărăţie, vecine, slabă împărăţie !...

Apoi, s-au risipit pe la casele lor, luînd după ei şi măgarul.

— Vezi şi tu ! N-am vrut să fur ! Dar cum să las animalul ăsta pe aici, că-l atacă şacalii şi tot piere !

— Unde apare un rob milos, n-ai ce pierde, vecine !

„ŞTERGE-I DE SUB CERURI, DOAMNE"...

...pe cei care instigă războaiele. Este una dintre ideile „Plîngerilor".

Justă sau injustă, legea morală afirmă convingerea că victoriile zilnice, obţinute prin teroare şi forţă, sînt provizorii. Acum, în Babylon, noul tineret al deportaţilor judecă trecutul, căptuşeala de instincte din om, şi condamnă slăbiciunile.

În noaptea de 12 spre 13 ale lunii Adar, mii de femei despletite s-au ridicat, goale, din pat, au luat în braţe copiii mici, adormiţi şi neştiutori, urlînd de spaimă, pe toate drumurile, şi au înfruntat cuţitele şi săbiile care trecuseră la treabă.

Soldaţii Eternului nu mai deosebeau între vîrste şi sexe, ci doar între lege şi nelege. S-a umplut cetatea de cadavre şi de orfani în mai puţin de o oră. Foamea cîinilor se sătura din floarea fecioarelor, care zăceau pe dîmbul şanţurilor.

Nu se înţelegea ce se petrece. Crima coborîse în sufletul lor pentru a-i face mai fericiţi.

La ziuă, numai în Suza aşteptau să fie îngropate cinci sute de cadavre.

Asuerus, la fereastră, după o noapte de nesomn, era îngrozit de victoria deportaţilor asupra bandelor lui Haman.

Marsena, grec subtil, i-a rostit cîteva cuvinte de consolare, pe care le poate stima cea mai obiectivă istorie :

— Nu ştim ce va fi în viitor, dar adevărul de azi va şterge multe greşeli : pentru prima oară, sub domnia ta,

prigoniţii au vărsat sîngele prigonitorilor! Tîlharul, chiar dacă i s-ar lega Tablele de piatră ale Legii de fiecare deget, tot ar fura, tot ar ucide. Dar răul se cuminţeşte atunci cînd, lat-întins, nu-şi mai aminteşte nici chiar de sine însuşi!...

— Cîţi au căzut?

— *Hecatonvin!* Hecatombe! Sute de boi... Istoria moralei cuprinde cel mai bogat cazier de glorii!...

— Şi pentru ce?

— Aici se măsoară nişte reformatori idealişti cu nişte diletanţi ai gîndirii copilăreşti. Spiritul va învinge!

— Dar de ce au fost ucişi atîţia?

— Frica a comis excesele. Au fost omorîţi cărturari de elită: Parsandata, Dalfon, Aspatha, Poratha, Adalia, Aridatha, Parmastha, Arisai, Vajedatha... Cei mai mulţi erau filozofi.

— Filozofia nu apără pe om?

— Filozofia cui? Ne omorîm pentru pămînt, pentru grăunţe, dar pentru idei, nu!

În perspectiva experienţelor de secole şi de milenii, Marsena ar fi putut explica lui Asuerus că cei şapte înţelepţi ai Antichităţii — Bias din Priene, Kilon din Lacedemonia, Cleobul din Lindos, Periandru din Corynth, Pittacos din Mitilene, Solon din Athena şi Thales din Milet — cît au fost ei de grandioşi şi de înţelepţi, au pierit din amintirea omenirii tocmai fiindcă *aceşti filozofi nu au făcut nimic pentru alinarea suferinţelor populare...* Da, au gîndit bine şi frumos, dar ideile lor n-au ieşit din biblioteca lor!... Va fi nevoie să gîndim în piaţă, printre oameni... Vom fi nevoiţi să luptăm împotriva neînţelegerii şi prostiei, predicînd pe toate streşinile... Va fi necesar să intrăm printre cei neştiutori, pentru a face din ei nişte ştiutori. Dacă nu vom face aşa, zadarnic vom avea cultură şi artă. Toate riscă să fie incendiate de războaie şi de cei care comit răul cu nevinovăţie.

Un soldat a adus vestea că cei zece copii ai lui Haman au fost măcelăriţi şi că deportaţii robi au refuzat averile acestei familii. Au respins orice despăgubire materială.

— Au pierit şi destui oameni buni. Asta cum ţi se pare, Marsena?

— În toate operaţiile chirurgicale, se taie şi puţin din partea sănătoasă!... Este inevitabil, cu toate că regretabil...

Atunci, Asuerus şi-a amintit şi a repetat o vorbă a lui Hammurabi:

— „Mi-am ridicat oamenii împotriva mea"...

— Şi Marduk a spus aşa, dar dreptatea săracilor el tot a înfăptuit-o, chiar cu acest preţ!

Ziua a trecut în temeri grele.

La căderea serii, Esthera s-a înfăţişat împăratului, frîntă de durere, convinsă că nu s-ar fi putut proceda altfel.

— Ce s-o fi întîmplat în provincie?...

Îngrijorarea ei era justificată. Ca şi după moartea lui Nabucodonosor şi a lui Nebuzaradan, au ieşit în frunte criminalii cu vocaţie, cu talente penitenciare, şi s-a umplut ţara de Nabucodonosori în serie!... Care mai de care se masca sub profeţiile răzbunării.

— Totuşi, care este cererea ta? a întrebat-o împăratul. Voi îndeplini dorinţa ta.

Ea a răspuns:

— Dacă împăratul găseşte înţeleaptă propunerea mea, ar fi bine ca mîine să se arate poporului trupurile celor ucişi... Închipuirea este mare lucru, dar a vedea întrece orice închipuire.

Totdeauna a fost mai instructiv de a ucide un singur om, sub privirile zecilor de mii de oameni, decît de a ucide zeci de mii de oameni fără martori. Exemplaritatea pedepsei a încărcat viitorul cu precauţii binevoitoare. Cu cît între faptă şi pedeapsă s-a scurs un timp mai îndelungat, cu atît au crescut mai năvalnic uitarea, indiferenţa şi greşeala. Dar nici pedeapsa pripită nu a slujit mai bine! Iată pe bietul om, nevoit să se ferească de orice patimă, în neştiinţa direcţiei sale de mers.

A doua zi au mai fost căsăpiţi încă trei sute de oameni la Suza.

Au intervenit eunucii, satrapii, bogații, galonații administrației și au aruncat în foc niște ființe care nu înțelegeau nici barem despre ce e vorba.[1]

De ce ziua a doua a fost cea mai atroce? Perșii și mezii aveau răfuieli amînate cu assyrienii și cu caldeii, și nu de azi. Sargon s-a împiedicat de ei cînd a vrut să ajute pe oprimați. De paisprezece secole, Babylonul — fie cu dinastie, fie fără — a măcelărit imperiul. A dat mult de furcă hittiților, iar acuma perșilor. Revolta persecutaților lui Haman s-a ivit ca un bun prilej pentru a mai potoli zelul unor samavolnicii care nu gustă libertatea decît atunci cînd suprimă pe a altora. Perșii s-au unit cu minoritatea urgisită și au ieșit înarmați, în toate orașele, dar caldeii și mezii au făcut apel la armată. Cazărmile erau goale!... Soldații își făcuseră depozite de arme prin casele particulare. A urmat o clasică probă de război civil, împotriva militarilor, sprijiniți de caldei, în ziua a doua.

În Ecbatana, în Media nordică, unde știința de a socoti bine și de a administra se afla pe mîinile pricepute ale contabililor din provinciile extrem occidentale, aristocrația hoață s-a aliat cu armata, gîndind că va obține un succes facil contra unor robi dezarmați. Nu a fost așa! Un stat-major persan a imobilizat cuiburile complotiste în casele ce depozitau arme, iar soldații amatori de război civil au fost măcelăriți în zorii zilei, înainte de a li se fi sunat din goarnă deșteptarea. Tîlharii profesioniști, care pîndeau piețele, au fost căsăpiți, fără greutate.

La Suza, puterea economică a băncilor grecești, armenești și persane devenise ispita cea mai irezistibilă a flotanților. Hoții au izbutit să pătrundă la trezoreriile rîv-

[1] În secolul al XIX-lea, un medic alienist britanic, Henri Maudsley, a explicat ororile istoriei în Mesopotamia, prin harem și prin castrație, prin emascularea demnității umane. Iar Geoffroy Isidore de Saint-Hilaire, în *Istoria Anomaliilor* (vol. 2, pp. 65 și urm.), a scris că Asia, care a scos la lumină geniale idei de umanitate superioară, a suferit de pe urma anomaliilor produse de eunuci, de indivizi care, neavînd nici soție, nici copii, ignorau umanitatea, ignorau suferința aproapelui. Eunucii, despre care încă nu se observase că sînt proști, falși, mincinoși, poltroni, violenți și lipsiți de sentimentul asociației, nu au gîndit imparțial, nu au văzut întregul, fiindcă ei înșiși nu erau întregi, trăiau prin abuzul de putere al stăpînilor.

nite, dar nu au mai apucat să iasă de acolo cu prada!... S-a cules aurul furat din mormanele de cadavre. Nici un daric nu s-a pierdut. Represiunea s-a redus la o vastă epurație a imperiului invadat de tîlhari sîngeroși. Robii au respins orice despăgubire.

Femeile nu cunoșteau pe Esthera decît din poveste, dar știau că tînăra împărăteasă are idei originale: bărbații sînt în robia slăbiciunii, iar femeile în robia puterii acestora; că un zeu, pe care numai ea îl cunoaște, i-ar fi spus că pacea în lume o vor face gospodinele, nu eunucii; în sfîrșit, că ea ar fi convins pe împărat că „așa nu mai merge“!...

Femeile au ieșit în stradă, au intrat în casele demnitarilor eunuci și au omorît, de-a valma cu soții lor, numai galonați, numai satrapi și demnitari, fără controverse filozofice între Zoroastru și alți filozofi!...

A fost destul să se afle că Esthera știe să scrie și să citească, pentru ca toate consorele ei să o admire, dar și să simtă inferioritatea lor; nici una nu știa carte, nici una nu avea acte, nici barem cît au vitele, care tot sînt înscrise undeva. Chiar și acum, printr-un decret, a fost interzisă tăierea vitelor, în timp ce bărbatul, în multe triburi, și-a păstrat drepturi de viață și de moarte asupra soției și copiilor. Umilința femeilor a dispărut doar în clipa cînd ele și-au apărat bărbații și copiii cu cuțitul în mînă. Numai primejdia comună în care se afla familia a dovedit că femeia era un partener egal.

Ziua a doua punitivă a fost victoria femeilor, cînd pentru prima oară s-a auzit, formulată cu stîngăcie, afirmația că dacă ne vom împărți mereu după popoare, după țări, după starea socială, după religii, după sexe, după generații, după familii, nu vom mai termina niciodată universala măcelărie care se numește „lumea civilizată“.

Gemeau drumurile, nu se mai aprindeau opaițele în ferestre. Din burți expuse vederii ieșeau cîini sătui de sînge uman. Brațe întregi, rupte din umeri, se odihneau în mîneca lor de haină, strîngînd cuțitul, pe maidane acoperite de frăgezimi omenești, cărora nici noaptea nu le izgonise muștele. Printre capete bărboase prăbușite peste topoare, se mai mișcau, ca în somn, șolduri de femei și fete, din care moartea mușcase prea puțin pentru

a le înțepeni. Soldații, care nu se pricepeau să lupte necomandați, luaseră definitiv „pe loc repaus", în grupuri răzlețe, cu armament greu în spinare, spintecați de cuțite ușoare. Pămîntul uscat și crăpat de secetă supsese repede micile izvoare roșii de viață prin orașele împărăției.

Dar, la orele dinspre ziuă, ca și cum pădurile ar fi aflat ce se petrecuse în capitalele țărilor lui Asuerus, au năvălit corbii, șoimii și vulturii, cadavrele au fost fărîmate pentru hrana acestor cerești dricari, iar în zborul lor de pradă au scăpat din gheare mădulare tinere, peste coperișele caselor pustiite. Acolo, pe capisterele de case, cățărate înainte de răsăritul soarelui, pisicile se ospătau din carnea stăpînilor.

O duhoare împuțită otrăvea aerul.

Înmormîntarea atîtor zeci de mii de leșuri a fost o treabă grea, fiindcă familii întregi au fost exterminate. De o parte și de alta se aflau oameni înarmați, dar, pentru prima oară în istoria crimei, în țărînă zăceau asasinii, iar printre cei vii se îmbrățișau aceia care-și apăraseră demnitatea și dreptatea, care nu lipseau din țara de exil.

Nimeni nu mai trebuia să bată la ușa vreunei case : adesea nu mai era nimeni !

Trecuse peste capetele oamenilor îngerul spaimei, care nu pentru prima oară era începutul înțelepciunii. S-ar fi putut striga, din sufletele curate :

— Acum ne putem înfrăți ! Acum putem elibera pe toți robii noștri !

Persia, obrazul cel mai curat al popoarelor clasice primitive, a îndurat pata celei mai nemeritate crime. Singura ei vină era aceea de a nu fi putut să cumințească lumea pe care o stăpînea : perșii erau minoritari în propria lor țară.

Apusese soarele zilei de 14 Adar. Ibrii aduceau laudă zeului lor și se odihneau. Zarul obosise.

— Nobili ibri...

— Nu sîntem nobili. Nobilimea a fost inventată de tirani. Sîntem niște oameni, ca și voi...

Serbarea a fost o bucurie în doliu, ca mai toate sărbătorile popoarelor înrobite. Timpul a vindecat și rana asta. Blestemul și ștreangul au prins capetele celor care le pregătiseră. Cei mai mulți au simțit că nu sosise ferícita față a Binelui, ci doar a Celui mai mic rău posibil.

Oroarea s-a încheiat cu șaptezeci și cinci de mii de cadavre, în cele o sută douăzeci și șapte de țări ale Coroanei medo-persane. Cifra aceasta depășește cu mult numărul victimelor unui război îndelungat în Antichitate. S-au asasinat, între ei, complicii bigtaniști, tereșiști și hamaniști, ca să nu aibă acuzatori.

La ora ispășirilor, s-a amestecat cenușa cu făina : toți complicii crimelor lui Haman au devenit acuzatorii lui Haman ! S-ar fi jurat că pe întinsul întreg al imperiului trăiau numai îngeri inocenți și un singur criminal ! Nimeni nu rîvnise la viața robilor, nici la avutul lor, nimeni nu le-a vrut răul, nu le-a menit moartea, nimeni nu-i mințise, nici nu-i jefuise, nimeni nu ascuțise topoare, securi și cuțite împotriva lor ! Robii s-au speriat degeaba ! Din nimic ! Chiar și aducerea lor în exilul babylonic a fost plină de bune intenții și numai fericirea li s-a voit !

Hyrcanienii n-au participat la masacru. Cu sentimentul lor de primitivă demnitate, hyrcanienii au continuat să nu se apropie de cei cu altă credință decît a lor, respectîndu-i de la distanță, ca pe niște adversari de onoare. Urmașii lor de pînă azi au rămas printre dușmanii rasismului și josniciei umane în Orient.

Pacea s-a restabilit grabnic, pentru că frontierele împărăției erau ciocănite de primejdii mai reale, externe.

Zarurile au continuat să cadă, viața a fost mereu vărgată de suplicii, ca și cum din cereasca lecție nu s-ar fi înțeles nimic.

Revoltele au izbucnit aproape simultan la Ninive, în Babylon, în țara caldeilor, la Golful Persic, la sudul lacului Caspic.

Fratele împăratului a fost chemat din Mizraim, iar Asuerus a alergat la Marea cea Mare, unde trupele sale, neajutate de populația în suferință, au fost decimate de assyrieni.

După trei luni de represiuni sîngeroase, sublimul s-a întors la palat, înfrînt de greci, de assyrieni, de toți... O singură mîngîiere mai aștepta el de la viață : blînda umanitate a Estherei. Barem atît. Dar n-a mai regăsit-o.

Palatul era pustiu.

Esthera nu se mai afla nicăieri.

Istoria, întrebată de toți cercetătorii Babyloniei, nu știe ce s-a petrecut acolo. Nici un document... Nici un martor...

Astfel a dispărut în legendă sufletul cel mai floral al unei femei pe care destinul a pus-o în fruntea unei lupte pentru morală.

EPILOG

Pasul meu își face drum prin iarba creață și stelară, din care-am speriat albaștri fluturi somnoroși ; lumina prăfuită cade rară pe gloria ta funerară ; pe ochii tăi se scurg șopîrle lunecoase, peste cătunele de oase, printre tulpini de toate bolile, ierburi de zgaibă, că nu-i nici una pe care brazda să n-o aibă...

...Acesta-i raiul lăudat ? Pentru acest sfîrșit ați sîngerat ? Mai există vreo splendoare nespurcată ? Mai există lege necălcată ? Se mai cunosc dimensiuni nemăsurate ? Virginități de suflet neumblate ?... Nu ! Nu ! Culcați-vă acum !... Va mai rămîne și din inimi puțin praf, puțin fum. Nu-i loc pentru cei slabi în cîntec, nici în scris. Ei n-au cetățenie-n vis.

...Atît a mai rămas din forma ta : acest nimic, acest ceva, puțin praf, puțin fum ; culcați-vă acum.

...Nici un om. Nici un copac. Nici un nume.

...Un ochi de mușețel plîngea de mila ta, cumplită lume...

* * *

Omul își croiește drumul peste munții Taurus și Caucaz, înzăpeziți. Bătrînețea le-a smuls coamele verzi ale pădurilor și legendelor. Vînturile purtătoare de nisipuri au stins rapsodicele sate, răpuse de secetă și de lipsa plugarilor. Fiare mici și feroce mișună, înrăite de foame și de sete, printre coloane, hrănindu-se unele cu altele, mirosind urmele caravanelor, terorizate de reptile.

Foamea se deșteaptă înainte de răsăritul soarelui, populează aerul cu păsări hoațe, cu huhurezi urlători, ca dervișii, cu mamifere cărora, de desperare, le-au cres-

cut aripi, și vedem șoareci zburători, care se ospătează din sîngele arterial al vitelor în somn.

Departe, spre îndureratul Nord, unde nu se mai aude susurul afluenților Eufratului, se înalță singuratic, în mijlocul unui platou vulcanic stins, muntele Ararat, cu legenda corăbiei lui Noe și a porumbelului cu ramura de măslin.

Aici a fost prefața istoriei umanității, după ipoteticul ultim potop.

Aici au răsunat profețiile omului postadamic.

Aici s-au întristat reciproc caldeii și assyrienii, babylonienii și troienii, hittiții, kasiții și medo-perșii, grecii, romanii, arabii, seleuciții, cruciații, otomanii, pînă cînd acest deșert, care a fost raiul fertilității lumii, unde nu se vedeau viței din iarba înaltă, și-a desfăcut biciul din brîul lui de piatră, și a izgonit netrebnica viață. Au dispărut meiul și susanul. Herodot a trecut pe aici și a scris :

„Nu îndrăznesc să spun cît de înalt creșteau aceste plante, știind că aceia care n-au văzut Babylonul nu m-ar putea crede."

...Ultimele animale domestice care au părăsit paradisul rodniciei au fost caprele : nici un fir de iarbă.

Creșteau pe acolo palmierii care coceau, pe ramuri, un fel de pîine, din care se extrăgeau vinul și zahărul, oțetul și firul de tors și de țesut, frunze care săturau vitele, lemne care formau scheletul caselor. Într-un cîntec persan au fost lăudate trei sute șaizeci de produse ale palmierului. Specia pomului edenic nu se mai vede ! L-a distrus o sublimă lighioană.

După scrierile poeților primitivi, omul a fost mereu iertat și mereu dat afară din rai, fiindcă s-a ținut de rele.

Un gigantic amfiteatru de trepte calcinate își despletește brațe muntoase, descărnate de faună încîntătoare, brăzdate de întunecoase văi adînci, iar așezările omenești, agățate ca lichenii de stîncă, strîng cu sfințenie apa izvoarelor din zăpezi și din ploi catastrofale, în care nuntesc broaștele. Așa cum bătrînii își pierd dinții din față, străvechile sate și-au pierdut folclorul.

Din chiar nimic, furtunile se ridică și acoperă geniul uman, cu scrisul mărunt al nisipurilor negre din Turkmenistan. Orașele imperiale de odinioară au devenit sate și cătune, ca niște cuneiforme de oase. Sudul Mării Caspice răcorește, în răstimpuri, aceste fierbinți temple în agonie infinită.

Vechea Suziană, cea mai veche epistolă care a ajuns pînă la noi din Mesopotamia, datată cu șase mii de ani în urmă, a fost suflată de vînt, ca un puf. Anticul rîu Choaspes, care azi se numește Uknu, delirează, fără martori, printre șleauri de stîncă neînsuflețită.

Din cronica celor mai ilustre cimitire aflăm că aici a fost odată o cetate măreață, pe care a distrus-o Assurbanipal. A fost refăcută de Asuerus și pîrjolită de babylonieni. A fost reconstruită de Cyrus și fărîmată de Antiochus al Patrulea. A fost restaurată de Sapor al Doilea, împodobită cu zeități înaripate, de rocă, mozaicate cu cele mai apoase și mai suave culori ale smalțurilor Elamului. Patru tauri de granit, cu aripi dantelate cu dalta, păzeau odinioară intrarea palatului, dar după atîtea războaie, păzeau acum poarta pustiului. Alexandru cel Mare (toți au fost mari pînă să ajungă omul aici !) a văzut sclipitoarele monumente de artă ale perșilor și a petrecut o noapte de orgie cu Thaïs, iar la ziuă s-a simțit atît de dezgustat de vanitatea omenească, la Persepolis, încît a incendiat cetatea, care a ars pînă la temelii, ca să aibă și Plutarch ce să ne povestească.

Persepolis, ca și Suza, expiră prin muzeele lumii, unde vizitatorii dau cîteva centime pentru un bilet de intrare, de sufletul achemenizilor.

Pe platoul iranian se mai văd ruinele civilizației persane, într-un canicular dialog cu cerul. Pustiul Mardacht, dominat de munții Luristan, își dezvăluie hîrcile suspicioase ale artei achemenizilor : Nagși-Rustem și Tronul suavei Esthera, care se numește astăzi Takhti-Gemșid, adică Divanul de la Gemșid. Pe fierbintele pietre alunecă gușteri verzi, simbolul păcatului nimicitor.

Unele dintre falnicele coloane de marmură se mai țin drepte, mușcate de mileniile nemiloase. Iată-l pe marele Sapor, pe un basorelief, care a fost obiectul adorației unui popor, după ce divinul și nemuritorul a ucis pe împăratul roman Publius Licinius Valerianus pe pămînt persan. E-he-hei, îți spune istoria, n-a văzut soarele

mulți semizei ca sublimul Sapor, celebru prin prăpăduri de bun-gust!... Dar, oricît a fost el de mărinimos, pe Valerianus nu l-a putut ierta! Greșise! Cucerise Armenia!... L-a dus la palat, l-a silit să-și mănînce excrementele, apoi l-a jupuit de viu, i-a vopsit pielea în roșu și a expus-o printre trofee, într-un templu, o capodoperă de artă, din nobilă piele umană...

Unde a fost templul, nu se mai știe decît ipotetic, ca dealtfel nici de Sapor.

Pe un alt basorelief, iată-l pe Ormuzd, zeul binelui, în concepția Avestei, ilustrul Ahuramazda, cu brațul întins pentru a încorona pe Ardashir. Noi, oamenii, admirăm binele! Numai binele îl admirăm!...

Mai la sud de aceste hypogee, stau sub arșiță două temple ale focului, în formă de piramide retezate la vîrf. Deasupra lor se prăjesc la soare niște desene suprarealiste, care, din cînd în cînd, se mișcă: sînt niște șerpi! Ultimii împărați!... În jurul lor aleargă mărunțișul reptilin, șopîrle și gușteri, ca niște supuși ai Coroanei, care se scurg ca pîraiele verzi, supte de nisipuri arzătoare. Toate strălucirile istoriei s-au smerit.

În jur, printre sfîșietoare antichități, ambalaje de țigări și de „Instant coffee"; s-au fotografiat acolo niște englezi!... Departe, se profilează, pe cerul alb, o caravană de cămile. La cîțiva metri, un animal necunoscut, dar un mamifer desigur, se zvîrcolește în strînsura unui șarpe galben, care-și clamează dreptul foamei asupra celor slabi.

Iată sala de recepție a palatului: sînt patruzeci de coloane care susțin cerul, albe și visătoare ca moartea, înșiruite pe șase rînduri, și o scară monumentală, care nu duce nicăieri... Pe dalajul de mozaic smălțat nu se poate înainta din cauza neigienei rămase de la vizitatorii exotici.

Palatul a fost jefuit și distrus, mult înainte de civilizația arabă, dar splendoarea lui funerară ne rezumă zguduitor victoriile asupra sumerienilor, akkadienilor, assyrienilor, babylonienilor și altor musafiri, care au luptat pentru „eficacitate"!...

În afară de coloanele persane și de statuile animiste, pline de formele ideografului, Suza nu a iubit decît huma, care simbolizează odihna corpului omenesc. Civilizația Elamului, de cărămidă nearsă, și-a imaginat că viața trebuie înconjurată veșnic de viață, deci de humă, de plasma strămoșilor, care dorm chiar și în străchinile de lut, iar ceramica smălțată, supusă focului solar, ne apropie de mormintele celor care au fost și veghează asupra gospodăriilor celor vii, într-o postumă îmbrățișare.

Lurii, bakhtryanii, kurzii, afganii, balucii, turcmenii, arabii, mongolii, semiții, din somnul lor de humă, ne-au asigurat că humă sîntem și ne-au povățuit să nu ne lovim, fiindcă nu îndurăm mai multă brutalitate decît străchinile... Dar cine avea urechi ca să asculte lirica lacrimă a perșilor? La fundul mormîntului atîtor mărеții omenești, mucezite și sorbite, lîngă sumerian și akkad, doarme cel mai poet dintre metafizicienii materiei, Elamul, țara unde a predicat micul corp de floare al Estherei.

Cînd a ajuns împărăteasă, a sfidat strălucirea coroanei și a pus omenia mai presus de orice altă onoare. A spus împăraților multe lucruri grele, ca: „Lăsați-vă de tîlhărie, detronați cuțitul și intronați legea morală, și nu maimutăriți pe Dumnezeu!"

Iranienii o țin minte!

— Esthera a fost o pasăre care a încercat să spargă cu ciocul imperiul! Și, închipuiți-vă, l-a spart! A avut pe frunte o coroană persană de frunze de aur, dar i-a lipsit prilejul s-o poarte, fiindcă pe atunci era moda războaielor. Oamenii behăiau sub stele, mimau viața zeilor și nu întîlneai decît profeți și apostoli. Nu se știe pe unde a pierit Esthera... Cîntecele noastre de război, cu refren, nu i-au plăcut. Cînd a venit împăratul acasă, palatul era pustiu... Cei răi au fost învinși de geniul binelui, dar ei au ucis-o. Du-te să vezi marea, care e profetul zădărniciei noastre, mereu ocupată la spălat țărmurile însîngerate. Dacă stai să asculți discursul mării, nu mai ai timp de nimic în viață... Ea a iubit fraternitatea. Acolo unde domnește fraternitatea, nimic nu mai este „prea": nici prea frumos, nici prea urît! Ca în filozofie. Vezi pustia asta cît e de largă? Ai loc destul unde să te simți sigur! Înțelepciunea pătrunde peste tot! Este adevărat că au murit și mulți robi. Acești oameni visau splendori nepămîntești... Așa cum alții cîntă și pictează, captivii filozofează. De mii de ani, se dă mereu cu zarurile! Mi-a căzut pe șase-șase? Îl jupoi! A dat el un șase-șase? Mă

jupoaie! Adevărul s-a făcut cîntec, dar, în aerul închipuirii, tot cîntec s-au făcut și minciuna, și mizeria, și crima, fiindcă oamenii romantizează tot ce a trecut. Istoria, cu toate bubele și rănile ei, doarme pe un pat de artă. Ni se pare că odinioară viața ar fi fost mai suavă. „Fă-i omului răul, ca să te țină minte", este un proverb mincinos. În realitate, uităm toate durerile și ne amintim doar de puținele bucurii, le regretăm fiindcă au coincis cu tinerețea noastră, care a fost fermecătoare, mai ales după ce s-a dus!... Ca totdeauna, trecutul ni se pare admirabil, iar prezentul detestabil! După ce timpul a trișat persoane, popoare, țări și continente, după ce a răcit și a nimicit planete, acest autogropar vrea să mai fie și iubit, rugat să mai rămînă lîngă noi!

Un geometru egiptean spune turiștilor:

— Nebuloasa Andromeda, care se află departe de noi, la nouăsprezece ani de ani-lumină, are un diametru de 7,516 miliarde de kilometri, dar fiindcă nimic de acolo nu ne privește, ridicăm din umeri și rămînem indiferenți, cu toate că unitatea de destin a tot ce există nu mai trebuie demonstrată.

În timp ce savantul geometru plimbă inteligența vizitatorilor prin feerii incomparabile, micul ghid al expediției, drăguțul Ali, și-a auzit niște „voci interioare", în burtă, și s-a retras într-o tufă, pentru a le da o deplină satisfacție. Cuprins de un lirism intestinal, care-l miră chiar și pe el, obișnuit cu gloria tuturor invaziilor istorice, Ali se ascultă, pricepe, tîlcuiește, convins că toate componentele corpului omenesc, întocmai ca și componentele planetei, au dreptul la oarecare îngăduință. El se odihnește în tufa lui, ca la lectura unui roman, mereu întrerupt de zgomote nemeditative.

— Vedeți, domnilor, zice savantul, paraginile de aici nu pot fi admirate decît de cei care au călătorit îndelung la masa de lucru, citind scrieri de erudiție. Mesopotamia nu se citește cu picioarele turiștilor. Dacă mai dinainte nu știi, nu vezi! Cărțile relatează cu predilecție de ce s-au certat doi împărați, și cum s-au păruit și s-au însingerat, prin intermediari militari, pînă n-au mai avut provizie și muniție. Toată chestiunea era de a decide: cine prezidează la inaugurarea unui nou cimitir! Nu se jucau

pe arșice, nici barem pe bani de argint și de aramă, se jucau pe soldați! Eu ucid pe-ai tăi, tu ucizi pe-ai mei, iar după ce ne scoatem bine ochii, reciproc și echitabil, noi, împărații, ne întîlnim la un mare praznic al păcii, ne îmbrățișăm și scriem în cronici că am jertfit cu înțelepciune tot ce ne-a fost drag: popoarele! Nobilele noastre popoare!... Mare bine le-am făcut! Astfel de istorioare au umplut istoria. Despre tragedia geniului uman s-a scris mai puțin, ca fiind de o importanță secundară! Nu mă îndoiesc de justa judecată a generațiilor tinere, care vor constata că, la împărați falși, istorie falsă! Pentru noi, împărat este doar Allah, sub diferite nume, printre care și Natura. Dar în epoca marilor grozăvii, monoteismul arab încă nu pusese ordinea morală ce se așterne astăzi, cu atîta greutate. Avem încă mult de luptat împotriva inerțiilor, tradițiilor, legendelor, chiar și împotriva patimilor rămase ca lava fierbinte a unui vulcan al necunoașterii adevărului.

Sir Mankind își clatină capul cu o sinceră tristețe și declară, din buna sa educație de fiu al țării sale, că biblioteca pe care și-o iubește atît ar vărsa-o, ca pe un borhot, la foc. O convorbire cu un savant arab este mai edificatoare decît o universitate.

Își aprinse o țigară „Dunhill" și se întinse pe nisip, la umbra unei cămile patriarhale, care rumegă sacerdotal.

— Ali, ghidul expediției, are obiceiul ăsta urît: cînd se retrage într-o tufă, pentru nevoile burții, îmbătrînești așteptînd să isprăvească! Parcă s-ar fi dus pentru o ceremonie!... Auzi-l cum vorbește cu intestinele lui explozive!

— Este și asta o formă a xenofobiei! E amabil, serviabil, devotat, dar nu ne poate mistui! El crede că vorba „arab" înseamnă A.R.A.B., adică „Anti-Relationship-Arabian-Britain"!...

Deodată, Ali se ridică voios, ca după o victorioasă polemică, și strigă din tufă, înnodîndu-și cu sfori niște butoniere în criză de nasturi:

— *Esquire, honourable Sir Mankind*, pe țărîna asta obosită ai ce să citești... Nu avem nici un metru de pămînt unde să nu se odihnească eroi și martiri...

— Am ascultat imnurile tale gastrice, pe care ni le-ai cîntat din tufă! N-aveți cabinete de toaletă?

— Păi, desigur, dacă am fi avut și de-astea, lucrurile s-ar fi petrecut invers : noi am fi venit la voi în expediție arheologică !...

— Împărații voștri v-au nenorocit... și eunucii... și despoții... și haremul...

— Eh, așa se zice despre învinși... Parcă voi n-aveți împărați ? N-aveți eunuci ? N-aveți despoți ? N-aveți haremuri, mai mult sau mai puțin clandestine ? Vă e frică să arătați pe adevăratul vinovat ?

— Arată-l tu, Ali, dacă-l cunoști ! Și dacă nu ți-e frică !

— Să nu mai lingușim popoarele, *Sir !* Să le scoatem dintre victimele aprioric nevinovate ! Să le acuzăm de pasivitate, de încrederea lor oarbă în împărați, în eunuci și în cadîne... Să spunem popoarelor că n-au lucrat bine, că n-au învățat carte, că au cerșit totul de la Allah, care nu dă nimănui nimic pe de pomană. Oricine știe cît rău au adus pe lume împărații, și nu tocmai eu, un arab desculț, am să-i apăr ! Dar, blestemînd trecutul acela păcătos, nu ne vindecăm de sărăcie. De ce să ne sfiim, *honourable Sir Mankind,* de ce să ne codim în a rosti adevărul ? Pe aici au strălucit civilizații mai ilustre decît în Occident ! Prostia încoronată a adus în robie pe înțelepții care au predicat omenia. Dinspre partea mea, poate să-i ardă dorul, că eu nu-i iubesc, dar, ca om, trebuie să fiu drept : popoarele și-au bătut joc de binefăcătorii lor, necunoscîndu-i. Ne aprindem ca un gunoi, și ca de o ocară, atunci cînd ni se vorbește despre minunile muncii... Sare unul, sar toți, zicînd : „Eu n-am muncit ?..." Pe aici au domnit satrapi care, în loc să cauterizeze rănile de năpîrcă, prin palatele vînzărilor și corupției, au scris tragedii proaste. Popoarele le-au pus pe frunte niște coroane de spanac ! Aici a domnit Păduchele Sfînt, cîntat de poeți, de savanți, de generali, dar popoarele doar atît știau să-i spună : „E-he-hei, a mai văzut soarele oameni ca noi ? Politica noastră, pe care o face Kșaiarcha (trăiască !), e cea mai bună, cea mai sfîntă politică !" Allah, cînd aude numele împăratului nostru, numaidecît își bagă mîna în buzunar și ne buimăcește de minuni !... De cînd am lăsat destinul popoarelor pe mîna împăraților și ne-am culcat la umbră, eunucii și curvele ne-au împins în noroaie de sînge. Și mai zicem că popoarele sînt nevinovate ?... Cînd ne vom conduce singuri, nu se vor mai naște nici despoți, nici trîntori ci numai oameni demni, cu brațele poate zdrelite de muncă, dar niciodată pătate de crimă. Da, așa a fost. Cînd un fiu bun s-a ridicat, el și-a uitat leagănul familiei, și-a schimbat condiția socială. A vorbit în numele plugarilor, dar el nu mai era plugar. A vorbit în numele săracilor, dar el nu mai era sărac. Cînd un copil se răsfață, părinții sînt vinovați. Popoarele poartă răspunderea atîtor suferințe de care se plîng : au muncit rău și s-au culcat la umbră... Bunele sfaturi le-au deranjat somnul. Poate că veți scrie cărți cînd o să vă întoarceți acasă. Că vă cunosc năravul ! Dacă iubiți adevărul, să scrieți și ce v-a spus Ali, din spița celor mai desculți dintre înțelepții lumii : *Pînă nu veți trezi popoarele la o conștiință a forței lor, nu se vor desființa biciul, nici împărații, nici famenii ! Trezirea nu e tocmai o treabă plăcută, dar va fi nevoie să îndurăm și neplăcutul... Nu mai lingușiți neamurile ! Luați condeiul și harfele din mîna lingușitorilor ! Faceți să umble, ținîndu-se de mînă, Frumosul și Adevărul, niciodată singuri, ca să nu greșească. Din istorie nu lipsește critica împăraților, dar lipsește critica popoarelor ! Cum vreți să educați pe cei mulți dacă vă ocupați numai de cei puțini ?*

— Crezi tu, Ali, că oamenii simpli ar răbda să li se spună adevărul ?

— Țăranii și muncitorii din toată lumea îndură adevărul, chiar dacă e neplăcut. Ei sînt obișnuiți cu greutatea...

Domnul Mankind se întoarse spre tînărul Hatred și spuse cu o ironică admirație :

— Omul ăsta vorbește mai cuminte decît alții, chiar și decît cu el însuși !

— Crezi că noi facem altfel ? La cea mai mică indispoziție, împăraților li se servesc hapuri, prafuri, unguente, și se însănătoșesc, în timp ce popoarele, la cea mai mică indispoziție, sînt poftite la marea chirurgie a luărilor de sînge... Nu se poate progresa numai prin pedagogia sîngelui. Lumea modernă are nevoie de idealiști și de scriitori...

După căderea serii, caravana a poposit într-un tîrg sărac. De-abia mîine va ajunge la Suza. Ali s-a dus după nutrețul cămilelor. Va dormi pe-acolo.

Găzduiți în cea mai curățică gospodărie a tîrgului, domnii Mankind și Hatred au fost ospătați, au găsit chiar și apă pentru baie, adusă cu vasele de la Eufrat, într-o familie fericită de sosirea străinilor.

După cină, ei au stat de vorbă cu amfitrionul, un onorabil ibri cu barba albă, care tocmai își terminase rugăciunea și era curios să afle de la musafirii lui ce se mai petrece în lume, dacă va mai fi pace și „ce se mai zice la Națiunile Unite"... Nu mai înceta cu întrebările.

La ora cînd noaptea se așternuse de mult, gospodarul, vrînd-nevrînd, și-a expus și el concepția lui despre politica externă :

— Trebuie să ne iubim unii pe alții ? Așa ne poruncește legea. O fi asta o treabă ușoară ? Dar cine ne-a făcut oameni a avut mai mult timp decît noi să se gîndească, iar ce ne-a poruncit el este singura înțelepciune. Lumea se schimbă neîncetat. Copiii noștri au și ei ideile lor. De la o vreme, fetele noastre și băieții noștri se duc într-o casă, în fiecare săptămînă, și dansează cu băieții arabi și cu fetele arabe... Bineînțeles, nu ne-am bucurat deloc ! Am încercat să-i oprim de la această nelegiuire, dar copiii sînt neascultători, de cînd e lumea, nu de azi. Ei se duc și dansează unii cu alții... Noi, supărați ca toți bătrînii, ne-am rugat lui Dumnezeu : „Copiii noștri dansează cu dușmanii. Aruncă, Doamne, un foc de pucioasă peste casa aceea, arde-o cu metale topite și fă din dansatorii aceia o singură cenușă amestecată..." Iar Dumnezeu a tras un colț de perdea și ne-a văzut rugîndu-ne, a privit în casa de dans și a văzut că noi spuseserăm adevărul. El ni s-a arătat în vis și ne-a spus : „Voi arunca un foc de pucioasă și de metale topite peste copiii voștri, și voi face, din ei și din arabi, o singură cenușă amestecată..." Dar noi ne-am speriat și am răspuns : „Doamne, este adevărat că dansează bunii cu răii, dar aceia sînt totuși copiii noștri... Mai cîrtim noi, așa, la supărare, dar să-i omorîm numai pentru atît ?" Iar Dumnezeu, în marea lui iubire de oameni, ne-a ascultat și a săvîrșit una dintre cele mai grozave minuni : n-a aruncat nici cu foc, nici cu pucioasă, nici cu metale topite peste copiii evrei și arabi care dansează !... N-a făcut nimic ! Din asta am înțeles încă o dată cît de mare este Domnul !... Am înțeles că inima omenească este satul lui Dumnezeu...

Sus, pe coloana stelară, flutură un cînt de seară, doarme rece amfora testamentară.

Timpul a făcut-o diademă, crește iedera pe piatra gemă, cuibărește-n ea o pasăre de stemă.

Gloria Estherei s-a-mpletit subțire, în această urnă arsă de iubire, plină cu țărîna vîntului de amintire...

1946—1972

CUPRINS

Nu știm care-i ultima sărutare 7
Poporul n-avea ce să sărbătorească 23
Eternitatea e provizorie 39
Oricine poate să cunoască pe Esthera 48
Șobolanii incendiari 54
Bucuria de a vedea fața împăratului 67
Porțile fericirii 84
O împărăteasă liberă ca o sclavă 93
Nu mai cînta, nu mai plînge, nu mai iubi . . . 99
Halucinațiile dorului de țară 105
Ia seama, că nu s-a terminat 121
Spaima în care trăiește împăratul 137
Pe urma împăraților ouă găinile 146
Nefericirea de a fi femeie 157
Zodia mistrețului 171
Ce nu face un băiat pentru o fată ! 181
Ca să fim cîntece 193
O împărăteasă îndrăgostită de un văcar . . . 204
O reverie 217
Toate cîntecele se nasc pe drumuri 236
Pe unde cresc rozele... 248
Marea întîlnire 257
Complotul 267
Lupta cu „Civilul" 283
Întunericul din oameni 304
Un băiat căuta un cîine... 318
Unde alergi, Tedjen, apă murdară ?... 328
Prostia răpește omului pînă și plăcerea de a fi mort... 351
Crima inocentă a primitivului 366
„Șterge-i de sub ceruri, Doamne"... 379
Epilog 387

Lector : MAGDALENA BEDROSIAN
Tehnoredactor : GHEORGHE CHIRU

Apărut : 1982. Bun de tipar : 26.2.82.
Format : 16/54×84.
Coli tipo : 25. Coli ed. : 22,32.

Tiparul executat sub comanda
nr. 5 101/1982 la Întreprinderea
poligrafică Bacău,
str. Eliberării nr. 63.
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Lucrarea este tipărită pe hîrtie fabricată
de I. H. BUŞTENI

Clubul cărţii digitale 2022